

JELENKOR

IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI FOLYÓIRAT

Pécsi Országos Színházi Találkozó 2007

- FORGÁCH ANDRÁS: A szezon 617
CSÁKI JUDIT: Az én évadom II. 628
SZÚCS KATALIN ÁGNES: Mi végre ez az egész? 633
ALFÖLDI RÓBERT: Távlatok (*Bérczes László beszélgetése*) 641
NOVÁK ESZTER: Ókonzervatív lettem (*Nánay Fanni beszélgetése*) 649
ROSNER KRISZTINA: Felolvasó? Színház? (*esszénapló*) 655
KOLTAI M. GÁBOR: Egy cserebomlás stációi (*Jegyzetek az Othellóhoz*)
661

*

- P. MÜLLER PÉTER: Dobozolók a globalizálódó (kis)világban
(*Örkény István: Tóték – a Pécsi Harmadik Színház és a Dunaújvárosi
Bartók Kamaraszínház közös produkciója*) 670
URBÁN BALÁZS: Csak megkóstol (*Edward Albee: Nem félünk
a farkastól – Pécsi Nemzeti Színház*) 675
MIKLÓS MELÁNIA: A behelyettesíthetetlen allegóriái
(*Én, Kassák Lajos; Örkény István: Pisti a vérzivatarban; Katona Imre:
Arisztophanész madarai – Janus Egyetemi Színház*) 681

*

- TOMPA ANDREA: Angyali részegség (*Visky András: A szökés*) 689
WEISS JÁNOS: Operanapló (*Tallián Tibor: Operaország. Kísérletek
a magyar operajátszásról 1995–2004*) 692

Melléklet

- EGRESSY ZOLTÁN: Június (*dráma*)

2007

JÚNIUS

KÉPEK

A fényképek adatai a képaláírásokon olvashatók.

Tóth László: 671., 673., 676., 678., 679.

Simarafotó: 680., 682., 684., 686., 687., 688.

Folyóiratunk az Oktatási és Kulturális Minisztérium,
a Nemzeti Kulturális Alap,
Pécs Város Önkormányzata,
a Baranya Megyei Önkormányzat
és a Magyar Szak- és Szépirodalmi Szerzők és Kiadók Reprográfiai Egyesülete
támogatásával jelenik meg.

A *Jelenkor* a LAPKER újságospavilonjain kívül a következő könyvesboltokban is megvásárolható:

PÉCSETT: Széchenyi István Jogi és Közgazdasági Könyvesbolt, Rókus u. 5/a. – JPTE Bölcsészkar, Ifjúság útja 6. – Művészetek Háza, Széchenyi tér 7-8. – Pécsi Kulturális Központ Információs Irodája, Széchenyi tér 1. – Városi Képtár Antal–Lusztig Gyűjtemény, Rákóczi út 11.

VIDÉKEN: **Debrecenben:** SZIGET Egyetemi könyvesbolt – Fókusz Könyvesbolt, Hunyadi u. 8–10. – **Pápán:** Pápai Könyvesház, Kossuth u. 3. – **Sárospatakon:** Comenius Könyvesbolt, Rákóczi

u. 9. – **Sárváron:** Könyvesbolt, Batthyány u. 19–21. – **Siófokon:** Kó-Ma Könyv, Batthyány u. 33. – **Sopronban:** Vörös Cédrus Könyvkereskedés, Mátyás király u. 34/F – **Szegeden:** Sík Sándor Könyvesbolt, Oskola u. 27. – JATE bölcsészkar könyvtár.

BUDAPESTEN: Vince Könyvesbolt, I., Krisztina krt. 34. – Pont Könyvesbolt, V., Mérleg u. 6. – Magiszter Könyvesbolt, V., Városház u. 1. – Osiris-Századvég Könyvesbolt, V., Veres Pálné u. 4-6. – Írók Boltja, VI., Andrássy út 45. – Cartafilus Kft boltjai a Kálvin téri, a Deák téri és a Kossuth téri metróaluljáróban – Odeon Videotéka, XIII., Hollán Ernő u. 7.

www.jelenkor.net

600,- Ft

JELENKOR

JELENKOR

L. ÉVFOLYAM

6. szám

Főszerkesztő
ÁGOSTON ZOLTÁN

*

Szerkesztők
KERESZTESI JÓZSEF, NAGY BOGLÁRKA

Tördelőszerkesztő
DÉCSI TAMÁS

Szerkesztőségi titkár
BEFTÁN KATALIN

A szerkesztőség munkatársai

BERTÓK LÁSZLÓ
főmunkatárs

BALLA ZSÓFIA, CSUHAI ISTVÁN, PARTI NAGY LAJOS,
TAKÁTS JÓZSEF, THOMKA BEÁTA, TOLNAI OTTÓ

*

Szerkesztőség: 7621 Pécs, Király utca 21. I. emelet
Telefon (üzenetrögzítő is) és telefax: 72/310-673, 215-305, 510-752, 510-753.
e-mail: jelenkor@t-online.hu

Szerkesztőségi fogadóórák minden hónap első csütörtökén 14-től 16 óráig
a Jelenkor szerkesztőségében.

Kéziratot nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. Nem kért kéziratokat elektronikus
formában (e-mail) nem áll módunkban fogadni. Minden felbélyegzett válaszbortéccal
ellátott küldeményt megválaszolunk.

Kiadja a Jelenkor Alapítvány
(Pécs, Király utca 21. Telefon: 72/310-673),
az Oktatási és Kulturális Minisztérium, a Nemzeti Kulturális Alap,
Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata és
a Baranya Megyei Önkormányzat támogatásával.
Felelős kiadó: dr. Hargitai János, a kuratórium elnöke.

Terjeszti a Nemzeti Hírlapkereskedelmi Rt. és a regionális részvénytársaságok.
Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletága.

(1008 Bp., Orczy tér 1.)

Előfizethető közvetlenül a postai kézbesítőknél, az ország bármely postáján,
(Tel.: 06 80 444-444; fax: 06 1 303-3440; e-mail: hirlapelofizetes@posta.hu)
valamint közvetlenül vagy levélben kért postautalványon a szerkesztőség címén.

Előfizetési díj az I. félévre 3600,- Ft, a II. félévre 3000,- Ft,
egy évre belföldre: 6600,- Ft;

a Magyar Posta Rt.-nél külföldre: 16560,- Ft, légi szállítással: 20040,- Ft.

Megjelenik havonként.

A szedés és a tördelés a Jelenkor szerkesztőségében készült.

Nyomtatta a Molnár Nyomda és Kiadó Kft., Pécssett.

Index: 25-906, ISSN 0447-6425

KRÓNIKA

Székely Magda (1936–2007)

2007. április 30-án elhunyt Székely Magda József Attila-, Füst Milán-, Déry Tibor- és Kossuth-díjas költő, műfordító, a Magvető Könyvkiadó és az Európa Könyvkiadó szerkesztője. Székely Magdát május 17-én Budapesten, a Farkasréti zsidó temetőben helyezték végső nyugalomra.

A REVIEW WITHIN REVIEW együttműködési program keretében kétnapos találkozóra került sor a pécsi *Jelenkor*, a salzburgi *Literatur und Kritik* és a ljubljana *Apokalipsa* folyóiratok között. Április 27-én a pécsi Művészetek Házában mutatta be a *Jelenkor* tavaly decemberi *Literatur und Kritik*-vendégszámát Ludwig Hartinger szerkesztő, valamint Wernitzer Julianna irodalomtörténész, a Petőfi Irodalmi Múzeum igazgató-helyettese. Másnap ugyancsak a Művészetek Házában tartottak találkozót a fenti folyóiratok szerkesztői, szerzői, illetve meghívott barátaik. Az identitás-fogalom változékonyságáról és különböző közép-európai kulturális témákról szóló angol nyelvű kerekasztal-beszélgetésben részt vett Meta Kušar, Primož Repar, Stanka Repar és Rudaš Jutka Szlovéniából, Ludwig Hartinger Ausztriából, valamint Ágoston Zoltán, Ladányi István, Medve A. Zoltán, P. Müller Péter, Sári László, Thomka Beáta, Orbán Jolán és Wernitzer Julianna. A rendezvénysorozatot irodalmi est zárta, amelyen Meta Kušar, Kukorelly Endre, valamint Márton László olvasott föl.

*

A JELENKOR MÁJUSI LAPSZÁMÁNAK bemutatójára került sor május 24-én a Művészetek Háza társalgójában. A májusi számban ol-

vasható interjúk kapcsán Ágoston Zoltán főszerkesztő Bencsik István, Böszörményi István, Kuti László, Miklya Gábor, Mohácsi András, Nyári Zsolt és Rezsonya Katalin szobrászművészekkel beszélgetett, a lap Szerb Antal- és Thienemann Tivadar-írásokat közlő blokkját pedig Havasréti József kritikus mutatta be.

*

BANGA FERENC *Dumpf Endre-töredékek* című, *Parti Nagy Lajos* versei alapján készült tárlatát május 3-án nyitották meg a Művészetek Házában. Ehhez kapcsolódva került sor ugyanitt Parti Nagy Lajos és Banga Ferenc felolvasásokkal színesített beszélgetésre.

*

NAGY GÁSPÁR-DÍJAT alapított az *Életünk* folyóirat javaslatára Vas megye közgyűlése a közelmúltban elhunyt Kossuth-díjas költő emlékére. Az ez évi díjazott Zalán Tibor volt, akinek május 7-én Alexa Károly, az *Életünk* főszerkesztője nyújtotta át a díjat.

*

AZ ÉN ÉVSZÁZADOM címmel Günter Grass művészetéről tartott konferenciának adott otthont május 16-án a Művészetek Háza, melyen előadott Wilhelm Droste, Győri László, Nyári Zsolt, Márton László és Györffy Miklós. Május 3-án ugyanitt Günter Grass litográfiáiból nyílt kiállítás *Az árnyék. Illusztrációk Andersen meséihez* címmel.

*

SZÍNERŐ – LÉPTÉKVÁLTÁS – a táblaképnél nagyobb méretű festmények címmel kiállítás nyílt május 4-én a Zsolnay Gyár üzemcsarnokaiban. A tárlaton, amelyet Ilona Keserü Ilona Kossuth-díjas festőművész, a Színerő kurzus vezetője nyitott meg, a programban részt vevő jelenlegi és korábban végzett doktoranduszhallgatóknak a helyszínen készült munkái kaptak helyet.

A *Jelenkor* folyóirat június 1-től elköltözik. Az új szerkesztőségnek a Művészetek és Irodalom Háza ad otthont, új címünk: *Jelenkor Irodalmi és Művészeti folyóirat*, Pécs, 7621, Széchenyi tér 7–8. Telefon- és telefaxszámunk, illetve e-mail-címünk változatlan: 72/310-673; 215-305; 510-752; 510-753; jelenkor@t-online.hu.

Szerzőink

- Forgách András (1952) – író, dramaturg, műfordító, Budapesten él.
Szűcs Katalin Ágnes (1956) – színikritikus, a *Criticai Lapok* alapító főszerkesztője, Budapesten él.
Csáki Judit (1953) – színikritikus, Budapesten él.
Nánay Fanni (1972) – műfordító, kritikus, Budapesten él.
Novák Eszter (1964) – színházrendező, Budapesten él.
Bérczes László (1951) – színházrendező, dramaturg, a *Hajónapló* szerkesztője Budapesten él.
Alföldi Róbert (1967) – színész, színházrendező, a Bárka Színház igazgatója, Budapesten él.
Miklós Melánia (1978) – színikritikus, dramaturg, a *Hajónapló* szerkesztője, Budapesten él.
Urbán Balázs (1970) – színikritikus, Budapesten él.
P. Müller Péter (1956) – irodalomtörténész, kritikus, a pécsi *Echo* főszerkesztője, Pécsen él.
Koltai M. Gábor (1976) – színházrendező, esszéista, műfordító, Budapesten él.
Rosner Krisztina (1977) – esztéta, a PTE tanára, Pécsen él.
Tomba Andrea (1971) – színikritikus, Budapesten él.
Weiss János (1957) – filozófiatörténész, Szűren él.
Egressy Zoltán (1967) – drámaíró, Budapesten él.

A szezon

Így szoktuk emlegetni. Milyen volt a szezon? Ha az ember gyakorlott színházba járó, kialakul valamilyen képe a szezonról. Az egészről támad egy összbenyomása, legalábbis azt hiszi. Akkor is van összbenyomása, ha alig látott valamit. Mint egy puzzle-ból, a részletekből kikövetkezteti az egészet. Mit is láttam idén? Vagyis ebben a szezonban? Nem láttam a *Bánk-bánt* (így, kötőjellel) a Vakok Intézetében, áprilisban (pedig szerettem volna megnézni), viszont utánaolvastam. Jellegzetes eseményei, mintegy kitűzői vagy vízjelei ennek az előadásnak többek közt Ambrus Mária ősmagyar szürkemarhái és Bánk bán (Nagy Zsolt) heves orgonajátéka, vagy hogy Láng Annamária két szerepet is játszik: Gertrúdot és II. Endrét, tehát alkalma van megbosszulni a saját halálát – minderről egy *Kultúrház*-beli interjúból értesültem, a bejátszott részletekkel együtt, valamint azt is tudom, hogy feltűnik benne Schilling Árpád, a Krétakör mindenható ura, mint Biberach (hajdan színésznek készült). Ez utóbbit a *szinhaz.hu*-n láttam, ahol megnéztem az előadásról készült fotósorozatot és elolvastam a *Bánk-bán*-topikot, ahol a lelkes és eltántoríthatatlan zsótériánusok megszólalásaitól eltekintve viszonylag vegyes az előadás visszhangja. Van, akit borzasztóan irritál a közeli Hungária körúti és Ajtósi Dürer sori forgalom zaja, a mentőautók szirénázása, ami természetesen behallatszik előadás alatt a díszterembe. Schilling a lézengő rittert játssza, ki mást, elképesztően civil (és huncut) a fényképen a mosolya, sőt kifejezetten kisiújs, nem is nagyon láttam még ezt az arcát, és Zsótér megjegyezte, hogy neki tökéletesen megfelelt ez az állítólagos színészi civilség, sőt. Erről a Thália Színház előtt beszélgettünk, egy zalaegerszegi előadás, a *Pillantás a hídról* szünetében: ez Cserhalmi György első rendezése. A zalaegerszegi színészeket régen láttam ennyire felizzítottnak és artikuláltnak. Zsótérnak különösen Pap Lujzi tetszik – aki Carbone feleségét játssza, Beatricét –, az előadás után velem együtt betör hozzá az öltözőbe gratulálni. Zsótér ölekezései színházi büfékben és hátsó folyosókon, külön tanulmány tárgya lehetne. Dolgoztam már Pap Lujzival, tudom, hogy milyen tehetséges, de nincs könnyű helyzetben Zalaeger-

szegen, mert ritkán jut ilyen ziccerszerephez, és ahhoz, hogy az alkatára és színészetére érzékeny rendező rendezze, és ne a személyiségétől idegen rendezői koncepciót kelljen megvalósítania – mint tette azt a *Koldusoperában*, amit Pesten láttam, és a *Magyar zombiban*, amit Debrecenben, a Deszka-fesztiválon. Ezúttal szintén igen harcias, de harcol a saját életéért, azzal, hogy az unokahúgot elküldené, de a férjéért is, még azután is, hogy az erkölcsileg megsemmisült, van benne valami elementárisan kemény és bátor, emlékszem, Piaf-dalokat énekelt a színészvizsgáján. Engem egyébként azzal a mozdulatával vett meg Cserhalmi, amikor Catherine boldogságában, hogy nagybátyja elengedi dolgozni, a székről hoppersz, fölugrik a terített asztalra, és odamászik az apjához, a tányérokat el kell kapkodni előle. Erről fel is lehet ismerni Cserhalmit, aki színészként gyakran élt a hirtelen mozdulatok trükkjével. Egyébként az előadás tele van érzékeny, az egyes színészekre hangolt ötletekkel, amiből rá lehetne jönni, akkor is, ha nem lenne kiírva, hogy színész rendezte. Cserhalmi még a kissé otromba díszletet is jól használja, amiben szinte minden el van rontva, kivéve az, hogy elől nagy és tiszta játéktér keletkezik, illetve a díszlet sutasága és a rendezés olykor iskolásan illusztratív mozzanatai jól rímelnek egymásra. Cserhalmiban évtizedek alatt érezhetően rengeteg olyan színházi gondolat felgyülemlett, amit színészként nem tudott levezetni. Amikor színész rendez színészt, a színészek szinte lubickolnak a szerepükben, ezt néha Alföldi, Eszenyi és Lukáts Andor rendezéseiben is megfigyeltem: nem jön létre rendezői világ, viszont megszületik egy forró tér, ahol minden színészi gesztusra felel egy másik. Azt már észre sem vettem, csak utólag, a színház honlapjának tanulmányozása közben, hogy ugyanaz a színésznő (Holecskó Orsolya) játssza Catherine-t, a szabadulni vágyó szerelmes unokahúgot, és az ügyvéd titkárnőjét, amely néma szerep, és akivel az ügyvédnek, aki a történetet elmeséli, nyilvánvalóan viszonya van. Ez kifejezetten filmes ötlet, amiből sok van beépítve az előadásba, másféle idődimenziók keletkeznek, mint egy szokványosan lebonyolított rendezésben. Ráadásul a jelenetzárásokhoz bekövályog egy öregasszony, kezében bilivel (mintha egy Bob Wilson-előadáson volnánk, olyan szépen, lassan, ráérősen), a közös végére, át a nagyjeleneten: semmi hamis pátosz.

Mikor kérdezem, milyen volt Schillinggel dolgozni, Zsótér azt mondja, fanyar mosollyal, „tudod, hogy engem a hagyományos színészet sohasem érdekelt”. Szerintem igenis érdeklő, ezért tud olyan jelentős színészekkel olyan nagy-szerűen dolgozni, mint Börcsök Enikő, Béres Ilona, Básti Juli – maradjunk a B betűnél. A gond az, hogy a színészet – és nem csak Magyarországon, hanem mindenütt a világon – elszappanoperásodott, azaz kialakult egy olyan praktikus, lazán imitativ jelzőrendszer, amely rájátszik a nézők feltételes reflexeire, és tökéletesen elzárja az utat a színpadi mű mélyebb értelmezése felé. Ez tény. De ez Franciaországban is így van, Németországban is így van, és folytathatnám, hiába nézünk sóvárogva más országok színházaira, amelyeket többnyire fotókon vagy ide meghívott reprezentatív előadásokon tanulmányozhatunk. Belgiumban az utóbbi néhány évtizedben talán kialakult valami új, eklektikus és kol-lázsszerű színházi forma, amelyik ezt meghaladja, néhány díszpéldánya nálunk is járt; valamint a táncszínházak futótűzszerű elterjedése is módosítja a színész-ről alkotott képünket, szintúgy az opera műfajának páratlan föltámadása, mind-

azonáltal Anglia szerintem az egyedüli kivétel, ahol az európai értelemben vett színészetnek legmélyebbek a gyökerei, és nagyon sok színész képes arra az esz-köztelenségre, amiről Zsótér ábrándozik. Zsótér előadásai egyébként nagyon jól fotózhatók (ez vonatkozik a német színházi termés egészére is, nagyon közép-szerű előadásokról készülnek isteni felvételek), mert Zsótér nemcsak érdekes (vagy jelentős) előadásokat rendez, hanem *azt is* meg tudja rendezni, hogy egy előadás érdekes (vagy jelentős). Néha pedig egyenesen *azt* rendezi meg, hogy ez egy érdekes (vagy jelentős) előadás. Ahogy Karinthy mondja: „Ez egy érdekes arc. Érdekes, hogy ez egy arc.” Mivel a *Bánk bán* nem tartozik a kedvenc színdarabjaim közé, és nem értem, miként lett belőle a felkent magyar nemzeti dráma, fontos lenne, hogy megnézzem.

Egyszer voltam a dramaturgja egy *Bánk bánnak*, amelyet Ruszt József rendezett a Budapesti Kamaraszínház egyik parányi stúdiójában, akkor olvastam el a darabot, addig nem, de még így sem volt könnyű. Rusztnak elvben fél kézzel oda kellett volna tudni kenni ezt a nemzeti relikviát, de már a próbák elején unta (azt hiszem, már többször megrendezte, és túl sokat tudott róla oda-vissza, maguk a próbák így is nagyon szórakoztatóak voltak, kabarettisztikus politikai szemináriumok). Akkor Sándor Iván pompás és mélyreható irodalmi elemzése sokat segített (legalább engem, valamennyi élvezethez). A darab költői nyelve, archaikus magyarsága és szállóigéinek transzformációi mind jó kapaszkodók a számomra. A Zsótér-előadás egyik szlogenje: „a *Bánk bán* szövege olyan, mint a modern zene”. Ennek megfelelően a Vakok Intézetében az eredeti változatot játsszák, amely egyébként röptében elég nehezen felfogható (Gáspár Máté produkciós igazgató szerint négyszer kellett megnéznie, hogy a maga közvetlenségében élvezni tudja), és nem az Illyés Gyula-félét, ami nagyon helyes, mert bármilyen nagy költő is Illyés, sokat ártott a magyar színházi nyelvnek darabjaival, fordításaival, mivel egy nemlétező, általa pancsoltszínházi dikciót használt, valamilyen idealizált nyelvet, hasonlóan Herczeg Ferenchez, Máraihoz vagy Németh Lászlóhoz és követőikhez. A *Bánk bán* mentségére legyen mondva, hogy egészen különös – és napjainkban is megfigyelhető – hisztéria hatja át az egész szöveget, ez jó benne, de még nem bizonyosodtam meg róla, hogy a maga teljességében színpadképes lenne, és ne unnám rögtön a második pillanatban, ahogy elkezdődik. A *Kultúrház* riportjában a profi Zsótér a koponyájára tolt napszemüvegben teljesen otthonosan, lazán, mint egy XXI. századi művész ült a kanapén, vele ellentétben Nagy Zsolt igen rokonszenvesen izgult, és a róla készült bejátszásra (alsó gépállás, mozgó kamera, nézők nélkül egy próbán, azaz voltképpen teljesen megítélhetetlen) nagy bátran azt mondta, hogy ez pont az ellenkezője annak, amit szándékozott, vagyis hogy megmutassa, *Bánk bán* nem valami patetikus politikus, hanem érzékeny ember. Hát igen, csak ez a pátosz ne volna, ez a dagály. A bejátszott Láng Annamária-jelenet, azaz Gertrudis vitája Ottóval (Bánki Gergely) egy Strindberg-darabból is jöhetett volna, tehát úgy látom, ez a probléma színészileg megoldható. A Zsótér-féle *November éj* után, amit a Kamrában játszott el az osztálya két alkalommal, rájöttem, hogy az ő színháza elsősorban egy különös idegállapot színháza, a rendezései elsősorban ennek az idegállapotnak erednek a nyomába, minden ennek van alárendelve. Láng Annamária tökéletesen evidens színész lett az utóbbi évtizedben: egyetlen másod-

percre nem gondolok arra, hogy színész. Sem azt nem gondolom, hogy jó színész, sem azt, hogy rossz színész. Örök darab. Ez a bohócarc, amely bármikor képes szélesen mosolyogni, de amikor nem mosolyog, akkor nagyon ijesztő. Egy III. Richárd mindenképpen van Láng Annamáriában, remélem, hogy egyszer eljátszhatja őt is. Kiszolgáltató, de tökéletesen ura magának. Hasonlóan Börcsök-höz, soha nem veszíti el az autenticitását. A *Bánk-bán* tehát egy a mindenképpen meg-kell-nézni-előadások közül. Ami nem azt jelenti, hogy tényleg meg kell nézni, de tudni kell róla, hogy meg kell nézni.

Van ilyen kategória: angolul „must-see”-nek mondják, és ebbe az osztályba bekerülni komoly siker – ahogyan elnézem egyébként, én az idei „must-see”-ket nem nagyon láttam. Viszont tudok róluk, és foglalkoztatnak is, mint ahogy a pincér is, aki átsiet a termen, pontosan érzékeli a vendég kérdő pillantását, akihez majd a kellő pillanatban odamegy. Nem láttam a Krétakör másik előadását, *A jég* címűt sem a Trafóban, pedig nemegyszer készültem megnézni – különösen a díszletére voltam kíváncsi, amiről már sokat hallottam, mert Ágh Márton tervezte, és sokak szerint az, főleg a második rész radikálisan megváltozó díszlete és a film-poén viszi el az estét. Ez nem azt jelenti, hogy a színészek rosszak volnának, a Krétakör színészei egyrészt atombiztos társulattá váltak az elmúlt időszakban, másrészt baromi sokoldalúak (elnézést a durva jelzőért, de így jött ki a számon), és meztelenül is ezerszázalékos színészek. A nézőknek a második részhez bele kell ülniük az eddigi díszletbe, és az addigi nézőtér lesz a színpad. Az előadást Mundruczó Kornél rendezte, vendégségben a Trafóban, amelynek belmagassága szükséges is a díszlethez (vagy lehetővé tette, hogy a tervező elszálljon) – a második rész díszlete a filmgyári raktárból került elő, ezt Khell Zsolt egyik megjegyzéséből értettem meg, aki kíváncsi volt rá, hogy a maguk természetes mivoltában állnak-e ott azok a fenyőfák, mire Ágh annyit mondott, „igen, csak le lettek lakkozva”. Ha egy díszlettervező mondja egy díszlettervezőnek, hogy le lettek lakkozva, az teljesen mást jelent, mintha, teszem azt, egy bútorkészítő: a lelakkozás mint idea, a lakk mint anyag, mint ötlet, hirtelen felragyog. Ezt a darabot is *idegenben* játsszák, mint az összes Krétakör-produkciót; habár, ha nincsen otthonuk, akkor nem játszhatnak idegenben sem, ők mindig másutt játszanak, ők a magyar színházi élet bolygó hollandijai, és nem tudom eldönteni, hogy ez átok-e rajtuk avagy áldás, mert ha nem lenne ez a kényszer, hogy a fenébe’ találnák meg a legvarázslatosabb helyszíneket, mint amilyen a Budai vár alatti légoltalmi kórház a Térey-darabhoz, vagy most a Vakok Intézete.

A jégről három kritikát is olvastam – nem most, hanem még a bemutató után – a három gyorsreagálású „must-read” kritikustól (mivel Mészáros Tamás már nem ír): Csáki Judit írt a *Narancsban*, MGP a *színhaz.hu*-n és Koltai az *ÉS*-ben. Csákinak jelentette a legnagyobb erőfeszítést, legalábbis végignézni az előadás első részét, a székek kényelmetlenségéről ilyenkor szoktak értekezni a recenzensek, a második részben már mindent ért (bár ez a „mindent értés” bizonyos fokig a didaktikusságra utaló metaforának is tűnik), végül is lenyűgözi a krétakörös színészek tudása, konklúzió: „megkezdődött az évad”, szintén kissé ambivalens megjegyzés, vagyis megint színházba kell járni, azonban azt is jelzi, ez az előadás nyilvánvalóan fontos eseménye a leendő évadnak. MGP-t roppantul idegesíti a darab (és az előadás) eleje, kicsit összezapottnak érzi, fölismeri a Szorokin-

regény – általa szegényesnek tartott – retorikai, szintaktikai alakzatait, sokallja a meztelenséget és a meztelen aktusokat (igaz, nem Frenák- vagy Zsótér-rendezésről ír), viszont a legvégén, az előadás zárópillanatában, ami egy jégkalapács-reklámfilm (a szegycsontdöngető jégkalapács fontos szerepet játszik Szorokin pszeudo-mitológiájában), hirtelen megvilágosodik: minden ellenérzése dacára összeáll neki az egész, rájön, hogy ez a Mundruczó mégiscsak tud valamit, és valami fontos történik az előadás által. Eléggé szubtilis és rafinált megközelítés ez a *mindennek ellenére* felsőfokú osztályzat. Hármuk közül Koltai az eredendően leglelkesebb és legegységesebb, az egész előadásból a mai magyar színházi életre és a mai magyar valóságra utaló nagy és zordon metaforát konstruál, dühös és szenvedélyes – az is igaz, hogy az ő leírásából lehet leginkább visszakövetkeztetni arra, mi is történt az előadásban, és jelzi, hogy a Szorokin-regényt is elolvasta: őt telibe találja elejétől végéig a darab, a társulat és a rendező munkája. Az a helyzet a kritikusokkal, hogy bátran lehet az ember kritikus velük szemben, de ha már három évtizeden keresztül olvasta a bírálataikat, könnyedén el tudja végezni azokat a szükséges fejszámoló matematikai műveleteket, amelyek révén rájön arra, hogy ő mit gondolt volna, ha látta volna. A kritikusok már annyi színházat láttak, hogy még a teljesen félrement írásaikból is ki lehet hámozni az előadást, mert a szavak elárulják őket. És ebben a tekintetben nincs különbség rossz kritikus és jó kritikus között: a *know how*, a felhalmozott zsigeri tudás belekíváncozik a szövegbe akkor is, ha a kritikusnak mások a szándékai. A kritikusnak sokszor vannak szándékai, ez az önkifejező, hogy úgy mondjam, művészi gesztus a kritikában, mely gyakran színházon kívüli motívumokból is táplálkozik. Gyakorlott olvasó ezt egy perc alatt lehántja a kritikáról, hogy eljusson ahhoz a néhány elemzően érzéki mozzanathoz, amely segít rögzíteni ezt a nagyon efemer műfajt az időben. Ezért vetik rá magukat színházi emberek az általuk olyannyira nem kedvelt kritikusok írásaira is, félszavakból is leveszik, hogy mi történt valójában a színpadon, még akkor is, ha róluk esetleg említés sem esik. Mulatságos kihallgatni (akár saját magunkat is), amikor megbeszéljük (elsősorban a fenti három kritikus) szövegeit: félszavakból azonnal értik egymást (mármint a megbeszélők), három-négy mondatban minden benne van.

A kritikákból és egyebekből úgy tűnik, hogy *A jég* az egyik fontos *határátlépés* az évadban, és részemről ez a lehető legnagyobb dicséret, én csak a határátlépésben hiszek, meg a cirkuszban: s *A jég* nyilván egyszerre revű, peep-show, helyzetgyakorlat, kegyetlen bohóctréfák sorozata, állapotjelentés, dráma, eposz, népmese és provokáció: nem tudom, hogy vajon a díszlet méretei miatt nem hívtam-e meg Dömölky János Pécsre, vagy nem látta, esetleg idegenkedett tőle. Az általa meghívott darabok közül csak a Mohácsi fivérek munkáját láttam, az *56 06 / Őrült lélek vert hadakat*, éspedig azon az estén, amikor sokan lementek Kaposvárra, sok főiskolás, illetve színművészeti egyetemista és szakmabeli, buszokkal, hogy rokonszenvtüntessen az előadás mellett, amit a szélsőjobboldal és egy kissé korlátolt jogászprofesszor megtámadtak, én pedig az előadás utáni beszélgetést vezettem a nagyon szimpatikus Mohácsiakkal. Az *őrült lélek vert hadakat* én is egészen bizonyosan beválogattam volna.

Ami '56 körül tavaly történt, mármint nem az utcán, hanem az úgynevezett műalkotások terén, az elkészült filmekben és az előadásokon, a kötelező kűrök,

amelyek többnyire a giccs kategóriájába estek, mintha csak az édeskés, véres giccs lenne képes a politika által mára teljesen összemart és szétcincált, darabokra tépett forradalmat úgy-ahogy eladhatóvá tenni, s a figurák mind nagyon jók vagy nagyon rosszak, hősök vagy gaz latrok (jelentős kivételt képez a *Kazamaták*, amely színdarabnak korántsem hibátlan, de történelemszemléletét tekintve bátor és nagyon elgondolkodtató munka, és Gothár rendezése is, ahogy távolodom tőle az időben, egyre jobban tetszik, a szárazsága és a humora, pedig maga az előadás sokszor csupán unalmas, de nagyon mély tudás van a látszólagos eszköztelenségben, a tablókban, az ostromlottak tragikomikus erőfeszítéseiben, gyávaságában és áldozatiságában, és a nézőtér feje fölött átröpülő pilóta, aki harckocsizóvá lényegül át a nagyítóúvegen keresztül, hatalmas arcával bámulatosan cirkuszi, azaz teátrális pillanatot), engem inkább lehangoltak, mint földérintettek. A Mohácsiék darabja volt az egyetlen, amely képes volt – igaz, főleg a második részben – valamilyen teljességérzetet adni, és túllépni minden frontvonalon. Nagy időugrásokkal haladunk, minden jelenet önmagába zárt egész, és minden jelenet az egészre vonatkozik. Az első rész mintha inkább egy színházi nyelv felvázolása lenne, és bizonyos fogalmak tisztázása, hogy miként is nézünk kortárs történelmi darabot. Kezdődik a nagyon mában: '56-os emlékűnnep, mely egyben tüntetés, beszédek és könnygáz, miniszterelnök, köztársasági elnök, a „kettészakadt” ország, az összes hívószó elhangzik a történelem gödre fölött, amelybe a kis társaság, vagyis az összes színész leszáll. Aztán ugrunk egyet egy ávéhás jelenetre, melynek *Csengő Frász* a címe, Tótkhoz (magyar család), rettegés, kis halott a koporsóban, a bonyolultan viselkedő ávéhások, akik, mivel a lakás nem telefonos, inkább az alattuk lakó szomszéd lakását rekvirálják el, és a végén, a jószomszédság végett, süteményestállal jelennek meg a porig alázott családnál. És legutoljára bonyolult, sokrétegű, nehezen követhető, dalokkal, sok orosz szóval bélelt, passiójátékszerű lebonyolításban a mindenkori szovjet vezérek, de elsősorban is Hruscsov, játszadoznak a mindenkori magyar vezérekkel és balekokkal, Rákosival, Nagy Imrével, Kádárral, és zongorázzák végig a függés és manipuláció valahány lehetséges stádiumát. De egyetlen szereplő viselkedése sem kiszámítható, mindenki a bohócok belső szabadságával jár-ke, mindenkinek vannak ötletei. Minden jelenethez teljesen más tér tartozik, minden jelenet külön kép és egyfajta szervezett rendtelenség, amelynek Mohácsi, mint tudjuk, a mestere. Az első rész valahogy mégsem áll össze, habár egy csomó poén magában ül, tehát a kabaré-jelleg működik, de azért nyögvenyelősen megy előre a történet. Gondolkoztam: mi lenne, ha elhagynák az első részt, és csak a másodikat látnánk, amelynek minden egyes jelenete önmagában érvényesen és bravúrosan van megcsinálva. Nem lehet: nyilvánvaló, hogy ez az előzetes szöszedet, ezek a viselkedésminták, a nyers politikai dikció keveredése a szürreális helyzetekkel, a történelmi perspektíva folytonos megfordítása: az időben későbbi események mintegy beavatkoznak az időben korábbiakba, így színházi helyzetté téve magát a szüntelen történelmi interpretációt, az „aktualizálást” – ezt még nem láttam színházban, hogy az előadás ilyen fokon magába tudja foglalni saját interpretációjának sokféleségét is: együtt a különféle színpadi varázslatokkal, szükségszerű ügyetlenségekkel (a sokat markol, keveset fog esetei) és az ebből születő szüntelen spontaneitással, ami a színház egyik legfonto-

sabb trükkje, hogy úgy érezzem, mindez ott és akkor történik, nos, ez a kissé kócos és görcsös kezdet nagyon is kell a második rész letisztultabb, a korábbiakhoz képest zártabb játszmaíhoz. A bravúros utolsó jelenet igazi szintézise az egész formának, és a sokat vitatott kórházjelenet mellett az előadás valódi csúcspontja és összefoglalása. Nagy Imre a börtönben, kivégzés előtt: itt minden korábbi játszma ismét lepörög (az idősíkok egymásba játszása, az, hogy maga a szereplő vastagon valódi, hús-vér alak, akihez ugyanakkor Faria abbé a *Monte Cristo gróffjából*, valamint James Bond, Széchenyi István és a holdra szálló Neil Armstrong is ellátogatnak a börtönbe): de immár hibátlanul. Nagy Imre nem ússza meg, felakasztják – én végig azért drukoltam, hogy sikerüljön megszöknie, hiszen a személyes lehetőségek sokfélesége tárult ki hirtelen előtte. De nem akarok részletes leírást adni az előadásról, csupán a benyomásaimat akarom elmondani. A kórházjelenetért kár lett volna, ha van olyan ügyészség, amely elfogadja a nagyon kezdetleges jogászi érvelést, miszerint megsértették Tóth Ilona személyiségi jogait: ellenkezőleg, egy gyönyörű tragikus mítosz született meg ebben az előadásban. Ugyanis ha Tóth Ilona, akit itt egyébként Sárly Flórának neveznek, tehát ha a medika nem öli meg azt a fiút, a darabbeli Jeney Zoltánt abban az agyonhajszolt, koffeininjekciókkal felpörgetett légkörben, és ezt nem bánja meg később, akkor az alak szépsége nem tündököl fel sohasem. A Mohácsi fivérek nagyon sok mindent megváltoztattak, de a fundamentális ténnyel, hogy egy idealista a végső döntés elé kerül, és rosszul dönt, és mégsem dönthet másként, úgy bántak, mint az aranyosók, akik a folyóban talált üledéket türelmesen leszítálják, és ott marad a szita alján a csillogó aranypor. Egy hatalmas átjáróházban, ami lehet vizsgáló, kórterem, folyosó, jönnek-mennek a betegek, hozzátartozók, forradalmárok (a darabban: *Streetfighters*, utcai harcosok), és nyomozók is, folyik a röplapgyártás, kezdetleges módon, az ápolónők hisztérikusan gépelnek, mi az egészséget roppant mulatságosnak találjuk, pláne, amikor Kovács Zsolt mint *Lajos bácsi, beteg*, mint örök rezonőr és a tragédia egyik öntudatlan előkészítője megszólal, az örök beteg, aki mindig láb alatt van, pedig csak segíteni akar. A tragikus pillanatot Mohácsi kifeszíti – ez az előadást ért támadások miatt történt –, megérkezik a rég elfelejtett legelső jelenet időben utazó turistacsoportja, és szemügyre veszik az áldozatra emelt kést a kórházban, a gyilkosságra készülő kis szoborcsoportot: a nyitva hagyott lehetőséget szemlélik meg. Khell Zsolt elmondta, hogy elkészült Sztálin csizmája is, eredeti méretben, de végül nem került be az előadásba. Vár arra, hogy majd egy másik alkalommal, talán egy mese-darabban föltámasszák.

Visszatérve Ágh Mártonra, *A jég* díszlettervezőjére: ő az egyik általam meghívott tervező a 2007-es prágai Quadriennáléra (én lennék a „nemzeti kurátor”). Aki nem tudná, mi a prágai Quadriennálé: nos, ez a világ összes díszlettervezőjének négyévenkénti nagy seregszemléje, ez már a tizenegyedik. A többi tervező Khell Zsolt, Antal Csaba, Kentaur, Fodor Viola lettek volna – közülük ketten, Kentaur és Antal Csaba, más és más okokból, sajnos kihátráltak a projektből, melynek címe (ez itt a reklám helye): *LILIOM BAGDADBAN*, többet erről esetleg később. Ágh nagyon szabálytalan pályájú díszlettervező, most már nagyjából csak Mundruczónak tervez színházi díszletet, különben játék- és reklámfilmek díszleteit tervezi (Greenawayjel is dolgozott, most egy New York-

ban játszódó, félig-meddig horrorfilm díszletein is dolgozik), többek közt Mundruczónak a Duna-deltában forgatott filmjéhez is, ahonnan elképesztő történetekkel jött vissza (komplett Bodor Ádám-novellákkal). Azt mondja, már nem érdekli a színház, de én csak ámultam és bámultam ötleteinek tűzijátékától – szerintem a többiek is –, igaz, ezek az ötletek éppen annyiban voltak érdekesek, hogy túlmutattak a színházon, de mégsem voltak pusztán installáció-ötletek, mert nagyon teátrálisak voltak. A díszlettervezők nem ismerik egymást közelről, inkább csak nevek egymás számára, ritkán találkoznak és ritkán cserélnek eszmét egymással, és bár érdeklődéssel figyelik a másik munkáját, de a véleményüket legtöbbször megtartják maguknak. Ez volt a koncepcióm Achilles-sarka: hogy azt szerettem volna, ha együttműködnek. Nagyon élveztem hallgatni őket, különböző kávéházakban: Eklektika, Csészényi, Menta, vagy a Színházi Intézet igazgatói szobájában, esetleg Khell műteremlakásában a krízismegbeszéléseken – voltaképpen minden megbeszélésünk krízismegbeszélés volt, mert akármiben is állapotunk meg, az a legközelebbi alkalomra törvényszerűen összeomlott, mindig azt a mozzanatot pécézték ki a másik tervében, amely a legérzékenyebb pontja volt. És rájöttem, hogy elképzelésem, hogy működjenek együtt, igazi utópia, bár nagyon tetszik az utolsó és remélhetőleg megvalósuló ötlet: olyan kiállítás, amelyet nem lehet megnézni. Szorokin regénye, *A jég*, amit nemrég olvastam el, egészen mellbevágó élmény volt, hallom, van olyan előadása is, amelyben a színészek felolvassák a regényt. (Ez a rigai Alvis Hermanis-rendezés látható volt a Bárkában tavaly novemberben, piciny közönségbevonó mozzanatokkal.) És nem láttam Pintér Béla két legutolsó darabját (*Korcsula, Árva csillag*), ami szintén egyértelmű mulasztás. Sokat utaznak, ritkán láthatók itthon, de ez nem mentség.

Ezek után mit láttam egyáltalán?

Nem fogok rendszerezni, kezdem Jelessel. Régen rendezett színházban, de mint hallom, nemsokára a Nemzeti Színházban állítja majd színpadra saját, Szent Johannáról szóló darabját – remélem, ez igaz, bár a cikk írásának pillanatában sem vagyok teljesen biztos abban, hogy megvalósul. Most a Hólyagcirkusz Társulattal mutatott be a Merlinben egy olyan szövegkollázszt, a *Kedves ismerősöket*, amit Krafft-Ebing híres XIX. századi művéből, régi kedvencéből (nekem csak Földényi F. László beszélt Jeleséhez hasonló rajongással erről a könyvről, ő abból tanult latinul, kamaszkorának egyik legemlékezetesebb olvasmánya volt), *A nemi élet eltévelyedései* (eredetiben: *Psychopathia Sexualis*) című alapmunkából írt, keverve, a szokott módon saját verseivel, Byronnal, *Oidipusszal*, talált szövegekkel, de hát az egész Krafft-Ebinget tekinthetjük talált szövegnek. Egy részlet az első monológból: „...Nagy termetű ember vagyok, ritkuló hajam oldalt öszülni kezd, tartásom kissé hajlott, arcom billentyűhiba következtében vörösös, bal lábam olykor elalszik, de vastagodást még nem mutat. Az emlőtájék enyhén kiemelkedik, a hasnak női alakja van, combok hasonlóképp. Női harisnyákat, kesztyűket viselek, könnyen viselem a fűzöt is. Székletem rendes, álom rossz, étvágy elég. Hajlamom van izzadásra. Kigőzölgés emlékeztet a női kigőzölgésre, kivált az altest produkálja a másik nem összes csúnya nüanszait. Időszakonként melankolikus lehangoltság, különös késztetés gyötör, például szeretek temetésekben nevetni, minden pénzemet vízbe dobni, zuhogó esőben futkosni meztele-

nül. Gyakran mint dekoltált nőt képzelem el magam, báli ruhában, ilyenkor elmúlhatatlan vágyam támad alacsony, rossz díványra feküdni, vagy rossz nőket felkeresni, azzal a céllal, hogy arcom borotvahabbal szappanozzák és hosszú késekkel borotváljanak.” A szöveg hirtelen bukkan fel az előadásban – Szőke Szabolcs közben aquafonon játszik – a színésznő, aki ezt a szöveget mondja, és előbb keresztretjvényt fejtett, később csellózik is, nem eljätssza, nem hangsúlyozza, nem tesz hozzá semmit, hanem – és ez Jeles egyik utánozhatatlan képessége – a szöveg *mellett* létezik: a szövegek, amelyek az egyes jelenetekben elhangzanak, ugyanúgy szereplői az előadásnak, mint a színészek, akik bámulatos aszinkronitásban sohasem illusztrálják az elhangzottakat, hanem léteznek a jelenetekben, amelyek, világításváltással, a térbe bizonyos bútordarabok vagy díszletelemek behelyezésével, tehát meglehetősen jól ismert színházi gesztusok révén határolódnak el egymástól. Maguk az egyes jelenetek tárgyilagos képet mutatnak valamilyen titkolt lelki eltévelyedésről, valamilyen viselkedési zavarról, de mondhatni, a kurvák üzemszerű viselkedése, ahogyan étkeznek, élnek, léteznek, miközben kiszolgálják a kuncsaft sajtóságos erotikus fantáziáját, és előállítják számára a kívánt jelenetet, mutatja meg annak metodikáját, ahogyan Jeles ezeket az epizódokat kontextusba helyezi. Esettanulmányok: ennyi lehetne ez az előadás, de korántsem ennyi. A darab elején megjelenik még egy szereplő, egy piciny csontváz, marionettfigura, aki időnként felbukkan az előadásban. Csák Zsolt mozgatja leheletfinoman: a csontváz érdeklődő, kíváncsi természetű, szemlélődő alkat, bár mintha mérges arca volna a koponyának: zseblámpával pásztáz végig a közönségen, megnéz egy otffejejtett magas sarkú, piros női cipőt, általában minden érdekli, felül egy sámlira, az előadás végén pedig megszoptatják: ahogy Jelesnél legtöbbször, a durva evidenciákon, a nagy közhelyeken valamilyen naiv egyszerűség sugárzik át, és mintha először látnánk meg az emberi egzisztencia bizonyos nagy alapvonásait. Ez csak úgy lehetséges, ha Jeles egyáltalán nem foglalkozik azzal, és ezáltal kockázatot vállal, hogy a hatás felől rendezze meg az előadást: a hatásnak másból kell megszületnie, mintegy az előadáson kívülről kell beszüremlenie – és a Hólyagcirkusz társulata van olyan profi, hogy ezt az antiprofesszionális megközelítést minden pillanatban hozza is. Ebből keletkezik az Időnek, a színházi időnek (vagy a filmidőnek) egy olyan – a Jeles-életmű egészében is megfigyelhető – laza, tágas, ha tetszik, időtlen kezelése, amit a türelmetlenebb néző félre szokott érteni. Mint ahogy a tér is picit lötyög ezen az előadáson (a Hólyagcirkusz nem szokott ilyen, viszonylag nagy térben játszani), de ez a lötyögő tér, az üresség érzete, és hogy nincsenek körbevágva a jelenetek, valamint az időnek ez a sajátos tágulása abból fakad, hogy a rendező-írónak, akinek versszövegei, *Az idióta zöngeményeiből* vett részletek képezik az előadás song-világát (mondhatni, brechti rétegét), elég markáns véleménye van a körülötte zajló eseményekről, és elég jól érzékeli a világban zajló történések formáját. (Ennek bizonyítására egy songbetétet hadd idézzek ide: „a kissalétrom strasszén posztos / egy szép arcu kurva / kicsit ijesztő mer a fejét / srégen férehajtva horgya / ojan kis csöndes és ha így / szembe állsz vele / nem láccik a púpja / egyszer mikor cigit kért / monta hogy nem csinál fulkontaktot / csak orálist vagy telefonszexet // pont mikulás volt / adott pilóta kekszet“.) Szóval a rendező abban érdekelt, hogy nem az elérni vágyott hatás, hanem a

lény, a színész lénye, az éppen adott színész személyisége felől hozza létre az előre bármilyen jól is eltervezett jelenetet, és ezért inkább lemond eszközökről, mintsem egymásra halmozná őket. Ebből fakad a színészi játék egyenetlensége is, amelyben egyesek föltündökölnek – ez az egyenetlenség olyan, mint egy csomózott szőnyeg egyenetlensége, nagyon anyagszerű, nincs lelakkozva, lesmirgizve, mondhatni, látszanak az ecsetvonások. Egyébként számomra ebben az előadásban Nádasi László jutott el csúcsockig, sőt még egy oszlop tetejére is, az előadás végén mégiscsak megvalósított hallatlanul mulatságos cirkuszi-teátrális jelenetben, az *Oidipuszban*, mások éppen csak megfelelnek, de ez a kettő együtt érvényes: egy centivel sem lök tovább színészt Jeles, ha az nem érzi meg, mit kell tennie. Különös egyensúlyérzékét és figyelmet követel ez (nem csak a rendezőtől, hanem a nézőtől is). Itt nem lesz senki megerőszkolva, hogy olyasmit játsszon, ami ne függene össze lényével vagy aznapi állapotával, a színészek nem alkalmazkodnak valamilyen külső igényhez (nem nevetnek vagy sírnak eszelősen, színészi gyakorlatok gyanánt), hanem lassan, egy-egy jelenet érzékeny, belső tartalmát bontják ki, előadásról előadásra. Az előbb említett *Oidipusz*-jelenet a bizonyíték rá, hogy Jeles sem szent, és ő is él a hatás fokozásának lehetőségével: az egész Krafft-Ebing-féle leíró tudomány bukóját az adja, hogy egyszerű, egyenes, vallomásos, magától értetődő formában hallunk iszonyatokról, rettenetekről, borzalmakról, perverziókról, hogy a szerző valamilyen tudományosan egzakt nyelven próbál megfogalmazni addig kimondhatatlan, sőt tiltott, sőt börtönnel fenyegetett és büntetett, mindaddig megfogalmazatlan dolgokat, s éppen, mert sikerült a tudomány körébe vonni, sokakat hozzásegített a normalitáshoz. Az előadás azt szegezi velünk szembe, hogy nem csak ismerőseink lehetnek a színpadon, hanem mi magunk is, ha énünk bugyraiba jobban belegondolunk. Jeles voltaképpen filozófus, de nem magyaráz, legalábbis igyekszik nem sokat magyarázni (tévében nem ad interjút, napilapnak se, önreklámmal nem foglalkozik), csak megmutat.

Amiről még föltétlenül beszélni akartam: *A vadkacsa*, Ascher rendezése. Végül egy másik klasszikus darab, Zsámbéki rendezése, Goldoni *A karnevál utolsó éjszakája* jutott el a POSZT-ra, ezt még nem láttam, a kritikák mind nagyon jók voltak, de egyébként a Katona József Színház műsorában rendre felbukkannak olyan klasszikus darabok (na jó, ez nem a Katona specialitása), amelyek mintegy a színészek és a társulat szemmértékre csiszolását lehetővé teszik, hogy aztán a vadabb vagy modernebb, kevésbé üzembiztos vagy kiérlelt opusokban is szilárdan álljanak a lábukon. Ascher kerek pereg rám szólt, nézzem meg, hogy képzelem, hogy még nem néztem meg. Ezt szinte egy lélegzetre mondta egy másik mondattal, amit valaki másnak mondott: hogy az előadás még nincs teljesen kész, még sokat kell érnie. Előadás utáni beszélgetésünkből úgy tűnt, hogy még tervez bizonyos változtatásokat, különösen az első részben, amit, erre utólag rájött, túlhúzott. Az expozíció (a fiú vitája az apjával, a múlt bűneinek felbukkanása a jelenben – a tartalomismertetést ezúttal mégis elhagynám, ennél a kötelező-olvasmány-jellegű darabnál nincs rá szükség) túlságosan kopárra és deduktívrá sikerült, ellenben a családi jelenetek, a padlásszoba, a triók, kvartettek és kvintettek (Fekete Ernő és Fullajtár Andrea párosa, Simkó Katalin kislány Hedvigje, Bezerédi Zoltán és Rajkai Zoltán alkoholista párosa, Keresztesi Tamás Gregers

Werléje) muzsika volt a szememnek. Az emberi korlátoltságról régen láttam ennyire finom és okos színpadi ábrázolatot: arról a korlátoltságról és szűklátókörűségről, amely csupa jóindulatból vagy éppen valamilyen ideologikus csőlés következtében emberek életét teszi tönkre. Ascher, úgy érzem, Csehovon át néz Ibsenre, aki Csehov számára nagyon sok karaktert alkotott, Csehov látszólagos nonchalance-a (nehéz Csehovot a módszerén rajtakapni) eléggé épül Ibsen szigorúbb konstruktivizmusára. Sok Ibsen-előadást láttam Németországban a 70-es, 80-as években, és később is, ahol akkoriban Zadek, Peter Stein, Luc Bondy újra felfedezték Ibsent a mai színház számára: a csapzottságát, az irracionálisát (a polgári világ széthullásának komor előérzetét desztillálva egy már befejezettnek tűnő tény látletevé), és mindenekelőtt a szinte wagneri méreteket. Ascher alkatánál fogva a bensőség és a humor felől közelíti meg a szerzőt – ez is a Csehov-intonációt erősíti, és az apró mozzanatokban egyfajta szürreális, kollázsszerű komponálást alkalmaz, azaz széttartó mozzanatokot helyez egymás mellé: ahogy a három ember a családi idill minden mozzanatában tökéletesen háromféle marad (ehhez Fekete Ernő szinte alvajáró, naiv, szórakozott, réveteg Hjalmar Ekdalja szolgáltatja az alapot), folyamatosan három irányban létezik, mégis egyetlen, idilli, már-már a giccs határán mozgó piciny univerzum. És itt világosodik meg a különbség a giccs (egyébként van giccs, amelyet kifejezetten kedvelnek, elsősorban a festészetben) és a valódi műalkotás között. Ascher mozgékony szelleme egy pillanatra sem békülne ki azzal, hogy a szereplői lehetőségeit, még akkor is, ha látja rettentő korlátoltságukat, lezárja: ha intellektuálisan nem is, de érzelmileg, vagy éppen a fizimiskájuk vagy váratlan megnyilvánulásaik révén ugyanolyan nyitott, mindenre kész, játékos, villódzó lényeknek látszanak a szemünkben – ez még a legnegatívabbnak mondott szereplőkre is igaz –, mint amilyen ő, és ez még tragikus pillanataikban is igaz. Amikor egy jelenetet megkomponál, egyszerre hagyja a szárazon racionális, hiperokos helyzetelemzést érvényesülni, és azt az álomlogikát is, amely esztétikájának egyik fontos, habár rejtett momentuma. És ismeri színészeit.

A szezont a legjobb előadásokon mérik általában. „Egy nekem tízezer, ha a legkülönb”, mondja Hérakleitosz. De olyanból kevés van, vagy egy sincs. Mondják a hivatásos nyafogók. Pedig a szezon egy sokarcú, amorf szörnyeteg, s lehet, hogy az utolsókat rúgja, mint ahogy Schilling Árpád *Apátlanul* című írásából (inkább kiáltványából) kihallani (a kötelező apagyilkossági kűrrel kezdődik, már-már domesztikálódott ez az apagyilkossági retorika), egyszerűen azért, mert a finanszírozási és irányítási struktúrák menthetetlenül átalakultak, és ezt sokan, olyanok, akik már évtizedek óta csinálják, képtelenek felfogni, elsajátítani vagy alkalmazni: és jön valami egészen más, amelyben nem lesznek ilyen összefüggések és áthallások, mint a mostaniban. De magát a szezont, lássuk be, mégiscsak az teszi érdekessé: hogy annyiféle. Hiába: a színházak is természeti képződmények – a harc, amely kibontakozóban van (értük és ellenük), nem változtat ezen. Egy jó állatkertbe nem csak büszke párdúc kell vagy elefánt, szükség van hiénákra és sakálókra is, a makákókról, a pálmaházról, a pókokról és vízilovakról már nem is beszélve.

Az én évadom II.

Zsúfolt, eseményekben gazdag évadom volt nekem – és ha már a *Jelenkor* szerkesztői megtisztelő fölkerésükben jelezték, hogy szubjektív „évadportréra” kíváncsiak, hát élek az alkalommal, mármint a szubjektivitást illetően. A rendszeres színikritikai tevékenységben az ember (én) ugyanis sok mindenről nem beszél, mert az előadásokról beszél. Legföljebb még a színházi szakma égetőnek látszó gondjairól ír olykor.

De az *én évadom* ennél sokkal tágabb, gazdagabb, sokrétűbb, kivált ez a legutóbbi. És most végignézek rajta.

Először is: huszonnégy év után otthagytam a *Színház* című folyóiratot. Szépen akartam eljönni, hiszen szépen voltam ott: belepakoltam mindent, amit tudtam. Sok remek munkatárssal dolgoztam együtt, sok nagy „ügyet” harcoltunk végig – és azt gondolom, végigtekintve a szakmai lapok nem túl hosszú során, hogy ideje lenne egy alapos moder-nizálásnak, lépésváltásnak, szemléletváltásnak. Nem többnek és nem nagyobbaknak, mint amennyit és amekkorát a világ változott körülöttünk, benne a színházzal. És nem csak arra gondolok, hogy immár több tehetséges fiatal színházi szakembernek, írónak kellene nagyobb és meghatározóbb részt vállalnia e többnyire „egyszemélyessé” vált lapok – köztük a *Színház* – tevékenységében, hanem arra is, hogy tempót kéne váltani: a színházi élet mögötti kullogás helyett minimum egyidejűnek kellene lenni. Tudom, mi minden gátolja ezt – elsősorban a lapok örökös küzdelme a pusztá létért –, de mégsem látom lehetetlennek.

Ha megtörténik – nélkülem történik: nem pusztán önhibámon kívül, hanem minden próbálkozásom ellenére sem sikerült szépen búcsúznom a *Színháztól*; felmondással jöttem el, a tágas perspektívákkal bíró szabadúszásba. És mindjárt történt valami nagyon jó: tanítani kezdtem a kaposvári egyetemen, leendő újságírókat és színészeket – és ez a munka (amire amúgy régen vártam) remek energiákat szabadított fel és sok örömet ad. Hátha egyszer sikerülne intézményes formában művészetkritikusokat képezni...!

A felszabadult energiákból jut például egy új kezdeményezésben való részvételre: a kibővített tartalommal megjelenő *kultura.hu* internetes portál kritikai rovatának szerkesztésére. Ez ismét teremtő munka: profil kell és perspektivikus szemlélet, a jó csapat adott, rengeteg tehetséges fiatalal. Ráadásul szeretem benne, hogy tágas: a színház mellett filmről, könyvről, zenéről, képzőművészetről is beszélünk, figyeljük az újdonságokat. Alakulóban vagyunk – és a kezdet mindig nagy felhajtóerővel bír...

Jut idő és energia a gyerekszínházi fesztivál zsűrizésére; a gyerekeknek szóló produkciók színvonalának fontosságáról nem lehet eleget beszélni... És jut egy-egy külföldi színházi előadás megnézésére, nehogy elszokjon másfajta kolorittól

is az ember „színházi szeme”. És jut nem-színházi munkákra; köztük például György Péter most megjelent remek kötetének (*A hely szelleme*) megszerkesztésére; színész-interjúkra, írói beszélgetésekre (ezeknél nagy élmény a közönséggel való nem áttételes, hanem eleven és közvetlen kapcsolat); és jut idő normális életre, kiállításokra, olvasásra – és még filmekről is írhatok...

A színház persze továbbra is folyamatos üzem és munka – a *Magyar Narancs* „örömzeneje” folytatódik. Öröme, nagy felelősséggel és szabadsággal; nemcsak arról szól ugyanis, hogy mit írok, hanem hogy miről; és miről még az előadásokon kívül... Hát arról, amiről a szakma éppen szól: a finanszírozási anomáliáról vagy az igazgatóválasztási cirkuszokról.

Ez utóbbiak ismét heveny szakaszba léptek – ezt diktálja a színházi élet szokásos periodicitása, valamint a gazdasági és politikai szcéna is összefogni látszik ennek érdekében. A fővárosi színházak egyelőre még nem halálos pénzelvonást szenvednek el – nyomukban a vidékiek is –, de máris látszik, hogy lesz következő lépés, és az okozhat brutális változást.

Bizonyos értelmű hirtalításnak egyébként itt az ideje, hiszen a színházi struktúra folyamatos változása-alakulása zajlik, akkor is, ha irányítatlanul, koncepciótlanul, úgymond, spontánul. A társulat mai tartalma egészen más, mint az akár egy évtizeddel ezelőttié, a repertoáré ugyancsak módosult – most már csak azt kellene tisztán látni, mire és mennyire van anyagi kapacitása és szándéka a tulajdonosoknak: az államnak és az önkormányzatoknak.

Az igazgatói pezsgés részint politikai indíttatású – e sorok írása idején gondolja egészen komolyan egy polgármester, hogy pusztán a politikai nézetközelség okán a magyar színházi élet egyik nagy hakniművésze a legalkalmasabb az igazgatói posztra. Azt, hogy ezt egyáltalán gondolhatja, részint a színházi terület szabályozatlansága okozza: a kinevezésekben a szakmai szempontok attól függően játszanak szerepet, hogy mennyi józan esze és belátása van a helyi önkormányzatnak. A politikai tisztogatás egyébként nem tragikus; a jelenleg is kevésbé alkalmas színigazgatók sora tovább szaporodik...

A kritikus tevékenység elsősorban mégis az előadásokról szól; a *MaNcs*-ban hetente többnyire kettőről. Már a válogatás is nehéz – a színházi évad ritmusa szerint különösen zsúfolt októberben és márciusban mindig lemaradok egy kicsit. Főképp persze a jókról igyekszem írni, hiszen szolgáltatásról is szó van, de olykor muszáj a rémesekről is, hogy ne torzuljon nagyon az összkép. Ami amúgy is torzul eleget attól, hogy kevesebb vidéki előadást látok, mint amennyit szeretnék.

Most szerintem elég jó évad van mögöttünk – ezt jelzi az idei POSZT versenyprogramja is, amelyben számos jó előadás szerepel. Semmi huhogás, semmi Kasszandra, még kevésbé Macbeth vérszibánái: talán az utolsó békeév volt ez.

Eger két előadással is jön – kiegyensúlyozottan fejlődő színház ez; a békeévről jut eszembe, a béke szigete... Ellentétben Kaposvárral, amely viharos évadot tud maga mögött, de inkább csak az évadon van túl, nem a viharon; némi szélcsend van most, és talán sikerül az egy évre(!) kinevezett – micsoda kultúrpolitikai és színházi dilettantizmusról tanúskodó önkormányzati döntés ez! – igazgatónak stabilizálni, no nem a színház, hanem a saját helyzetét. A színház ugyanis stabil, együttese nagyon jó, csak a „szólistákból” mutatkozik némi hiány. A

Mohácsi testvérek produkciója, a Pécsre is meghívott *56 06 / örült lélek vert hadak* című előadás viszont az évad egyik legjelentősebb előadása, és nem elsősorban az '56-os évforduló okán.

Amely, mármint az évfordulós ünneplés, önmagában semmire nem elég; ezt példázza számomra a rengeteg vacak alkalmi dráma és előadás, köztük a versenybe beválogatott debreceni *Liberté* is, amelyek mind nem tudtak túllépni a meghatott és giccses gesztusokon. Egy kivétellel, amelyet viszont érthetetlen értetlenség és tartózkodás fogadott: a Katona *Kazamatákja ez*, Papp András és Térey János darabja, amely a maga visszafogott tónusával és árnyalt szemléletmódjával nem kellett az ünneplőknek. Sajnos, az ünneplőknek sem eléggé.

És ha már a Katonát említtem: a fennállásának huszonötödik évfordulójára készülő műhely különösen erős évadot zárt. *A vadkacsa* és *A karnevál utolsó éjszakája* a nagyszínházban, a *Trakhiszi nők* és a főiskoláról átemelt Goldoni-darab, a *Háború* a Kamrában mind ott van az évad „best of”-listáján; és nem kell nagy bátorság megtippelni, hogy a kritikusok díjai közül számos jut majd nekik. A társulat jó *passzban* van; az idei évad legjobb alakításai közt ott van Ónodi Eszteré, Fullajtár Andréaé, Máté Gáboré, Fekete Ernőé, Hajduk Károlyé, Kovács Lehelé, Kocsis Gergelyé.

És ha már erős évad: az Örkeny Színháznak is jól jött ki a lépés. A pécsi szemlére a *Finitót* hívták, Tasnádi István darabját Mácsai Pál rendezésében; jó előadás jó szerepekkel és remek alakítások egész csokrával, bizton számíthat kedvező fogadtatásra. A második rész tévéshow-paródiája egyszerre mély és szórakoztató; ha bármelyik gagyicsatorna illetékese betévedne a nézőtérre, menten elszégyellné magát – mármint ha hinne a szemének.

De jöhetett volna Dömötör András rendezése is, a *Vízkereszt vagy bánom is én...* Shakespeare művének „mosodásított” verziója új fényeket vet közismert részletekre – és hát itt is rengeteg jó alakítás volt: Hámori Gabriella, Für Anikó, Csujja Imre, Gálffi László, Pogány Judit, Kerekes Éva, legalábbis a főbb szereplők közül. Ugyanitt mutatták be Szép Ernő két egyfelvonásosát: a *Kávécarnok* és a *Tűzoltó* dupla jutalom, a színészeknek és a közönségnek. Kerekes Éva és Széles László széles skálán, magabiztosan játszik, látható örömmel pengetik a Szép Ernő-i finom vagy épp vaskos húrokat – nagyon-nagyon kellemes este... És ugyancsak itt lehetne Parti Nagy Lajos monodrámává írt *Ibusárja*, az előadást Pelsőczy Réka rendezte, és Sárbogárdi Jolánt, az operettista vasúti jegyárusítót Bíró Kriszta játssza. A színház előcsarnokában bemutatott előadás – díszlet semmi, legföljebb maga a tér, kellék minimális – egyetlen, gondosan felépített alakításban mutatja a monológ minden komikus és tragikus színét. Miközben úgy érezzük, egyfolytában nevetünk, sok a csönd a nézőtérén. Ez igen jó kombináció.

A Vígszínházban (és a Pestiben) két előadásra emlékszem; a monumentális és hatásos, valamint rétegzett, szép részletekben gazdag *Száz év magányra* – Börcsök Enikő Ursulája súlyos és sűrű játék, Hegedűs D. Géza Buendíája pedig a megveszekedett, javíthatatlan álmodozó markáns képe, de sok finom alakítás volt még rajtuk kívül is: Harkányi Endréé, Venczel Veráé... A másik Thomas Vinterberg filmjének adaptációja a Pestiben: *Az ünnep*. Brutális, hatásos és míves előadást rendezett Eszenyi Enikő; a zsarnok (és ha még csak az lenne!) apát ugyancsak Hegedűs D. Géza játssza nagyon jól.

Első új évadát élte a sokat szenvedett Bárka Színház; a lassú lábadozás látszik leginkább. Az Alföldi Róbert rendezte *Koldusopera* afféle társulatkovácsoló, pedagógikus produkció volt – a munka eredményét a *Szentivánéji álom* mutatja: komor, mélyen meggondolt értelmezés találja meg rendkívüli és művészig indokolt formáját. Egy fémmedencében gázolnak a szereplők, melyben színes műanyagmorzsalék nehezíti a mozgást; ebben a közegben fölerősödnek a gesztusok, lehámlanak a viselkedés szocializációs finomságai, és meglehetősen pőrén, nyersen mutatkoznak az érdekvezérelt érzelmek. Az egész bolyongás, keresés, szeretet utáni sóvárgás fölött, mintegy a téren és időn kívül egy bölcs ösanya-Puck ül; Lázár Kati meghatározó alakítása.

Pintér Béla idei előadása, az *Árva csillag* meglehetősen sikert arat a közönség körében – én a kevés számú kivételhez tartozom. Pintér ismert formanyelve – és Darvas Benedek zenéje – most is jól működik; megint előáll a frenetikus humor, a karcos gúny és az érzelmesség sajátos kevercse – de ezúttal úgy éreztem, hogy az alapanyag, a darab szétszalad, annyi irányba kanyarog, hogy fősodra már nincs is neki. Van benne ingatlanpanama, földönkívüliek, rossz alkohol, lecsúszott kisember, osztrák sógor, korrupt rendőr, elvágyódás és elmenés – a kevesebb lett volna több.

A Krétakör a kőkemény Szorokin-adaptációval, *A jéggel nyitott* – a közönségpróbáló produkció ritkán látható együttes játék, számos gazdag alakítással, az első részben meglehetősen naturális effektekkel, a másodikban egy költői szépségű tablóval. Az évad vége felé pedig Katona József *Bánk-bánját* mutatta be a társulat – a cím eredeti írásmódja is mutatja, hogy a hangzó szöveg is „csak” Katonáé –, különleges és gyönyörű helyszínen, a Vakok Intézetének dísztermében. A tér és a díszlet olyan súlyos keretet adott az előadásnak, hogy Zsótér Sándor rendezésében a dráma nem mondandójának komplexitásával, hanem a részletek elemzetségével tűnt fel. Intonációja visszafogott, az alakítások ugyancsak – Láng Annamária tűnik ki Gertrudis figurájának friss szemléletű megformálásával.

Az Új Színház elmúlt évadában egy boldogságos estém akadt: Racine *Phaedráját* láttam Valló Péter rendezésében. Sajnálom, hogy a POSZT off-programjába nem fér be... A színpadra épített nézőtér előtti parányi játéktéren óriási drámai feszültség halmozódott föl. Elsősorban Takács Katalin játéka keltette a szenvedély és erkölcs kiélezett konfliktusának fölturbózásával. *Nagyon* szereti a mostohafiát, és *nagyon* szenved emiatt, mindkét érzelemben ott tombol a középkorú nő egész élete – és ebbe a magasan tartott érzelmi lángolásba toppan be egy értelmiségi, meggyötört, fáradt Thézeusz (Bálint András testhez álló alakításában), aki nem megérteni, még csak nem is csillapítani akarja konfliktust, csak *kikerülni*. A kármentésnek ebbe a formájába pedig egy kicsit sokan halnak bele...

A Radnóti Színházban alighanem rövid szériája lesz az évad egyik igen izgalmas bemutatójának: a közönség nemigen vevő a *Jane Eyre* Zsótér Sándor-féle interpretációjára. Pontosabban valószínűleg nem az értelmezés, hanem a forma közelíthető meg nehezen: a kétszintes dobozszínpadon fél-epikus színház zajlik, számos ponton narrációval, és a lélektani helyett stilizált játékkal. Mindezzel együtt Weber Kata *Jane Eyre*-je szenvedélyes, érzelemgazdag szerepjáték. A má-

sik fontos előadás viszont alighanem hosszú szériára számíthat: Bálint András Radnóti-estje valójában elmélyült beszélgetés a közönséggel, melyben az egyik fél – értelemszerűen – leginkább hallgat. Radnóti költészete és ellentmondásos módon megélt, valamint ellentmondások nélkül, brutálisan megszenvedett zsidósága az este két vezérfonala, levelek, naplók és mások „hozzászólásai” hosszabbítják meg egészen a jelenig a „zsidónak lenni” sokszínű jelenségét.

A színházi problémahalmaz egyik kulminációs pontja idén, hogy a frissen végzett színészek képtelenek elhelyezkedni. Az összesen három osztályból (kettő Pesten és egy Kaposváron) ötnél is kevesebb fiatal vár szerződés – és ez a baljós előjel ismét felülvizsgálatra kényszerít társulat-ügyben. A színházak e pillanatban ugyan még leginkább anyagi nehézségeik miatt nem tudnak fiatalokat szerződtetni, de ez a helyzet egy mélyebb tendencia jele. Lehetséges, hogy a társulati pozíció helyett munkák, egyes szerepek felé kell majd venni az irányt...

A pesti egyetemen lehetett látni Zsótér Sándor rendezésében Brecht *Kurázi mamáját*; az Ascher–Novák vezette zenés színészosztály a Rákóczi úti épület kis udvarán és gangjain, folyosóin és lépcsőházában a gondos húzások és kiemelések eredményeképpen összefogott, hatásos és erősen mai előadást hozott létre – még katarzusra is futotta. Olyik jelenetben pedig maga a kis udvar volt a csatamező, a kuka pedig Kurázi mama kocsija...

Ugyanez az osztály a Merlinben mutatta be Mozart *Varázsfuvolájának* tömörített változatát; ennek a vidám-szomorú, intenzív produkciónak a legnagyobb erénye, hogy mindenkinek szól: nyolcvan évet fogott át a nézőtér. Sok humor, sok találékonyság jellemzi a Novák Eszter vezényelte osztály játékát, amelyhez alig néhány tárgy kell: létra, szék, például.

Kaposváron a *Koldusoperát* váltott szereplőkkel mutatja be az egész végzős osztály; a jó és tehetséges villanások egyelőre nem állnak össze, minden Bicska Maxi „nulláról indít”. Akárcsak az életben... Ugyanez a – főiskolán szokásos – szereplőváltásos megvalósítás jellemzi a kaposvári másodévesek *Tévedések vígjátéka*-előadását; Mohácsi János rendezése igazi tűzijátékos ötletroham, kiváló lehetőség a fiatal színészeknek, akik az összjátékban is „jól mutatnak”. És nekik még van egy évük. Az előadás egyébként a POSZT-on is látható...

Szubjektívnek kétségtelenül szubjektív – teljesnek azonban távolról sem mondható ez az én évadportrém. Vázlat, leginkább...

Mi végre ez az egész?

Szkeptikusan írom e sorokat. Legutóbb négy évvel ezelőtt kért fel a *Jelenkor* szerkesztősege arra, hogy a magam tapasztalatai, látásmódja szerint adjak képet a vidéki színházak elmúlt évadáról. Most nincs ilyen tematikai megszorítás – és jó, hogy nincs, mondhatni, nem is lehetne. Aligha létezik ugyanis olyan kritikus, színházi ember – talán a POSZT versenyprogramjának mindenkori válogatóján kívül –, aki annyi vidéki előadást lát egy évadban, hogy nyugodt szívvel vállalhatna egy ilyen feladatot. (A helyzet okozta lelkiismeret-furdalásomat négy évvel ezelőtt írásba is adtam.) Könnyebb a nagy egészről beszélni, abból szemezgetni, alkalmi benyomások alapján teóriákat gyártani – a budapesti színházi kínálat, beleértve a Vidéki Színházak Találkozóját s a független avagy alternatív műhelyek, társulatok, csoportok produkcióit is, bőven ad ehhez muníciót mind a kritikusok, mind a politikusok és tanácsadók számára. A szinte beláthatatlan mennyiség ez esetben úgy csap át minőségbe, hogy felszabadít az ismeretek hiánya okozta gátlások alól. S jönnek a végeérhetetlen és megalapozatlan struktúraviták, amelyek valójában pusztán a politika kihátrálásának útját egyengetik a kultúrafinanszírozásból; jönnek a számháborúk arról, sok-e, avagy épp ellenkezőleg, igen kevés a színházak fenntartására szánt költségvetési támogatás. És miközben struktúrák kívüliek és belüliek uszulkan egymásra egy-egy megszorító intézkedés, elvonás nyomán, arról alig esik szó, hogy mi végre ez az egész. Pedig hát valahogy innen kellene elindulni. Ezzel szemben a választások előtt a pártok programjában – már amelyiknek volt ilyenje egyáltalán – a kultúra mint tényező szinte meg sem említettett. Az önkormányzati választások után pedig a színházak immár leplezetlenül a hatalmi harc közvetlen terepévé váltak: az igazgatói mandátumoknak le sem kellett járniuk ahhoz, hogy a legnagyobb ellenzéki párt vezette önkormányzatok és a Fidesz-rendezvényeken feszítő, avagy a futballpályákon domborító színművészek megtalálják egymást a kiszemelt teátrumok felett osztozkodván. Győrben a Korcsmáros György elmozdítását célzó akció híre s az eredményeként megüresedő (megüresített) igazgatói poszt várományosainak neve jócskán megelőzte magát az attakot. S ugyanígy a szolnoki, a kecskeméti jelöltek is nevesültek a szakmai köztudatban (utóbbi városban még csak ősszel fogják kiírni a pályázatot), Sopronban pedig úgy esett meg a hirtelen váltás, hogy mire észrevettük, már meg is történt, az új igazgató személye azonban eme egész pályás letámadás keretében legfeljebb annyiban volt meglepő, hogy nem ő, hanem színművész férje ismert a szakmában és a közönség számára. És mindenekelőtt ott van a szégyenletes kaposvári kísérlet, ahol az ország egyik legjelentősebb, legnagyobb hagyományokkal rendelkező színházi műhelyének élére gondolta a helyi önkormányzat megfelelő, pályázásra felkérendő jelöltnek Korognai Károlyt, aki évekkal ezelőtt Szegeden, az akkor fideszes több-

séggel bíró önkormányzat döntésének eredményeként váltotta fel az igazgatói székben Szikora Jánost, hogy azután még mandátumának lejártá előtt, ciklus közben kelljen új pályázatot kiírni.

Az írásom elején jelzett szkepszist nem is e már megtörtént, illetve előkészületben lévő esetek okozzák. A szegedihez hasonló históriák a rendszerváltás utáni színház történetéből jócskán sorolhatók Veszprémtől Debrecenig, Budapesttől Sopronig és tovább – magam számtalanszor meg is tettem ezt különböző sajtóorgánumokban. Tetemes anyag volna összegyűjthető a szakmai kuratóriumok javaslataival ellentétes döntésekből s azok következményeiről alkotóműhelyek, művészek sorsát illetően. (A szakmai kuratóriumok összetétele egyébként is esetleges, az önkormányzat – a törvényi szabályozás elégtelensége miatt – azt kér fel, akit akar, az elfogulatlanság tehát korántsem biztosított.)

Szkepszisem oka, hogy szinte egy az egyben átemelhetnék ide passzusokat a *Jelenkorban* négy évvel ezelőtt megjelent írásomból az igazgatói pályázatok és ki nevezések anomáliáiról, s következtetésként a színházi törvény szükségességéről. Négy év alatt odáig sikerült eljutni, hogy immár azok a jeles kollégák is a törvény hiányáról írnak, beszélnek, akik korábban a sajtó hasábjain vagy informális keretek között velem vitázva melegebb éghajlatra küldtek eme felvetésemért, a színházi szakma azonban még mindig ott tart, hogy vajon mit is kéne törvényileg szabályozni. Az első lépés, a kezdeményezés sem ebből a szférából ered, hanem Hiller István kulturális minisztertől, akinek szándéknyilatkozata e tárgyban nem kis zavart, meglepetést keltett az érdekvérvényesítés efféle formáiban kevésbé járatos színháziak körében. Különböző bizottságok, fórumok alakultak, munkálkodnak, beadványok születnek, feltehetően sok-sok részeredménnyel, de ez bizony még csak a tapogatózás stádiumának látszik, miközben a fővárosi önkormányzat megsemmisítő pénzügyi elvonás tervével sokkolta a budapesti színházakat év elején, anélkül, hogy a legcsekélyebb elgondolás, jövőkép mutatkozott volna akár a kultúrafinanszírozás egészét, célját, akár a színházi struktúrát s a színházak működését illetően.

Írásom bevezetője óhatatlanul maga is szimptomatikus: a múltófelben lévő évadban sokkal nagyobb port kavartak a fent említett események, mint az előadások, s erről nem feltétlenül a művészi produktumok tehetnek. Részese ennek jócskán a média, ahol egy-egy színházi bemutató már rég nem hír. Ellenérvként nem kielégítő, mondjuk, a közszolgálati Magyar Televízió *Kultúrház* című műsorára hivatkozni. A politikai híreket is kiegészítik háttérműsorok, a kultúra terén azonban csak háttérműsor létezik, önmagában a művészi alkotás megszületését, közönség elé kerülését nem érdemesítik arra, hogy legalább hírként kezeljék. Legfeljebb az előadás betiltását látatlanban, politikai okokból követelő feljelentés vagy a botrányos igazgatóváltások számíthatnak a média érdeklődésére. A napilapok rég leszoktak arról, hogy rendszeresen közöljenek kritikát vidéki színházi előadásokról, de még a budapestiekről is alig, e tekintetben inkább hetilapként működnek. S a folyóiratoknak, a színházi lapoknak sem telik arra, hogy a vidéki színházi eseményeket folyamatosan figyelemmel kísérjék; sem a szerző idejét, sem szállását-úti- költséget nem tudják rendszeresen finanszírozni.

Minden tekintetben a célokat kéne tehát mindenekelőtt tisztázni – erre kiváló alkalomnak tetszik a színházi törvény előkészítésének mégoly keserves, hossza-

dalmas folyamata –, s csak azután hozzálátni struktúra és finanszírozás átalakításához (aminek persze egy átfogó kultúrafinanszírozási koncepcióba kellene szervesen illeszkednie), mert a napi szükség vezérelte intézkedések rövid távon olyan eredményhez vezethetnek, hogy mire megszületik a fennmaradást hosszú távon biztosító törvényi keret, már alig lesz mit szabályozni.

Társadalom, politika és művészet különösen alakuló viszonya a legpregnansabban az '56-os előadások kapcsán mutatkozott meg az elmúlt időszakban. Amilyen eredményesnek tűnik a néhány éve működő Katona József-pályázat, mely kortárs magyar drámák színre kerülését segíti, olyan értelmetlennek és fölöslegesnek tetszett az évfordulós pályázat '56 ürügyén. A mondanivaló megérlelődése, kikívánczozása aligha köthető kerek évfordulókhoz – ékesen bizonyították ezt a tisztelgő, megemlékező jellegű előadások, amelyek inkább az ünnepi műsor, mint az esztétikum kategóriájába sorolhatók. E központilag generált tematikus vonulatból két előadás emelkedett ki minden tekintetben: a Katona József Színházban még az előző évad végén, tehát szándékosan jóval az évforduló előtt bemutatott *Kazamaták*, Papp András és Térey János verses drámája (amely 2006-ban a kritikusok szavazatai alapján elnyerte a legjobb új magyar dráma díját), s a Mohácsi István, Mohácsi János, valamint Kovács Márton alkotóhármassal nevével fémjelzett *56 06 / Őrült lélek vert hadak* című opus, a kaposvári Csiky Gergely Színház előadása. A törvénybe iktatása által tisztázottnak vélt történelmi esemény megértésének és megítélésének bonyolultsága gyakorlatilag lekerült a közgondolkodás napirendjéről. Olyannyira, hogy a *Kazamaták* Gothár Péter rendezte előadását elutasítók fölháborodottan kérték ki maguknak a darab s az előadás humánus vezérelte problémafelvetését, amely nem fekete-fehér képletet állított fel. Nem hős forradalmárokat és pusztulásra érett gyilkos ávosokat vonultatott fel a Köztársaság téren, az emlékezetes vérengzés színhelyén, hanem embereket, akik közül van, aki csapdába került, és nem érti, miért; van, aki érti, és próbálna ésszerűen viselkedni. Vannak a térre sodródott tájékozatlanok és vérszomjas gyilkosok, kíváncsiak és józanok, kegyetlenek és szerencsétlenek. Félelmek és indulatok, „munkahelyi” konfliktusok és spontán önszerveződés. Esendőség és komikum mindkét oldalon. A szerzőknek s a rendezőnek nem történelmi igazságosztás volt a célja, sokkal inkább árnyalt gondolkodásra próbáltak inspirálni. A közönség azonban, úgy tűnik, nem nagyon szereti az efféle szellemi inzultusokat, így az előadást a Katonában szokatlan módon most áprilisban, egy év után érdeklődés hiányában levették a műsorról.

Az ötvenhatos események ellentmondásos voltát fonák módon éppen a dilemmamentes ünneplést megzavaró szélsőjobboldali erők megmozdulásai s az utcai politizálást forszírozó legnagyobb ellenzéki pártnak és szövetségeseinek október 23-án tartott politikai nagygyűlését követő zavargások hozták ismét felszínre. A kaposvári előadás olyannyira frissen reagált mentális közállapotainkra, hogy az *56 06 / Őrült lélek vert hadak* már ezeket az évfordulós eseményeket is beépítette a maga örökényi fogantatású abszurdjába, amelynek leglényegesebb szemléleti sajátossága, hogy Nagy Imre alakját és szerepét, valamint Kádár János mozgásterét az adott történelmi helyzetben a reálpolitika szemszögéből mutatja fel. Mohácsiék látásmódjának fanyar humora meghökkentően lírai helyeze-

teket képes teremteni: a kötődés szimbólumaként elejtett töltőtoll miatt meghíúsuló kivándorlás, a lassan leereszkedő vasfüggöny incselkedése a menekülővel a határok lezárásának pillanatában a szükségszerű véletlen szívfájdítóan mulatságos megragadása. Miként a *Kazamaták*ban, itt is megjelenik a gyilkos indulat, itt egy fiatal orvosnő alakjában, akit ugyan nem Tóth Ilonának hívnak a színpadon, de mert története hajaz a valóságos személyére, akit '56 után gyilkosság vádjával kivégeztek, majd néhány éve rehabilitáltak, és mert a szerepet játszó színésznő egy röpké interjúban utalt a történelmi előzményre, a szélsőjobboldali portálok minősíthetetlen hangnemben kezdték pocskondiázni őt és a színházat, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem jogászprofesszora pedig az ügyészséghez fordult, megpróbálván betiltatni az előadást addig is, amíg a remélt személyiségi jogi per le nem zárul. Az ügyészség nem indított pert, így az előadás maradt, ám korántsem biztos, hogy ekkora figyelmet sikerült volna kivívnia kétségtelenül meglévő intellektuális, művészi erejével. Ehhez a már említett, botránnyokra kihelyezett közérdeklődés kellett, s a társulat veszélyeztetettsége az ősz óta folyamatosan kiélezett belpolitikai helyzetben, hiszen Babarczy László igazgatói mandátumának lejárt a jobboldali többségű önkormányzat szándékai szerint a kaposvári színházi műhely végét is jelentette volna. S a meccs még korántsem lefutott: a társulaton belülről pályázó Znamenák István egy évre szóló kinevezése kizárólag az önkormányzat időnyerését szolgálja, szakmailag nonszensz.

A *Kazamaták* és az *56 06...* mindenesetre markánsan bizonyította, hogy a színház visszanyerte azt a funkcióját, amelyet nézetem szerint egyébként sohasem veszített el, csak a rendszerváltás eufóriájába kábultak gondolták a továbbiakban fölöslegesnek: a színház a világról való gondolkodás terrénuma. Ezért lehet kellemetlen, egyszersmind fontos a politika számára: ha azt szeretné, hogy ne csak jelszavai, jelmondatai jussanak el néhány év múlva az emberek többségéhez, de érvei, gondolatai is – ha vannak –, akkor meg kell őriznie az ellentmondások egyszerre intellektuális és emocionális mérlegelésének, feldolgozásának ezt a semmihez sem hasonlítható intézményét.

Erről győzött meg egyébként a Vidéki Színházak Találkozója is, amely lényegesen jobb állapotát mutatta az ország színházainak, mint ahogy az akár a szakmai köztudatban is él. A soproni Petőfi Színház *Tizenkét dühös embere* a színészi egyenetlenségek ellenére is hat. Csak az a vég, csak azt tudnám feledni! A társait kételkedésre inspiráló 8. esküdtet játszó Selmeczi Roland ekkor megtorpan a kijáratnál, és még egyszer jelentősegteljesen körülnéz, csaknem lerombolván mindazt, amit addig épített: a játszási konvencióktól merőben elütő alakjában nem dominál a szokásos komolykodó, morális felsőbbrendűség-tudat, van viszont benne versenyszellem, taktikai érzék és helyenként indulat, mindaz, ami oly ismerős mindennapi vitáinkból. Az előítéletes gondolkodás legpregnánsabb képviselőjét, a 3. esküdtet játszó Bregyán Péter gyönyörűen mutatja meg ennek az embernek az összeomlását. Az egyetlen méltó ellenfelet, a cvikkeres 4. esküdtet megformáló Ozsgyáni Mihály örömteli felfedezés, miként Sövegjáró Áron nyüzüge 2. esküdtje vagy Varga Gábornak a döntés felelősségénél egy focimeccset jobban preferáló 7. esküdtje. Az pedig egyenesen megható, ahogy a közönség érezhetően drukkol a jó győzelméért, adott esetben az előítéletmentes gondolkodás felülkerekedéséért. Ezt az élményt egy

mégoly meggyőző publicisztika vagy egy színvonalasan érvelő vitaműsor sohasem helyettesítheti.

A békéscsabai Jókai Színház *Vértestvérek* című musicalelőadása abban a hitemben is megerősített, hogy bizony Magyarországon a zenés műfaj is támogatható és támogatandó. (Vidéki város mindent játszó egyetlen színházában persze amúgy is nehezen volna szelektálható a finanszírozás műfajonként, de a Madách Színház zenés előadásairól is ezt tartom.) Nagyon is elképzelhető, hogy sok néző csak e műfajon keresztül szembesül olyan kérdésekkel, amelyekben egyébként akkor sem töprengene, ha nap mint nap az útjába akadnak. (Ilyen volt például két éve a Madách Színház *Volt egyszer egy csapat* című előadása is, amely fiatal nézők ezreit szembesíthette az ideológiai elvakultság, az intolerancia értelmetlen, végzetes pusztításaival.) Egy tisztességesen megcsinált zenés produkció – és a *Vértestvérek* ilyen – a műfaj nyilvánvaló korlátai ellenére is többre képes a hatást tekintve bármely szappanoperánál, nem szólva azokról a szakmai követelményekről, amelyeket előadóival szemben támaszt. A békéscsabai *Vértestvérek* igazi nagy felfedezése Lapis Erika Mrs. Johnstone szerepében. (Tudom, hogy korábban Debrecenben is felfedezhető volt a *Boldogtalan holdban*, de azt az előadást sajnos nem láttam.) Énektudása, mozgása, a személyiség ereje nagy színésznőt sejtet. És komoly ígéret a vértestvéreket játszó két színművészeti szakközépiskolás, Gulyás Attila és Vadász Gábor, akik a kezdeti sutaságok után képesek hitelesíteni azt a csaknem húsz évet, ami a játék ideje alatt eltelik. Tavaly még ígéret volt kaposvári főiskolásként Pál András (Szép Ernő *Tűzoltójában* például, amely a POSZT programjába is bekerült), most már bizonyosságnak tűnt talentuma az egyébként dramaturgiailag nem problémamentes pécsi *Ördögök* Sztavroginjaként. Ahogy a tavalyi pécsi Liliom, Köles Ferenc is megerősítet Satovként a képzetet, hogy igen erőteljes színésszé érett.

Efféle öröm szinte minden előadásban ért: az egyébként nem éppen jelentősre sikerült miskolci *Cseresznyés kertnek* kitűnő Lopahinja van Fandl Ferenc személyében, a sok-sok üresjáratról lötyögős szegedi *Csaó Bambinóban* Borovics Tamás erős személyisége, könnyedsége, sármja hat, Győrben pedig, a *Büszkeség és balítélet* vizuálisan megkapó, ám kezdetben lassan csordogáló, aztán mégis magával sodró előadásában Mr. Bennetként Rupnik Károly kellemes orgánuma és finoman poentírozó humora adta a legélvezetesebb perceket.

Az egri és a tatabányai színház változatlanul erős műhelynek mutatkozik. Az egriek *Téli regéje* Máté Gábor rendezésében izgalmas, furcsa mese, amelyben Leontésként Görög László rendkívül árnyaltan és plasztikusan járja meg a kétkezés, a féltékenység, az igazságtalanság, a lelkiismeret-furdalás s a kijózanodás minden poklát, kínját. Nem egymás után, hanem mindezt egyszerre – játéka dinamikáját a domináns érzelmek, indulatok sűrű váltakozása adja. Pazar követője, inspirálója, ellenpontja e folyamatban az élő lelkiismeretét, Paulinát játszó Járó Zsuzsa. Vajda Milán szervilis Antigonusa – akinek szervilizmusánál csak emberisége erősebb –, Gál Kristóf talpig becsületes Camillója, Hüse Csaba megnyerő cseh királyfija, Mészáros Sára tüneményes Perditája – a halálra szánt gyermek gögicselését is a színésznő adja –, és mind a többiek, Kaszás Gergő, Bozó Andrea, Mészáros Máté úgy ajándékozzák meg a nézőt e nagyon mai mese élményével s a happy enddel, hogy azért a visszahozhatatlan tudatosodása nagyon fáj.

A tatabányai Jászai Mari Színház *Pistipistipistipistije* a maga bölcs egyszerűségével hat – Örkény groteszk játéka, úgy tűnik, nem tud veszíteni időszerűségéből. A társulat csapatként rendkívül egységes, amelyből nagyszerű szövegek válnak ki, majd simulnak vissza a kórusba: Margitai Ágié, Mucsi Zoltáné, Honti Györgyé, Moldvai Kiss Andreáé, Péter Katáé, Molnár Csabáé.

Budapesten a helyzet változatlan. A Katona József Színház rendkívül erős évadot tudhat maga mögött. Lenyűgözően izgalmas és szellemes Gothár Péter *Trakhszi nők*-rendezése Ónodi Eszter és Hajduk Károly igen jelentős alakításával. Utóbbi Bodó Viktor szertelenül játékos, szenvedélyes rendezésében, *A nagy Sganarelle és Tsa* című Molière-átiratban is remekelt. *A vadkacsában* Fullajtár Andrea, Fekete Ernő és Máté Gábor teljesen új színeket mutatott Ascher Tamás rendezésében, s megrendítő Haumann Péter az idősebb Ekdalként. *A karnevál utolsó éjszakája* virtuóz csapatjáték s szívfájdító tudósítás az elkényszerülésről abból a városból, ahol ki tudja, milyen jövedelmezőbb üzlet nyílik majd a színház helyén. A még egyetemista Ötvös András búcsúja Anzolettóként a pályakezdő kétségeiről vall megrendítően hitelesen. A Katona társulatának minden generációja jelen van s együtt remekel a színpadon: Máthé Erzszi lehengerlő francia hímezőasszonya mellett Bezerédi Zoltán megnyerően visszafogott Zamaria takácsmestere, Újlaki Dénes kicsit megkeseredett, annak idején a maradást választó selyemkereskedője és felesége, Bodnár Erika bölcsen, finoman fogalmazott alakításában, Máté Gábor kedves-bolondos Momolója, Szirtes Ági óvatos, a boldogság lehetőségében kételkedő fonónője, Fullajtár Andrea erőteljes vonásokkal megrajzolt, feltűnési vágy hajtott s betegesen hipochonder felesége Lazaro oldalán, aki Kocsis Gergely alakításában boldog, együgyű mazochistának tetszik. És a Jordán Adél–Nagy Ervin kettős a maga lendületes humorával, s az egyetemisták, a már említett Ötvös András, a *Pisztrángötösben* is figyelemre méltóan játszó Pálmai Anna, és a segédek rendkívül pontosan, szellemesen kidolgozott szerepében Friedenthal Zoltán, Polgár Csaba, valamint Herczeg Tamás. A társulatépítés példaszerűnek tűnik a Katonában. S e példából tán az is megérthető, miért fontos, hogy ki vezet egy színházat. S hogy a színház nem egyszerűen előadások létrehozásának egymásutánja, hanem folyamat, egymásra épülő évadok sora, amelyben jó esetben a színház vezetője megteremti a színészek s a társulat egésze fejlődésének lehetőségét. S hogy mindez természetesen nem öncél, hanem a minőséget szolgáló elemi feltétele a művészi munkának.

Az Örkény Színház is ezt az utat járja. Idei legemlékezetesebb előadása számomra a *Finito*, Tasnádi István verses drámája Mácsai Pál rendezésében. A mai tárgyú köznapi történet s a barokk színpadi keret, valamint a rímes forma disszonanciája rendkívül élvezetes humor forrása, s a színészek minden lehetőséget maradéktalanul ki is használnak. A két Szép Ernő-egyfelvonásos, a *Kávéház* és a *Tűzoltó* igazi jutalomjátéknak való színészdarab. Kerekes Éva és Széles László szemlátomást élvezettel fogadják e jutalmat, s adják tovább a nézőnek. (A verses dráma s a nyelv zenéje ismét teret hódítani látszik – ezt is észre kéne venni a nyelvromláson való sopánkodás közepette.)

A Krétakör Színház esetében társulatépítésről nemigen beszélhetünk, minőségéről annál inkább. A Mundruczó Kornél rendezte *A jég* igen erőteljesen demonstrálja a szekták kialakulásának, épülésének folyamatát, gondolkodásmód-

ját, a manipuláció működésének pszichológiáját, mechanizmusát egészen a reklámok világáig, kellő távolságtartással, iróniával kezelve tárgyát. Több krétakörös előadást nem volt módom láthatni, a *Hamletet* még csak Franciaországban, illetve iskolákban játszották, a *Bánk bánra* pedig még nem jutottam el a tömbösített játérend következtében.

A Vígszínház évada gyengébbnek tűnt a korábbiaknál, pedig nagy vállalkozások voltak benne. A *Száz év magány* Forgács Péter rendezésében csak néha csillantja meg azt az életteliséget és rejtelmességet, ami a regény sajátja, és bár jó Venczel Verát, Papp Verát újra színpadon látni, s Börcsök Enikőt is mindig öröm, most igazán csak Hegedűs D. Géának sikerül lírát és iróniát vegyítve folyamatosan fenntartania a néző érdeklődését, amíg ki nem iktatódik a játékból. Az Alföldi Róbert rendezte *Cseresznyéskertet* pedig agyonnyomja a díszlet, a gigantikus méretű üzem, a színészi alakításokkal együtt. De azért Eszenyi Enikő tekintete, ahogy lassan bejárja, végigsimogatja a nézőteret, a színházat, a cseresznyéskertet – felejthetetlen. És igen emlékezetes Varju Kálmán borbélyja a *Harmóniában*, s formátumos Epres Attila Sosiasa az *Amphitryonban*. A Radnóti Színház általam látott előadásaiból *A csodagyerek* című, Molnár Ferenc fordította bohóság divattervezőjét, Irént (aki férfi) játszó Karalyos Gábor alakítása elementáris a maga következetesen kidolgozott gesztusrendszerével, tökéletes ritmusával.

A Pintér Béla Társulat idei bemutatói, a *Korcsula* és az *Árva csillag* élvezetesekek, szellemesek, mívesen kidolgozottak ugyan, mint mindig, s az utóbbiban a Vígszínházból ebben az évadban átigazolt, de a társulattal már tavaly is eredményesen együtt dolgozott Szamosi Zsófia mellett két új kitűnő játékos is feltűnik: Bárδος Andrea és Csatári Éva, ám nem olyan elementárisak sem a dramaturgiát, sem a zenei anyagot tekintve, mint *Az anyám orra* vagy a *Parasztopera* volt. Amiből természetesen semmiféle messzemenő következtetés nem vonandó le.

Azon már érdemesebb elgondolkodni, miért, hogy a Nemzeti Színház mind markánsabban megmutatkozó, számomra rendkívül szimpatikus szellemi arculata nem tud igazán erőteljes előadásokban testet ölteni. *Az ötödik pecsét* csak némi hiányérzetet keltett bennem (elsősorban dramaturgiailag), a *Mesél a bécsi erdő* című Ödön von Horváth-darabból készült, Keszég László rendezte előadás azonban a tisztességes szándék ellenére is elhibázottnak tűnt.

Az elmúlt évadnak volt még egy sajátossága: három színház is műsorára tűzte Shakespeare *Szentivánéji álom* című művét, amelynek mesterember-jelenete mindig alkalom a színház számára az önreflexióra.

Három variáció ugyanarra. A pragmatizmus kérdezhetné: ugyan minek? S a józan ész azt válaszolhatja: három különböző helyszín, három különböző út, három különböző gondolkodásmód, három különböző olvasat: nézzük őket és okuljunk belőlük.

A Budapest Bábszínház előadása a cseh Josef Krofta rendezésében csupa játék, csupa bolondság, színház a színházban, amelyben van még egy színház, a mesterembereké, akik itt csetlő-botló bohócok, szomorú, ügyetlen, szeretnivaló clownok Schneider Jankó, Ács Norbert és Pályi János megformálásában. Alföldi Róbert rendezésében a Bárka Színházban Puck meglelt asszonyként, piszkosrózsaszín kombiné fölött ócska bundát viselve jelenik meg Lázár Kati megrendí-

tően szép alakításában, s nézi rezignált mindentudással, szkeptikusan a fiatalok még reménytelinek hitt szerelmét. Az érzékek vezérelte vonzalom Szorcsik Kriszta Hermiájának és Nagypál Gábor Lysanderének táncában mindennél többet mond e kapcsolat természetéről, miként Egyed Attila (Théseus) és Varga Anikó (Hyppolita) plasztikusan koreografált, néma viadala is az övékééről. A mesteremberek itt uniformizált sűrke ruhákba bújtatott, különös karakterek, akiknek egyike, a Thisbét játszó Dudás a nagy átélésben elfelejt eltorzított, magas hangon beszélni, s csaknem leszúrja magát.

A szolnoki, Szikora János rendezte *Szentivánéji álmom* mesteremberei a freskókat meszelik le éppen Théseus újjáépítés alatt álló palotájában az előadás kezdetén. A hatalom viszonya a művészethez nem kétséges: fölöslegesnek tartja. Az egyébként maguk sem nagyon pallérozott mesteremberek aztán az előadás végén mind csüggedtebben konstatálják a hatalmi elit nézői reakcióból, hogy az égvilágon semmi szükség nincs rájuk, csak unalmat és megvetést vált ki buzgal-muk a gyorsan lerészegedő barbár társaságban.

TÁVLATOK

Bérczes László beszélgetése

Bérczes László: – 2005. november 9-én az igazgató nélkül maradt Bárka Színház színészei, művészeti munkatársai néhány napos gondolkodás, illetve próbaközi, folyosói eszmecsere után találkoztak, és titkos szavazással arról voksoltak, hogy másnap a nevükben kit keressek meg a társulati felkéréssel, azaz kit szeretne a többség a Bárka élén látni. A szavazatok nagy része Alföldi Róbertet nevezte meg, én másnap már egy kecskeméti presszóban üldögéltem veled, akkortájt ott, a Kecskeméti Katona József Színházban rendezted Schiller Don Carlosát. Te meglepődöttél, örültél és óvatos voltál.

Alföldi Róbert: – Meglepődtem, mert mindaddig a Bárkához semmi közöm nem volt, örültem, mert egy társulat bizalmának csakis örülhet az ember, és óvatos voltam, mert igazgatói pályázatokon kétszer már megégettem magam.

– Nyilván ezért is nem voltál hajlandó pályázni. Vagy kinevez a fenntartó, a Józsefovárosi Önkormányzat, vagy keressen mást.

– Tiszta sor. Vagy megkapom tőlük is azt a bizalmat, amit a társulattól, és akkor nincs szükség pályázatra...

– ...és arra sem, hogy demokráciát játszva előre lefuttatott, formális pályázatokkal becsapják önmagukat és másokat...

– ...ahogy engem is becsaptak már kétszer... Szóval vagy kapok bizalmat, vagy úgyszincs értelme velük hadakozva, tehát kudarcra ítélve színházat vezetni. Megkaptam a bizalmat.

– Tehát 2006. március 1-től öt éven át te vezeted a Bárkát. Mi pedig elkezdtük nyilvánosságnak szánt alkalmi beszélgetéseinket, és ezek sorra megjelentek-megjelennek a Hajónaplóban, ez a mostani pedig a Jelenkor színházi számában. Számunkra is hasznosak ezek, mert miközben persze naponta szót válthatunk, egyszer-egyszer nagyobb levegőt véve igazgatói munkálkodásod és közös hajózásunk egy-egy megállójánál megvizsgálhatjuk, hol tartunk, tartjuk-e – tartod-e az irányt, megjegyzéseim és kérdéseim apropóján akarva-akaratlan önvizsgálatot tarthatsz, és persze szembeülhetsz az előző állomásodon elmondottakkal. Egy évvel ezelőtt például a következőt mondtad: „És most ki fog derülni, hogy tudom-e csinálni. Nagyon fontos, hogy ez tisztázódjék bennem: tudom-e vagy sem?” Tisztázódott?

– Bekerült az életembe egy új fogalom: a távlat. Korábban úgy képzeltem, hogy az igazgatás olyan, mint a rendezés, egy rád bízott csapattal eljutsz A pontból B pontba. Menet közben kiderült, hogy ez hosszabb távú folyamat. Nem annyi, hogy másfél-két hónapra át betanítod-beidomítod-ráveszed az embereket mindenféle általad elképzelt dologra, többé-kevésbé minden a helyére kerül, és akkor ott a végeredmény, a bemutató. Egy színház építése, vezetése hosszú távon működik, ha működik. Én korábban nem gondolkodtam így. Mindig a mára, a mostra, az éppen aktuális feladatra koncentráltam. Az igazgatás eredményei nem mutatkoznak meg azonnal. Építkezni kell, egymáshoz igazítani a lépéseket, figyelni egyes előadások, egyes színészek és nem színészek pályájára, fejlődésére. Folyamatban kell gondolkodni. Ez új az életemben.

– Nem lehet hamar aratni.

– Sajnos nem. De vannak mindennapos sikerek, a Bárkán nagyon sok apró, jó dolog

történt, és ezeket meg kell becsülni. Látni kell ugyanakkor, hogy a pillanatnyi siker vagy kudarc egy nagy egész része. Ez maga a távlat.

– *Az a gyanúm, másként kell viszonyulnod az időhöz. „Én a bemutatóra már a főiskolán mindig elkészültem a szereppel” – mondtad első beszélgetésünkben. Mindig jól időzítettél. Most nehezebb időzíteni, illetve igazgatóként soha nem lehetsz „készen”.*

– Nem. Nehezebben érzékelhető, ha egyáltalán, az úgynevezett eredmény. Színészként-rendezőként, még ha változik is az idők során a szerep, az előadás, körülbelül be tudod mérni, mit végeztél.

– *Mintha egy végtelen folyosón haladnál, ahol újabb és újabb ajtók nyílnak, egy-egy szobában megállunk, beszélgetünk, megpróbáljuk felmérni, hol vagyunk, merre tartunk, haladtunk-e előre – de végeredmény nincs.*

– Eredmény az, hogy megszületett bennem a vágy: ott legyek, benn, a Bárkán. Jó ott lenni, mert már otthon vagyok. Egy évvel ezelőtt még idegen vendég voltam a saját színházamban. Ez mára megváltozott. Eredmény az is, hogy szerintem jól átgondoltam, melyik színész hol tart, mit kellene lépnie a következő évadban, azaz a távlatot ki tudtam nyitni a társulat felé is. És az is eredmény, ezt te nem fogod szeretni, mert te másként működsz, hogy elmúlt rólam a megfelelni akarás görcsös igyekezete. A kapkodó erőlködés, hogy mindenki mindig jól érezze magát. „Kinyílt a csipája, és rögtön főnököt játszik” – mondhatnád, de nem erről van szó. Arról van szó, hogy hosszan kínlódtam saját félelmemmel, szorongásommal, mit szólnak-szóltok majd, „ilyen lovat akartatok-e”, jaj, istenem, ő most miért rosszkedvű, a másik miért duzzog a büfében... és így tovább. Ez elmúlt. Én aránylag tiszta lapokkal játszom. Van mihez viszonyulni, és mindenki felnőtt módon eldöntheti: kell ez neki vagy sem, tetszik ez neki vagy sem. Amíg azon igyekeztem, hogy mindenkinek tessék, amit csinálok, sokszor rosszat léptem, rosszul döntöttem.

– *Ez a belépésedet követő időszak, a Koldusopera senki által vissza nem sírt próbaanyagata, amiben mindenki, talán te magad is, rosszul érezte magát.*

– Rosszul bizony. Megnyerni akartam az embereket, és majdhogynem az ellenkezőjét értem el.

– *Nyilván közrejátszott ebben az a hajsza, amelyben rendezőként egyszerre próbáltad a Koldusoperát és az Új Színházban a Romeo és Júliát, illetve színészként a Madáchban a Producereket. Guinness-rekordnak jó, társulatépítéshez nem ideális.*

– Nem volt tiszta helyzet, amihez lehetne viszonyulni. Én is szorongtam, a színészek is, én is bizonyítani akartam, ők is, mindennel meg volt verve az a próbaidőszak. Hol szorítottam, hol kiengedtem, parancsolás és engedékenység között csúszkáltam ide-oda, a színészek még azt sem tudhatták magukban megfogalmazni, hogy „Alföldi dögöljön meg!” Tanultam belőle, azóta igyekszem világosan fogalmazni.

– *„Na, milyen az új igazgató?” – sokszor kérdezik ezt tőlem. „Nekem jó, mert el tudok igazodni. Sok dologban nem értek veled egyet, az ízlésünk igencsak különbözik, de tudom, mihez tartsam magam” – ezt szoktam válaszolni, ezt is gondolom. Aránylag, te használtad ezt a szót, tiszta helyzet. Tisztátalan helyzetekben megpróbáljuk kitalálni, mit gondol, mit akar a másik, emiatt sokszor tévedünk, hibásan fantáziálunk, és rosszul döntünk.*

– Megbeszéljük magunkban a dolgokat, lejátszunk magunkban egy meccset, és soha nem derül ki, mi lett volna, ha egyenesen fogalmaztunk volna. Ezért hát rögzítsük hamar, mielőtt belegabalyodunk: én büszke vagyok az elmúlt másfél évre. Nem, nemcsak magamra, hanem az egészre. Akkor is, ha voltak tévedéseink is. Tévedtünk például a műsortervnél: választottunk egy-két tuti darabot – na, azok nem jöttek be. Ez is eredmény: rájönni arra, hogy az, ami nem valós művészi szándékból, zsigeri akaratból kerül egy színház műsorába, hanem vélt vagy valós „egyéb” szempontból, az nem fog működni. Ez akár független lehet a végeredménytől.

– *Például?*

– Például a *Liliom*. Liget, Molnár Ferenc, Józsefváros, jó szereposztás, az előadás is sikerült – valamiért mégsem tudtuk megszólítani a nézőt. Ezután már előre félttem Az *arany áratól*, Bereményi Géza Teleki téri játékatól, de úgy tűnik, az megszólal itt, a Józsefváros színházában.

– Szerintem annyi itt a tanulság, hogy nagyon nehéz, sőt lehetetlen előre kitalálni, mi fog „működni”.

– De muszáj kitalálni. Hisz mégiscsak össze kell rakni a következő évadot, sőt, már össze is raktuk.

– Ne szaladjunk ennyire előre. Visszatérek az eredeti kérdéshez: mi derült még ki számodra? Az kiderült, hogy jó igazgató vagy-e?

– Erre nekem kell válaszolni?

– Nem azt kérdeztem, jó ember vagy-e.

– ... Azt gondolom, nem csinálom rosszul.

– Mik az erényeid?

– Ezt nyilván azért kérdezed, hogy a hibáimra is rákérdezhess.

– Nyilván.

– Erényem az, amire már mindketten utaltunk: az aránylag tiszta helyzetek megteremtése. Az is erény, hogy teljes bizalommal fordulok a közvetlen munkatársaim felé, azok felé, akikkel vezetjük ezt a színházat, köztük a gazdasági vezető, a művészeti titkár, a dramaturg, a közönségszervezés vezetője, köztük te magad is. A meghatározott kereteken belül mindenki önállóan dolgozhat. A színészeknél amennyire csak tudok, figyelek az egyes emberekre és azok pályájának tudatos építésére. Ezzel összefügg az előre gondolkodás: tavaly is, az idén is márciusban ki tudtuk rakni, még hozzá szereposztásokkal!, a következő évad tervét. És mielőtt rákérdezel, hibának tekinthető, annak tekinthetik egyesek: nem vagyok hajlandó figyelembe venni, ha a munkatársaim tempója nem azonos az enyémmel.

– Magyarul: lassúbb.

– Hát igen. Sokan azt is hibának tartják, hogy nem beszélgetek eleget az emberekkel.

– Önkritikusnak akarsz látszani, de úgy fogalmazol, mint aki ezeket korántsem tekinti hibának.

– Nem tekinteném annak, de mégiscsak hiányként, hibaként fogalmazódnak meg, tehát annak kell tekinteni őket. És makacs vagyok, az se mindig jó. Arra mindenestre törekszem, hogy ritkán használjam ki a hatalmat. Vagy ha mégis, hát nyíltan teszem, bejelentem: ez vagy az a döntés nem fog nektek tetszeni, de így döntök, mert így látom jónak, és igazgatóként ezt megtehetem.

– Ez csak csomagolási technika.

– De működik. Az emberek bólintanak vagy nyelnek egyet, és megyünk tovább. Most elsősorban igazgatói döntésekről beszélek. Ennél sokkal izgalmasabb lenne azt tudni, mi van a színészek fejében a próbákon, azaz mennyire közös az a művészi elképzelés, amit képviselvek.

– Igazgatóként is, rendezőként is diktálsz.

– Igen.

– A Bárkán jó színészek vannak, ők jól végrehajtják, amit kérsz – és jól csak akkor tudják ezt végrehajtani, ha közben azonosulnak is veled. Más kérdés, hogy eredetileg maguktól talán más irányba indultak volna.

– Biztos, hogy így van. Ezért aztán valószínűleg sok meglepetés érte őket.

– Téged milyen meglepetések értek?

– Önmagában már az meglepetés volt, hogy nekem bizony tanulnom kell az igazgatót. Hogy én azt nem tudom csak úgy, kapásból. Meglepett, hogy mennyire másként kell az emberekkel bánni, mint amikor rendezőként vezetsz egy csapatot. Meglepett, hogy mennyire rosszul viselem, ha emberekre nemet kell mondanom.

- Nem „kellett”, hanem így döntöttem.
- Így döntöttem. De többet kínlódtam a helyzet megoldásával, mit azt előzőleg elképzeltem. Igaz, ez a helyzet egyikükkel életem egyik legszebb beszélgetését hozta.
- És ez nem bizonytalanított el?
- Nem. Meglepett az is, hogy nincs türelmem. Hogy bizonyos dolgokat képtelen vagyok türelemmel végighallgatni. Olyankor azt reflexből áttolom másra, főleg Hegire (Hegedűs Judit, gazdasági vezető – a szerk.), vagy Kiss Katira (művészeti titkár – a szerk.), vagy éppenséggel rád. De ez nagyszerű, hogy van kihez továbbpasszolni azt, amihez nincs kedvem, energiám vagy türelmem. Igazgatóként valószínűleg nekem kéne bizonyos dolgokat lezongorázni, kérdezik is tőlem sokan, „hogyan bírod?”, és ilyenkor azt válaszolhatom, hogy megcsinálják a munkatársaim. Ez is meglepetés volt, de kellemes. Egyébként meg tudomásul veszem, hogy igazgatóként bizony vannak olyan feladatok, amelyekhez ugyan semmi kedvem, de a munkakörhöz tartoznak. Amikor például befejezzük ezt a beszélgetést – és már éjfél körül járunk, túl vagyok egy Madách Színház-i előadáson –, a Józsefvárosi Önkormányzat számára még meg kell csinálnom a 2007-es üzleti tervet. Sose gondoltam volna, hogy én „üzleti tervekkel” fogok foglalkozni. De ezzel semmi gond, én akartam, hogy így legyen.
- Vezetőként jól kell tudni „használni” az embereket. Ahogyan rendezőként évek óta ezt teszed állandó dramaturgoddal, Vörös Róberttel.
- Pontosan.
- Alföldi, az igazgató jól tudná használni Alföldit, a rendezőt vagy a színészt?
- Valószínűleg igen. Elég pontosan lehet tudni, hogy Alfölditől, a rendezőtől vagy a színésztől mi várható. Van, akinek ez kellett, hívtam is, és valószínűleg nem csalódtam.
- És Alföldi, a színész és rendező szeretné, ha Alföldi lenne az igazgatója?
- Abszolút! Na, nem gondolom, hogy a bárkás színészek is így gondolkodnak. Ez volt még meglepetés számomra: hogy a társulat tagjai nem mindig tudnak örülni az eredményeknek, legalábbis nem mutatják. Kitalálsz, elérsz valamit, ami X-nek vagy Y-nak vagy az egész társulatnak jó. Elmondod, hogy örüljenek, és akkor jön egy vállrándítás, esetleg egy szolid mosoly, hogy „rendben, jól van”.
- Bizony elmúlt az az idő, amikor vendégként felbukkantál, megcsináltad a trükkjeidet, aztán eltűntél, és mindenki örömmel és hálával gondolt rád. Egy társulat soha nem hálás.
- Nem hálát várok én, hanem örömet. Különben az a gyanúm, hogy ők örülnek is, de csak azért se mutatják. Az igazgató meg ül a székében, és szomorúan lógatja a fejét.
- Téged, az igazgatót „használ” valaki? Az önkormányzat, a társulat...?
- Nem. Az Alföldi-féle „imidzset”, a „PR-értékeket” persze használjuk, többek között ezért is hívtatok, de ezzel nekem nincs bajom, erre való. Eszembe jut a kerületi közgyűlés, amikor a költségvetésünkről döntöttek. Előtte és közben bizony leizzadtunk, utólag azt mondom, izgalmas játék volt. Ott vettem észre – és remélem, ezt nem olvassák most a képviselők, vagy ha igen, megbocsátják nekem a fogalmazást –, hogy sok mindent meg lehet „színészből” oldani. De ez megint csak csomagolás, mert az azért alapvető, hogy ne legyen tartozásunk, hogy ne kérjünk újra és újra pénzeket, hogy azt mondhasuk, mert igaz, hogy jelentősen nőtt a Bárka látogatottsága, hogy normális, emberi kapcsolatunk legyen azokkal, akik végül is eltartják ezt a színházat... Szóval az aranyos és népszerű „alföldirobi” se működik, ha nincs eredmény.
- „Izgalmas játék”, mondod. A jó politikusok (talán a rosszak is) annak tartják a politizálást.
- Mert az is. Mondtam-mondtam az igazgatói beszámolót a közgyűlésen, és minden mondatnál, minden szónál ott dolgozott a kisagyamban, melyik mondat, melyik szó ki-nek mit jelent.
- A „PR-értékeket” használjuk, mondod. Milyen hasznot hoztál ezzel a Bárkának?
- Az emberek újra kíváncsian fordultak felénk, és ez a színházi szakmára is vonatko-

zik. Sikerült támogatókat szerezni. Ez volt kezdetben. De most már azt mondhatjuk, maga a Bárka is PR-értékkel bír.

– Az előző kérdés párfját is felteszem: te vetted-e hasznát a Bárkának?

– De hát eddig is erről beszéltem. Tágította a gondolkodásomat, másként viszonyulok az időhöz, távlatokat láthatok...

– Egy évvel ezelőtt a következőket mondtad: „Félig őszintén, félig önvédelemből szoktam mondani, hogy én egy kommersz, populáris rendező vagyok. Így tartanak számon, hát akkor legyen így – miközben ez nekem mérhetetlenül fáj.” Most ez a kommersz rendező készül a Bárkával a POSZT-ra.

– Szakácsnak szoktak volt hívni, de szakácsnak nem mentem. Igen, örülök, hogy a Bárka, és velem én is, ott lehetünk az Országos Színházi Találkozón. Ettől persze nem vagyok se jobb, se rosszabb rendező. Örömet okoz az is, hogy az Aegon irodalmi esteken sorra megjelennek a magyar irodalom nagy bölényei, akikről rettenetesen szorongtam, Spirítótól Parti Nagyig, Bereményitől Esterházyig, és akikkel igenis el tudok úgy beszélgetni a nyilvánosság előtt, hogy az írók is, a nézők is, sőt én magam is jól érezzük magunkat.

– Tartozunk az igazságnak azzal, hogy az Országos Színházi Találkozóra beválogatták már rendezésedet, hiszen úgy emlékszem, éppen én beszélgettem veled egy közönségtalálkozón a Velencei kalmár után valahol...

– Veszprémben. Mellesleg a Haramiák is volt Győrött, de Pécsre először találtak érdekesnek.

– Azért is emlékszem, mert az a beszélgetés nem volt kedvemre való, hiszen tudtam, hogy a Velencei kalmárt „dicsérni kell”, miközben én azt egy felszínes, leegyszerűsített előadásnak tartottam. Ellentétben a Szentivánéji álommal, mely sűrű, gazdag, finom, sokrétegű. Azt is mondhatjuk akár, noha én a pécsi válogatásokat korántsem gondolom igazságosnak, mi is lehetnek azok, hogy nem a Bárkának, hanem rendezői fejlődésednek köszönheted azt, hogy nem szakácsként, hanem rendezőként lehetsz jelen Pécsen.

– A Szentivánéjit megsegítette, hogy túl voltunk már a Koldusopera-féle első találkozáson, felszabadult, boldog próbákon született, immár otthon éreztem magam a Bárkán. A kritikák java része kiemelte a csapatmunkát, és ez nekem nagyon jólesett. Mellesleg mi a bajod a Velencei kalmárral?

– Mi nagyon különbözőek vagyunk, máshogy dolgozunk, más az ízlésünk. Én pepecselek, szószólók, sokszor feleslegesen elbíbelődöm a kibogozhatatlan apróságokkal – te, magad mondtad egyszer, „nagy, dühös ecsetvonásokkal” festesz, erős, egyértelmű jelekkel dolgozol. Amikor ezek a jelek szájbarágósan csak a felszínt érintik, akkor didaktikus vagy – ilyen volt a Velencei kalmár –, amikor sűrű és kemény vagy, akkor ez expresszívén üt, és szíven talál, ilyen a Szentivánéji álom.

– A két előadás között eltelt tíz év. Háttha többet tudok, mint akkor. Látod, immár a Jelenkornak nyilatkozhatok.

– Az előbb még a Madáchban játszottál egy bulvár marhaságban...

– Bocs, de attól, hogy bulvár, miért lenne marhaság?! Nagy munka volt, és még szereztem is.

– ...most meg egy elit folyóiratnak készül veled interjú. Olyan szélesre kell nyitni az olló két szarát, hogy az szinte képtelenség.

– És én ezt imádom! Az Édeskettes hármasantól a Jelenkorig. Ez jó.

– Visszaugrom hát az írókhoz: hónapról hónapra beszélgetsz egy íróval, költővel, és ezek a beszélgetések tényleg jók. De minden ilyen esten eszembe jut a pofátlan kérdés: olvasod is őket?

– Szerinted? Hogyan beszélgessek egy könyvről, a könyv kapcsán egy emberrel, ha én azt nem olvasom el?!

– Sehogy. Úgy értem, muszáj elolvasni őket. De felsorolom legalább a „nagyját” mindannak, amit az elmúlt egy évben – tudomásom szerint – csináltál: megrendezted a Romeo és Júliát az Új Színházban, a Koldusoperát a Bárkán, a Tartuffe-öt a Nemzetiben, a Szentivánéjit a Bárkán, a

Cseresznyéskertet a Vígszínházban; színészként két új főszerepben mutatkoztál be a Madáchban (Producerek, Édeskettes hármásban); rendezőként leforgattál egy tévéfilmet, korábról három főszerepet játszol (Szolnok, Thália, Bábszínház); felújítottad néhány korábbi rendezésedet; életedben először igazgatsz egy színházat... és akkor nem említem ilyen-olyan tévés megnyilvánulásaidat, nyilvános beszélgetéseidet stb. Hogy lehet így elolvasni, mondjuk, a Fogságot? Mikor?

– Éjszaka. Az éjszaka olvasásra való.

– És mikor készülsz a munkáidra? Egyikből lépsz át a másikba.

– Hidd el, készülök. Már említettük, hogy márciusra összeállítottuk a jövő évad tervét, és nem hiszem, hogy van másik színház, amelyik ezt megtette volna. De ez nem kapkodás, hanem készülés. Amikor tervezem a jövő évadot, és kiválasztom, mit fogok rendezni, már a darabbal foglalkozom. Mire eljutottunk oda, hogy Spiró György és Másik János vállalták, hogy újrajrják az *Ahogy tesszük* című zenés darabot, addigra már nagyon sokat gondoltunk-gondoltam az adott műről. És két év után pofátlanul újra megrendezem a *Don Carlost*. A Kecskeméten *Don Carlost* játszó Makranczi Zalán hozzánk szerződött, és mivel a drámát nagyon fontosnak tartom, ugyanakkor rengeteg hiányérzetem van az első változattal, és mivel a Bárkán ideálisan ki lehet osztani a szerepeket, hát újra belefogok. De már egy felkészült ember kezdi majd a próbákat. A harmadik darab, amit a Bárkán rendezek, a *János vitéz*. Régi vágyam ez, olyan régi, hogy már-már el is feledkeztem róla. Rágódtunk, mi legyen, és egyszer csak Vörös Robi megszólalt: *János vitéz*. Hát persze! Valahogy úgy, mint az egykori legendás kaposvári operettjátzás idején, hogy ezt a gyönyörű szerelmi történetet szeresse az operettre vágyó néni és bácsi, de szeresse a távolságot tartó, finnyás elit is. A készülés akkor kezdődik, amikor először kimondod: ezt, és nem azt. A Spiró-darabról már mennyit beszélgettem Vörös Robival, a dramaturggal, veled, akivel először eszünkbe jutott az ötlet – és hol van még az őszi próbakezdés?

– *De addig még Bartis Attila Nyugalom című regényéből leforgatsz egy mozifilmet – életedben először.*

– Nyáron.

– *Forgatás alatt bizonyára nem az Ahogy tesszükön gondolkodsz.*

– Forgatás alatt csak a film van. Ha én most mindazon szoronganéknak, ami rám vár, akkor pillanatokon belül diliházba kerülnék. Ez alkati kérdés: mindig arra koncentrálok, amit éppen csinálok. És most éppen nem próbálok semmit, azaz akár az *Ahogy tesszükön* is gondolkodhatok.

– *Látsz már valamit ilyenkor magad előtt?*

– Igen. Pici tereket, apró lyukakba zárt embereket, az emberek közti sűrűséget, egyszerű, szinte jelzésszerű mozgást, szimbolizmus és realizmus furcsa kevercsét... Hogy ez világos-e bárki számára, nem tudom, de engem segít most.

– *Miért érdekel ma téged a hetvenes évek fiatal, önmegvalósító, értelmiségi házaspárjának megromlott házassága és zűrzavaros válása?*

– A zsákutcába futó életek érdekelnek, azok pedig ugyanazt mutatják, akár 1970-ben, akár 2007-ben vizsgáljuk őket. Illetve ma sokkal durvábban érzékelem, amiről Spiró akkor írt: az értelmiségi vagy nem értelmiségi középrétegek élete ma egy nagy nulla. Az egymásba kapaszkodásnak a halvány esélye is megszűnt. Olyan erősen működik a külvilág, hogy szétszakít, eltapos, ledarál. Nem tudsz kibe kapaszkodni. A hidegben, a fagyban nem bújnak össze az emberek. Dideregnek egyedül, és közójük zúdul a lavina. És már nem kaparnak a hóban egymás felé.

– *Kikaparják magukat.*

– Ha tudják. Egyedül. Hát ez érdekel ebben a „poros”, „régmúlt” történetben. Abban bízom, hogy a Bárka mostani csapatával ez jó munka lesz.

– *Másodszor használod a szót, „csapat”. Már te is használod.*

– Már én is?!

– Korábban a csapatról visszafogottan, kicsit szkeptikusan beszéltél. És valóban, ez a kifejezés sokszor csak a lihegő dilettantizmus zászlójára pingált, üres szó, illetve az elvekkkel vagy rutinnal körbeábrázolt, belül nem lélegző, összetákolt színtársulat mentőöve.

– Mert nem a mindennapos munka, hanem az elcsépeelt szavak tartják össze. De mi itt a Bárkán keményen dolgozunk, tehát „már én is” használhatom a szót.

– Ez a csapat többek között a Szentivánéji álom próbáin született meg, és a végeredmény tükrözte is ezt. Ezután a Vígszínházba mentél, és ott, nem nulláról kezdve, jó színészekkel megrendezted a Cseresznyés kertet, ami, mondjuk ki: kudarc. Van itt összefüggés? És mindez összefügg-e azzal a ténnyel, hogy a jövő évadban csak a Bárka Színházban rendezel – vagyis itthon, hazai pályán, saját csapattal?

– A döntést, miszerint jövőre csak a Bárkán rendezek, hamarabb meghoztam, mintsem eltanyáztam volna a Cseresznyés kerttel. Ilyen értelemben nincs összefüggés. Nem tudom, miért nem sikerült az a munka. A színészek ott is jók, ismerem is őket, dolgoztunk is becsülettel, úgy gondolom, fel is készültem – és mégsem. Valamit nem tudtam kommunikálni. Azóta is rágódom ezen, miért nem, de nem tudom a választ. Mindenesetre ha olyan ugrásokkal haladunk a Bárkán, mint történt az a Koldusopera és a Szentivánéji között, akkor a fene akar másik színházban rendezni. Hiába mondd, hogy a Vígben nem nulláról kezdtem, és ez igaz, nem is olyan rég veltük rendeztem meg a Stuart Mária-t, talán nem is rosszul – mégsem vagyok ott, nem épülnek egymásra a munkák, nem figyelem napról napra a színészek teljesítményét, állapotát, hangulatát, mindazt, amit a Bárkán, az én színházamban, a mi színházunkban a csapattal megtehetek. Ennek, a hosszú távú közös munkának meg kell, hogy legyen a gyümölcse. Látod, már megint a távlatok. Na, ez a jó az igazgatásban.

– Micsoda is?

– Hogy nem, nemcsak előadásokban gondolkodsz. És miközben messzire gondolsz, és soha nincs végeredmény, igenis mindennap arathatsz egy kicsit. Örülni tudsz a napi kis sikereknek. Mindig minden a Bárkáról szól. Hogy folyton földszagú, gyakorlati problémákba ütközöm: utcára néző piros oszlopok, új színpadmester, próbaterem, üzleti terv..., és amikor azokat sikerül is megoldani, az nekem mindennapos örömeiket okozó sikerélmény. Micsoda elképesztő sikerélmény, hogy amikor majd’ mindegyik színház szenved az elvonásoktól, mi azt mondhatjuk, a Bárka stabilan áll a lábán. Hát hogyan lennék büszke az elmúlt másfél évre! Az elmúlt tíz évemből ez a másfél év volt a legnagyobb. És ez nem egy bizonyos előadásra, egy bizonyos személyre, tényre, hanem úgy, ahogy van, az egészre vonatkozik.

– Tárgítsuk ezt az „egészet” tovább: igazgatóként valószínűleg nagyobb összefüggésekre láthatsz rá, nagyobb a „távlatod”, pontosabban megfogalmazhatod a véleményed a magyar színház egészéről. Mit látsz?

– Azt, amit eddig is. Ebből a pozícióból még világosabban látszik a valós szándék hiánya. Ennek hiányában a színházak többségében nem számít, milyen az, ami készül. Csak készüljön el. Ennyi a szándék. Ez másodlagos, színházellenes szándék. A legkevésbé fontos a lényeg: maga az előadás. Kifogás persze van, és többnyire ugyanaz: nincs pénz. És ez igaz. De ha normális, paraszti ésszel gondolkodsz, akkor nem mondhatsz mást, mint hogy azt oszd el jól, amid van. Kevesebb pénz, tehát kevesebb előadás: ez a lehető legrosszabb válasz. Nálunk jövőre hét-nyolc bemutató lesz, vagyis még többet dolgozunk. Ez lehet az egyetlen valós válasz arra, hogy kevesebb a pénz, és hogy a színház ma látszólag kevésbé fontos. A színház fontosságát csakis munkával és minőséggel igazolhatjuk. Akkor is, ha nem tizenhatmillióból, hanem hatmillióból kell előadást létrehozni.

– Mi eddig is legfeljebb hatmillióból csináltunk.

– Persze. Most még kevesebből fogunk. A lényeg az, hogy előadások által közölj valamit az emberekkel. Ha van mit közölnöd. Elemi, zsigeri, személyes mondandó híján csak

a pénzt költöd, és mások idejét pazarlod. Mérhetetlenül zavar az az arisztokratikus gondolkodás, amely arra épít, hogy a pozíció, vélt-valós múltbéli érdemek vagy összeköttetések miatt bárkinek bármi is „jár”. Nem jár semmi – csak ha valós alkotói szándék valós eredménye van a követelések mögött. Ehhez többek között ki kell nyitni minden kaput, be kell lépni új terekbe, és be kell engedni ismeretlen érkezőket. Konkrétra fordítva a szót: nálunk-velünk dolgozik a Maladype, belépett hozzánk a Baltazár Színház, jelképes társulati tagunk lett a nyolcvankét éves Kemény Henrik... a következő évadban lépünk a kecskeméti színház felé, és közös produkcióként hozzuk létre a *Sirályt*, szeretnénk mozdulni az Európai Kulturális Főváros, Pécs felé is, a *Jelenkor* ezen a nyáron bemutatkozik Pulán, a Művészetek Völgyében, ősszel Bárka-napot rendezünk Pécsen, talán a nemzetközi színházi fesztiválunk kiemelkedő produkcióiba is belekóstolhatnak idővel a kulturális főváros lakói... A nyitásban, a kísérletezésben benne van a kudarc esélye is, de az nem baj. A baj az, ha alkotás ürügyén üzemi termelés folyik. Az kiöli az eredendő kíváncsiságot, és az a színház halála.

– *De ha szép csendesen, évről évre csökken a színházak támogatása, az is a halálukhoz vezethet.*

– Természetesen. Szánalmasan mulatságos volt, amikor a szerződötési tárgyalásokon jelképesnek is alig tekinthető fizetésemelésekkel jeleztem valamiféle izzadságos szándékot, és tény, hogy az emberek megalázóan szar pénzért dolgoznak nálunk. Nálunk is. Tudhatjuk, ez a pénz egyhamar nem lesz sokkal több. De miközben mindent meg kell tennünk azért, hogy több legyen, dolgoznunk kell, keményen, mint az állat. Ha egyvégtében dicsérjük a megőrzött színházi struktúrát, és minduntalan a nézőszám-statisztikákra hivatkozunk, még nem igazoljuk létezésünket, még nem emeljük a színházat kihagyhatatlan, megkerülhetetlen tényezővé.

– *Van itt még valami: erőt kell felmutatni. A te korosztályod, a fiatalabb Schilling Árpádtól az idősebb Mohácsi Jánosig, Vidnyánszky Attilától Balázs Zoltánig számos nagy tehetségű színházcsinálót képvisel. De valóban képvisel-e? Kíváncsiak-e ezek az emberek egymásra Bodó Viktortól Horváth Csabáig, Zsótér Sándortól Szász Jánosig, Novák Esztertől Alföldi Róbertig...? És a névsor, örülünk neki, folytatható. De miközben, ahogy mondd, „mint az állat”, dolgoztok, vajon összerakjátok-e az erőfőket, hogy ne lehessen benneteket-bennünket egy laza politikusi fricskával lepöccinteni az asztalról? Attól tartok, költői a kérdés.*

– Költői. Nemrég például megpróbáltam felvenni a kapcsolatot egy fiatal, hozzám közel álló, tehetséges rendezővel, és még csak nem is összefogásról meg ilyenekről beszéltem, csak éppen egy kávéra hívtam. A válasz kategorikus „nem” volt. Amikor arisztokratizmusról beszélek, akkor magunkról, saját korosztályomról beszélek, hiszen már nem az öregeknek, akik persze szintén arisztokraták, hanem nekünk kellene összekapaszkodnunk. De kimondhatjuk, ez nem megy. Én úgy látom, nem is fog menni. Együtt kellene erőt felmutatnunk, de mindannyian azt választottuk, hogy egyedül próbálunk erősek lenni. „Így tesszük”, hogy Spirót torzítva idézzem. Egyedül próbáljuk kifúrni magunkat a lavinából. Örülni kell tehát az apró találkozásoknak. Hogy Szász János nálunk rendez, hogy Mundruczó a Bárkát választotta a jövő évadban, hogy továbbra is együtt dolgozunk a Maladypével...

– *Beszélgetésünk végén idézek egy beduin mondást, amely a rólad megjelent könyv mottója lett: „Jól gondold meg, hogy mit kívánsz, mert biztos lehetsz benne, hogy teljesülni fog.” Évekkel ezelőtt igazgató akartál lenni, akkor az nem sikerült. Már lemondtál róla, amikor érkeztem a bárkások felkérésével, teljesült a vágyad. Most mit kívánsz?*

– Én most nem kívánok mást, mint ami van. Nekem ez most jó. Jó itt, a Bárkán.

– *Másfél évvel ezelőtt mi hívtunk téged, és te eljöttél a mi színházunkba. Most mi a te színházadban vagyunk?*

– Nem. Most mi a mi színházunkban vagyunk.

ÓKONZERVATÍV LETTEM

Nánay Fanni beszélgetése

Nánay Fanni: – *Mi foglalkoztat mostanában?*

Novák Eszter: – Jelenleg a *Mirandolina* foglalkoztat, mert azon dolgozom. Nagyon érdekel, hogy sikerül-e elmesélnem azt a történetet, amit olvasok benne. Általában véve az emberi történetek érdekelnek, és úgy veszem észre, hogy ebben nem nagyon változtam a kezdetektől mostanáig. Különösen, ha olyan csodálatos emberismerők közelébe kerülhetek, mint Goldoni, nagyon el tudok mélyedni az emberi természetrajzban. Ez tulajdonképpen egy ókonzervatív szemlélet, ezzel teljesen tisztában vagyok.

– *Mit értesz az alatt, hogy ókonzervatív?*

– Ez csak vicc. Vagy önirónia. Valójában két éve találtam ki magamról, hogy – nem túl hajlott korom ellenére – ókonzervatív rendező vagyok. A posztmodern ellentéte. Saját helyzetem és állapotom jellemzése. Nem vagyok divatos: nem keresek új formákat, mert a körülményeim nem engedik, mert nem tudom definiálni és megtalálni a közönségemet, mert irtózom az áltrituális színházról és az előtte hajbókoló sznobizmustól. Mert megvadt a körülöttünk lévő világ, nehezen találni igazi kapaszkodókat, és talán gyáva is lettem. Azokhoz az értékekhez menekülök, amelyeket ismerek, fontosnak tartok – olyan világba, amiben eligazodom. Hogy ez mennyiben kényszer és mennyiben szabad akarat – ezt kéne megértenem.

– *Hogyan lettél ókonzervatív?*

– Észrevétlenül. Az első „nagyvilági” rendezésem a *Csongor és Tünde* volt az Új Színházban, ami akkor nagy vihart kavart. Erőteljes dramaturgiai munkát végeztünk rajta Kárpáti Péterrel, és olyan, akkoriban vadnak, merésznek, pofátlannak számító gesztusokkal volt tele az előadás, mint a *Casino twist* vagy a *Holdvilágos éjszakán*, amit Csomós Mari énekelt. Elég depressziós előadás volt, ahogy illik harmincévesen, pályakezdőként depressziósnak lenni, és az egész világfájdalmat egy történetbe belesűríteni. Bár ez a depresszió Vörösmarty Mihálytól sem áll távol. Megsemmisítő kritikák sokasága jelent meg az előadásról. Persze jelentek meg nagyon jó kritikák is, de teljesen kezdő rendezőként rendkívül meghökkentett a fogadtatás hevesége, hiszen semmi mást nem akartam, mint minden eszközt megragadva elmondani azt, ami engem izgatott. Évekkel később pedig észrevettem, hogy a *Színházi Lexikonban* a posztmodern rendezőnemzedék képviselőjeként szerepelek. Ezt mulatságosnak találtam, hiszen reggel nem úgy ébredek, hogy én posztmodern rendező vagyok. Tehát amikor kezdtem – tizenhárom évvel ezelőtt –, sokak szerint elfogadhatatlan hangot ütöttem meg, ez a hang ma már viccszámba menően szokványos. Nem hiszem, hogy most nagyon másképp rendezném meg a *Csongor és Tündét*, persze biztos sok mindent máshogyan látnék benne, és lehet, hogy már nem kéne hozzá a *Casino twist*. Valójában nem változott sokat a világnézetem, a látásmódom, a jó színházról, a szép színházról, az okos színházról alkotott fogalmam. A világ viszont olyan sokat változott, hogy máshogy ítélik, illetve ítélem meg azt, amit csinálók. És nehezen is találok benne a helyemet. Egyre jobban gubózom be a kis emberi történetekbe... posztmodernből ókonzervatív rendező lettem. És most itt van a *Mirandolina*, amiben nagyon foglalkoztat az elmúlás, az, ahogy a pillanatok elrohannak mellettünk, és nem tudjuk őket megragadni.

– *A pillanat elmúlása vagy az emberi elmúlás?*

– Az emberi elmúlás amúgy is foglalkoztat, de a *Mirandoliná*ban pont nem az. Az öregség igen, tehát az, hogy mit tudunk kezdeni az érzelmeinkkel vagy a szenvedélyeinkkel egy „zártabb” korban. Hiszen negyven fölött az embernek elsősorban nem az a dolga, hogy a szenvedélyeivel vagy az érzelmeivel foglalkozzon. Közben pedig váratlanul el-elérhet minket egy olyan vihar, amivel nem tudunk mit kezdeni, vagy úgy megjeddünk tőle, hogy futva menekülünk. És ez szerintem nagyon szépen elmesélhető a *Mirandoliná*val.

– *Mennyire játszott szerepet a darabválasztáskor az, hogy a Mirandolina valójában női történet?*

– Azt hiszem, nem foglalkoztatnak jobban a női sorsok, mint a férfisorsok. Egyszerűen csak nő vagyok, amin nem tudok, nem is akarok és soha nem is akartam változtatni. A főiskolán az első-második évben Székely Gábortól sokszor ért az a bírálat, hogy túlságosan nőiesen viselkedem vagy nőies a gondolkodásom. A második év végén egyszer nagyon megnevettem, amikor azt mondtam neki: Gábor, az az igazság, hogy felvettél egy nőt az osztályodba, de addig fogsz küzdeni, amíg sikertül egy hatodik férfi tanítványt fagnod belőlem.

Nem különösebben törekszem arra, hogy női sorsproblémákat keressek vagy feszegetsek, de óhatatlan, hogy női szemszögből válasszok darabot. Nem tudatosan, csak úgy. Ösztönösen. A *Mirandoliná*ban Ripafratta története legalább annyira érdekelt, mint *Mirandolináé*, sőt lehet, hogy egy hajszállal még jobban is. *Mirandolinát* jobban ismerem, mert nő vagyok, és nyilván belülről szemlélek egy folyamatot. Önkritikát gyakorlunk, ha pontosan és árnyaltan tudjuk elmesélni Tóth Ildikóval *Mirandolina* történetét.

– *A közösség kérdése újra és újra visszatér rendezéseidben, ami egyrészt Kárpáti Péter drámáinak témafelvetéséből is fakad, de érdekesen rímel a társulatiság utáni vágyadra is.*

– Úgy lettem ókonzervatív rendező, hogy rettenetes erővel és harciassággal megpróbáltam – megpróbálom – védeni azokat az értékeket, amelyekről úgy gondolom, hogy pusztulásra vannak ítélve. Ilyen érték a közösségi létforma, a közös gondolkodás is. A színházba járás is közösségi létforma, a közös kultúrálódás egy formája, amitől embernek nevezheti magát az ember, ám ami a körülöttünk kialakuló, erősen technokrata világban nagyon nagy veszélyben van. Maga a színház is közösségi munka: mindig is vonzott hozzá, hogy miközben a rendezés abszolút értelemben vett alanyi műfaj, akkor sem képzelhető el egyedül. Csakis más emberekkel való együttgondolkodás révén juthatsz el azokhoz a megoldásokhoz vagy válaszokhoz, amelyeket keresel, sőt már kérdéseket is csak úgy lehet feltenni. Biztos evvel függ össze az is, hogy állandóan keresem a lehetőséget, hogy újra és újra együtt dolgozhassak azokkal az emberekkel, akikkel korábban már elkezdtünk valamit. Az újratalálkozás és a megismerés elmélyítése jobban érdekelt, mint a friss ismeretségek. Ez nem azt jelenti, hogy bezárultam vagy nem örülök, ha új ismeretséget kötök. De egyre inkább azt érzem, hogy nagyon rövid az idő, és még mindig alig ismertem meg bárkit. Tóth Ildikót vagy, mondjuk, Kárpáti Pétert, akivel épp mostanában számoltuk ki, hogy ez az előadás lesz a huszonhetedik közös munkánk. Pétert az elmúlt években nagyon izgatták az eltűnt kultúrák, amelyek szintén a veszélyben lévő értékeket képviselik, és ez erősen rímel az én érdeklődésemre is. Nyilván ezért volt számomra fontos a *Tótferi*, a *Negyedik kapu* és az *Első éjszaka*.

– *Mikor és milyen volt a huszonhétből az első közös munka Kárpáti Péterrel?*

– Felszínesen ismertük egymást a bölcsészkarról, de olvastam már egy-két darabját, amikor elhívtuk dramaturgnak az Új Színházba. Rögtön mondtam, hogy vele szeretnék dolgozni a *Csongor és Tündén*. Amikor először találkoztunk a Dérynében, Péter megkérdezte, hogy ki akarom-e húzni a szövegből azt, hogy „Hát Mirigy csak oly eke, / Olyan szolgál dá b pemét, / Melyen minden gyáva szánthat, / Minden gyáva lovagolhat?” Ra-

vaszul tette fel a kérdést, hogy ne lehessen eldönteni, neki mi erről a véleménye. Én felháborodtam, és kikértem magamnak, ezt hogyan lehetne kihúzni, és akkor azt mondta, hogy dolgozhatunk együtt. Átmentem a vizsgáján. Csodálatos időszak volt, rengeteget szabtuk-varrtuk a szöveget, persze úgy, hogy Vörösmarty költészetéhez nem nyúltunk hozzá, a verssorokat nem bántottuk, csak átszerkesztettük az egészet. Később már elképzelhetetlen volt számomra, hogy ne Péterrel dolgozzam. Olyan a kapcsolatunk, mint egy szimbiózis.

– *Mikor látod először a művet, amin Kárpáti dolgozik, hol kapcsolódsz be, és hogyan fonódik össze a kettőtök munkája?*

– Valójában kétféle munkáról van szó, mert Péterrel dolgozom akkor is, ha nem az ő darabját csináljuk. Természetesen, ha darabot ír, abba egyáltalán nem akarok belefolyni. Amikor jónak látja, elmeséli, mire készül, beszélgetünk róla. Nyilván fontosnak tartja, hogy érdekel-e engem az, amin dolgozik, de nem szokta megmutatni annak fázisait, hanem általában az egészet adja oda. Úgy gondolom, nagyon sokban hatottunk egymásra az elmúlt tizenhárom évben. Ő is énám, a színházról való gondolkodásomban, a szabadságfokomban. Amúgy is hajlamos vagyok asszociatív módon fogalmazni, amúgy is utálok, amikor a közönség szájába van rágva, mikor mit kell nézzen, amúgy is szeretem, ha csak a végén rakódik össze egy történet. Ez tulajdonképpen titkos harcom is: szeretném elérni, hogy a közönség ne akarjon mindig mindent azonnal érteni, hiszen hol lenne akkor az öröm vagy a szellemi munka? Szerintem ilyen értelemben én is hatottam Péterre. Hatottunk egymásra, de ez legkevésbé múlik azon, hogy konkrétan mit mondunk egymásnak – egyszerűen a sok közös munkában egymáson csiszolódunk.

– *Ahogy Kárpáti Péter állandó alkotótársadnak tekinthető, vannak színészek, akik „virtuális társulatot” alkotnak melletted.*

– Tulajdonképpen nem érzem túl jól magam a bőrömben, ha arra gondolok, hogy milyen volna vagy hol tartanék akkor, ha termékenyebb vagy folyamatosabb műhelymunkában tudnék részt venni egy társulattal. Tatabányán rendszeresen rendezhetek, és ez nagyon jó, hiszen évek óta azokkal dolgozhatok, akikkel szeretek együtt dolgozni. De valójában neveltséges Kőműves Kelemen-munkát végzünk. Évente létrehozhatok egy előadást, de úgy, hogy az valójában az olvasópróba pillanatában halálra van ítélve, hiszen nem ér meg tíz-tizenkét alkalomnál többet. Ez nemzetgazdasági szempontból is pazarlásnak minősül, de a szellemi és emberi energiákkal és értékekkel is nagy pazarlás. Engem mindig is a társulatiság érdekelt. Tatabányán is az érdekel, hogy mozgósítani tudom a virtuális társulatunkat. Ez mégsem olyan, mintha egy adott helyhez tudnánk kötődni, hiszen minden próbafolyamat rettenetesen ki van szolgáltatva a körülményeknek.

Biztos ókonzervatív is így lettem, hogy bizonyos értelemben megadtam magam a körülményeknek. A munkában nem – vagyis az igényességemet, azt a mércét, amivel a magam és a munkatársaim munkáját mérem, nem adtam alább, sőt... De azt hiszem, hogy a vágyaimat alább adtam, és nem látom, hogyan lehetne mozdulni ebből a helyzetből. Az Új Színházban a munkámat egymásra épülőnek, jogfolytonosnak éreztem. A *Tréfa, satíra*, *iróniával* és a *Koldusoperával* teljesedett ki a társulattal közös bátorságunk és nyelvünk – három év kellett hozzá. Azóta nem volt ilyen lehetőségem.

Valójában már két éve arra készülök, hogy kicsit megálljak. Nagyon szeretnék úgy eltölteni egy évadot, hogy nem csinállok semmit. Ezt két okból nem tudom megtenni, egyrészt – őszintén szólva – a tanári fizetésemből semmilyen szín alatt nem tudnék megélni. Másrészt pedig mindig jön valami, amire nem tudok nemet mondani. Már idén azt gondoltam, hogy csak a negyedéves osztályommal fogok dolgozni, de Harsányi László felajánlotta, hogy rendezzem meg Kárpáti új darabját, az *Öldöklő tejcsarnokot*. Puskás Tamás pedig hosszú évek óta hív a Vidám Színpadra, és most olyan színészekkel dolgozhatok együtt – Tóth Ildikó, Cserhalmi György, Schlanger András, Mihályfi Balázs, Magyar Atti-

la –, akikkel az Új Színház óta vagy még korábbról ismerjük egymást. Ráadásul most rendezhetek egy olyan előadást, amelyet nem tízszer, hanem esetleg huszonöt-ször vagy – ne adj' isten – harmincöt-ször játszhatunk. S akkor azt az elfelejtett tapasztalatot is átélhetem, hogy mi történik egy előadásommal, ha valóban előadássá válik. Mert – mint tudjuk – egy előadás a nyolcadik-tizedik alkalom körül kezd el beérni és virágozni, és én ezt a folyamatot legalább hat éve nem láttam.

– *A tatabányai színház előtt-mellett több társulatban is volt alkalmad dolgozni: Új Színház, Marosvásárhely, Bárka, Honvéd... Hol érezted azt, hogy megvalósult vagy megvalósulhatott volna a társulatiság?*

– A minta, ami a fejemben van, amit valóságos társulati létezőként éltem meg – az az Új Színház. Az összes többi helyzet különbözött attól. Marosvásárhelyen nagyon sok múlt rajtam azokban az években, valójában mégiscsak vendégrendező voltam ott, még akkor is, ha állandósult vendégrendező – három éven keresztül. A Honvéd pedig életmentő helyzet volt sokak számára, született néhány jó előadás, de nem tudott színházzá válni.

A Bárkán azért vállaltam el a főrendezőiséget, mert egyrészt volt néhány színész, akiket ismertem vagy nagyon érdekeltek, másrészt pedig – vagy inkább elsősorban – mert olyan emberek dolgoztak ott, mint Bagossy László, Simon Balázs, Kárpáti Péter, Tasnádi István, Matuz János. Úgy éreztem, nem térhetek ki az elől, hogy velük csináljak színházat. A mindennapjainkat azonban gyakorlatilag a Csányi Jánossal való harc határozta meg, úgyhogy ezt a fél évet nem nevezném színházcsináló időszaknak. Bár én két Kárpáti-előadást rendeztem ott, és mindkettő nagyon kedves a szívemnek. Talán a *Tótféri* egész különösen, azt a mai napig Péter egyik legjobb darabjának tartom.

– *Most végez az osztályod a Színművészeti Egyetemen, mennyire találtad meg velük a közöségi vagy akár a társulati létezés lehetőségét?*

– Ascher Tamással együtt a legjobb tudásunk és lelkiismeretünk szerint tanítottuk ezt a tizenhárom embert, akikre nagyon büszkék vagyunk, mert nemcsak tehetséges és érdekes emberek, hanem nagyon sokat tanultak ebből a szakmából. Ez nyilván nekünk és a vendégtanároknak – Zsótér Sándornak, Pintér Bélának, Mácsai Pálnak – is, de saját maguknak is köszönhető, hiszen nagyon keményen végigdolgozták napi 16-18 órában ezt az elmúlt négy évet. Most itt állunk egy negyedéves osztállyal, akik túlképzettnek bizonyulnak, a magyar színházaknak pedig nincs lehetőségük és alkalmuk túlképzett diplomás színészhallgatókat foglalkoztatni. Ez egyrészt a színházi helyzetből, tehát ebből a súlyos elvonássorozatból és a színházak pánikszerű berekedéséből fakad. Másrészt viszont a tavalyi évben, amikor sikerült a kaposvári és a budapesti iskolákból mindenkinek elhelyezkednie, már világos volt, hogy valószínűleg ez az utolsó ilyen év. Sőt a helyzet egyre rosszabb lesz. Felelőtlenség két felsőfokú színiiskolát fenntartani Magyarországon.

Most a Merlin Színház, illetve Magács Laci megpróbál olyan helyzetet teremteni az osztályom számára, amelyben ők együtt tudnak működni és létezni. Én nagyon szorongva szemlélem az egészet. Egyrészt – mivel ókonzervatív vagyok – jobban örülnék, ha elmehetnének az ország különböző pontjaira, és új embereket ismerhetnének meg, másrészt viszont csodálkozva és lenyűgözve nézem, hogy legtöbbször megmaradt az egymás iránti érdeklődés. Olyannyira, hogy nagy kedvvel néznek a közös jövő elé. Tulajdonképpen ez pedagógiánk egyik legnagyobb sikere, hiszen a tanítványaink négy év összezártság után nemcsak elviselték egymást, hanem még mindig hisznek abban, hogy tudnak együtt színházat csinálni. Azt hiszem, nagyon sokat tanultunk tőlük az elmúlt években – én is, Ascher is, és bárki, aki találkozhatott velük. Most pedig végképp az az időszak következik, amikor mi tanulhatunk tőlük. Most én ülök be az iskolapadba, de néha majd egy bunkósbottal kinyúlok, ha mégse tetszik valami.

– *A színművészeti osztályotokkal hoztátok létre a társulati improvizáció alapuló Vakrepü-*

lést, korábban pedig a *Honvéd Együttessel a szintén improvizatív Csak úgy... című előadást. Mi vonz az improvizációs munkában?*

– Ez is összefügg a közösség kérdésével. Egyrészt nagyon nagy biztonságban érzem magam, ha igazi remekművel dolgozhatok, másrészt viszont vannak olyan témák, amelyek mélyen foglalkoztatnak, amelyekből szívesen csinálnék előadást, de amire a jelenlegi munkakörülményeim alkalmatlanok. Kicsit szabadabban nyúlnék most a színházhoz, ha tudnék. Nyolc hét alatt, zaklatott körülmények között nem lehet elkezdni körüljárni egy témát. Visszaérkeztünk a kényszerhez és a szabad akarathoz.

– *Mik voltak azok a témák, amiket körül akartatok járni a két előadásban?*

– Nem gondoltam volna, hogy a *Csak úgy... a gyerekkorról* fog szólni, mert egész más irányba indultam el, de egyszer csak kiderült, hogy mindenkit olyan mérhetetlenül érdekel a saját gyerekkora, hogy leszűkült a témaválasztás. A *Vakrepülésben* pedig az izgatott, hogyan lehetne minél többféle néző számára láttatni a tanítványaimat, hogyan tudnák minél több oldalról megmutatni magukat, hogyan lehetne minél többet megtudni róluk. Az élveboncolás.

– *Mind az improvizációs módszerrel, mind a kész művek alapján készült előadásaidban sok a játékoság. Mennyire tartod játéknak az előadás-alkotást? Vagyis a játék csak a színpadon jelenik meg, vagy ott van mögötte is, akkor, amikor létrejön az előadás?*

– Azt hiszem, humorérzék nélkül semmit nem bírok elviselni, és bizonyos értelemben a humorérzék a játékoság szinonimája. Nem a felszínes hülyéskedésre gondolok, hanem az iróniára és a humorra, ami a lételemem. Máshogyan nem lehetne elviselni az életet. És ez nem műfajfüggő, hiszen a letragikusabb történet is tele van iróniával és humorral, vagy legalábbis lehet olyan szűrőn keresztül olvasni, hogy nem felejtjed el porhüvelynyi mivoltodat, de nem is veszted el rálátásodat. Humortalan emberek társaságában rettenetesen érzem magam. Amikor a saját humorom nem ér célt, és a másik oldalról sem jön hasonló inspiráció, amikor nagyon komolyan kell venni az életet – kétségbeesem, elveszítem a talajt a lábam alól. Harcias és szenvedélyes vagyok, ha olyan dolgokat kell képviselnem, amelyek fontosak nekem, mégis haragudni szoktam magamra, ha nem tudom legalább az iróniámat megcsillantani egy vitában. Ilyen értelemben a játék vagy a játékoság szintén az életem része. Akkor szoktam a legdühösebb lenni saját magamra, amikor – rosszkedvemből kifolyólag – humortalan állapotba kerülök. Ez az állapot természetlen – hogy Bagossy László kollégám és barátom szavaival éljek –, sivataggá válik az agyam.

– *Végül ejtsünk-e szót a jelenlegi színházi helyzetről, a színházi törvényről, a struktúra átalkotásáról?*

– Ha nem érintenénk ezeket a kérdéseket, úgy tűnhetne, mintha elefántcsonttoronyban ülnek. De nem ülök, hanem a Magyar Színházi Társaság elnökségének tagja vagyok, és ez igen aktívvá tett az elmúlt háromnegyed évben. Szerintem azért fontos erről a témáról beszélni, mert az ember nem tudja magát definiálni anélkül, hogy ne beszéljen arról a környezetről vagy országról, ahol él.

Rettenetesen sötét jövőt látok magunk előtt, és nem tudom, micsoda erők mozgósítására és micsoda összefogásra lenne szükség ahhoz, hogy ezen a helyzeten valamilyen módon változtatni lehessen. Hány magyar értelmiséginek és kulturális szférában dolgozónak kéne összefognia ahhoz, hogy ezeknek a tufafejűeknek elmagyarázza, hogy a jövő nem feltétlenül pénzkockákon épül, és hogy a kultúra és a kultúrpolitika nem feltétlenül pénzkérdés. Ha elfogadjuk is, hogy nincs pénz a kultúrára (bár én nem fogadom el), akkor is azt mondom, hogy a kultúra vagy a kultúrpolitika kommunikáció kérdése is. Tehát annak a kérdése is, hogy mit kommunikálunk egy ország jövőjéről, van-e valamilyen képünk, víziónk arról, hogy miféle gyerekeket szeretnénk egy országban felnevelni, azok hogyan gondolkodjanak, mit szívjanak magukba az iskolapadban vagy azon kívül. Ezzel nagyon erősen összefügg a színház, mert egyre kevesebb olyan hely van, ahol emberek

azért gyűlnek össze, hogy közösen érje őket érzéki, érzelmi és gondolati élmény – ami szerintem emberré tesz minket. És itt visszakanyarodnék a közösség fogalmához. A színház mint közösségi kultúrélmény azért fontos, mert nemcsak addig tart, amíg az előadás, hanem már tart előtte, és jó esetben tart még a következő napokban vagy akár egy egész életen át. Ahogy nekem volt középiskolás koromban pár olyan színházi élményem, ami a mai napig kitart énbennem, amiből tanultam, amiből gazdagodtam, és amit nem felejték el, amíg élek. És nem azért, mert színházrendező lettem, hanem egyszerűen azért, mert engem ott a társaimmal együtt olyan élmény ért, ami párbeszédre és gondolkodásra készítetett. Strehler *Szecsuanijáról* zokogva gyalogoltam haza tizenhét évesen. Nem csak a színház van veszélyben, de én a színházat mégis egy utolsó végvárnak tartom.

Az az igazság, hogy ez meghatározza az ember mindennapjait, a mindennapi rosszkedvét. Te most nem tetted fel ezt a kérdést, de az elmúlt öt évben mindenki megkérdezte, hogy miért nem pályázom színházra. Milyen alapon? Az elmúlt tizenöt év tendenciái virágba borultak: a politikai klientúra kontraszelektált győzedelmeskedése, párhuzamosan a súlyos pénzbeli megvonásokkal, katasztrófába sodorhatja a magyar színházi rendszert – divatosan mondva, a struktúrát. Világosan kell látni azt is, hogy a saját szakmánk vastagon felelős azért, hogy mindez így alakult: azok, akik nem szólalnak fel ez ellen, és azok, akik az elmúlt évtizedekben megkötötték különalkuikat, és görcsösen ragaszkodnak hozzájuk. Valódi, komoly összefogásra lenne szükség, az egész rendszert újra kéne gondolnunk, és ezért lenne nagy szükség a színházi törvényre. Az érintett résztvevőknek le kéne ülniük egy közös asztalhoz, és ki kéne gondolniuk, hogyan lehetne menteni, ami menthető.

– *Látsz esélyt ilyen összefogásra?*

– Összefogás nem lesz. Színházi törvény nem lesz. Mégsem tudom azt mondani, hogy nincs esély, mert akkor tényleg otthon kéne maradnom. Talán van egy kis esély. Feltéve, ha nem maradnak magukra az értelmes gondolatok. Feltéve, ha hirtelen önvizsgálatot tartunk. Feltéve, ha újragondoljuk a felelősség fogalmát. Nem szabad annyiban hagyunk, mert hatalmas lelkiismeret-furdalásunk lesz. Ámulást követünk el, ha nem próbálunk meg mindezen folyamatok ellen tenni valamit. Nem mutogathatunk majd csak a politikára, mert a mi bűnünk is lesz, ha nem sikerül mindezzel kezdenünk valamit. És a mi bűnünk a gyerekeinkre fog szállni, akik már azt sem fogják tudni, mi az a színház.

FELOLVASÓ? SZÍNHÁZ?

Cédulák ezek, papírfecnik. Töredékes dokumentációja annak a folyamatnak, amely Martin McDonagh *A Párnaember* című drámájának pécsi (felolvasó)színházi bemutatójáig vezetett. Nagy részük a próbaidőszak során született, némelyikük azonban az áprilisi bemutató után.

Próbanaplót közreadni túlságosan intim lett volna, bár nyilván voltak olyan vonatkozásai, amelyek túlmutatnak az egyes szereplők problémáin. Összefüggő, pontosan dátumozott napló helyett ezért maradtak a fecnik, rajtuk egy-egy kérdéssel, kétséggel, amelyek összesűrűsödtek, kikristályosodtak a munka során. A mozgás például. A tér. A szövegjáték. A példány, a matéria jelenléte. Pécs (újra és újra).

*

A kezdetektől bizonyos volt, hogy *A Párnaember* nagyon jó alapanyag egy felolvasószínházi előadáshoz. Ez a műfaj azonban nagyon tág; ez esetben engem a felolvasószínházban rejlő teatrális és vizuális lehetőség, a megszgye érdekelt: az állandó határon járás – hogy meddig olvasás és honnan színház egy szöveg. A munka során a hangsúly egyre inkább a teatrális elemek használata felé tolódtott ugyan, mégis fontos volt megtartani az olvasás, a történetmesélés alapvető aktusát. Ez a hangsúlyeltolódás jelenik meg az előadás műfaji meghatározásában:

(Felolvasó)színház.

*

KATURIAN: *Úristen. „Egy totális diktatúrában letartóztatnak egy író, hogy kihallgassák a rémtörténetei és a városban folyó sorozatos gyerekgyilkosságok közti kísérteties hasonlóságról. Valójában nem történt egyetlen gyilkosság sem. De ő ezt nem tudhatja...” (...) Kár, hogy nincs nálam toll. Egész jó kis történetet kerekíthetnék ebből. Ha nem végeznének ki mindkettőnket egy óra múlva.**

A dráma főszereplője, Katurian ezekkel a szavakkal vázolja a saját helyzetüket bátyjának, Michalnak, közvetett módon összefoglalva a darab cselekményét is. Katurian novellákat ír, általában olyanokat, amelyekben gyerekeket kínoznak. Bátyját, a szellemileg némileg retardált Michalt azzal gyanúsítják, hogy a gyakorlatban is „kipróbálta” a novellákat, válogatott módon megkínózva és meggyilkolva néhány, a városban élő gyereket. A kihallgatást a diktatúra rendőrei (a Rend Őrei?) végzik: Tupolski, a főnyomozó és Ariel, a meglehetősen agresszív rendőr. Egyre bizonytalanabb, hogy mi is történt pontosan, a tét pedig nagy: Michal egymásnak ellentmondó, zavaros vallomásainak eredményeként, végső kétségbeesésében Katurian megfojtja őt a cellában. Mivel egyre valószínűbb, hogy ki fogják végezni, Katurian azt a megoldást választja, hogy bevallja a gyilkosságokat, és megpróbál alkut kötni: a vallomásért cserébe azt kéri, hogy novelláit ne semmisítsék meg halála után. Egy adott ponton azonban kiderül (megjelenik Michal egyik „áldozata”, egy

---

* Merényi Anna fordítása.

kislány, épen és egészségesen), hogy a gyilkosságokat nem ők követték el: ennek ellenére Tupolski fejbe lövi Katuriant, és utasítja Arielt a novellák elégetésére, aki végül úgy dönt, hogy nem semmisíti meg az írásokat.

*

McDonagh *A Párnaember* című darabja *kellemetlen* szöveg – morbid rejtvény. Pedig van benne humor éppen elég, csak éppen nem nevettek, inkább torz vigyort gerjeszt. Fáj, de nem sikerül abba hagyni. Ha létre lehetne hozni egy mátrixot valahol az *Egerek és emberek*, a *Godot-ra várva* és Polanski *Pusztai formalitás* című filmje között, akkor ennek a kortárs író drámának valahol ott lenne a helye, Örkény- vagy Mrozek-felhangokkal.

A darabbal foglalkozó számára legalább két lényeges értelmezési lehetőség adódik. Az egyik, a primer értelmezés a kihallgatás-helyzet, a diktatúra rendőrségének irracionálisitása. (Csak egy példa – TUPOLSKI: *Van egy ilyen furcsa szokásunk Ariellel: mindig azt mondjuk, „erről jut eszembe”, pedig nem is jutott róla eszünkbe semmi. Nagyon vicces.*) A rendőrök közötti státusz-játszmák, a korlátoltság viccei úgy lépnek túl a kényelmes tréfalkozáson, attól válnak hátborzongatóvá, hogy a darabban a két rendőr *valóban veszélyes*: kivégezhetik (ki is végzik) Katuriant, és megsemmisíthetik (nem semmisítik meg) a novelláit. (TUPOLSKI: *Szeretünk írókat kivégezni. Félkegyelműeket mindennap kivégezhetünk. Meg is tesszük. De egy író kivégezni, annak üzenete van. [Szünet] Nem tudom, mi az üzenete, ez nem a szakterületem, de üzenete van.*)

*

A darab további legitím értelmezése a történetmesélés lehetőségeinek kutatása. Számomra ez az utóbbi vált fontosabbá. A megvalósítás egyik kihívása ugyanis a szöveg műfaji heterogenitása. A darabban, megbontva ezzel az alaphelyzetet, a kihallgatás-szituáció feszes dinamikáját, elhangzanak Katurian novellái is. Ezek a novellák már-már „főszereplői” a drámának, körülöttük bonyolódik a cselekmény: a darab úgy is tekinthető mint dramatisztikus helyzetekkel összefűzött novellafüzér.

Néhány ezek közül a kihallgatás során hangzik el, a *Mese a városról a folyó partján* címűt Tupolski olvastatja fel Katuriannal, *Az almaemberkéket* Tupolski foglalja össze. Kettőt a börtöncellában mesél el Katurian a testvérének, Michalnak. Ez a kettő Michal kedvenc története: a *Párnaember* című mese főszereplője egy pihe-puha figura, aki – hogy megkímélje az öngyilkosságot elkövetni szándékozó felnőtteket korábbi, szörnyű életüktől – visszaforgatja az időt az adott személy gyerekkorába, és ráveszi, hogy előzze meg a szörnyűségeket, és vessen véget az életének ott és akkor. A másik pedig a *Mese a zöld kismalacról* (akit, mivel zöld volt, kicsúfoltak a rózsaszín malacok, ezért átfestették a parasztok rózsaszínre, hogy ugyanolyan legyen, mint a többiek, de a festék különleges festék volt – így amikor zöld eső esett egy éjjel, amely a rózsaszín malacokat mind zöldre festette, a „festett rózsaszín” malacot nem színezte át az eső: így lett ő megint különböző a többi állattól).

A darabban elhangzik két mese, amelyet McDonagh kiemel a kihallgatás környezetéből, és kívül helyezi a cselekmény idején és terén. Intermezzók is lehetnének, de annál jóval erősebbek. *Az író és az író testvére*, valamint *A Kiszéjzus* című történeteket Katurian meséli el (de kinek? a nézőknek? magának?), és McDonagh hangsúlyozottan úgy rendelkezik, hogy a szöveggel párhuzamosan a szereplők (Apa, Anya, Kislány) megjelenítik, eljátsszák a történeteket. A látvány így vizuális tautológiává, illusztrációvá válik – értelmezhető ez úgy, mint a mesemondás naiv, gyermeki vonásának kiemelése. A megjelenítés módjának sok fajtáját kipróbáltuk annak érdekében, hogy ez a párhuzamos megjelenítés

létrejőjön (árnyjátékot, hogy kihasználjuk a fény adta lehetőségeket, kísérleteztünk bábok használatával, megpróbálva a bábszínházi teret formanyelvűvé is tenni), de a folyamat végén mégis a legszikárabb megoldás, a mesélés tiszta formája mellett döntöttem: Katurian egy fotelban ülve mondja el a történeteket. Csak ül és mesél.

A szöveggel való foglalkozás alapvető kérdése volt a húzás is. Ez azért merülhet fel problémaként, mert a felolvasószínház funkciójára kérdez rá: ha ugyanis az a felolvasás célja, hogy egy (kortárs) szerző eddig ismeretlen művét bemutassa, akkor a teljes szöveget érdemes felolvasni, ugyanakkor minél inkább eltolódik a hangsúly a teatralitás, előadásszerűség irányába, annál valószínűbb, hogy bizonyos részek kihullanak a szövegből. Mi húztunk a darabból.

*

Alapvetően karaktereket szedtem össze: Katurian, a meséi megmentéséért az életét is feláldozó író (*Köles Ferenc*), Tupolski, a pókerarcú, visszafogott (lefojtott?), ám önelégült nyomozó (*P. Müller Péter*), és Ariel, az agresszív, lobbanékony, ám puha beosztott rendőr (*Sramó Gábor*) figuráján csak polírozni, finomítani kellett. A legösszetettebb figura a darabban Michal (*Varga Péter*), aki bár szellemileg visszamaradt (ennek történetét *Az író és az író testvére* című novellából ismerjük meg), mégsem játszható pusztán fogyatékos figurának: sokkal bonyolultabb, titokzatosabb az a viszony, amely őt Katurianhoz fűzi. Az egész történet úgy is felfogható, mint az ő nagy játszámája: szeretetharc, bosszútréfa. Ez azonban már későn derül ki a szereplők számára, hiszen amikor egyértelműnek tűnik, hogy Michal valóban elkövette a brutális gyilkosságokat, Katurian megfojtja a közös céljukban.

A szereplők összehangolása is izgalmas feladatnak tűnt. Mindannyian színházzal foglalkozunk ugyanis, de mindannyian más oldal(ak)ról: egy színész, egy bábszínész, egy irodalomtörténész-kritikus, egy bábszínház-igazgató. Meg én. Már a szövegkezelés módján is látszott a különbözőségünk: az egyik játszik azonnal, a másik elemez, lassan, megfontoltan, a harmadikat a mesék megjelenítésének lehetőségei érdeklik.

A színészi munka ennek eredményeként többrétegű alapkérdéssé vált: sikerül-e megteremtteni azt a formát, amelyből nem „lóg ki” egyik megformálás sem, és amelynek elfogadásával a közönség is képes homogén felolvasást/előadást nézni. Tagadhatatlan viszont, hogy az előadásnak mint kísérletnek az is része volt, hogy miként emelkedik be – és beemelődik-e egyáltalán – a közönség értelmezésébe az a tény, hogy a játzókat (vagy legalábbis a játzókat egy részét) eddig másként, kritikusként, tanárként, rendezőként ismerték. Létrejöhét-e izgalmas előadás, sikerül-e túllépni a „kedves próbálkozás” lekezelő minősítésén. A próbafolyamat legnagyobb része ennek a színészi, szakmai heterogenitásnak az összehangolásával telt.

A felolvasószínház terében a nem beszélő szereplő jelenlétére általában két tipikus lehetőség adódik. Az egyik, hogy a térben ugyan bent marad, de kívül kerül a játékon, figyeli a többieket, lapoz, a közönséggel nevet a vicceken, egyáltalán, maga is közönséggé válik. A másik lehetőség, hogy minden szempontból bent marad – nem csak a játék, hanem a cselekmény terén belül, magán/magában tartva a szerepet, bentől követi a történetet. Igyekeztem a szereplőket „játékban tartani” azon megfontolásból, hogy a dráma szövege, a történetmesélés bukfcenei, sőt szaltói éppen elég feladatot rónak szereplőre és nézőre egyaránt, szükségtelen lett volna (túl)bonyolítani ezt azzal, hogy a szerepet esetenként leválasztjuk a színészről.

*

A különösnek tűnő szereposztáson túl volt egy másik érv mellett, hogy biztosan létrehozom az előadást: *megtaláltam a terét*. A Bóbita Bábszínház raktára tökéletesnek látszott: az alagsori zug poros, koszos, nyomasztó tere – a csövekkel, a Mária utcára néző drótozott ablakkal – szinte kínálta magát egy abszurd kihallgatáshoz: a szó konstruktív értelmében *nem jó ott lenni: a nyomozók, a diktatúra tere ez*.

A felolvasószínház helyszíne általában semleges (ha beszélhetünk egyáltalán semleges színházi térről): sokkal inkább hasonlít irodalmi esthez, mint színházhoz. Abban azonban a kezdetektől biztos voltam, hogy McDonagh darabja könnyen elvész egy hagyományos, kényelmes, művészeti eseményekre alkalmas helyen. A talált tér ugyanakkor nagy lehetőséget rejt magában: nagyon izgalmas az a folyamat, ahogyan egy mindennapi tér színházzá alakul. A pécsi utcák, épületek, udvarok, mint minden városi helyszín, tele vannak a színházi tér ígéréteivel, érdemes lenne jobban kihasználni őket. Hiszen a városban (egy városban) jelenlévő teatralitás több (is lehetne) annál, mint hogy a sétálóutcán korzózók a tág értelemben vett performerek, a kávéházi teraszokon ülők pedig tág értelemben vett nézők. Ez így túl könnyű.

A Bóbita raktára nyilván nem számít teljesen „szűz területnek”, hiszen mégiscsak bent maradunk színházépületben – ugyanakkor a darab cselekménye (a megkínzott gyermekekről szóló novellákkal kapcsolatos irracionális kihallgatás) szempontjából fontos, hogy az előadás ott van, a gyerekbirodalom, a meseház alagsorában.

*

A módosított, befolyásolt tér. A talált tér akkor válik színházi értelemben működő játéktérre, és akkor teszi megokolttá a választást, ha „játékba lép”: a raktárt csövekkel behálózó, mindenféle mérőszámlapokkal ellátott, a Bóbitát meleg vízzel ellátó gázkazán lett Ariel rejtélyes, bizarr és brutális kínzógépe, amelynek segítségével vallomásra akarja bírni Katuriant.

A semmiből teremtett, épített tér esetében lehetőség van arra, hogy a szcenikai sajátosságokat, ötleteket előzetesen „belekódolják” a díszletbe. A talált tér esetében erre nincs mód: a nézők és a játék terét nem megteremteni kell, hanem alkalmassá tenni a játékra, befolyásolni, módosítani. Például a fényvel.

A fény (mint kiemelt jelentőségű eszköz) a felolvasáskor bizonyos praktikus határok közé szorul: általában elegendő fény kell ahhoz, hogy a játékosok lássák a példányokat. A fény ugyanakkor kijelöl, elválaszt, határol: a kihallgatás-jelenetek fénye a hideg, bántó, kellemetlen; Katurianak azon meséihez azonban, amelyek a kihallgatás-helyzetten kívül hangoznak el, kialakult egy „mesesarok”. Egy fotel, régi szőnyeg és egy kopár, bura nélküli állólámpa: ezt mindig Katurian kapcsolja fel, amikor leül mesélni.

Az előadásban fény helyettesíti az egyik szereplőt: a darab egyik kulcsjelenetében megjelenik egy kislány, tetőtől talpig zöldre festve, boldogan, mosolygósan. Élve. Ez azért fontos, mert ő a bizonyíték arra, hogy Michal nem gyilkolt (ahogy talán a többi gyereket sem ölte meg): „csupán” zöldre festette, a zöld kismalacról szóló mesét kipróbálva. A próbák elejétől világos volt, hogy ennek a jelenetnek el kell emelkednie az előadás folyamatától, és abban is biztos voltam, hogy jobban szeretnék erős színházi jelet látni ezen a helyen, mint hús-vér gyereket. Maradt a fény: erős zöld fény a takarásból, csak a szereplők megdöbbenéséből tudjuk meg, mi is ez. (A módszer persze régi: „Zsuzsanna és a vének”-effektus – nem az alanyt kell megmutatni, hanem a többiekre tett hatását.)

*

A példány mint kellék, a papír mint matéria. Az egyik, rendszeresen visszatérő gyakorlati kérdés a szereplők részéről: hogyan lehet példánnyal a kézben játszani? Azaz: hogyan va-

lósulnak meg a szereplők közötti érintések, ha megvalósulnak egyáltalán? Milyen kelléket lehet/kell/érdemes használni az előadásban, hogy az kezelhető legyen? (A másik apróság, ami minden felolvasószínházi előadásban szemet szúr: az „együtt-lapozás”. Mint egy kórusmű esetében. Ez azokon a pontokon látszik legjobban, amikor dramaturgiailag fontos fordulópontok szövegei a lap aljára kerülnek: a játék megáll egy pillanatra, a szereplők lapoznak, majd folytatódik a cselekmény. A mi esetünkben ez teljesen véletlenül iktatódott ki: szinte minden szereplőnek különböző formátumban volt kinyomtatva a szöveggönyve, így – szerencsére – széttöredezett az oratóriumszerű gesztus.)

A felolvasószínház nem csupán a felolvasott anyag miatt lehet izgalmas: nagyon érdekel, hogyan lehet színházilag is „megmozgatni” az előadást. Ennek egyik legkézenfekvőbb eszköze az a matéria, amely a felolvasások esetében szinte korlátlanul rendelkezésre áll: a papír mint anyag, a példány mint kellék. Ennek végiggondolása, bármilyen kihasználása vizuálisan ritmizálhat minden felolvasást. (Mihez kezd a szereplő a lapokkal? Csak lapoz az összefűzött példányban? Nem? Hová teszi őket? Eldobja? Tele lesz papírokkal a játéktér, a kezében pedig egyre fogynak a lapok, így „tájékoztatva” a nézőt, hogy közeledünk az előadás végéhez? Összegyűri? Összetépi? *Megegyi? Elégeti?*)

Ebben az előadásban a fény szerepe mellett a példány-játékokat erősítettük fel: egymás példányában olvasnak, verekszenek vele, az előadás elején Katurian csak akkor tud megszólalni, amikor Tupolski behozza és odaadja neki a szöveget. A példány-játék legfontosabb eleme az a két momentum, amikor a drámában meghal egy-egy szereplő. A szöveg szerint mindkettő nyílt színen történik, és meglehetősen realista játékot ír elő a szerző (nyilván csupán „meglehetősen” realistát: hiszen végső esetben a halál az egyetlen, amely nem jeleníthető meg reálisan még a legrealistább színjátékban sem). Katurian egy párnával megfojtja Michalt, majd a darab végén Tupolski agyonlövi Katuriant. (Az már csak árnyalja a képet, hogy jelenetbeli haláluk után még mindkét szereplő megjelenik a darabban: Katurian elmesél még egy-egy történetet. Így emelve ki a játékot a lineáris kvázi-realitásból.) Az előadásban mind a testvérgyilkosság, mind a kivégzés a példányhoz való viszonyban kerül megjelenítésre: Katurianként Köles Ferenc Michal saját példányát teríti Varga Péter arcára, a kivégzés során Tupolski – P. Müller Péter előbb elveszi Katuriantól a szöveggönyvet, visszaszámol, majd elengedi. A szöveggönyv csattan a padlón: lövés.

*

A szöveg mint játék, az olvasás mint aktus.

A példány állandó jelenléte a játékban korlátok közé szorítja a színész mozgását (ez esetenként nagy előny). A felolvasószínháznak ez a műfaji sajátossága ugyanakkor felvet egy további, játékba hozható jelrendszert. Az erre vonatkozó kérdés így hangzik: hogyan lehet úgy játszani, hogy a dialógusokat olvassuk, azaz az előadás nagy részében nincs szemkontaktus a színészek között (illetve csak „szöveg-rés” – szünet, csend – esetén van). Ez leginkább a gyors replikák (veszekedések, viták) esetében válik szembetűnővé. Ugyanakkor ez a mesterséges, „permanens tekintetelvonás” váratlanul azt eredményezi, hogy azokban a kiemelt pillanatokban, amikor a játszók tekintete a partnerre vagy a tér egy kiemelt pontjára irányul a szemkontaktus nagyon hangsúlyossá válik, feszültséget generál, mint egy zenei kiállítás.

Ennek analógiájára lehet játékba hozni az olvasás aktusát is. A felolvasás mint alapgesztus ugyanis további eszközt ad a dramaturgiailag fontos pillanatok kiemelésére: nagyon erős hatása van annak, ha a felolvasást megszakítva a színész kívülről mond el bizonyos szakaszokat. Nem pusztán arról van itt szó, hogy a színész jobban tudja használni a testét, jobban „át tudja forgatni magán” a szöveget. A fejből mondott szöveg jóval tágabb

értelmezést is kaphat: a példányon kívüli textus, anyagát vesztett logosz így mintegy kívül helyeződik a szituáció terén és idején, lebegővé, anyagtalanná válik. (Ez persze – vég-ső értelmében – a felolvasószínház határainak elismerése is, egyfajta fegyverletétel a „megtanult szövegű színház” előtt.)

*

Pécsett a felolvasószínház leginkább a POSZT idejére koncentrálódik, annak eredményeként, hogy a dramaturgok szervezésében a nyolcvanas évek közepe óta megrendezésre kerülő, a kortárs magyar dráma évenkénti szemlélését biztosító Nyílt Fórum 2001-ben Pécsre „költözött”: a színházi fesztivál alatt néhány napig a felolvasások és a felolvasott darabokhoz kapcsolódó viták, megbeszélések alkotják a Nyílt Fórum programját. Ezen kívül egyetlen felolvasószínházi sorozatra emlékezhetünk: néhány éve a Művészetek Háza és a Janus Egyetemi Színház közös együttműködésében valósult meg. Az év fennmaradó szakaszában – a POSZT időszakát leszámítva ez mintegy háromszázötven nap – elenyésző a pécsi színházi felolvasások száma. (Lehetséges, hogy hiányzik egy dramaturg a városból?)

Pedig a felolvasószínház felfogható lenne egy-egy dráma hatékony bemutatásaként – hiszen egy aránylag ismeretlen drámát valószínűleg nem olvasnak el annyian, amennyien hajlandók meghallgatni, megnézni a darab felolvasását –, annál is inkább, mivel ezek a művek általában nehezen hozzáférhetők. Ezt továbbgondolva az efféle előadás akár jó eszköz lehetne arra is, hogy megszólítsa a városnak azt a rétegét, amely a mindennapokban kevesebbet találkozik drámával, színházzal. A tapasztalat azonban ellentmond ennek: általában azok jönnek el a felolvasószínházi előadásra, akiknek a dráma és a színház egyébként is szűkebb szakterületük, érdeklődési körük. Ennek talán az lehet a magyarázata, hogy a felolvasószínház feltételez egyfajta előzetes nézői, befogadói tudást és aktivitást, amely a látottak-hallottak imaginatív kiegészítésére irányul. Mint valami exkluzív textilbemutató, amely nem a széles közönségnek, hanem a divattervezőknek szól. Nyersanyag.

*

Felolvasószínház? Felolvasás? Színház? Nyilvános olvasópróba?

Ceruzarajz, kifestőkönyv. Megrajzolt kontúrok, némileg tónusozva, de (még) nem kiszínezve.

A mozgások mint vektorok jelennek meg: a „ha tovább mennék, erre mennék” irányát megmutatva.

Óriási előnye, hogy hagyja a nézőt gondolkodni, teret hagy. Nem párnazza körül a szöveget pihe-puha, kényelmes, dolby-surround értelmezésekkel.

A felolvasószínház lényege szerint befejezetlen, félig-megvalósulás, figyelemfelkeltés.

Felolvasószínházat az ember nem tart műsoron sokáig, nincs belőle nagy széria. Sajnos.

Órjárat, előretolt helyőrség.

Martin McDonagh: A Párnaember. Fordította: Merényi Anna, rendezte: Rosner Krisztina. Szereplők: Köles Ferenc, P. Müller Péter, Sramó Gábor, Varga Péter Róbert. Bemutató: 2007. április 16. Bóbita Bábszínház raktára

EGY CSEREBOMLÁS STÁCIÓI

Jegyzetek az Othellohoz*

„Cserébomlás: olyan kémiai reakció, amelynek során az egymásra ható vegyületek kölcsönösen bomlást indítanak el egymásban, és alkotórészeik helyet cserélnek.”

Mit jelent a nem pusztán faji értelemben vett idegenség, kívül maradás vagy kívül rekedés? Van-e közös vonás e két idegenségben: egyik a soha be nem fogadott, de katonai képességei miatt megtúrt mór gyermeksége, társasági körökben, harctéren kívüli helyzetekben tanúsított – olykor rájátszott vagy pajzsként viselt – járatlansága, nehézsége, a két világ közti helyzetéből (egyiket elárulta egy másik kedvéért, ahová nem tartozik) adódó kiszolgáltatottsága; másik a zászlós nem szűnő, mániákus vitája a világgal. Míg az egyik attól fél, egyszer majd fény derül az egész felépítmény törékenységére, és minden visszahull abba a káoszba, amelyből egyszer már összeállt, addig a másik soha, egyetlen percig nem hisz abban, hogy ez a világ egészséges és élhető; ő réges-rég, évek óta kikölkent időben él.

Othello fekete bőre: nem európai, ismeretlen, alig emberi vonás. Valami másfajta, ősi, távoli dolog, ami vonzó, izgató, zavarba ejtő vagy undorító. Laurence Olivier a darab végén rántotta magára a „négerség” kellékeit, atavisztikus táncba, törzsi imába fogott. Ruszt József Othellóját nyílt színen festették be, Peter Zadek Othellójáról folyamatosan kopott a festék, fekete kéznyomokat hagyott falon és szereplőn. Lehet-e, értelmes dolog-e ma egyáltalán feketére kenni egy színészt, s Othello négerségét ezzel megoldottnak tekinteni?

A néger Othello a darab kezdetén tisztábban beszél az európai nyelvet, mint Brabantio. (Bár Rusztnál fordítva történt: az ő akcentussal induló, ágyékkötős Othelloja a darab végére vált európaivá, beszéde és színe vesztett négerségéből; megfogta őt a fehér.) Ebből kiindulva elképzelhető olyan olvasat, amelyben Othello európaibb kíván lenni az európainál; viselkedése kifogástalan, a Tanács előtt elmondott, bravúrosan felépített beszéde nem csak hogy merő líra és retorika, de külön felhívja a figyelmet arra (pózolásból, saját helyzetét vagy hallgatóságát gúnyolva, netán a ciprusi helyzetből adódó pozíciója tudatában), hogy katonáemberként ő sajnos nem tud lírai és retorikus lenni, csak darabos és nehézkes. Egy efféle elemzés valószínűleg megállja a helyét, de az ok, a kettejük nyelvi összefogottsága közti különbség oka, egyszerűbb: Brabantio szétesett, Othello pedig még koherens személyiség; egyiküknek az agyában rajzó képzetek pusztá megfogalmazása is merő kín, a másik talán még soha ennyire nem lehetett az, aminek lennie kéne – velencei hadvezér, boldog férj –, mint most, amikor Ciprust rohamozza a török, és pánikban küldet érte a Tanács. (Micsoda szerencse, hogy mindez Desdemona megszöktetésével egy napon történt; így, ha lett is volna botrány, elsimul; Othello még azt is megengedi magá-

* Ezt az írást a 2003-as, tatabányai *Othello*-előadásunk közreműködőinek ajánlom. Az idézetek Kardos László, Eörsi István, valamint Petri György és Forgách András fordításaiból származnak. (K. M. G.)

nak, hogy megbízása visszaadásával zsarolja Velencét.) Brabantio gondolatait, beszédét éppúgy elbetegítették Jago injekciói, mint majd Othellót fogják. A velencei arisztokráciánál tehát jelen pillanatban európaibb a mór. Később a mór sem lesz már európai; önbeteljesítő jóslatként válik vademberré. A porban csúszó, vinnyogó, tönkrement véglény, a feleségét közös lepedőjükön megfojtó gyilkos, az összefüggő gondolatokra képtelen, epilepsziás rohamban fetregő, pázró legyek és varangyok képét ismételtető alig-ember – nem Európa-konform. Afrikai. Abban az értelemben, ahogy Jago akarja, hogy értsük. Majom.

A „néger” nem ugyanazt jelenti mindegyik jelenetben, és főleg nem ugyanazt az egyes szereplők szájából. Jago pontos érzékkel használja e szavakat. Neki magának nem kell rasszistának lennie, elég, ha tudja, milyen hatást kelt. Mi sem áll tőle távolabb; gyöngékről és erősekről vallott fogalmai („*Vízbe ölni magad! Öld vízbe a macskákat és a vak kutya-kölyköket!*”) másféle fajelmélet felé vezetnek. Számára Brabantio, a Dózse, a velenceiek rasszizmusa nem több, mint egy nyelv – ha szükség van rá, minden gond nélkül beszéli.

Az *Othellóban* nem szerepel az a szó, hogy néger. De jelenti-e ma a mór és a *szerecsen* ugyanazt, mint Shakespeare közegében? Mór: ez Othello (Shakespeare darabja, és mintha lenne egy ilyen opera is), jobb esetben egy építészeti stílus. *Szerecsen*, ez pedig valami mese: dzsinnek és eunuchok világa.

Amikor Jago használja e szavakat – attól függően, mikor és ki előtt –, mindig más jelentenek: vadember, afrikai, barbár, idegen, nigger, tányérszájú, szörnyeteg. A mór korabeli képzettársításai (az átlagos londoni számára egyszerre jelentett arabot és négert) arra utalnak, hogy Othello saját fajtársait öli Velence szolgálatában: a be nem fogadott néger afrikaiakat gyilkol az európaiak számára: ez a tökéletes szereptévesztés, nagyobb, mint Jagoé. Othello utolsó monológiájában (két felvonás egyre elkínzottabb, szétesettebb egzaltáltsága után szinte higgadtan, tárgyilagosan) felidézi, hogyan vágott le egy turbános törököt, mert az Velencét gyalázta, és ezt a történetet használja föl arra, hogy a körülállók éberségét elaltatva magába dőfje a kést. Elbeszélése egyaránt szól Velencéhez és önmagához; s miközben még egyszer felidézi, miféle szerepben élt, olasz zsoldosként és tönkrement emberként egyaránt megbünteti a buta négert, aki nem tudta, hol van a helye.

A helyzetet tovább bonyolítja, hogy Shakespeare Londonjában nemigen voltak négerrek. A mór kinek egzotikus vadember volt, kalandtörténetek hőse, kinek szörnyeteg. Más talán el sem hitte. Ilyen állat nincs. Esetleg gazdag különcök domesztikált lakájaként. Kinek támadt az az örült ötlete, hogy megbízzunk benne? Szeretkezni vele? „*Ebből valami romlás szaga csap föl, / Zavaros vágyak, visszás hajlamok.*” Szörnyűséges iróniával maga Othello is eljártssa a rá osztott idomtalan vadembert, a bantut: mind a Tanács előtt felidézett kalandjaiban („*Elmondtam, amit vándorolva láttam, / Az emberhússal élőket, akiknek / A hónuk alatt nő a fejük*”), mind a Desdemónának játékos-eszelős fenyegetéssel előadott történetében („*...E kendőt / Egy cigányasszony adta még anyámnak, / Kuruzsló volt, gondolatolvasó*”, „*...Megszentelt hernyók / Adták fonalát múmiák nedvével festették, / Amelyet szűzek szívéből szívtak*”) azt a szerepet visszhangozza, amit környezete neki tulajdonít: jó esetben a mesebeli arabus herceget, rosszabbikban a babonás négert. A *szerecsenyt*. Mindez arra utal, hogy Othello tudatában van helyzete kettősségének, s komor iróniája éppúgy szól környezetének, mint önmagának.

Nem tudjuk, a reneszánsz angol nők szexuális fantáziáiban vajon visszatérő protagónista volt-e a nagyfarkú néger. Hát a gorilla, aki állatkerti ketrecből veti magát az ember után?

Ma már nincs olyan néző, aki sosem látott négert. Ha fekete színész játssza Othellót, az önmagában semmit sem jelent. Ha egy fehér színész az öltözőjében feketére festi magát (Kelet-Európában mi egyebet lehet tenni), önmagában az sem jelent semmit. E vad és bonyolult asszociációk láncolatának mintegy foglalata az a pillanat, amelyben Jago és

Rodrigo vezetésével zsoldosok érkeznek, hogy letartóztassák és a Tanács elé hurcolják Othellót. A jelenetsor a Getsemáne-kertben lezajló elfogatás parafrázisa, ahol a barbár Othello Krisztusként tűnik fel; ki kell jelölni a többiek közül, mint Júdásnak Jézust, nehogy mást tartóztassanak le helyette. Amikor Othello lecsillapítja a védelmében fegyvert ragadó katonákat („*A fényes pengén megrozsdál a harmat, tegyétek el*”), egyértelműsíti a bibliai jelenettel való analógiát. Az ebben rejlő iróniának csupán egyik rétege, hogy egy evangéliumi kép felidézésekor épp az afrikai idegen, a pillanatokon belül állatá silányuló vadember játssza Jézus szerepét. A másik az, ahogyan Rodrigo megjelöli a nyilvánvalóan európaiak közt álldogáló szerezcent („*Uram, a mór*”); az, hogy a színpadra érkező katonák számára egyértelműsíteni kell, a már ott tartózkodók közül melyik a néger.

*

Jago cselszövésének miéjtje: a drámairodalom hatalmas, kimeríthetetlen kérdéseinek egyike. Sokan említik ezzel kapcsolatban a „*motive-hunting*”, „indokvadászat” kifejezést: tudniillik, hogy Jago a darab folyamán több mint elégséges indokot hoz föl önmaga és a nézők számára, felvonásonként mást és mást, amelyek részben egymásnak is ellentmondanak, nyilvánvalóvá téve, hogy a késztetés erősebb és kétségbeesettebb, mint amit a logikus magyarázatot kereső emberi elme akár önmaga számára is fel tud térképezni, indokok és mentségek után kutatva.

Jago a darab kiindulópontjával szolgáló olasz novella zászlósától eltérően (aki egyszerűen meg akarta kapni Desdemonát, ám Tolsztoj szerint Shakespeare ezt az átlátható és mélyen emberi képletet eladta egy zavaros és követhetetlen konstrukcióért) híresen sok indítékot mond. A legfőbb az, hogy Othello Cassiót nevezte ki hadnagyává; e pillanat, a kinevezés sokkja, valóban a személyiség széthullásának kezdete. Ugyanakkor a belső erózió hosszú éveinek kellett megelőznie; ráadásul Jago, amikor a bosszúszomjas Othello közös esküjük pillanatában őt állítja Cassio helyére, már nem reagál erre, s később sem tér vissza rá; Jago hadnagyi kinevezése immár nem tol helyre és nem javít ki semmit.

Jago másik indoka, hogy felesége sokak szerint megcsalta őt Othellóval („...*azt mondják, az ágyamat / Használta: nem tudom, igaz-e*”) (I/3); kétszer említi e gyanút, bizonyága nincs rá, s bár a darab nem nyújt támpontot arra nézve, történt-e ilyesmi (ha igen, az indokolhatja Emilia Desdemona iránti ragaszkodását; Emilia kielégítetlenségét és szexuális életének nyilvánvaló sivárságát tekintve sem kizárt), valószínűbb és talán izgalmasabb, ha tévedésről van szó: amikor Desdemona rimánkodása után Emilia leteremti férjét („*Ugyanez vette el az eszed, amikor engem összeboronáltál a mórral*”) (IV/2), adott pillanatban fontos, hogy igazat mondjon: jobb, ha Jago pontosan látja, hogy tévedett.

A terv megfogánása utáni pillanatban, mintegy kapkodó és utólagos indokként, elhangzik, hogy végső soron Cassio is lefeküldhet Emiliával: „*A kezemben van Michele Cassio / Hisz végül engem is fölszarvazhat*” (II/1). Ez, ha másért nem, már csak azért is abszurdum, hiszen még meg sem történt. De ugyanebben a monológban azt is kimondja, hogy ő maga kívánná megkapni Desdemonát, sőt, talán szerelmes is („*A nőt magam is / Szívesen szeretném, nem csak kéjvágyból*”) – ez nem pusztán azért különös, mert sem előtte, sem utána nem találunk erre utaló jelet, hanem azért is, mert nemigen visszhangozza Jago szerelemről vallott nézeteit („*Amit te szerelemnek mondasz, azt én vágyak váladékának nevezem*”). Úgy általában Jago viszonya a testiséghez vagy unott, vágyat és örömet nélkülöző, mint amikor Emiliával látjuk, vagy merő undor és eltartás („*Nem lelsz rájuk, még ha úgy búgnak is, / Mint buja kecskék, forró majmok, / Párzó farkasok, vagy bambán, öntudat / Nélkül részegek*”) (III/1) – itt persze az Othello számára felidézendő képek felvonultatása is fontos, akár csak Brabantio esetében („*Egy berber csődör farkalja meg a lányát. Azt akarja, az unokái nyerítsenek, és az atyafisága versenylovakból álljon?*”) (I/1), ahol még a szodómia érzetével is eljárt-

szik. A sok undorító képzettársítás *módszer* is, amellyel Jago gyakran él: olyan képeket idéz föl, amelyek – igazak vagy sem – kellőképp iszonyúak és aprólékosak ahhoz, hogy kitörölhetetlenül az ember agyába éjjenek. Ugyanakkor nem kérdéses, hogy ez Jago világa, a párzó farkasoké.

Jago beteg aszkétasága mintha a *Szeget szeggel* Angelóéjával volna rokon. Gyökere egyfelől talán csak annyi, hogy szakmai-emberi kudarcai miatt becsődölt az ágyban, voltaképp ő nem kívánja Emiliát, de szerinte a nő az, aki „*úgy megy ágyba, mintha munkába menne*” (II/1), másfelől kétségtelenül összefügg a világról alkotott tágabb képzeivel. Ebben a világban nincs szerelem, tisztesség és morál, „*Nem jutsz előbbre, ha nem támogatnak, / Protekció, cimboraság visz magasba*” (I/1), ha Desdemona kielégült, „*maga a női természet kényszeríti majd, hogy mást válasszon*” (II/1), és ő, Jago, pusztán a világ természete szerint cselekszik. A szeretet és a bizalom nem csirizeli össze a világon támadt réseket, ellenkezőleg, a gyöngeség és manipulálhatóság jele, a naivitásé: „*Othello, bár én látni sem bírom, / Szerető, tiszta, hű természetű*” (II/2), „*A mór tiszta és nyílt természetű, / Hisz annak, aki jó embernek mutatja magát*” (I/3), tehát nem ismeri a világot; az ilyesféle ostobaság szükségképpen pusztulásra íteltetett (vö. „*Óld vízbe a macskákat és a vak kutyakölyköket*”, I/3). Az „indokvadászat” egyik ki nem mondott gyökere éppen az, hogy ezt be kell bizonyítani, nemcsak Othello, hanem önmaga számára is; hiszen ha nem így van, tehát a világ élhető hely, akkor nyilvánvalóan ő, Jago az, aki gazember, gyilkos és súlyos beteg. Maga az ív tehát önigazolási kísérlet is Jago számára; felhozott indokai (nem pusztán maguk a gyilkosságok és manipulációk, de még inkább az ezeket szakaszoló, egymástól elválasztó monológok) érvek egy, a világ természetéről zajló torz eszmevuttatásban, amely közben egyre többször kénytelen annak látni magát, ami valójában: mellőzött katonának, csalónak, gyilkosnak, elmebetegnek. Személyiségének, önazonosságának törékeny cölöpjei e magyarázatok, épp úgy, ahogy Othellónak a velencei hadvezérség és maga Desdemona. Az, ami koherens személyiséggé teszi az embert. Ami lehetővé teszi, hogy tudja magáról, kicsoda. És ha ezek nincsenek, ahogy Othello mondja önmagáról, a káosz visszatér.

A maga építette illúzió mind gyakrabban fölfeslik, egy-egy pillanat tükrében Jago kénytelen megpillantani önmagát: „*Szép élte minden napja úgy sugárzik, / Hogy belerútulok*” (V/1), mondja Cassióról, akit előzőleg mindennek vélt, törtető ficsúrnak, selyemfiúnak és számkukacnak, csak éppen szépnek nem – ez ugyanaz a monológ, amelyben váratlanul úgy dönt, megöleti Cassiót vagy Rodrigót (vagy mindkettőt, vagy csak az egyiket, attól függően, melyikük kerül ki győztesen – a kapkodás, az improvizáció és a szétesettség jele). Közvetlenül ez előtt, a negyedik felvonás második jelenetében történt mind közül a legnagyobb hasadás: ez volt az a pillanat, amikor Desdemona épp az ő lába elé hullt zokogva, magyarázatért és segítségért könyörögve. Eddig a pontig azonban hosszú út vezet.

Szinte bizonyos, hogy manipulációjának kezdetén Jago senkit nem akart megölni. Adott egy katona, látszólag a reneszánsz színpad egyik visszatérő alakja – a *Malcontent*, azaz Elégedetlen típusfigurája, akit a színházi köznyelv végül a kevésbé jelentéssel „intrikus” szerepkörévé egyszerűsített, pedig a *Malcontent* rosszkedvű moralistájába, melankolikus filozófusába olyan, egymástól látszólag távol álló végletek fértek bele, mint Hamlet, Méla Jaques, Thersites, Apemantus vagy az *Amalfi hercegnő* Bosolája. Első monológjának emblematikus mondata („*Én nem az vagyok, ami*”) többet rejt annál, hogy „én egy olyan ember vagyok, aki nem mond igazat”. A darab kezdetének Jagoja merő irritáltság, csalódottság és sérelem. Állandó irigység és fojtott düh, tehetetlenség és bosszúvágy marja; örökösen a világ természetén tőpreng – a tétlenségre kárhoztatott, valaha tehetséges ember személyiséget erodáló pörgése ez. Magányos alak, aki régen kénytelen volt leszámolni a tisztességes előrejutás illúziójával (mintegy ezt a felismerést parodizálja később Othello előtt, amikor azon lamentál, „*most kellett megtanulnia*”, hogy „*a becsületes nyíltság nem erény*”), de valamiképpen azzal is, hogy az ember boldogságra teremtett, egy másik lélek

szeretete által kiteljesedni képes lény. „Négyszer hét éve figyelem a világot, és még nem találkozom olyan emberrel, aki értett volna hozzá, hogy szeresse önmagát” (I/3) – megfigyelése, mely szerint mindenki ugyanolyan hajszálon függ, mint ő, örökösen kitéve a belső bizonytalanság támadásainak, voltaképp igen pontos. Othello egyszerre cáfolja és igazolja ezt a tételt. A „szerető, tiszta, hú természetű” mór látszólag sosem volt ennyire tömörszerűen megingathatatlan; a viszonzott szerelem, a ciprusi megbízatás, az állam teljes támogatása, s egyáltalán, gesztusainak, megjegyzéseinek könnyed, magától értetődő, gyűlöletesen önazonos volta mind ezt látszik igazolni. Jago talán érzi, hogy ez törekeny felépítmény, hogy a mór mindent egy lapra tett föl („Hogylia belepusztul / A lélkem, akkor is szeretlek! És ha / Nem szeretlek, a káosz visszatér”), vagy talán tudja, hogy minden felépítmény az, de még nem sejtí, mennyire labilissá is tehető a mór – még nem látta Othellót kifordulni magából, őrjöngeni Cassio részegsége láttán, s aztán később, a porban csúszni; még önmagáról sem tudja, parlagon heverő tehetsége mi mindenre képes.

Egyelőre csodálja Othellót, fél tőle, ragaszkodik hozzá, a szeretetére tör, el akarja pusztítani. Talán a mór és Cassio kapcsolatát is egyfajta barátságnak látja, amelyből ő kimaradt; szinte kielégüléssel tölti el, hogy Cassiónak fogalma sem volt Othello házasságáról, mi több, elképzelni sem tudja, ki lehet az asszony (I/2); később keserű – bár rögtön a helyzet javára fordított – csalódással nyugtázza, hogy Cassio hazudott neki, mert Desdemona és a mór minden egyes találkáján jelen volt (III/1). Olyan cinkosságot gyanít tehát a hadnagy és Othello között, amelynek jelentőségét ugyan túlbecsüli, de kétségtelen, hogy Cassio e tekintetben becsapta. S ugyan mi egyéb köthetné össze a hadnagyot és a mórt ilyen szorosan, hacsak nem az, hogy az olasz egyetemeken kiművelt Cassio éppen azt az európai társasági életet képviseli, éppen abban a közegben forgolódik, amelybe az előítéleteknek tudatában lévő Othello beilleszkedni szeretne? A hadnagyi kinevezésnek is bizonyára ez az oka. Nagyon is hasonló mechanizmusok ezek ahhoz, mint amelyekre Othelloban rátapint; végül is ki más volna elsődleges forrása a lélek finommechanikájának megfigyelésében, ha nem önmaga? Tanulmányai valóban alaposak, akciói megdöbbentő pszichológiai precizitásról árulkodnak. „Vigyázz, én ismerem Velencét”, figyelmezteti Othellót, de ezzel nem egyszerűen a társasági flörtre vagy a kívülrálló számára mindent elfedő, politikus viselkedésre hívja föl a mór figyelmét, hanem arra a tényre, hogy Othelloval ellentétben, aki hajlamos elfelejteni saját idegen mivoltát, ő nem egyszerűen része ennek a világnak, de belelát szerkezetének legapróbb csavarjaiba is. „Természetünk tapasztalt ismerője” – ahogy Othello állapítja meg róla (III/1).

Másfelől mindebben nyilván egyfajta végig nem gondolt önterápia is rejlik. A *gyengék* (ahogyan Füst Milán használja ezt a szót) iránti határtalan megvetése mögött annak rémülete húzódik, hogy ő maga is az. Ebből ered mániákus teóriája az önfegyelmzésről és az akaratról, az emberi természet aprólékos megfigyeléséről és megbabolázásáról, vagy inkább kontrolljáról: „Rajtunk áll, hogy miwé alakulunk. A testünk kert, és kertésze az akarat. [...] Az erő és a hatalom az akaratunkból táplálkozik. Azért van esziünk, hogy lehűtse őrjöngő indulatainkat, zabolátlan gerjedelmeinket.” (I/3.) Jago beteg építményében az elkészült mű ő maga (Jago, aki nem veszítette el ép elméjét – legalábbis felidőig), illetve az átformált Othello, aki immár nem cáfolja, hanem igazolja a világ s az ember természetéről vallott elképzeléseit.

Ahogyan a közösen tett, mámoros eskü pillanata elmúlik (III/4), Jago fokozatosan kezdi elveszíteni az irányítást. Már sok mindent megkapott abból, amit remélt – legelső sorban is Othello feltétlen bizalmát és a hadnagyi kinevezést –, ugyanakkor megint csak előre kell menekülnie: nem első sorban a lelepleződés veszélye miatt (bár jelenetről jelenetre ez is nő), hanem mert tetteinek sürgős igazolásra van szükségük: vagy még inkább annak elkerülésére, hogy megpillantsa valódi önmagát. Ezzel párhuzamosan azonban a siker, az irányítás érzete is egyre mámorítóbbá válik. A megalázó leleselkedésbe kényszerí-

tett (a leállatiasításnak voltaképp ez az első, öntudatlan lépése), majd később az epilepsziás görcsben fetregő, habzó szájú Othello láttán valóságos kielégülést érez. Borzongató mámor ez. A személyiség összeomlása fizikai rosszulletbe torkollik, rémületes, undorító, valamiképpen mégis izgató rohamba. *Ezt én csináltam*, gondolja Jago, én vagyok az oka. Ugyanannak a mechanizmusnak egy betegebb, elfajultabb állomása ez, amely a gyöngé és bizonytalan személyiséget az erősebb közelébe vonzza, megmámorosítja a figyelem érzése, a lehetőség, hogy irányító, manipuláló, *előidéző* lehet. Jago mintha valamiképpen – szinte orgazmusszerűen – feloldódna e helyzetekben, sodródna bennük; ilyen öntudatlan pillanat a közös, elragadtatott eskü, és talán az az ihletett pillanat is, amelyben lebeszéli Othellót arról, hogy méreggel ölje meg Desdemonát, s azt javasolja helyette, fojtsa meg inkább a bemocskolt ágyban. Olyan ez, mint egy kettesben átélt, extatikus pillanat; s e felajzottság talán szükséges is a móron vett végső diadalhoz, hiszen hatékonyabb a hazugság, ha az ember maga is elhiszi, amit mond.

E hirtelen ötletre, mármint a fojtogatásra, adódik egy másik magyarázat is; létezik olyan olvasat, amelyben Jago szeretné elkerülni, hogy Othello a féltékeny olaszok bevett módján, méreg útján végezzen a feleségével; ehelyett azt akarja, hogy barbárként, afrikai vadember módjára ölje meg. Ne az legyen, amivé válni próbál, hanem az, ami valójában: állat. Mindent elkövet, hogy azzá is tegye; a következő pillanatban a felesége után leselkedő, tehetetlen nyomorulttá alázza. *„A felszarvazott férfi nem ember, hanem szörny”*, mondja Othello (IV/1), aki pontosan tudja, mi történik vele.

E jelenetsor, a leselkedés, egy másik izgalmas kérdést is rejt: vajon tudja-e Jago, amikor „Desdemonáról” készül kifagatni Cassiót az elbújtatott Othello előtt, hogy Bianca is felbukkan majd? Nagyon valószínű, hogy nem; a nő megjelenése az egész tervet lelepleződéssel fenyegeti (egy pillanat alatt világossá válhat, hogy nem Desdemonáról van szó), egészen addig, amíg elő nem kerül a kendő. Nem ez az első pillanat, ahol a véletlen Jago segítségére siet. Nem mintha tudná, voltaképp hogyan került Biancához – mindegy, kapóra jön neki. *„És mit szólsz a zsebkendőhöz?”*, kérdi még óvatosan, Cassio és Bianca távoztával, de Othello állapotát nyugtázva már olajozottan folytatja is: *„Tőle kapta és a kurvájának adja.”* Jago másik segítése a veszélyes játékhoz (végtére is egy másik nőről folyik a diskurzus, aki váratlanul be is toppan) talán épp az imént lezajlott roham; egy epilepsziás görcsöt követően az ember érzékei tompábbak, s Jago jól sejti, hogy Othello ennek kódén át látja-hallja majd hármukat.

Van tehát valahol egy pont, az átfordulás pillanata Jago számára, ahonnan többé nincs visszaút az igazolható tettek, a koherens személyiség felé. Talán a roham látványa ez, talán valamivel később az a jelenetsor, amelyben Othello népes velencei küldöttség előtt megüti Desdemonát (olyan emberek előtt, akiknek korábban nagy sikerrel idézte föl udvarlása történetét, s akik között ráadásul Desdemona rokona is jelen van) – itt egyébként ismét a véletlen siet Jago segítségére, hiszen nem tudhatta előre, hogy a követek levele szerint a Dózse Cassiót ülteti Othello helyébe, sem azt, hogy Desdemona még e hírt megelőzően Cassióról kezd fecsegni a küldöttség előtt.

A Jago számára kritikus pillanat talán akkor következik be, amikor Desdemona térdre esik előtte, és segítségért, eligazításért, magyarázatért rimámkodik. Mindez váratlan, kiszámíthatatlan és meghökkentő; Jago már tudja, hogy Desdemona meg fog halni, de mintha ezt is csak valami kódön keresztül értené meg; merő véletlen, hogy Emilia épp az ezt megelőző pillanatban adta tudtára, hogy Othello iránti féltékenysége teljességgel értelmetlen és indokolatlan, még egy érvet vagy inkább ürügyet rántva ki alóla. A szilánkosra hullt személyiség ismételt kísérleteket tesz arra, hogy cselekedeteit igazolja, összerakja magát. De itt most csődöt mond a hazugság, egy pillanatra olyan, mintha megpillantaná önmagát, mintha kénytelen volna ráébredni, hogy ő az, aki beteg, és nem a világ, hiába próbálta bebizonyítani az ellenkezőjét – ha másként nem, hát úgy, hogy azzá teszi, belefecskendezve a

maga undok képzeletének, kétségeinek és bizonytalanságainak agyszüleményeit. Itt mint-ha legördülne a roló; Jago, mintegy rögtönözve, Cassio és Rodrigo meggyilkolása mellett dönt, a tervet úgy-ahogy véghez is viszi, de cselekedeteiből ezután mintha már hiányozna az eddigi könnyed bravúr, precízió és koncentráltság; művét örömtelen, majdhogynem kataton állapotban végzi be, egykedvűen szemlélve a hullákat, mintha az utolsó pillanatban elveszítette volna, hogyan is, miért is jutottak idáig a dolgok. És éppen akkor jelenti be, hogy soha többet nem fog megszólalni („*Ne faggassatok. Tudjátok, amit tudtok. / E pillanattól fogva egy szavam sincs*”), amikor Othello megkérdezi tőle, voltaképpen miért tette. Több ez, mint a magyarázat puszta megtagadása; ha Jago emlékszik még a miértekre, arra, kit akart büntetni és mit akart bizonyítani, az eredmény maga – az előttük álló kép, a megfojtott asszony és az élőhalottá tett Othello – ékesszólóbb bármely magyarázatnál; e pusztán szavakból felépített mestermű bevégeztével nincs mit mondani.

*

Milyen válaszokat találhat vajon egy előadás a darab „kettős időszámításának” problémájára? Sokan a darab „időparadoxonának” nevezik az ismert tényt, hogy az *Othello* egy-másnak ellentmondó információkat ad arra nézve, mennyi idő alatt játszódik le a cselekmény. *Egyrészt* a Ciprusra érkezéstől Desdemona és Othello haláláig másfél nap telik el, hiszen Othello az érkezéskor hirdeti meg az esti mulatságot, este Cassio berúg és bejelenti, hogy másnap reggel Desdemona közbenjárását kéri, aminek már tanúja lesz Othello és Jago, délben megérkeznek a követek, este megölik Rodrigót, éjjel Desdemonát. *Másrészt* Jago utalásai szerint Desdemona és Cassio legalább tucatszor együtt volt, tehát minimum hetek óta viszonyuk kell, hogy legyen; házasságtörésről beszél, az viszont csak Cipruson lehetséges, hiszen az indulás előtti éjjel volt az esküvő (voltaképpen abban sem lehetünk biztosak, volt-e idő Velencében arra, hogy Othello és Desdemona együtt háljon, vagy pedig az első Cipruson töltött este lesz a nászéjszaka – amit aztán Jago akciója szakít félbe), ezen kívül Bianca is azt állítja, hogy egy hete nem látta Cassiót (róla persze nem tudjuk, ciprusi lakos-e, vagy a hadsereg egyik állandó kurvája). Másfél napnál jóval több időbe telne az, hogy a török felett aratott győzelem híre eljusson Velencébe, s onnan az új kormányzó kinevezése Ciprusra (miközben az ide vezető út Cassio szerint minimum egy hét volt); Jago „százszor is” kérte Emiliát, hogy lopja el a kendőt stb.

*

Miért épp Rodrigóra van szüksége Jagónak? Nem sérti a folyton önmaga felsőbbrendű voltáról fantáziáló zászlóst, hogy csatlósa egy idéetlen hülye? Aki egyszerre ennyi szálát tart a kezében, s akinek érdekében „három szenátor levett süveggel” járt közben Othellónál, nem tudott vajon értékesebb pártfogóra szert tenni? Jago látszólag azért tartja Rodrigót, mert az Desdemonába szerelmes; de használja-e akár egyszer is olyasmire, amit pár aranyért ne tenne meg neki bárki? Megsérteni a hadnagyot, aztán elszaladni, később orvul leszúrni a sikátorban – tényleg nincs erre más, csak ez a nyomorult idióta, aki még önmagát is csaholó ebnek mondja? A pénz miatt? Amikor Jago tízszer is felszólítja Rodrigót, hogy szerezzen pénzt, úgy tűnik, mintha közös céljaikhoz volna rá szükség; később kiderül, hogy Rodrigo „mindenét eltékozolta”, egy kisebb vagyont velt Jagón keresztül Desdemonához juttatni. E pénz sorsa felől semmit sem tudunk meg – mint ahogy arról sem, miért volt Jagónak szüksége rá. Valahogy biztosnak tűnik, hogy magára nem költ, s nem készül titkos vagyont felhalmozni sem.

Mintha egy olyan játékról volna szó, amelynek célja önmagában rejlik. Rodrigo az első pillanattól kezdve gyűlöli Jagót (már a darab nyitó kettőséből is süt az utálat), Jago

pedig kordában tartja e gyűlöletet, játszik vele, ajzószernek használja. Rodrigo az ő személyes Calibanja. Társaságában olajozottabban gondolkodik: mint amikor az ember a kutyájához beszél, csak épp szeretet nélkül; elszórakozik azzal, hogy mindent megengedhet magának, kipróbálja rajta első ötleteit, megfigyelés alatt tartja, akár egy rovar. Az abban rejlő kisszerűséget, hogy felsőbbrendű voltát egy inkább állati, mintsem emberi lényvel igazolja, nem hajlandó meglátni. Olyasféle kapcsolat ez, mint Lynch filmjében Windom Earle és Leo Johnson között: elmebeteg mester, szélütött tanítvány.

Valami más is van talán, ami Jagót nem hagyja nyugodni Rodrigóban; annak lehetősége, hogy aki ilyen gyönyörűen illusztrálja a világról s az emberi természetről vallott nézeteit, talán maga is mindezek cáfolatává válik. Maga sem hiszi, persze, de a kérdés foglalkoztatja: *„...mondják, még a hitvány ember is megneemesedik, ha szerelmes, valami nemesség szállja meg, ami nem vele született”* – töpreng Rodrigót szemlélve (II/1). Jagót elbizonytalanítja a lehetőség, hogy létezik egy olyan, személyiségünk korlátaitól független változó, amely fölemel minket a sárból, ahová teremtettünk, s ahová tartoznunk kellene.

Jago számára ez ismeretlen terület; saját házassága érzelmileg és szexuálisan egyaránt sivár – aljas, bár igen gyakorlatias módon épp e sivárságot használja föl arra, hogy ellopassa Desdemona kendőjét, tudván, hogy Emilia bármit megtesz neki, amitől változást remél e helyrehozhatatlanul károsult kapcsolatban. S valószínűleg Desdemonát is képtelen másnak látni, mint szexuális változatosságot áhító velencei úrinőnek, aki étvágyát csillapítván új férfi után néz majd – az ellenkezőjére utaló jelektől elzárja magát. Jagót zavarba ejti Desdemona személyisége; tart tőle, kerüli a közvetlen kontaktust. A legkevésbé sem áldozatnak véli, ellenkezőleg, megérzi benne az öntörvényű, tehát számára veszélyes embert.

Egy megtört idegennel elszökni hazulról, atyai átok ellenében, s szembeszállva a velencei Tanáccsal (amelyről Desdemona még nem sejtethi, hogy támogatni fogja) – ez csakugyan erős, független személyiségre vall. Desdemona ötlete az is, hogy Othellóval Ciprusra utazhasson, s az ő – igencsak szókimondó – sürgetésére adnak rá engedélyt: *„Hogy harcba külditek, megfosztotok / A rítustól, amelyért szeretem”* (I/3). S ha Jago tart is Desdemonától, épp annak határozottsága, önálló és akaratos lénye segít a vártnál is hamarabb beteljesíteni a tervét. Hiszen nemigen számíthatott arra, hogy Desdemona ennyire magáénak fogja érezni Cassio ügyét, hányszor s milyen intenzitással fogja férjétől követelni a kinevezést, annak biztos tudatában, hogy éppúgy eléri majd, amit akar, mint a velencei uraknál. Újabb véletlen áll Jago szolgálatába: Desdemona, ha érzi is Othello dühét, amikor Cassióért emel szót, jól tudván, hogy katonai ügyekbe nem avatkozhat bele, mégis tovább játszik, fecseg és csapong; kettejüket teszteli ezzel, szerelmük mélységét, bűvös erejének férjére gyakorolt hatását. Ez első vitájuk; úgy hozta a sors, hogy épp Cassio előléptetése lett a sarkpont, amelyből nem enged; s ha komoly téje nincs is számára e játéknak – tudja, hogy Othello maga is szeretné újból kinevezni Cassiót, s tudja, hogy szerelmük friss és töretlen –, azért finom erőszakkal mindent megtesz, hogy kérése teljesüljön.

A zavart, amellyel Jagót az önazonos személyiség eltölti, mintegy csillapítja a folyamat, ahogyan Othellóé fokról fokra széthullik; Jago valósággal szerelmes lesz abba az új emberbe, akit létrehozott. Mire sikerül elpusztítania Othellót, személyiségük szinte kontúrталanná vált; egymásba olvadt, mint Othellóé és Desdemonáé egyetlen költői pillanatra, a Ciprusra érkezés percében, amikor Othello nevezi harcosnak Desdemonát, és felesége kedvesnek őt, a harmóniának ebben az első és utolsó, időtlen és kifeszített pillanatában (amely mintha önmagában cáfolná az „időparadoxont”), hiszen Velencéből a szöktetés estéjén kellett útra kelniük, s ezen az éjjelen Jago már egymásnak ugrasztja Rodrigót és Cassiót. Jagónak tehát mintha sikerülne feloldódnia művében, Othelloban, akinek felajzott, beteg képzelete már régen az ő képzeleit visszhangozza, agyában már az ő *„nyűzsögve pározó, rühes varangyai”* rajzanak.

A személyiség önmagából való kifordításának lehetőségét Jago paradox módon épp akkor sejtí meg először, amikor Othello verekedő tisztjeit inti nyugalomra; az önfegyelmező Jago, az „akarát kertésze”, az üvöltő mór láttán első ízben szembesül az Othello természetének mélyén rejlő labilitással; mintegy megérzi az áldozat fogékonyságát. A kontrollálatlan érzelmek rabjává váló embert megvető Jago szavai („*Azért van eszünk, hogy lehűtse őrzöngő indulatainkat*”) egy másik reneszánsz gazembert idéznek: „*Semmi nem teszi az embert olyan / Torzá, olyan állatívá, mint a / Zabolátlan harag*” – mondja az *Analfi hercegnő* Bíborosa. S ahogy a Bíboros, úgy Jago is meglövigolja ezt a féktelen, saját pusztító erejének kiszolgáltatott szenvedélyt, amely undora ellenére valahogy mégis megbabonázza őt. „*Hogy egyik percben értelmes ember, aztán meg hirtelen vadállat lehet valaki!*” – csodálkozik önmagán Cassio.

Othello fegyelmező monológjának folytatása minden várakozást felülmúl: „*Pogányok lettünk, és amit Krisztus / A töröknek tilt, azt tesszük magunkon?*” (II/2) – kérdi a megkeresztelt arab. „*Barbárok, vademberek*” – teszi fel a pontot az i-re az Afrikából jött zsoldos, a berber csődör. Mintha annak előérzete fogalmazódna meg, ami nemsokára épp a Dózse küldöttsége előtt válik láthatóvá: hiába húzunk a szerencsenre velencei uniformist, attól még az marad, ami: asszonyverő néger, rituális fojtogató. S a döbrent velenceiek pillantásának keresztüztében Othello még egy rövid mondatot intéz azokhoz, akik nagyívű, retorikus monológja hallatán nemrég még azzal nyugtatták Brabantiót, vője „sokkal inkább szép, mint fekete” – „*Kecskék, majmok*”. Már nincs is ember, csak bagzó állatok, meg velencei küldöttséget játszó politikus állatok, se mondat, csak az elkínzott agy által felidézett kép. (E két szó, amely Jago korábbi szövegét visszahangozza, minden tébolya ellenére csupa gúny és megkonstruáltság: Othello most még csak eljättsza azt a vadembert, akinek vélik, s akivé válni fog.) Krisztus és pogányság szembeállításá pedig inkább ironia e pillanatban, mintsem valós konfliktus; az *Othello* világának kamara-univerzumában nincs Isten, legfeljebb Jago, amikor azt játssza, hogy ő az.

Jago többet bizonyított be annál, mintsem hogy afrikaiakat veszélyes Európába importálni. Kétségbeesett kísérlete, hogy a világot olyan helynek láttassa, amelyben ő nem elfajzott, hanem normális ember, amely igazolja az ő minden kínját és mellőztetését, egy rövidke időre csakugyan létrehozta ezt az univerzumot, amelynek sűrített – mindegy, hányszoros, mert *belső* – időszámítása kiiktat minden szükségtelen logikát.

Ez a káosz az, amelyről Othello beszél; az őállapot, amelyben nincsen személyiség, csak ösztönök; a bugyor, amelyet bagzó macskák és párzó legyek népesítenek be, ahol a lélek helyét, belső kapaszkodó híján, tulajdon kiszolgáltatottságának, sebezhetőségének, idegenségének tudata tölti be. „*Elvesztettem, ami bennem halhatatlan, és csak az maradt meg, ami állati*” – ahogy a részeg Cassio mondja (II/2).

Kérdés, volt-e ott egyáltalán valami; ahogy Jago önmaga számára is bizonyítani igyekszik, csupán ösztönök és komplexusok némi munkával kiismerhető és igába fogható mechanizmusa. Ténykedése nyomán rétegről rétegre bomlik le a civilizáció és degenerálódik az ember; Othello példáján keresztül nyer bizonyítást a jagoi alaptétel, hogy nem az vagyunk, ami.

Shakespeare nem áll Jago oldalán, amikor fölteszi a kérdést, de nem siet megnyugtató választ adni.

DOBOZOLÓK A GLOBALIZÁLÓDÓ (KIS)VILÁGBAN

Örkény István: *Tóték* – a Pécsi Harmadik Színház és
a Dunaújvárosi Bartók Kamaraszínház közös produkciója

„Nem varietas, de laktat.”

Parti Nagy Lajos

Vincze János rendezői pályáján kitüntetett szerepe van az Örkény-darabok színrevitelének. A hetvenes-nyolcvanas évek fordulóján még a Pécsi Nyitott Színpaddal bemutatott Örkény-trilógiája (*Pisti a vérzivatarban*, *Kulcskeresők*, *Forgatókönyv*) tette ismertté, hogy aztán a kilencvenes években immár a Harmadik Színházban megrendezett *Tóték* és a 2003 decemberében bemutatott *Macskajáték* az író drámai életművének legjavát színpadra állító, meghatározó jelentőségű Örkény-rendezővé emelje.

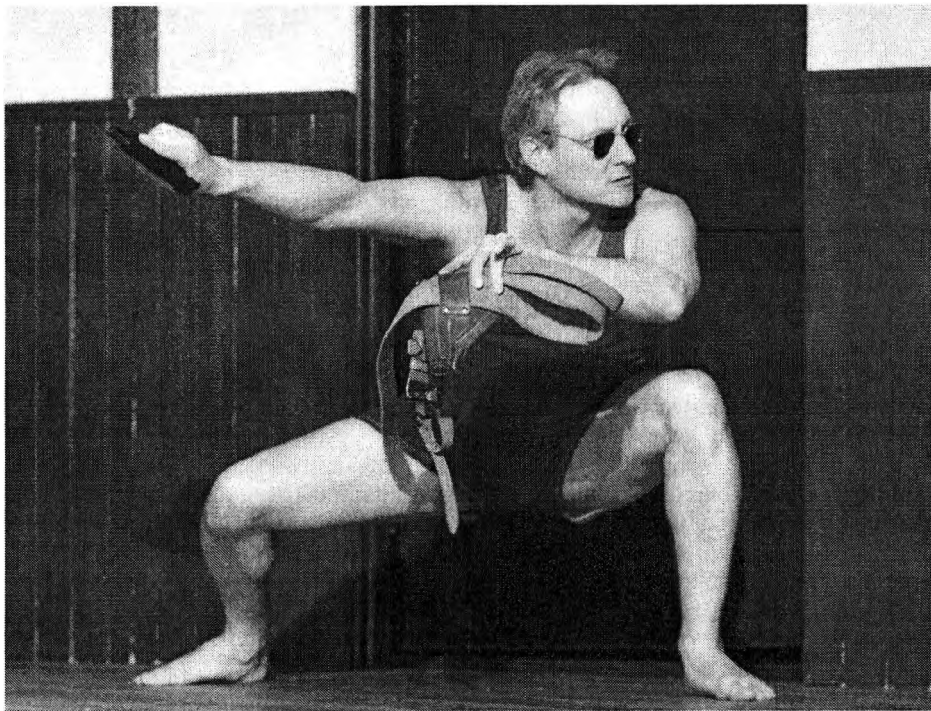
Vinczétől nem idegen ugyanannak a darabnak a többszöri megrendezése, megtette ezt már – többek között – az említett *Forgatókönyv*vel, Harold Pinter *A gondnok*ával, Spiró György *Kvartett*jével, és a *Tóték*at is most vitte színre másodszor, az 1995-ös első Harmadik Színház-i premier után. Ez és az akkori bemutató is egy Vincze János által készített sajtós dramaturgiai változatra épül, amely az 1967-ben tizenhárom szereplővel megírt darabból öt szerepet hagy meg, a háromtagú Tót családot, az Őrnagyot és a Postást. Vincze átirata megőrzi a főszerepeket, a dráma két részének dramaturgiai ellenpontját, de több helyütt átszerkeszti Örkény szövegét. Azáltal, hogy a mellékszereplők kikerülnek az előadásból, teljes jelenetek kimaradnak, ugyanakkor a fellépő öt szereplő a kihagyott karakterektől is átvesz bizonyos szövegrészeket (például a lajtosztól Tóthoz, a plébánostól Tótnéhoz, a pszichiátertől a Postáshoz kerülnek mondatok), és a kisregényből is elhangzanak részletek (például az előadást záró leltár Tót Gyula hagyatékáról, melyet a produkciót keretező Postás olvas fel).

A Vincze János által készített ötszereplős változat, amely 1996-ban dramaturgiai díjat is kapott, nem csak az ő rendezéseiben jut(ott) színpadra. A kamaradarabbá alakított *Tóték* szövegváltozatának sikerét az is mutatja, hogy ezt a verziót játszották már Győrött, Temesváron, továbbá Budapesten az Új Színházban és legutóbb a Radnóti Színházban, ahol Gothár Péter rendezte meg az ötszereplős előadást.

A tizenkét évvel ezelőtti pécsi premierrel a mostani bemutató dramaturgiájában és látványvilágában alapvetően rokon, ugyanakkor több egyszerű variációnál. A különbség lényegét és az új bemutató eredetiségét a darab megváltozott környezetéből eredően máshova helyezett rendezői hangsúlyok adják. Mindazonáltal a két előadás óhatatlanul összehasonlításra sarkall, s erre néhány ponton nem haszontalan kitérni.

A korábbi és a mostani változat esetében is az előadás kezdetén percekig ülünk a sötétben. A színpadról női hang szól, háborús slágert énekel az 1940-es évek stílusában. A játék során azután a szereplők többször énekelnek, így Tót végigéneklí a *Himnusz*t, borsóvalogatás és dobozolás közben pedig főként a Tót család nőtagjai dalolnak.

A korábbi előadás díszletét Werner József tervezte, a mostaniét Vincze János és

Jelenetek a *Tötékből*.

Fent: Rárósi Anita, Németh János, Nagy Adrienn és Fillár István.

Lent: Fillár István.

(Fotó: Tóth László)

Steiner Zsolt jegyzi. A leglényegesebb változás, hogy az első részben látható szobabelsőknek, a kispolgári enteriőrnek ezúttal nincsen mennyezete, s így a látványban is mindvégig jelen van a színháziasság önreflexió, elidegenítő mozzanata. A szoba berendezése nem sokat változott, most is öltöztetőbábu áll a sarokban (előbb a tűzoltó-, majd az örnagy-i zubbonyal), a bal és a jobb oldalon, valamint a hátsó falon is egy-egy ajtó, balra hátul vitrines szekrény (a többször kézbe vett és idézett vendégkönyvvel), balra elöl kisasztal állólámpával, hintaszékkel, fölötte kakukkos óra, középpütt pedig a családi élet origója, az asztal. A Postás által kedvelt és dicsért szimmetrikus, harmonikus világ.

A második részben ezúttal a látvány erőse(bbe)n stilizált, a szoba falainak helyén a kulisszák csontváza és szürkésfehér, különböző méretű dobozok sorai és oszlopai állnak. A budi-jelenetben az árnyékszék a színpad jobb oldalán bukkan elő, amikor a dobozokból álló falakat középre tolják. A zárójelenetben aztán két ilyen dobozokból álló fal záródik össze a színpad előterében, középpütt ablaknyi nyílást hagyva, amelyben mint családi fénykép vagy tabló jelennek meg Tóték, míg a résbe helyezett újabb dobozokkal teljesen be nem falazzák magukat.

A dobozok méretében ezúttal változatosság mutatkozik. Korábban ugyanolyan méretű egyendobozok készültek, most viszont vannak kicsik, közepesek és nagyok, és a belőlük összerakott falak és oszlopok is különféle térbeli formákat alkotnak. Csalóka ábrándja ez a változatosságnak. Mert az uniformizálódás, az egységesülés (globalizáció) ezúttal nem az egyformaságban, hanem az elbutulásban, a degenerálódásban van.

Örkény II. világháborúba helyezett történetében az ősbemutató időszakát követő évtizedekben a megidézett kor embertelenségét és irracionálisát volt a legegyszerűbb és a legnyilvánvalóbb észrevenni és hangsúlyozni. Aztán a kilencvenes években láthatóvá vált, hogy a darab megírásának időszaka, a hatvanas évek nem kevésbé volt ésszerűtlen, manipulációra épülő és a megaláztatásokban tobzódó, mint a drámabeli korszak. Vincze János mostani rendezése pedig az elmúlt évek uniformizálódással együtt járó elhülyülésének folyamatára helyezi a hangsúlyt.

A darabban Örkény eleve a hülyeség változatait vonultatja fel a fontosabb szereplőkben: Tótban – akinek iszonyú próbatétel kigondolni, hogy ha a margóvágó kicsi, akkor nagyobb kell helyette; az Örnagyban – akinek vagy a fronton mentek tönkre az idegei, vagy már eleve megvolt benne az örülségre való hajlam; a Postásban – aki maga mondja el, hogy sokan félhülyének tartják, s aki közösségi státusza és az író nyitó instrukciója szerint a falu bolondja; a Pszichiáterben – akit a községben doktor Süsüként emlegetnek, s aki – szakmai ártalomként – valamennyire hasonult a pácienseihez. A további szereplőkben is jelen van a korlátoltság, ostobaság ilyen-olyan vonása, a fronton harcoló fiában kolbással integető vakációzót látó Tótnéban, vagy a család életét fenekestül felforgató, hibbant vendégben az ideális partnert megtalálni vélő Ágikában.

A Harmadik Színház mostani előadásában már nem egy idilli, háborítatlan kisvilágba nyomul be a félelmetes nagyvilág, nem egy ártatlan tuszkulánium válik a vizit nyomán a káosz otthonává, hanem azt láthatjuk, hogy a hülyeség oda áramlik, ahol arra fogadó-készség van, ahol könnyen domesztikálják az irracionálisitást, az örületet. Ha pedig az Örnagy és Tót(ék) világa rokon, nincs szükség és készítés a szembeszegülésre. Az előadás végén nem hangzik el az Örnagyot négy egyforma darabba vágó margóvágó három csattanása. Ebben a világban nincsen lázadás. Nincsen kitörés – legfeljebb a budiba tett kirándulás. Az Örnagy képviselte nagyvilág, amely a kisközösség életébe penetrál, a terjedő globalizálódást példázza, azt, hogy a kisvilágokat, kisközösségeket, családokat szervező szokások, ténykedések e folyamat során önként vállalt kényszerbe, az egykor volt identitáserosításból az új helyzetben önazonosság-vesztésbe fordulnak.

Hiába lesznek sokfélék a dobozok, a doboz azért doboz marad. A korábban értelmes tevékenység értelmetlenné válik. Az életformát, a napi élettritmust, a korábban megvolt

Jelenetek a *Tótkézből*.

Fent: Nagy Adrienn, Németh János, Rárósi Anita és Fillár István.

Lent: Németh János, Nagy Adrienn és Rárósi Anita.

(Fotó: Tóth László)

szokásokat a külső, nagyobb erők átalakítják, felforgatják, megváltozik mindaz, ami korábban természetes volt, és egy mesterségesen ösztönzött igazodási kényszer következtében az életvitelek és az értékrendek uniformizálódnak. Mindezt természetesen a darab világán belül a szereplők nem ismerik – nem ismerhetik – fel, csak az előadásnak a nézőt megszólító hangsúlyai utalnak e folyamat szemérmetlen végzettségére.

A mostani előadás színészi összhatása homogénebb, de egyben szürkébb is, mint a tizenkét évvel ezelőtti itteni produkcióé. Abban az előadásban igen sok volt a burleszk, bohózáti elem, főként az akkor Tótnét játszó Vári Éva és a Tótot alakító Helyey László játékában. Ezúttal sem Nagy Adrienne (Tótné szerepében), sem Németh János (mint tűzoltóparancsnok) nem ad túl sok okot a nevetésre, s bár a darab helyzetkomikumai és a karakterek groteszk vonásai megőrződnek, az előadás és az alakítások mélyén ott érződik valami nyugtalanítóan kellemetlen. Az előző verzióban az Őrnagyot játszó Rancsó Dezső volt a legfiatalabb színész, aki ezt a szerepet valaha alakította. Most Fillár István korban egybevág a szereppel és a szerephagyománnyal. Fillár nem túloz és nem karikíroz, magától érteendő természetességgel hajtja végre az örülnél örültebb lépéseket, és úgy viselkedik, mintha az Őrnagy mindig, mindenütt ugyanilyen volna. A rendkívüliség, hihetlenség kiiktatásával az ő játéka is azt hangsúlyozza, amit az egész előadás, hogy ez és ilyen a világ rendje, s ebbe jobb beletörődni.

A Dunaújvárosi Bartók Kamaraszínházzal közös produkció szereplői között két dunaújvárosi közreműködő is van, az Ágikát játszó Rárósi Anita és a Postás szerepében Kiss Attila. Rárósi inkább gyereklánynak, mint fiatal nőnek mutatkozik, mozdulatai és hangsúlyai inkább csitrisek, s ezért váratlan és meglepő, amikor végül a mellén a ruhát szét húzva felkínálkozik az Őrnagynak. (Varga Szilvia anno a szerepben pontos fejlődési ívet rajzolt meg.) Kiss Attila Postása nem annyira az alakítás, mint alapvetően a megírt szöveg alapján mutatkozik hibbantnak, a szerephez kapcsolódó poénok is szinte kizárólag a darabból jönnek, Kiss jovialis alkata nem hozza felszínre azt a tétovaságot és szorongást, amely Barkó György alakítását tizenkét éve jellemezte.

Az előadás játéktere a színpadnál tágasabb, az első rész kezdetén a Postás a nézőtér jobb oldala mellett végighaladva jut fel a színpadra, a darab végén pedig az Őrnagy a színházterem bal oldalán nyíló ajtaján át érkezik vissza Tótkához a prolongált nyaralásra és az újabb dobozolásra. A produkció két idiotája tehát szinte a nézők közül lép be a Tót család világába, onnan, ahonnan és ahova az előadás kiindul és visszatér. Mert ne áltasuk magunkat, a Vincze János-féle önismereti színház – mint amilyen ez is – a közönségről, mirőlünk szól, még akkor is, ha ez a mostani *Tótek* kínálta énkép egyáltalán nem harmonikus és egyáltalán nem rokonszenves.

De hát miért is lenne az, amikor az idő (az életút) eltöltésének egyre értelmetlenebb és korlátoltabb példái vesznek bennünket körül, olyanok, amelyek egyenértékűek a valami kor hobbinak tűnő, majd előbb külső – és aztán belső – kényszerre vált dobozolással? Dobozok nézésével, dobozok tartalmának elfogyasztásával, dobozok válogatásával, dobozokba való beköltözéssel és bennük lakással, dobozok dobozolásával telik el az életünk. Ezek a ténykedések lényegüket tekintve természetesen semmilyen változatosságot nem nyújtanak, hiába a méret, a szín, az ár vagy a program, de mindazonáltal megadják a jólakottságnak, a vágybeteljesítésnek – és az ezzel járó értelmes, igazolható létnek – a fogyasztói és érzelmi élményét.

Világ dobozoló, egyesüljetek!

Örkény István: Tótek. Díszlet: Vincze János, Steiner Zsolt, jelmeztervező: Várady Zsóka, Rendező: Vincze János. Szereplők: Fillár István (Az Őrnagy), Németh János (Tót), Nagy Adrienne (Tótné), Rárósi Anita (Ágika), Kiss Attila (Postás).

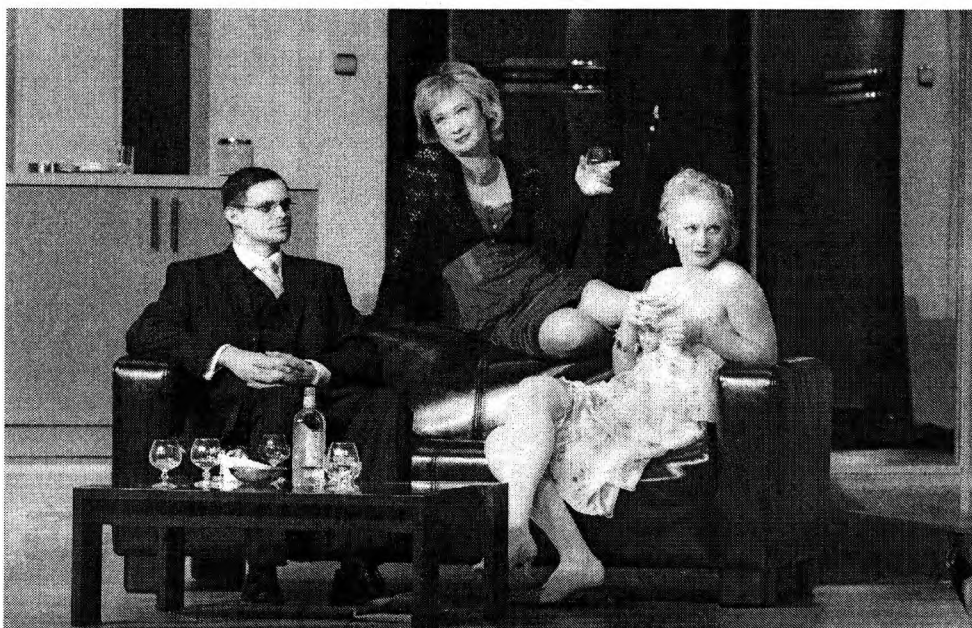
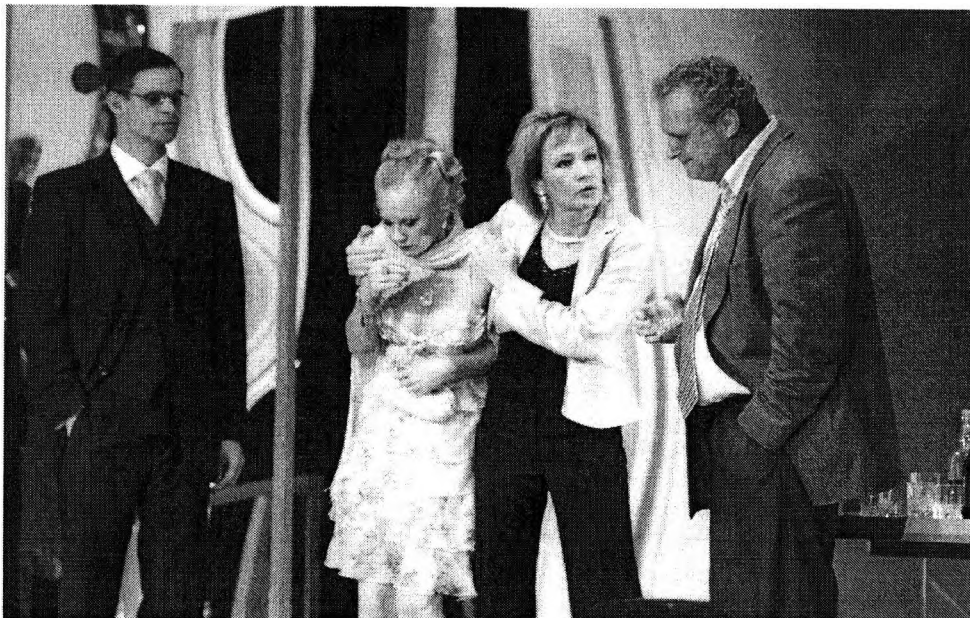
CSAK MEGKÓSTOL

Edward Albee: Nem félünk a farkastól – Pécsi Nemzeti Színház

Albee majd' fél évszázados darabja azok közé a félklasszikus drámák közé tartozik, melyeknek bemutatásához a színházaknak nem kell különösebb apropót találniuk. Az együttélés poklát, a „se veled, se nélküled”-típusú párkapcsolatot, a középkorú ember talajvesztését különösebb mélységek nélkül boncolgató, ám lenyűgöző színpadismerettel megírt, remek dialógusokkal rendelkező és roppant hálás szerepeket kínáló alkotást akkor lehet elővenni, ha két nagy formátumú ötvenes és két tehetséges fiatal színésznek keres szerepet a színház. Ami nem jelenti azt, hogy Albee drámája önműködő lenne, s a kvalitásos színészek automatikusan elvinnék a hátukon: színészekkel jól bánó, feszes ritmust diktáló, pontosan szerkesztő rendező is szükségeltetik. Ha mindez megvan, elvben garantált a siker. Legalábbis így gondolja a recenzens, azután megnézi a Pécsi Nemzeti Színház előadását, és elbizonytalanodik. Látnia kell ugyanis, hogy a drámából tehetséges rendező jó színészekkel is létre tud hozni egyenetlen, ritmustalan, gyakran igen unalmasnak ható előadást.

Az igazsághoz hozzátartozik, hogy az előadást a budapesti vendégjátékon, a Nemzeti Színházban láttam. Nem tudhatom, hogy a környezetváltozás, az eredetinel nagyobb tér, a közismerten rossz akusztika (mely egyesek szavait elnyeli, másokat forszírozott hang-erőre késztet) mennyiben hatott kedvezőtlenül a színészi játékra. Ám mindent erre fogni aligha lehet. Béres Attila rendezése célratorően pragmatikusnak tűnik. Nem foglalkozik lényegtelen részletekkel, pontosan tudni látszik, hogy a történet éppúgy játszódhat negyven évvel ezelőtt Amerikában, mint napjainkban Magyarországon. Így nemigen törődik azzal, hogy térben és időben hangsúlyozottan pozicionálja az előadást. Horesnyi Balázs díszlete és Pilinyi Márta ruhái jelen idejűek, s csupán azért nem mondom, hogy tértől is függetlenek, mert nagyjából tisztában vagyok a magyar és az amerikai egyetemi tanár fizetése közötti különbséggel. A Horesnyi által kialakított tér mindenestre nagyvonalú, pénzt és jó ízlést tükröző lakás részlete. Modern dizájn, de kellemes visszafogottság érvényesül benne; a látott részlet alapján könnyen elképzelhető a lakás többi része is. Ami elüt az átlagtól, az az irdatlan mennyiségben felhalmozott, alkoholt tartalmazó üveg. Igaz, a bárpult közelében járunk, s ezen a társadalmi szinten nyilvánvalóan hozzátartozik a háztartáshoz a megfelelő választékú és mennyiségű italkészlet kialakítása, de az üvegek zűrés elrendezése, észrevehető terjeszkedése, „túltengése” már nem a vendéglátás nagyvonalúságára, hanem a torzult életmódra utal. Hasonló tünetet mutatnak az ízléses, eleganciát tükröző ruhák is, főként a viselésükhöz tapadó színészi gesztusok. Az este folyamán meglazuló nyakkendő, a nadrágon kívülre kerülő ing, a hányaveti módon vagy zavartan zsebbe sülyesztett kéz. Mindez pontos szituációelemzést mutat; a problémák eredője másutt keresendő.

A *Nem félünk a farkastól* háromfelvonásos, tárgyának súlyához viszonyítva – mai színházi ízlés szerint – az optimálisnál hosszabb szöveg. Dilemma, hogy a színház az eredeti szerkezetet megtartva három részben játssza-e (vállalva a túl hosszú nyúló színházi este veszélyét), vagy két részben, az utolsó két felvonást egyben játszva mutassa be. Utóbbi esetben előáll az a befogadói szempontból némileg szerencsétlen helyzet, hogy a máso-

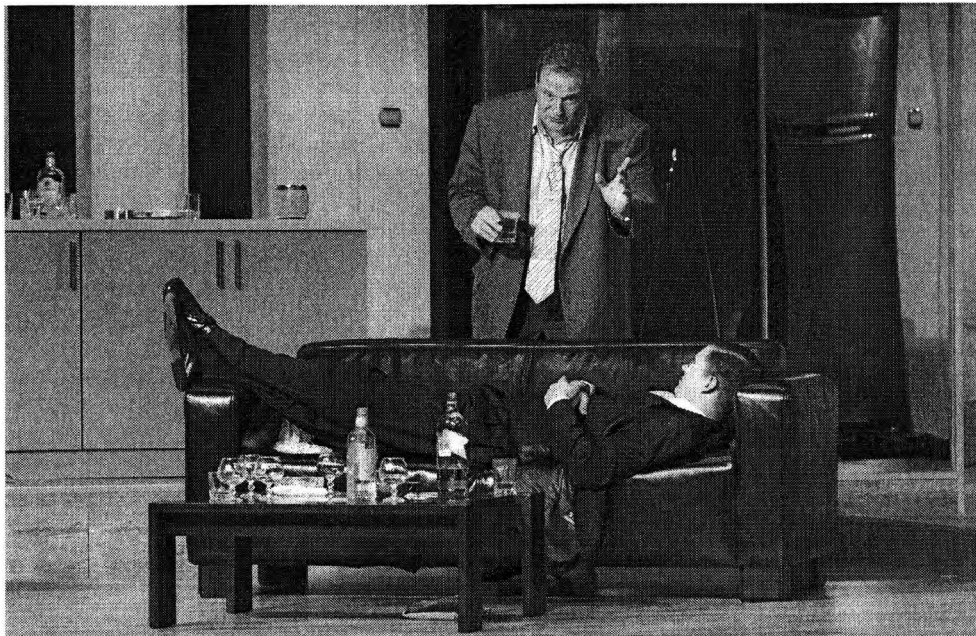
Jelenetek a *Nem félünk a farkastól* című előadásból.
Fent: Zayzon Zsolt, Darabont Mikold, Udvaros Dorottya és Balikó Tamás.
Lent: Zayzon Zsolt, Udvaros Dorottya és Darabont Mikold.
(Fotó: Tóth László)

dik rész hosszabb lesz az elsőnél. (Az első két felvonás nem vonható össze, mivel ez rézszint aránytalanul hosszú első részhez, részint dramaturgiai döccenőhöz vezetne.) Ugyanakkor a dramaturgnak – jelen esetben Ari-Nagy Barbarának – sincs könnyű dolga, amikor húzni akar a szövegből. Bár a szereplők sokat locsognak, e locsogás majd' mindig célirányos. Vagy a szereplőnek van célja vele, vagy így bukik ki egy elszólás, melynek később komoly jelentősége lesz. Drasztikusabb beavatkozás követhetlenné vagy logikátlanná teheti a szereplők között lezajló játszmákat, ennek hiányában viszont üresjáratok keletkezhetnek a játékban. Így aztán a színészek és a rendező feladata az, hogy ezeket az üresjáratokat kitöltsék, hogy súlyt, értelmet, jelentőséget adjanak a csendeknek, a hallgatásnak is, hogy az üres fecsegés mögött sejtessék, megéreztessek a lényegét, a szándékot, hogy a legkevésbé fontos pillanatokban is fenn tudják tartani az érdeklődést a játszott figurák iránt. Ha ez nem sikerül maradéktalanul, akkor bármennyire kiforrott alakításokat nézünk is, bármennyire sikerültek a dráma csúcspontjai, s látványosak is e csúcspontokon a szerepformálások, az előadás egyenetlen ritmusúnak, darabosnak, Albee darabja kissé avítottnak fog hatni. Márpedig a pécsi előadás leginkább ezzel marad adós.

A színészi alakítások pontosan lefedik a karaktereket, elhitetik a figurák szellemi-fizikai állapotát, megéreztetik a személyiség bomlását – de mindezt inkább a szerepek globális igazsága, mintsem az egyes mondatok igazsága mentén teszik. Ez éppúgy igaz Udvaros Dorottya látványos, erőteljes, sokszínű alakítására, mint Balikó Tamás fádabb, egyszínűbb, váltakozó intenzitású szerepformálására. Udvaros Dorottya hibátlanul hozza a klimaxos szépasszonyt, akinek mind magánéletéből, mind pályájából hiányzik a perspektíva, hiszen férje sosem veszi át apja helyét, gyermek pedig nem született házasságukból. A színésznő érzékletesen mutatja mind a gyűlölet tobzódását, mind a szeretetehséget, mind a magánytól való félelmet. Balikó Tamás pedig meggyőzően érzékelteti a látszatra gyengébb férj igazi erejét. De a két alakítás inkább csak a darab csúcspontjain találkozik. A dominanciaharc egyes lépései helyenként elmosódottnak tűnnek. Nem mindig nyilvánvaló, hogy mit takarnak egyes – üresnek ható, de annál fontosabb – mondatok. Az ütésváltások erő- és információgyűjtéssel telő szünetei nemegyszer funkciótlannak hatnak, mert a színészi játék vagy itt is az erős alapszínemet erőlteti, vagy egyszerűen nem képes ezeknek a jeleneteknek igazi súlyt adni. Udvaros Dorottya játékában kicsit sok az éles hang, mely a karakter alapszínét variálja, de nem mélyíti, míg Balikó Tamáséban kicsit sok a tompa, elmosódó hang, mely a látszólagos fecsegésnek (vagy a mások locsogása meghallgatásának) nem képes valódi jelentőséget adni. Így kapunk két markáns, plasztikus figurát és igen sok üresjáratot. Hasonló mondható a két mellékszereplő alakításáról is. Darabont Mikold erőteljes színekkel, belépése pillanatában csaknem készen hozza a butuska, hisztérikus asszonyka figuráját, és ezt az alaphangot igen meggyőzően és színesen variálja a későbbiekben – de hogy ennek a szemre ostoba asszonykának igenis megvan a magához való esze, mellyel magához láncolja férjét (s amellyel mellel is igen gyorsan átlátja vendéglátóinak helyzetét is), az némiképp elsikkad a játékban. Zayzon Zsolt pedig az optimálisnál visszafogottabb, kevesebb színből konstruált alakítást nyújt; mintha túl sokat bízna a jól eltalált színészi gesztusokra, s túl keveset a hangszín árnyalására. Így inkább csak Nick helyzete változik az est folyamán – az, hogy őt magát is alakítanak valamelyest az események, nem valószínű.

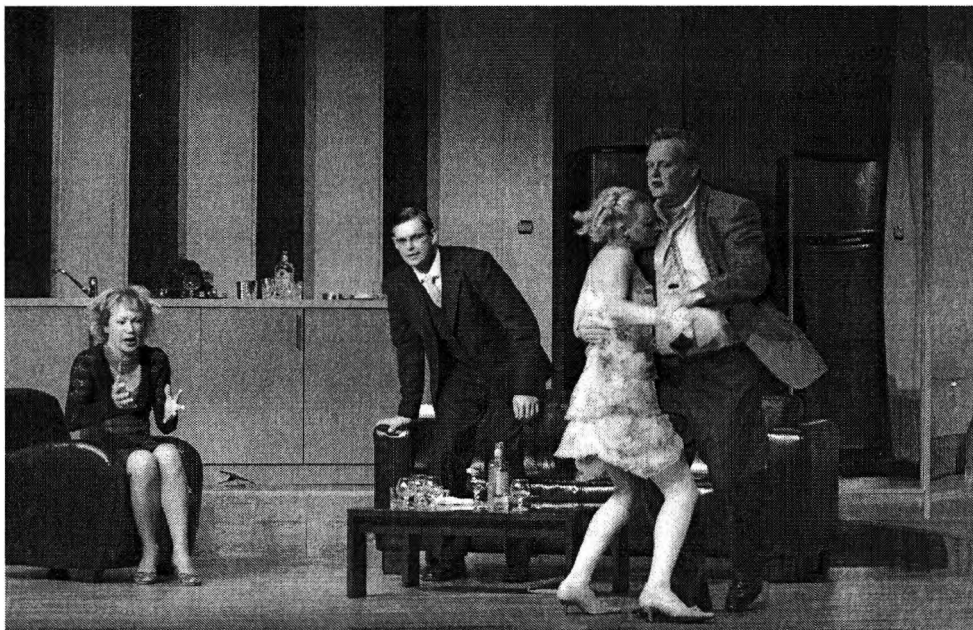
A szerepeket globálisan birtokba vevő, markáns színészi alakításoknak és a csomópontokra koncentráló rendezői igyekezetnek köszönhetően színes, mutatós, de sokszor komoly ritmusproblémákkal küzdő, hosszúra nyúló, az alapmű problematikáját elmélyíteni nem tudó előadást látunk. Néhány jelenet hatása így is erőteljes, a színészi alakítások forrponjtjai emlékeztetésekre maradhatnak, ám ahhoz, hogy az előadás valóban felkavarjon, hogy a magyar fordítás jelképes farkasa ne csak ijesztgessen, s a játék mindvégig egyenle-

Jelenetek a *Nem félünk a farkastól* című előadásból.
Fent: Udvaros Dorottya, Zayzon Zsolt, Darabont Mikold és Balikó Tamás.
Lent: Balikó Tamás és Zayzon Zsolt.
(Fotó: Tóth László)

tesen fenntartsa a befogadói érdeklődést, koncentráltabb, a részletekben is elmerülő, az egyes pillanatok fontosságát megtaláló szituációelemzés s ezt tükröző, árnyalt, részletgazdag színészi játék szükségeltetne.

Edward Albee: Nem félünk a farkastól (dráma 2 felvonásban). Fordította: Elbert János. Dramaturg: Ari-Nagy Barbara, díszlettervező: Horesnyi Balázs, jelmeztervező: Pilinyi Márta, rendező: Béres Attila. Szereplők: Udvaros Dorottya (Martha), Balikó Tamás (George), Darabont Mikold (Honey), Zayzon Zsolt (Nick)

Udvaros Dorottya, Zayzon Zsolt, Darabont Mikold és Balikó Tamás
a *Nem félünk a farkastól* egyik jelenetében.

(Fotó: Tóth László)

Jelenetek az *Én, Kassák Lajos* című előadásból.
Fent: Kormos Balázs, Tóth András Ernő, Ács Norbert és Bozó Tamás.
Lent: Ács Norbert és Tóth András Ernő.
(Simarafotó)

A BEHELYETTESÍTHETETLENSÉG ALLEGÓRIÁI

*Én, Kassák Lajos; Örkény István: Pisti a vérzivatarban;
Katona Imre: Arisztophanész madarai – Janus Egyetemi Színház*

A fennállásának tizedik évfordulóját ünneplő pécsi Janus Egyetemi Színház (JESZ) februárban három előadással vendégszerepelt a budapesti Székényben. Az *Én, Kassák Lajos*, a *Pisti a vérzivatarban* és az *Arisztophanész madarai* című előadások mindegyike koncepciózusan kötődik az immár legendássá vált egyetemi színjátszás hetvenes évekbeli hagyományához. Ez a tradíció állandó viszonyítási pontként határozza meg az előadások beszédmódját, „nyelvét”, és talán túlságosan befolyásolja a nézés, az értelmezés mikéntjét is. A JESZ mint a színházi struktúrán kívül egy évtizede folyamatosan működő és nemzetközi viszonylatban is sikereket elérő műhely méltó büszkeséggel vallhatja magát e folytonosság hordozójának – legitimálva ezzel saját helyét, identitását, módszereit –, a múltidéző ünnepi produkciók kapcsán felmerülő legfontosabb kérdés mégis az, hogy a létrehozott előadások mennyire képesek a hagyomány megújítására, „maivá fordítására”, azaz egyszerűen szólva: meg tudják-e szólítani, és ha igen, hogyan, éppen azt a közönségréteget, amelyik ezt a hagyományt legfeljebb csak hírből ismeri.

Az *Én, Kassák Lajos* című előadás középiskolai alapismereteket feltételez. Kassák életének azon szakaszát mutatja be, amelyet az *Egy ember élete* című önéletrajzi regényében a szerző *csavargások* fejezetcímmel összegez. Az 1909-es nyugat-európai utazás történetét és tapasztalatait örökíti meg legismertebb hosszúverse, *A ló meghal, a madarak kirepülnek* is. Az előadás azonban nem pusztán (meg)idézi a verset, hanem dramaturgiaiailag is követi annak struktúráját, működésmódját – alaptengelyét képezik ugyanis a valóságnak tételezett élettrajzi események, amelyek kronológiáját folyamatosan szabad asszociációk szakítják meg. Az elindulástól a hazaérkezésig ívelő történetet azonban az előadás úgy meséli el, hogy a narratíva bizonyos fordulópontokon szélesvásznúvá dimenzionálódik – jelenetként ábrázolódik –, miközben végig a szöveg, a beszéd, a beszélés, a beszélgetés áll a középpontban.

A nyitóképben a szinte mindvégig egyénített kulcsfigurát, a Kassákot játszó színészt látjuk (Ács Norbert), amint több Kassák-műből szerkesztett szöveget mond, kijelölve az útnak indulás, az útjárás többértelmű alaphelyzetét („A világ forog. Látjátok? Kinyújtom a kezem. De az emberek hallgatnak, és speciális vonatokon utaznak önmagukban. Mindegy. Induljunk el”). A többiek szavalókórusként kapcsolódnak be a szövegfolyamba: *A ló meghal... néhány sorát ismétlik, variálják kérdő-válaszadó szituációkban („Aludni készülsz? Fényesítsd ki az ólomrudakat”), majd annak játékos halandzsa-asszociációit („Ó lébli/ó BUM Bum [...] papagallum/ó fumigó/papagallum” stb.) duzzasztják ritmikus etűdökké, később más Kassák-verseket mondanak, jelmondatokat skandálnak, az eseményeket kommentáló szereplőkké válnak stb. Olyan tömeget alkotnak, amely megszakítva az emlékezés-mesélés fikcióját egyrészt a (fő)szereplő(k) életének állandó viszonyítási pontjává válik, másrészt az egymáshoz és a közönséghez való odafordulás, a kérdés gesztusában az azonosulás lehetőségét kínálja fel mind a játszóknak, mind a nézők számára. Ebből a kórusból válnak ki és ide térnek vissza az utazót segítő kérdezők, számonkérők és a megelevenedő*

Fent: Tóth András Ernő, Ács Norbert és Juhász Máttyás
az *Én, Kassák Lajos* című előadás egyik jelenetében.
Lent: Kormos Balázs és Keczán Pál a *Pisti a vérzivatarban* egyik jelenetében.
(Simarafotó)

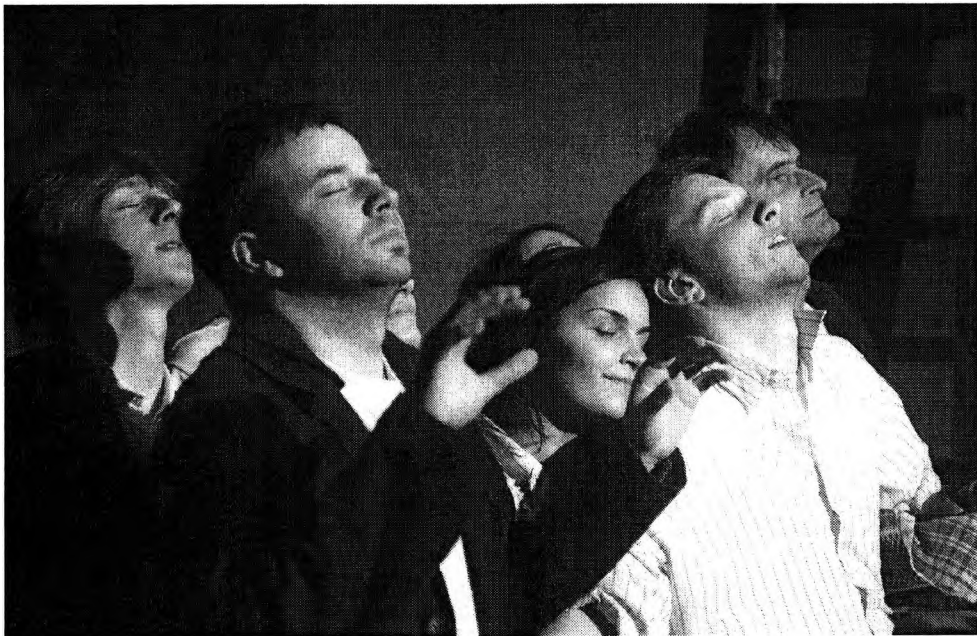
életrajz többi szereplője: Kassák kedvese, Simon Jolán dadaista színésznő (Jakabfi Edina), a Faszobrász és a Szittyá alakjából összegyúrt útitárs (Tóth András Ernő), a tejet adó fogadó, a német katona, a rabtartó (Inhof László), az anarchista (Juhász Mátyás) stb. Ez a folyamatos nézőpont- és stílusváltás azon túl, hogy az utazás, a vonatozás ritmusára emlékeztető dinamikát ad, megteremti azt a „kint-bent játékot”, amely az előadás alap gondolatát hordozza.

Az *Én, Kassák Lajos* tétje ugyanis nem az, hogy milyen pontosan és jól festi meg a huszadik század egyik legkülönösebb és leginvenciózusabb művészeinek portréját, hanem hogy képes-e mindezt olyan kontextusba helyezni, hogy a címben jelölt azonosítás (*Én, Kassák Lajos*) az *én* szempontjából a *mi*, illetve a *ti* viszonylatában nyerjen behelyettesíthetetlen azonosságot: *Én*, azaz *XY*. Ebben a vonatkozásban pedig Kassák megidézett története a belső lelki útjárás allegóriájaként nyerhet igazán érvényt. Mint ahogyan az egyén társadalmi és művészi közösségben betöltött szerepére és felelősségére irányuló mozgalmiság felmutatása sem lehet több példánál: egy egyéni életútjárás, énkeresés állomása. Az előadás ilyenfajta értelmezhetőségének lehetőségét a szereplők fikcióba való ki-belepegetésén túl (főleg a kórusjelenetekben) elhangzó versek és szövegidézetek gazdag többértelműsége kínálja fel. A jól válogatott szövegeknek köszönhetően ugyanis az előadás kibillen az éles és kiszámítható fényváltásokkal, az erőteljes, aláfestő jelleggel használt zenékkel, a szavalókórossal, a fekete, fehér, sárga, kék, piros szín használatával, egy Kassák-festmény papírplakát-másolatának térbe kerülésével és festékszóróval való lefújásával avangárdot idéző, archaizálónak ható színpadi világból, és felmutat egy személyes vonatkozású és személyes megszólítottaságú alternatívát: az önmagát beteljesíteni vágyó *Én* archetipikus érvényű útkeresését.

Az egyre hangsúlyosabbá váló jelentéskör a zárójelenetben teljeseedik ki, amikor a szereplők kilépnek a képzeletbeli utazás fikciójából, „civilben” élénk állnak, és halkán, személyesen nekünk mondják a Kassák-sorokat: „Minden csak humbuk, semmi... Mert én már láttam sok szép dolgait a világnak... De úgy rendeltetett, hogy törjek össze magamban minden tükröt.” Az ehhez hasonló, újraolvasásra és felfedezésre készített Kassák-szövegekben rejlik az előadás kulcsa és legfőbb ereje.

Az *Én, Kassák Lajos* egy három évvel ezelőtti produkció felújítása, a *Pisti a vérzivatarban* viszont ideit bemutató, amely máshogyan kötődik az egyetemi színjátszás hagyományaihoz. Előbbi a múlt század eleji avantgardizmus korszakának Kassák alakján keresztül történő felidézésével rója le tiszteletét a mindenkori (társadalmi és művészi értelemben vett) ellenzékiség eszméje előtt – kapcsolódva ezzel a hetvenes évekbeli, úgynevezett posztavangárd művészi gyakorlathoz (lásd a Halász Péter és társai által a zuglói Kassák Művelődési Házban megalapított, a későbbi Squat Színház elődjének tekintett Kassák Stúdió színházi csoport) –, az utóbbinak azonban közvetlen pécsi előzményei is vannak. Örkény '69-ben írt, provokatív-groteszk darabját az országban másodikként a pécsi Nyitott Színpad mutatta be nagy sikerrel 1980-ban.

A huszadik századi Akárki-történetként is értelmezhető *Pisti a vérzivatarban* az író egyperces novelláira emlékeztető abszurd jelenetekből építkezik, amelyek nem követik az emberi élet időrendjét – előbb látjuk például Pistit felnőtt íróként, kamaszként és fiatal katonaként, mint hogy megszületne vagy iskolába járna. Az allegória azáltal teremődik meg, hogy Akárki-Pisti(k) és Akárki-Többiek személyében, illetve a kronológia szerint velük lejátszódó eseményekben megjelenik a huszadik századi (magyar) történelem összes kisember-típusa. Amellett azonban, hogy a darab történelmi tablót is fest, a „bárki-vel bárkikor megtörténhetett volna, vagy megtörténhetne” párhuzamát alapvetően identitásproblémaként boncolgatja. Mint ahogyan Örkény a második kiadás előszavában írja: „...e tablóba beleszületett, behajított, belekényszerített *én* (vagyis: idegzet+jellem+alkat, tehát személyiség) kórképét, tudathasadását, állapotrajzát, ebbe való bele-

Jelenetek a *Pisti a vérzivatarban* című előadásból.

Fent: László Virág és Bozó Tamás.

Lent: Molnár Tamás, Kecznán Pál, Jakabfi Edina, Bozó Tamás és Inhof László.

(Simarafotó)

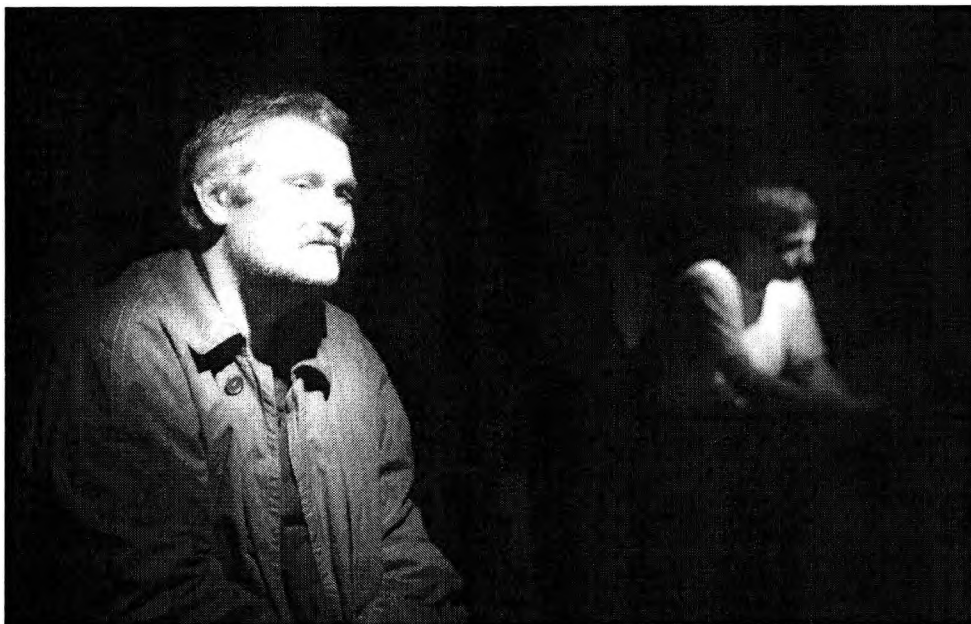
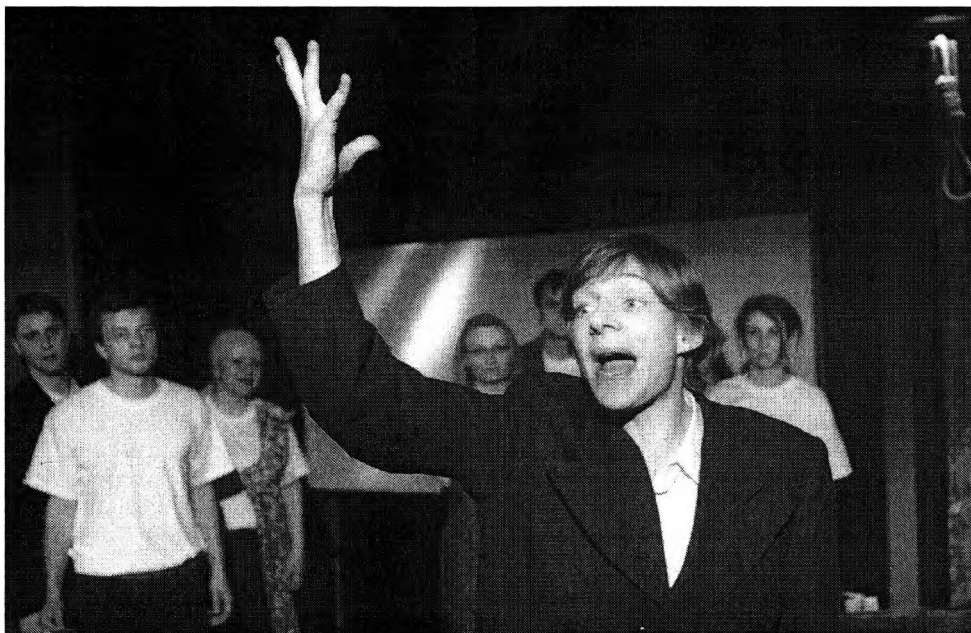

pusztulását vagy ebből való fölgyógyulását [akartam] nyomon követni, ahogy Pisti (2. felvonás) egy apróhirdetés nyomán magára talál, és a négyből egy Pistivé válik." A képtelenebbnél képtelenebb abszurd történetek halmozása ugyanis egy idő után visszajára fordítja a behelyettesíthetőséget: *én*, azaz *xyxyxyxyxy* pistipistipistipistipisti felelős vagyok saját porszem életemért és tetteimért.

A JESZ előadásának sikeressége több olyan átgondolt rendezői elképzelésnek köszönhető, amelyek mindegyike ezt az olvasatot látszik erősíteni. Egyrészt a színészek karakterének megfelelően jól eltalált a szereposztás, nagyszerű érzékkel lett meghúzva a szöveg, ennek következtében az egypercesek ritmusához hasonlóan peregnek a jelenetek, így nem ragadnak be a poénok, és működnek az esetlegesebb sablonalakítások. Másrészt az előadás elsősorban nem formai elemekre támaszkodik, hanem a játszó személyiségére épít, ezáltal hitelesek a színre lépő figurák megszólalásai. Különösen szerencsés ebből a szempontból a generációs különbségeket kihasználó koncepció, miszerint a társulat idősebb tagjai csak a korban nekik megfelelő szerepeket (Papa, Mama, Pap, Rendőr) alakítják. Kiváló dramaturgiai megoldás Volentik bácsi és Rizi szerepének összevonása – a misztikus üzenetek közvetítésének képességével ily módon felruházott Volentik bácsi egy személyben jeleníti meg az égi-földi közvetítőt, a lélekvezetőt és a sokat tapasztalt, öreg, bölcs, kívülálló megfigyelőt –, amellyel nemcsak egyszerűsödnek és átláthatóbbá lesznek, hanem át is értelmeződnek a szereplők közötti viszonyok. E stabil és erős figura megteremtésével ugyanis felerősödik a közte és a Féltség Pisti közötti kapcsolat, párhuzam – egymással szoros összefüggésben ők ketten követik (segítik, kommentálják, értelmezik) Pisti identitás-történetének alakulását, azzal a különbséggel, hogy a Féltség Pisti Volentik bácsi afféle földi végrehajtójaként vagy fiatalkori másaként nincs feltétlenül tisztában a küldetésével. A Féltség szerepének kiemelésével válik hangsúlyossá a közte és Pisti közötti tükör-viszony is. A dramaturgiát visszatérő motívumként tartják össze például azok a jelenetek, amelyekben a Féltség állandó feszültséget adva a történetnek újra és újra keresi magánál azt a valamit, azt az üzenetet, amelytől *deux ex machina*ként várjuk a magyarázatot, a Pisti-történet abszurd allegóriájának feloldására.

Mindezekon túl a JESZ előadásának „titka” a darab által megidézett történelmi múlt-hoz való viszonyulásban rejlik; abban, hogy akárcsak Volentik bácsi/Rizi, egyszerre látja és látattja a múltat és a jövőt. Stilizálva, elemelve érzékelteti ugyanis a történelmi eseményeket – a kollektív emlékezés jelenidejűségének felvállalásával. A mozgalmi dalokból, filmszlágerekből álló zenék, az '56-os rádiófelvételek az emlékezés ikonjaiként hozzák mozgásba „a jövőre való emlékezés” és „a múlt előre látásának” kettősségét. A hatalmi agresszió jeleneteinek árnyjátékká finomításában (a Duna-parti kivégzés, a koncepció per stb.), a „valóság” kétdimenziós, fekete-fehér képfelületekké stilizálásának szándékában egyszerre munkál az eltávolítás, az elfedés (felejtés) és a megörökítés, a dokumentálás (emlékeztetés) kettőssége.

Az *Arisztophanész madarait* 1973-ban mutatta be az Universitas Ruszt József rendezésében. A darabot az együttes művészeti vezetője (a Pécsi Nemzeti Színház későbbi dramaturgia), Katona Imre írta, aki az óriási érdeklődést kiváltó, fél év elteltével betiltott egykori előadás-hoz hasonlóan a JESZ idejéig bemutatójaként szintén bohócjátékként vitte színre a szöveget. A darab Arisztophanész *Madarak* című vígjátékának alapötletére épülő, többszörösen összetett parabola. Felhőkakukkqvár megalapításának ókori története a hatalomnak való kiszolgáltatottság közismert allegóriája, melyet a cirkuszi szituáció, a karneváli fordított világ játékos szabadsága a maga konkrétságával és eltúlzottságával egyértelműsít. A zárójelenetben jelmezeikből a színészi „civilségükig” vetkőző bohócok vallomása szerint ugyanis ők velünk ellentétben nem azt játsszák, hogy nem játszanak, hanem éppenséggel játsszák a játékot, „hogy ne lássék, hogy játék a játék”. (Így lehet például a két athéni ifjú, akiknek ta-

Jelenetek a *Pisti a vérzivatarban* című előadásból.
Fent: Kormos Balázs, Bozó Tamás, Pásztó Renáta, Gáspár Alida,
Inhof László, Molnár Tamás és László Virág.
Lent: Mikuli János és Bozó Tamás.
(Simarafotó)

nácsára a madarak országát alapítanak – kihasználva, hogy az istenek és a földi halandók közötti végtelen terület birtokosai – Pityi és Palkó nevű Akárki-bohóc.)

Az arisztophaneszi történetet csak motívumaiban követő előadás a játékmeister által felkonferált 7 „tablóból” áll, amelyek az emberi kiszolgáltatottság alaphelyzeteit ábrázolják. Az egyes tablók tulajdonképpen az élet, halál, szerelem, munka stb. témáiból indított nyelvi asszociációs szövegfolyamok – szólások, közmondások, jelmondatok stb. kontaminációs szójátékai. A közhelyszerű igazságok politikai áthallásokkal terhelt szövegáradata („Hamarabb meghalunk, hogysen mindent tudunk, avagy eszi a nép egyik a másikat, mint rozsdá a vasat! ... Már csak ilyen a világ, kinek szoros, kinek tág...”) talán az élettapasztalat- és nyelvhasználatbeli generációs különbségekből adódóan nehezen értelmezhető és élvezhető. Így a felújítás gesztusa leginkább színháztörténeti vonatkozásában nagy jelentőségű.

Én, Kassák Lajos – Összeállította és rendezte: Tóth András Ernő. Kép: Simon Edina, Návai Vera. Szereplők: Ács Norbert, Inhof László, Juhász Mátyás, Jakabfi Edina, Szomora Lívია, Bozó Tamás, Kormos Balázs, László Virág, Mikuli Dorka, Tóth András Ernő, Molnár Tamás, Keczán Pál. Bemutató: 2004. október 12.

Örkény István: Pisti a vérzivatarban – Dramaturg, rendező: Mikuli János. Szereplők: Bozó Tamás, Keczán Pál, Kormos Balázs, Molnár Tamás, Pásztor Renáta, Inhof László, Szomora Lívია, Jakabfi Edina, László Virág, Gáspár Alida, Mikuli János. Bemutató: 2006. október 23.

Katona Imre: Arisztophanész madarai (komédia) – Rendező: Katona Imre. Szereplők: Tóth András Ernő, Domonyai András, Rajnai Attila, Inhof László, Juhász Mátyás, Várnagy Kinga, Kiss Andrea, Jakabfi Edina, Pintér Géza, Kuti Gergely, László Virág, Szomora Lívია, Gráf Vera. Bemutató: 2006. szeptember 30.

Várnagy Kinga és Rajnai Attila az *Arisztophanész madarai* című előadásban.
(Simarafotó)

Jelenetek az *Arisztophanész madarai* című előadásból.

Fent: Várnagy Kinga, Domonyai András, Tóth András Ernő, Inhof László, Kiss Andrea és Juhász Mátyás (háttal).

Lent: Kiss Andrea, Juhász Mátyás, Jakabfi Edina, Várnagy Kinga, Gráf Vera és Tóth András Ernő.

(Simarafotó)

T O M P A   A N D R E A

ANGYALI RÉSZEGSÉG

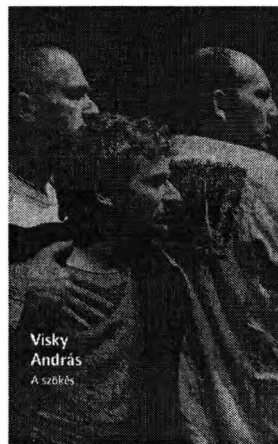
Visky András: A szökés

Visky András lebegő realizmusa valahol a végtelenhez közelítve találna meg a helyét azon a függvényen, ahol a vízszintes vonal a földet, a függőleges az eget jelentené, találkozásuk pedig a nulladik pont lenne, azaz a legtömörebb valóság; ez a függvény a mai magyar drámák világlátását és színházeszményét szeretné modellálni. Inkább az ég, mint a föld madarai ezek a darabok, amelyek meglehetősen magányosan állnának a színpadra írt textusok között. Nem a valóságtól idegenek ezek a darabok (vagyis tulajdonképpen igen), hanem Viskytól idegen az a gondolat, hogy valóság márpedig csak az, ami látható-tapintható, a közös nulla pont, ami le lenne kötve-szögezve-fúrva, akár a színpad deszkáihoz is. Sokféle valóság van, s ennek egyike a színház, véli Visky.

Konceptuális, hangsúlyozottan színházi terekbe nyitnak be Visky színpadi szövegei. Inkább a vízen járnak, kavicsokon vagy sivatagban, vagy akár a pusztá földön, de nem lakásban, utcán, nagyvárosban. Kívül vannak a történeti időn, mégis hivatkoznak, emlékeztetnek rá, magukban hordozzák a sokféle idők lehetőségét és hasonlóságait. Okos, filozofikus, spekulatív konstrukciók ezek, amelyekben a világoknak többféle arca van: egy olyan, amely a valóságra emlékeztet, egy másik, amely az álomra, egy harmadik az örök, körkörös vagy pontszerű, megállított időre, leggyakrabban a(z szent) Írásra, a negyedik pedig (és a legfontosabb tán) a színházra. Ebből a sokféle síkból tevődik össze egy darab, ahol a valóságot az álomban, az angyalok világát a földhöz képest olvassuk. Bibliái idő, Auschwitz, Románia, 50-es, 60-as, 70-es évek, 1848, 1956. Figurái ennek megfelelően: öslények kisemberkiadásban, akik magukban hordozzák a történelem minden síkját, szeletét, emlékezetét. Nem hősök vagy történelemalkotók. Nem Jézus, hanem a tanítványok, nem Ádám, hanem Éva, nem Romeo, hanem Júlia. Vagy nagyon komoly bohócok, akiket halálra ítélnék. Becketti angyal-bohócok. Vladimir János és Estragon Tamás (a *Tanítványok*ban).

A szereplők, akárcsak az idő és tér is, sokféle időből vétetnek. A *Szökés*ben a szereplők száma hivatott jelölni, hogy mi a vétkük: aradi vértanúk, '56-osok, Mohács vagy 1918 áldozatai. Nem egy jelen idejű, meghatározott börtön, hanem a börtön platóni ideája jelenik meg: olyan idea vagy konceptus, amely tartalmazza saját emlékezetét, valamennyi múltbeli, történelmi alakzatát. Egy nő is mindig ősi, eszményi önmagát hordozza: Máriát és Évát (az *Alkoholisták* főszereplője Éva, aki egy jelenetben Máriát alakít, újrajátszva a bibliai történetet). Ahogy egy cselekedet, az ámulás is tartalmazza bibliai előképét. „Csókkal! Csókkal árulja el, tudtam! Borzasztó spectaculum!” – kiált fel Angyal a *Szökés*ben.

Koinónia Kiadó
Kolozsvár, 2006
215 oldal, á. n.

Visky drámai világában az angyalok részegek, nem az emberek. Az *Alkoholisták* című darabban a részegség *platóni ideája*, vagy ha tetszik, koncepciója jelenik meg a darab valóságikjában, a (szimbolikusan) Éva nevet viselő színésznő az úgynevezett alkoholista. Ám Éva sohasem a valóságban részeg, ott beszél róla, szimbolikus, „tisztá tárgyként” jeleníti meg; a részegség kiváltsága az angyaloknak adatik meg, akik próbára teszik őt. Szentté avatni egy színészt – ez foglalkoztatja Évát, a részeg színésznőt, aki maga is esendő, tiszta és ártatlan, mint az angyalok. Fel is idézik a szentté avatott komédiás, Szent Genéziusz történetét. Helyzet és konfliktus a szó hagyományos értelmében itt nincs, nem állnak karakterek és szándékok szemben egymással, ideák vitája sem folyik. Visky András darabjai monologikus tudatból születnek – a darab mögött egyetlen szerzői tudat áll, amely nem vitatkozik semmilyen más világgal, gondolattal, személyiséggel. Önmaga igazságának megnyugtató birtokában van. Monológjai (a *Júlia* és a *Kaddis*, ez utóbbit egy és több személyre írt változatban is elgondolta) pontosan képezik le drámai világát: egyetlen szereplő, egyetlen tudat tárja fel ezekben önmagát. A darabok külső mozdulatlansága – hiszen a kérdés számára az, hogy mi történik az emberben, hogyan történik meg benne a csoda – a világ állandó szellemi egyensúlyáról tanúskodik. Az a tudat, amelyet Visky színpadra szólít, valamilyen titkot firtat: hogy Istennek zöld szeme van-e vagy kék, vagy miért avattak szentté egy színészt.

Dilemmák, törésvonalak, paradoxonok ütköztetése, világok értelmezése egymás tükrében, fénytörésében – Visky darabjainak egyik témája. „Annyi szöveg van, amennyi olvasat, mondta Lucifer, de akkor már zuhant is lefele a pokolba, a könyveivel együtt” – idézi fel a régi szép időket, a nagy könyvesőt az Idős angyal az *Alkoholistákban*. A posztmodern irodalomelmélet és vallásfilozófia dilemmája ez: több vagy egyetlen olvasat kontrasztja, amelyet a szerző megfejez egy történelmi hivatkozással (és egy poénnal): „Így lett vége a luciferi kulturális forradalomnak az égben”.

Színház és a rítus egymás szinonimájává válnak Visky színházszemélyében, amely eszményt a szerző lépten-nyomon, szerzői instrukcióiban, bohócjeleneteiben bevall: a szent cselekedet (profán) ismétlése nem más, mint színházi újrajátszás, próba. A kettő egymás tükrében olvasható, mint az *Alkoholistákban* az a pillanat, amikor a (színésznő) Éva felöltve Mária szerepét újrajátssza az angyalokkal a Fiú sírbatételének jelenetét. Visky darabjai a láthatatlant kísérelik meg láthatóvá tenni, újrajátszani, feleleveníteni a csodát.

A szerző pontos meghagyásokkal, instrukciókkal látja el a „reménybeli előadás” készítőjét: elsősorban a darab hangolására, hangnemére, szellemére tesz javaslatot. És továbbá persze térre, jelmezre, tárgyi világra, karakterekre; ám ilyenkor is csak kijelöli az irányt, a láthatóvá tett ideát körvonalazza, nem ábrázol. A szerzői „mi” nevében szólal meg, mintha máris közösségi alkotást tenne elénk, ezzel is jelezve, hogy műve valami nagyobb egésznek a része: a (reménybeli) előadásnak. (Míthogy a szerző valóban egy alkotóközösség része, nem csak szellemileg, de fizikailag is, a kolozsvári színház dramaturgja.) Drámái inkább színházi javaslatok. „A még be nem mutatott, előadásra szánt írásmű nem biztos, hogy dráma” – írja *A szökés* című kötetének előszavában.

És hogy ez az előadás is valami nagyobb egésznek a része. Mert az előadás Visky szerint nem szakad ki a valóságból, nem a tükre vagy az ellenpólusa annak, hanem maga is *történi* valóság.

„Csak mi vagyunk” – mondja két rab, halálra ítélt angyal-bohóc, Bátyus és Angyal János honvéd a *Szökésben*. Egyedül vannak, mégsem magányosak. Mindig ketten egyedül, közösségként. Amely közösség mégis magára marad, mert elhagyja őket a mester, Jézus (a *Tanítványokban*) vagy börtönbe zárják őket (a *Szökésben*). Senki sincs egyedül, mert a színész összetartozik a közönségével (az *Alkoholistákban*). A várbörtön, a barakk, a mindenkori börtönök, a bezártság, elzártság, az üldözés és a szökés lehetőségének keresése e

darabok alapképlete. És ezekben a börtöndarabokban, vagy ahogy Visky fogalmaz (egész szócikket dolgozva ki a műfajról), a barakk-dramaturgiájában elsősorban várakoznak, mint a nagy előd és modell drámáiban: Godotra. Megváltásra, csodára.

Van egy tervem – mondja a várbörtönben lévő, szökni akaró Bátyus. Az nem elég – válaszolja neki Vitéz. – Csodára van szükség.

És ez a csoda mindig meg is történik. Visky darabvilága, bármilyen szorongató lét-helyzetben is születne, bármilyen töredezett, őrült külső világról (üldözőkről, elnyomókról, hóhérokról) adna hírt, mégis összefüggő, értelmes és értelmezhető. És főleg: megnyugtató.

E ponton Tamási Áront érdemes emlegetni. Beckett színházán, eszményén, bohócain, várakozás-dramaturgiáján kívül Tamási Áron darabjainak hatása érezhető Visky drámáiban. A csoda és a misztérium ugyanannyira természetes része e daraboknak, mint az *Énekes madárnak*, a *Tündöklő Jeromosnak* vagy a *Szűzmáriás királyfinak*, vagy Tamási első, Visky által is igen tisztelt darabjának, az *Ösvigasztalásnak*. A két világ, a látható és a láthatatlan Visky számára ugyanúgy átjárható, együtt, egymás mellett, egymást segítve él, mint Tamásinál. Visky nyíltan hódol tisztelt elődjének: az *Alkoholisták* angyalai „rendes feltámadásról” beszélnek, így idézve meg Tamási azonos című elbeszélését. De míg Tamási egy nagyon is konkrét, érzéki, szokásokkal felruházott, hús-vér emberek lakta világot alkot, addig Visky világa megmarad tiszta konceptuális térnek, tiszta tárgyiasságnak: színháznak és írásnak. Illetve, az ő helyesírása szerint: Színháznak és Írásnak.

A „csak mi vagyunk a börtönben” gondolata ezeknek a színpadra, közönség elé kínált szövegeknek meghatározó belső magja, eszméje. Közösség, de mégis egy „csak mi”, amely üldözött, a börtön foglya. (Nem hiszek abban, hogy a gondolatnak ne lenne földrajzi helye: ez az idea Kolozsváron születik, ma. A továbbgondolást az olvasóra bízom.) Ám e gondolathoz eljutni olvasónak-nézőnek egyaránt egy sűrű, konceptuális szövegen keresztül kell, amely egyrészt színházból, játékból, másrészt Írásból („az” írásból áll). Minthogy a *Tanítványok* műfaja ez: játék az Írással és a Színházzal.

Poloniusszal szólva, ezek a darabok patetiko-ironiko-misztériálisak. „A játék alaphangja a játékos-ironikus, de semmiképp sem komolytalan – utasít a szerző. – A patetikusnak tűnőt inkább az ironikus regiszterhez közelítjük.” A történő színház szolgálatába állnak – anélkül, hogy történetet mondanának. (A történő és emlékező színház, melyet Visky András is idéz egy Tamásiról szóló tanulmányában, George Banu megkülönböztetése szerint annak alapján áll szemben, hogy az előadás emlékezik-e a külső, nézői valóságra, felidéz-e azt a néző számára, vagy saját, új valóságot teremt, ezt teszi történő eseménnyé.)

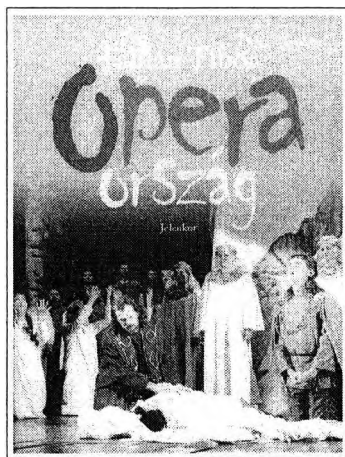
„Olyan színház megalkotására gondoltunk – írja Visky az *Alkoholisták* szerzői meghagyásaiban –, amelyben ‘nem azé, aki akarja, sem azé, aki fut’; és azé sem, aki nem akarja (nem-akarja), valamint: sem nem azé, aki nem mozdul.” Mert a reménybeli előadás: mozdul.

OPERANAPLÓ

Tallián Tibor: Operaország. Kísérletek a magyar operajátszásról 1995–2004

1993 szeptemberében egy lillafüredi konferencián Fodor Géza drámai szavakkal ecsetelte a magyar opera, operajátszás és operakultúra helyzetét. A hatvanas években még mindenütt úgy nézett ki, hogy az opera ideje lejárt: „A hatvanas évek vége felé [...] az opera a kor autentikus és jellegadó művészi kultúrájának a perifériájára került, [ez a] meggyőződés [...] a modernizmus olyan prominens képviselőjének, mint Pierre Boulez, abban a híres-hírhedt szlogenjében kapott hangot, hogy »robbantsuk fel az operaházakat.«” (*Zene és Színház, Argumentum Kiadó – Lukács Archívum 1998. 315. o.*) A hetvenes évtized aztán nagy meglepetéssel szolgált: a kezdődő posztmodern az opera igazi reneszánszához és általános felvirágzásához vezetett, megcsúfolva ezzel a művészetfilozófiai előrejelzéseket. Az opera „váratlanul posztmodern művészetnek bizonyult, amely a világ nagyon erős racionalizáltságával [...] szemben a privátnak, a szubjektívnek, az individuumnak, az érzelmeknek és sok minden másnak az alternatíváját nyújtotta”. (I. m. 316. o.) De Magyarországon minden másként alakult: a feszültségek lassú felhalmozódása után, nagyjából a rendszerváltozás körül a magyar operakultúra végleg vakvágányra került. A Magyar Állami Operaházban Útő Endre igazgatói ténykedése alatt úrrá lett a teljes dilettantizmus, fetisizálódott a műsor abszolválása, eltűntek azok a jelentős művészek, akiknek külföldi elfoglaltságaik is voltak stb. Nagyjából ebben az időben kezdődnek Tallián Tibor opera-beszámolói, amelyek pontosan tíz évet átfogva, összesen ötven előadásról tudósítanak. Tallián kétségtelenül olvasta ezt a helyzetértékelést: „Olvasom, a magyar operakultúra süllyed, régóta, az utóbbi négy év tizenegy hónapban pedig megállíthatatlanul.” (226. o.) Első megközelítésben mintha az lenne az érzésünk, hogy Talliánt tulajdonképpen nem nagyon érdeklí ez a válság, ő egyes művekről és a konkrét előadásokról ír, és távol áll tőle egy átfogó kép kidolgozása.

Közelebről tekintve azonban a könyv címadásában már felfedezhetünk egyfajta válszt a válság-diagnózisra. Az *Operaország* elnevezés mindenekelőtt azt szeretné elkerülni, hogy az operakultúra válságát kizárólag a Magyar Állami Operaház problémáihoz kössük. Bizonyos helyeken viszont Tallián mintha maga is erre a nézetre hajlana: „a nemzeti opera [...] a maga ágában egymagában teszi ki az első ligát”. (236. o.) Ez persze aligha vitatható, de a könyv mégis egy szélesebb horizontot próbál kijelölni: olvashatunk beszámolókat a szegedi, a miskolci, a debreceni, a pozsonyi és a kolozsvári opera előadásairól is (igaz az utóbbiakat a szerző a Gyulai Várszínházban látta). A horizont ilyen kiszélesítésének szükségességére Talliánt valószínűleg a Szegeden 1995 áprilisában megrendezett Magyarországi Operajátszó Színházak

*Jelenkor Kiadó
Pécs, 2006
445 oldal, 2900 Ft*

Fesztiválja döbentette rá. A beszámoló hangütése most valóban euforikus lesz: „Pesti kritikus tisztában van azzal, milyen veszély fenyegeti ítéletének tárgyilagosságát ilyen rendkívüli alkalmakkor [...]. Ő, aki hét szűk esztendőn át túlnyomólag azzal szolgálja a magyar operakultúra ügyét, hogy [...] rendületlenül szidja a Magyar Állami Operaházat, a magyar vidéki operával való ritka, ám tömény találkozásakor ellenállhatatlan kísértést érez, hogy hét bő esztendőket ünnepeljen. Érdek nélküli tiszta jószándékból: hogy szolgálja a magyar operakultúra ügyét [...]” (218. o.) Ez az egyetlen hely, ahol egy pécsi előadásról is olvashatunk. Ezen a fesztiválon a pécsiek Mascagni *Parasztbecsület* (1888) című operájával vettek részt. Egy kicsit később, egy összefoglaló kritikai megjegyzésben a szerző mintha kifogásolná a műsorkínálat sztenderdizálását. Állandóan csak *A trubadúrt*, a *Traviatát*, a *Carment*, a *Parasztbecsületet* és a *Bajazzókat*, esetleg még a *Pillangókisasszonyt* lehet látni-hallani. De ezen túlmenően a pécsi előadás csak dicséretet kapott: a zenekari játék „tisztas” volt, a kórus „nagyszerűen” szólt, és Szilfai Márta Santuzzája volt a fesztivál legjobb alakítása. Horváth Zoltán rendező pedig a rendkívül érett teljesítményéért kap dicséretet. (Lásd 220–221. o.) Az „operaország” kifejezése azt is jelenti, hogy ez egy olyan ország, amelyet az operakultúra határoz meg; ez nyilvánvaló lesz az operettországgal való összevetésből. Válságról beszélni így nem sok értelme van: „Az elmúlt tíz évben immár Magyarországon is Monteverditől Eötvös Péterig, a *Tankréd* és *Klorinda párviaadalától* a *Három nővérig* húzódnak Operaország időhatárai, éppen mint a művelt Nyugaton.” (6. o.) Vagyis Magyarország (és ez nem esik egybe a földrajzi országgal) néhány évvel a rendszerváltás után operaországgá vált, kettős értelemben: egyrészt a Magyar Állami Operaházon kívül az operajátszás új fellegvárai alakultak ki, másrészt (és összességében) rendkívül széles spektrumú műsor jött létre. Nagyjából így válaszolna Tallián Tibor a Fodor-féle válság-diagnózisra.

A cím által kijelölt keret azonban mintha különválna a könyv valóságos tartalmát kitevő konkrét beszámolóktól. A könyv ötven kritikát tartalmaz, amelyek mindannyian a *Muzsika* című folyóirattól kapott tízéves megbízatás alapján készültek. A mű alapvető struktúráját a magyar operákról (a „magát magyarnak valló szerzők” operáiról) szóló beszámolók alkotják, ezért az alábbiakban ezeket próbálom áttekinteni.

(1) A könyv első négy kritikája az ezredforduló körüli évadok Erkel-felújításaival foglalkozik. A négy elemzett előadásból kettőre a Kolozsvári Állami Magyar Operában, egyre a Debreceni Csokonai Színházban és egyre a Magyar Állami Operaházban került sor. Erkelről általában csak a *Hunyadi Lászlót* és a *Bánkt bánt* szokás játszani, de most a kolozsváriaknak köszönhetően a *Báthori Mária* és a *Sarolta* is színpadra került. Néhány évvel korábban, a *Bánk bán* 1993-as felújítása kapcsán Fodor Géza a következő emlékezetes sorokat írta: „Az operakedvelő elit [...] még ha elismeri is, hogy a magyar nemzeti operairodalomból ez a két Erkel-darab váltja valóra a legnagyobb hatásokkal az operaműfaj klasszikus lehetőségeit, ma nem keresi a találkozást ezekkel a művekkel. Az operakedvelő elit esztétikai tapasztalatai és igényessége révén pontosan érzékeli, hogy Erkel tiszteletre méltó vállalkozása [...], »a magyar nyelvből kifejlesztett zeneiségű, teljes estét betöltő opera megírása« [...] nem vezetett olyan eredményhez, amely tartalmi mélység, bonyolultság és gazdagság tekintetében összemérhető volna azokkal a korabeli olasz mintákkal, amelyeknek formáit Erkel nagymértékben adaptálta...” (*Zene és színház*, i. k. 279. o.) Tallián szerint Erkel nagy érdeme egyfajta „országalapítás”, ami három különféle perspektívából ragadható meg. Egyrészt Erkel állítólag azt mutatja meg, hogy a magyarokból hogyan jön létre a magyarság, vagyis a nemzet konstituálódásának folyamatát írja le. Másrészt a *Bánk bán* arról szól, hogyan születik meg a nemzet a zenei tragédia szelleméből; ennyiben messze túllépünk egy folyamat pusztá leírásán. És végül a mű egyik nagy tanulsága az, hogy a haza nem más, mint Melinda: „Sodortatja magát az árral, belefűl az örületbe. De feltámad a dallamokban.” (40. o.) Nehéz belátni, hogy ez a három tétel ho-

gyan kapcsolható össze, mindenesetre Tallián szerint egyfajta páratlan „nemzeti zenedramaturgiai transzfiguráció” kialakulására utalnak. Ezt azonban a konkrét előadások csak nagyon ritkán tudják megmutatni; ez érvényes az említett művek valamennyi előadására.

(2) Az Erkel-művekről szóló kritikákat a magyar operák előadásáról szóló beszámolók követik, még hozzá az operák megszületésének sorrendjében. Így nagyjából az 1910-es évektől az ezredfordulóig fogunk eljutni. E kritikák meghatározó fogalmiságának rekonstruálása érdekében olyan megállapításból kell kiindulnunk, amelyet Tallián 1995-ben fogalmazott meg: „Nem, kor, művészi és (feltételezem) politikai meggyőződés különbségeire való tekintet nélkül, újabban számosan akarnak meggyőzni [...], hogy [...] az egykori Népopera, ma a Magyar Állami Operaház Erkel Színháza valójában kegyhellyé alakulva találhatja meg a maga igazi hivatását.” (132. o.) A kegyhely a hazának bemutatott áldozatok színtere, pontosabban azzá kellene válnia. Talán ezt sugallja a ház szelleme és Erkel öröksége. Természetesen vannak olyan darabok, amelyek e tradíció folytatására törekednek, ilyen volt Szokolay Sándor *Margit, a hazának szentelt áldozat* című műve. Ennek kapcsán írja le Tallián a következő töprengő sorokat: „Újabb újbarokk? Párhuzamként [...] gondolhatunk az 1600-as évek elején Rómában divatozott szent-operákra. De azok óvakodtak attól, hogy színpadra állítsák magát a liturgiát; a keresztény hit tárgyait dolgozták fel, és nem a formáit.” (133. o.) Tallián itt tehát a „ceremoniális katolicizmus” színpadra állítását bírálja, és nem ennek a „hazára” való vonatkozását. A kritikákon azonban vörös fonalként végigvonul az a gondolat, hogy a magyar operairodalom egy markáns vonulata éppen a „haza” fogalmának dekomponálására irányul. Tallián elemzésének kiindulópontján Kovalik Balázs rendkívül vitatott *Kékszakállú*-rendezése áll, amely a Magyar Állami Operaházban volt látható a 2000–2001-es évadban. Tallián szerint a rendezés alapvető gondolatát a következőképpen lehet összefoglalni: „Tűz-víz-föld-levegő. Kovalik az ostensio módszerét alkalmazza, nem magyaráz, hanem a dolgokat magukat mutatja fel jelként, az archékat az őselemeket, mint kalászt, tükröt, ostyát a misztériumokban.” (51. o.) Ezt úgyis megfogalmazhatjuk, hogy a zene mintegy közvetlenül testi formát ölt, szinte látjuk, amint megszólal; kilép a maga éteri lényegéből, és egyfajta új tárgyiasság megteremtőjeként jelenik meg. (Tallián Bartók-könyve még mintha kizárná az allegóriák ilyen konkrét megjelenítését: „A *Kékszakállú* zenei képvilága körvonalasabb, mint a franciáké, szimbólumai [...] mesebelien éles rajzúak. De mégis jelképek, mégis benső képek, lelki jelenségek; ettől olyan kétértelmű, szűzies és kifinomult egyidejűleg a zenei dramaturgia.” [Bartók Béla, Gondolat Kiadó 1981. 98. o.]) Az ily módon megteremtett világot viszont a sajátunkként kellene felismernünk; ebből vezeti le Tallián a következő megállapítást: „Zenészbárataink a színpadon semmi kétséget nem hagytak afelől: ez a zene itthon van [...]. Nagy ügy, mondhatják – nyolcvan évvel a bemutató után. Kérem, ha a remekműnek van hazája, az mindig nagy ügy.” (53. o.) Meggyőzőbb lett volna azonban éppen fordítva következtetni: ha a dolgok maguk válnak jelekké, akkor egy olyan elvont világhoz jutunk, amelyet nem tudunk a sajátunkként felismerni.

Dohnányi Ernő *A vajda tornya* című operáját eredetileg 1922-ben mutatták be; a Kőműves-balladának ez a feldolgozása az asszonygyilkosságot feltétlenül szükségesnek tartja a torony megépítéséhez. A várak és a tornyok azonban mindig a lelket jelképezik, a lélek és az állam között azonban (Platón óta) közvetlen analógiát feltételezhetünk. Mintha ez a gondolatmenet is a nemzeti opera születése felé mutatna. Dohnányi azonban az áldozat miatt semmiféle okot sem lát az államiság zenei ünneplésére: „[A *vajda tornya*] nem merül el a honvágyban a távoli, tán sose-volt nemzeti közösség iránt, inkább új-tárgyvilágos, közvetlenül és jelenbelileg közösségi hangokat-ritmusokat üt meg, mintha bizonyos játékosággal kacérkodnék.” (60. o.) (Tallián szerint ennek az operának a második felvonása a zenedramái sűrűséget tekintve [leszámitva a *Kékszakállút* és a *Bánk bán* máso-

dik felvonását] páratlan színvonalat képvisel a magyar operairodalomban. Kertész Iván ezzel szemben sommásan elítéli a művet: az a legfontosabb baja, hogy „nem viseli magán egy karakterisztikus alkotó-egyéniiség bélyegét”. [216 este az Operában, Saxum Kiadó 2006. 434. o.]

A magyar vígopera Poldini Ede *Farsangi lakodalom* című művével született meg, amely az 1924-es bemutatójától a II. világháború végéig az Operaház egyik legkedveltebb műsorszámává vált. Debrecenben aztán a millenniumi kormánybiztos javaslatára 2000. november 16-án tűzték újra műsorra. „A *Farsangi lakodalom* azt zenélte, azt játszotta, amit mindenki látni-hallani akart, éppen úgy, ahogy akarták, azaz nem ál-valóságként, hanem igazi játékként.” (65. o.) De ezt az egykori igazi valóságot nem sikerült vágyképként felleveníteni. Talliánt nagyrészt a hatás elmaradásának okai foglalkoztatják: szerinte eltűntek az akkori szereplők, és eltűnt az akkori közönség is. Ennek már csak lecsapódása az előadás számos fogyatékosága: a cimbalom helyett szintetizátor szólalt meg, mind a zenekar, mind az énekesek teljesítménye halovány volt.

2001. februárjában az Operaház elővette Petrovics Emil *C'est la guerre* című, kerekén negyven évvel korábban bemutatott operáját. Hubay és Petrovics művének egyik legfontosabb szereplője a lakás, melynek kettős jelentése van: egyrészt helyszín, ahol a cselekmény lejátszódik, másrészt a tétlenség állapota: „Vajon félreértette Hubay Miklós a nagy témát, alig hogy megtalálta? Dramaturgiai tévedés okán fokozta le a kicsiny lét nagy drámáját a nagy esemény kis drámájává? Ha félreértette is, erkölcsileg tisztán, politikailag bátran tette.” (95. o.) Az ötvenes évek legvégén, a hatvanas évek legelején az államnak a saját lakosai elleni terrorját mutatta be. (Petrovicsot nem sokkal később, a hatvanas évek végén – írja Tallián – hatalmukba kerítik a „szekercés gyilkosok kényszerképzei”. 96. o.) Mindenesetre a nemzeti tematika most egy privát világgá alakul át, mégpedig attól a meggyőződéstől vezérelve, hogy így lehet kifejezni a politikai mondanivalót. Mindezek ellenére mind a zene, mind a szöveg sokszor „dadog”; a rendezés viszont a lehető leghűségesebb volt: „Biztosra veszem, hogy a szcenírozás negyven év múlva nem lesz, nem lehet olyan hiteles, mint a mostani [...]; ha nem is éltük meg a háborút, megéltük azt, ami a *C'est la guerre*-ben fontosabb, mint a háború: megéltük a Házmosternénit, és éltünk a Lakásban. Érezni a színpadon a provinciális art deco bútorok plüss- vagy buklékarpitjába beivódott füstszagot [stb.]” (99. o.)

Ligeti György *Le grand macabre* című operáját a Magyar Állami Operaház 1998. október 29-én mutatta be, Kovalik Balázs rendezésében. Erről az előadásról Kertész Iván a következőket írta: „A komponistának van egyéni hangja, a különféle stílusjátékok epizód-szerűen jelennek meg a zenében. A meghökkentő avantgarde effektusok, például az autódudák használata sem tudja leleplezni, hogy a *Le grand Macabre* egy nagy műveltségű, a szakma minden csínját-bínját ismerő, mélyen intellektuális mester alkotása.” (397. o.) Tallián nem a zenei integrációt emeli ki, hanem inkább a zenének azt a képességét, hogy „szertartássá formázza a színpadra vitt testi aktusokat”. (112. o.) A test ilyen középpontba állításával kerültünk a lehető legmesszebb a kiinduló nemzeti tematikától.

(3) A kötetet egy kritika-ciklus zárja, melynek Tallián ezt a címet adta: *Titkos házasságok*. (E kritikák tárgyai: Cimarosa: *A titkos házasság*, Prokofjev: *Eljegyzés a kolostorban* és Bartók: *A kékszakállú herceg vára*. Az első kettőt a Debreceni Csokonai Színház, a harmadikat pedig a Szlovák Nemzeti Színház mutatta be.) Cimarosa és Prokofjev művének középpontjában egy-egy lányszöktetés áll. Cimarosánál az emberek közötti kapcsolatok még teljesen esetlegesek: „[A szerző] a megrendülés halvány árnyéka nélkül közli a jelenlévőkkel: az emberek közötti érintkezés bonyolult és gazdag játékrendje nem üzen semmiről.” (413. o.) Prokofjev operája viszont már a zenét teszi meg a csábítás közegévé: „A zene nagy kerítő, és Prokofjev kacér harmónianyelvezete megannyi trükkjét ismeri a csábításnak. [...] Miközben látszólag tanácstalanul botladozik egyik pseudo-komédiai jelenet csapdájából a másikba, azon-

közben már a második jelenettől céltudatosan elkezd halmozni a szerelmes, édes, andalító, mámoros zenék tőkéjét [...]” (420. o.) Erre a két komédiára kínál választ *A kékszakállú herceg vára*. (Így a *Kékszakállú* értelmezésének új kontextusát teremtettük meg.) A komédiák a lányszöktetéssel végződnek, a tragédia a lányszöktetéssel kezdődik. A lányszöktetés természetesen mindig megfeleltethető a házasságnak vagy egy tartós párkapcsolat kialakításának. Tulajdonképpen azt is mondhatnánk, hogy ezzel teremtődik meg az otthon: „A tragédiában bekövetkezik a nagy kijózanodás, a házassággal megalapított világ újdonsága illúzióknak bizonyul – kiderül, hogy az ember a saját anyját vette feleségül, mint Oidipusz. Ha hiszünk a tragédiának, el kell fogadnunk, hogy a házasságot anatómia sújtja; lényegéből következik, hogy rosszul végződik.” (423. o.) Vagyis az otthon végső soron mindig illuzórikusnak bizonyul.

Az operaországon végighaladó elemzéseink eredményeit talán úgy foglalhatnánk össze, hogy nem annyira az opera, mint inkább az ország maga van válságban. A „haza” fogalmának dekomponálása azt eredményezi, hogy az „ország”-ból elvesz mindenféle belső egység: a hazától indulva, az őselemeken és a lakáson keresztül végül a testhez jutottunk el. A *Kékszakállú* újraértelmezése pedig ezt a gondolatot az otthon egyetemes illuzórikusságaként fogalmazza meg. De félreértés lenne ezt a válságot valamiféle egyetemes hanyatlásként értelmezni; ebben az esetben inkább az új perspektívák okozta megrázkódtatásokról van szó. Tallián alapvető optimizmussal tekint e megrázkódtatásokra; ezért tud könyve – a különböző válságjelenségeken végighaladva – annyi jókedvet és örömet árasztani. Már csak ezért is érdemes volt megmerítkoznünk benne.

EGRESSY ZOLTÁN

Június

Szép Ernőnek

Szereplők:

BÍBOR LILI (22)

ZÁR RUDI (25)

ZÁR FERENC (51)

VILLÓ REA (40)

GRÁF KAROLIN (33)

FILLÉR LÓRI (41)

HADNAGY (45)

BIOPIACOS VEVŐK, SZEGÉNYEK, GYÓGYTORNÁS BETEGEK,
TABÁNI MAJÁLISOZÓK

I.

Hangszerbolt. A földön és a polcokon különböző hangszerek, főleg vonósok. Némelyik szétszedett állapotban hever. Feltűnően sok a hegedű és a brácsa. Más polcokon és vitrinekben vonók, húrok, hangolósípok, hangvillák, gyanták, fúvókák, furulyák, dobverők. A falon kis harang. A bejáratnál szemben hosszú pult, rajta néhány szétdobált prospektus. A pult mögött egy műhelybe látni. Az üzletben félhomály. Ferenc vezetékes telefont tart a kezében, valakivel beszél, bólogat. Megcsörren Rudi pulton heverő mobiltelefonja. Rudi sietve jön ki a műhelyből, a mobiljára néz, látja a hívó nevét, lopva apjára tekint, hogy észrevette-e, de Ferenc nem néz oda.

RUDI (felkapja a telefont) Én!

FERENC (telefonba) Hatéves.

RUDI (telefonba) Vagyok hát. Nem vagyok? (arrébb sétál, csendesén) Mi van, kóficica? Megbeszéltük a délutánt.

FERENC (telefonba) Hat év az ideális.

RUDI (telefonba) Ötig, tudod.

FERENC (telefonba) Hat év, az tökéletes, higgye el. (csend) Kap olcsóbban, de ez meg jó.

RUDI (telefonba, nagyon halkán) Tuti, hogy nem jön oda, ugye?

Ferenc felfigyel, Rudi észreveszi.

RUDI (telefonba) Fél hatra biztosan.

Csilingelés a bejárati ajtón, Lóri lép be. Hátizsákját leteszi maga mellé a földre. Ferenc és Rudi egyszerre int felé, türelmet kérnek. Lóri konstataálja, hogy telefonálnak, kedélyesen visszaint. Nézegeti a hangszereket.

FERENC Uram! Mit választana inkább, egy hatéves BMW-t vagy egy új... (nem jut eszébe semmi, mert Rudira figyel)

LÓRI Fiat.

FERENC (odakapja a fejét) Hogy? (a fiára néz, aztán megérti)

LÓRI Például.

FERENC (telefonba) Vagy egy új Fiatot? (Lórinak) Pillanat.

RUDI (telefonba, halkán) Ki fog bírni egy napot. Most tegyük le, kiskófic.

FERENC (telefonba) Na, ugye. (Lórinak int, hogy köszöni)

RUDI (Lórinak) Pillanat.

FERENC (telefonba) Arról nem beszélve, hogy minél patinásabb...

RUDI (telefonba) Jó, akkor nem kis. Csak simán kófic.

FERENC (telefonba) Pontosán ezt mondom, hangszernél ez fordítva van, minél régebbi... Igen. Nekem nem is kéne új. Jöjjön be, nézze meg.

RUDI (telefonba, igyekszik nagyon halkán) Ellesznek addig, mint múltkor. (nevet)

Lóri megnyom egy kapcsolót, világosabb lesz.

LÓRI Hepp.

Ferenc és Rudi odanéznek.

FERENC (Lórinak) Pillanat.

RUDI (Lórinak) Pillanat.

LÓRI Jobb. Vagy oltsak?

FERENC (Int, hogy ne. Telefonba) Ötig nézzen be, ha tud. Vagy hétfőn.

RUDI (telefonba) Max görcsöt kap egyikét fejnek a lába. (vigyorog).

FERENC (telefonba) Viszhall. (Leteszi. Lórihoz) Tessék.

RUDI (Lórinak) Pillanat. (látja, hogy Ferenc már kiszolgál) Ja.

LÓRI (még nézelődik) Mennyi hangszer.

RUDI (telefonba, nagyon halkán) Majd szépen elpakolgat itt.

FERENC Adhatok valamit?

RUDI (telefonba) Akkor fél hat. Csaozinnyu. (leteszi)

Rudi is Lórirra néz. Lóri mosolyog. Kintről hatalmas motorberregés. Mindhárman fűlelnek. Csend.

LÓRI Ennyi gázzal már Siófokon lennék.

Megszólal Ferenc mobilja.

FERENC Nézz oda... Pillanat. *(ránéz a kijelzőre, izgatottan arrébb megy, felveszi)* Szia. *(Bocsánatkérő mozdulatot tesz Lóri felé. Suttogva Rudihoz, Lórirá mutatva)* Rudi! *(telefonba)* Itt vagyok, Rea.

Rudi Lórihoz fordul, de Rea nevének említésére idegesen megrándul.

RUDI Mit adhatok?

Megszólal a vezetőkes telefon.

RUDI Pillanat.

Rudi odamegy a pulthoz, felveszi a telefont.

RUDI *(telefonba)* Én!

FERENC *(telefonba, csalódottan)* Kár. Azt hittem, találkozunk. *(Lórinak)* Pillanat.

RUDI *(telefonba)* Tessék!

LÓRI *(csendben, maga elé)* Négy tubát. Nem, ötöt.

RUDI *(telefonba)* Zár Rudolf, tessék. *(Lórinak)* Pillanat. *(telefonba)* Ja, szeva. Szólj bele, fej. Azért kerestelek, mert kéne két darab lélek.

LÓRI *(megütközik, csendben)* Két darab lélek.

FERENC *(telefonba)* De miért? Túlórcsoport, vagy mi? *(Lórinak)* Pillanat.

LÓRI *(csendben)* Azt kérek inkább. Egy lelket.

RUDI *(telefonba)* Nem volt időm rá, tudod, hétfőn le kell adnom a hegedűt, azt csináltam. *(Lórinak)* Másodperc.

LÓRI *(csendben)* Meg egy tanksapkát. Tanksapkát Fiattal.

RUDI *(telefonba)* Nagyjából kész. *(Lórinak)* Pillanat.

LÓRI *(csendben)* Valamint lecsót. Rizszsel, tojás nélkül. Villany júniusban?! Lóri eloltja a lámpát. Rudi és Ferenc odakapja a fejét.

FERENC *(Lórinak)* Pillanat. *(telefonba)* És utána? *(csend)* Eléd megy, aha. Akkor holnap. Vagy mégis este azért... Nem jó?

RUDI *(telefonba)* Nem kell teljes szállítmány, húsz minnek nekem? Jövő héten csinálók lelkeket magamnak, jövő héten már ráérek. *(Lórinak)* Pillanat. *(telefonba)* Most csak kettő kell, fej.

LÓRI *(csendben)* Citerát. Az lesz. Citerát kérek.

FERENC *(Lórinak)* Pillanat.

LÓRI *(csendben)* Mindegy, csak lassan adjatok valamit.

FERENC *(telefonba)* Hívjalak én?

LÓRI *(csendben, magát szórakoztatja)* Mittek van? Gyöngy?

RUDI *(telefonba)* Dehogy brácsa. Cselló.

LÓRI *(csendben)* Mi a kínálat? Lóri felgyújtja a lámpát.

RUDI *(Lórinak)* Pillanat.

FERENC *(Lórinak)* Pillanat. Csilingelés, Karolin lép be.

LÓRI *(csendben)* Micsoda hely ez. Júniusban nem süt be a nap.

RUDI *(telefonba)* Igen.

KAROLIN Jó napot kívánok. Rudi és Ferenc is bólint, türelmet kérnek, Rudi végigméri Karolint.

FERENC *(telefonba)* Lenne, mert Rudinak semmi ideje, még a hegedűt csinálja, de nem számít, megoldom. Rudi – miközben telefonál – Karolint és apja telefonálását is figyeli. Lóri hirtelen Karolin felé fordul.

LÓRI Tessék.

FERENC *(Karolinnak)* Pillanat.

KAROLIN *(erősen Lóri szemébe néz)* Kis segítségre volna szükségem.

RUDI *(Karolinnak)* Pillanat. *(telefonba)* Más? Más nem.

LÓRI Ön nagyon néz.

KAROLIN Ja, bocsánat. Tudom, sajnos... Szoktam.

LÓRI Nem probléma.

FERENC *(telefonba)* Rea, amikor neked jó, akkor nekem jó. Tudod.

KAROLIN Furcsa lesz, nem is tudom, hol kezdjem.

RUDI *(telefonba, menne már Karolinnal foglalkozni)* Visszahívlak majd.
LÓRI Csak bátran.
KAROLIN Tudom, hogy nem vagyok már gyerek.
LÓRI Nem.
KAROLIN ...de az a helyzet, hogy szeretnék megtanulni egy hangszeren. Játszani.
FERENC *(Karolinnak)* Pillanat. *(telefonba)* Igen, csak azt hittem, hatig vagy.
RUDI *(telefonba)* Vevő jött, fej. Mennem kell.
LÓRI *(csodálkozva körbenéz)* Itt van oktatás is?
KAROLIN Ja, nem úgy, hogy maguktól, csak hogy majd... Egy hangszert, ha ajánlana, azt szeretném. Valamit.
LÓRI Én.
KAROLIN Hát, gondolom, tud segíteni, hogy melyiken nem olyan nehéz esetleg felnőttkorban.
LÓRI Persze.
KAROLIN Nekem van kitartásom. Sportoló voltam.
RUDI *(telefonba)* Csaozinnyu. *(leteszi a telefont)*
LÓRI Attól függ, milyen sportág.
RUDI *(Karolinnak)* Tessék.
KAROLIN Köszönöm, a kollégája már... Hogyhogy attól függ?
LÓRI *(Rudi felé fordul)* Két dobverőt kérek. Összvissz. Két dobverő.
Karolin nem érti a helyzetet.
FERENC *(telefonba)* Mindig jó, Rea. Tudod. *(Karolin felé)* Pillanat.
RUDI Melyikből? *(mutat egy vitrinnyi dobverőre)*
LÓRI Teljesen mindegy. Nem dobolok.
RUDI Ajándékba lesz?
FERENC *(telefonba)* És holnap valahová? Szép idő lesz.
Rudi idegesen hallgatja apját.
KAROLIN *(Lórinak)* Bocsnát, ön vevő?

LÓRI Abszolút.
RUDI *(Karolinnak kedvesen)* Ide mit?
LÓRI *(Rudinak)* A lélek, az egy tárgy? Ez komoly?
RUDI *(Karolint nézi)* Igen. Na, akkor melyik dobverőt?
LÓRI Magasan a legolcsóbbat.
FERENC *(telefonba)* A hegyekbe, vagy nem tudom. Ha akarod.
RUDI Mire lesz, bocsnát? Ajándék?
LÓRI Lámára.
RUDI Lámára.
LÓRI Ja. Lámát fogok ütni vele.
FERENC *(megszokásból a vendégek felé)* Pillanat.
LÓRI Halott lámát. Előadóművész vagyok. Cirkusz. Meghalt a lámánk, így aztán lesz egy zenebohócszám. A lámából lesz a dob. Én leszek a zenebohóc. Na és még ezt kéne megjavítani. *(elővesz a csomagjából egy kis trombitát)* Hátha rossz.
KAROLIN Cirkusz. Az jó.
FERENC *(telefonba)* Mindig a hadnagy. Jó, tudom. Miért nem vár meg otthon?
Mindenki felfigyel.
FERENC *(telefonba)* Tudom, tudom... *(Észreveszi, hogy figyelik. Vendégeknek)* Pillanat.
RUDI Hogyhogy hátha rossz?
LÓRI Ki tudja?
RUDI Fúvósokat mi nem javítunk. A Wesselényi utcában próbálja meg.
LÓRI Ez egyébként itt a Nyugati környéke?
KAROLIN Nem. Ez inkább a Keleti.
LÓRI Fogalmam nincs, hogy kerülök ide. És az? A fúvóshely?
RUDI Mi van vele?
LÓRI Az se Nyugati?
RUDI Az inkább. Miért?
KAROLIN Segítsek elmondani az utat?
LÓRI Itt kimegy...
KAROLIN Itt balra ki...
Megszólal a vezetőkes telefon.

RUDI Pillanat. *(felveszi)* Én!
FERENC *(telefonba)* De ha tudsz, hívj még ma.

LÓRI *(Karolinnak)* Aszondja, „én”.

FERENC *(telefonba)* Nekem későn is jó.

RUDI *(telefonba)* Zár Rudolf. Igen.

LÓRI Tudja, én hogy veszem fel a telefont?

Komolyan nézik egymást Karolinnal.

LÓRI Hallo.

Karolin mosolyog, Lóri nem

FERENC *(telefonba)* Várom.

RUDI *(telefonba)* Jó lenne minél hamarabb.

LÓRI Kiderült, hogy a lélek az tárgy. Rendelt az előbb két lelket. Esküszöm.

RUDI *(telefonba)* Mikor tudnak jönni? *(vevőkhöz)* Pillanat.

KAROLIN Hogyhogy tárgy?

FERENC *(telefonba)* Csak számítottam rá. Jó. Puszi. Csók. *(leteszi, vevőkhöz szabadkozva)* Általában nem szól napokig, most meg... *(megszólal a mobilja)* Pillanat.

RUDI *(telefonba)* Holnap is? Jó. Kettőkor? *(csend)* Kettő. Köszönöm. *(leteszi)*

FERENC *(telefonba)* Szevasz, Karcsikám.

RUDI Akkor a dobverők.

LÓRI Hogyhogy tárgy? A lélek.

RUDI A lélek egy kábé egycentis kis... A hangszerbe kerül, a hasat köti össze a háttal.

FERENC *(telefonba)* Igen.

RUDI Luc általában.

LÓRI Luc.

RUDI Luc. Az a legjobb hangvezető. És gyantamentes.

KAROLIN És úgy hívják, hogy lélek?

RUDI Úgy. A cselló lelke például. Nem hallott még ilyet?

LÓRI És ez egy egycentis kis lószar.

KAROLIN *(Rudinak)* Nem.

FERENC *(telefonba)* Nem fogyott egy se, de a gitárod kész van.

RUDI Egy centi kábé.

FERENC *(telefonba)* Gyere hétfőn. Oké. Szia. *(leteszi)*

Rudi kiveszi a dobverőket, mutatja Lórinak.

FERENC *(Karolinnak)* Parancsoljon.

LÓRI *(nézi a dobverőket)* Ez mi?

RUDI Dobverő. Ez a dobverő. *(óvatosan Lórirra néz)*

KAROLIN *(Ferencnek)* Én valami hangszeret szeretnék.

Karolin mereven belenéz Ferenc szemébe. Biztatóan mosolyog, de Ferenc nem állja a tekintetét, elnéz. Ettől Karolin zavarba jön, szégyenkezve elnéz ő is. Rudi ideges, amiért Lórival kell foglalkoznia Karolin helyett.

RUDI *(válogat)* Mi köztük a különbség?

FERENC *(óvatosan Karolinra néz)* Miféle?

LÓRI Csak a vastagsága.

KAROLIN Amin meg tudok tanulni ennyi idősen. Harminchárom évesen. Mondjuk, van kitartásom.

LÓRI Ja. Sportoló volt.

KAROLIN Sportoló voltam.

FERENC Milyen sportág?

KAROLIN Atlétika.

FERENC Akkor nem úszás.

KAROLIN Nem.

LÓRI Miért, akkor jobban dobol?

RUDI A tüdeje nem mindegy, mekkora.

LÓRI Ja, értem. Akkor jobban dobol, ha nagy?

RUDI Miért dobolna? Fújhat is. Jól állna egy fúvós hangszer. Gyönyörűszép a szája.

KAROLIN Igen, az jó lenne. Bár kedvencem a *Holdfényszonáta*, az meg zongora.

FERENC Azt akarja eljátszani?

Ferenc a pult alól elővesz egy üveget, meghúzza. Ideges.

LÓRI Magam is sportoltam. Fociztam. Az Elektromosban játszottam, az-

tán átigazoltam a Tungsramba.
(közben remeg, mintha rázná az áram)
Csend, Karolin mosolyog.
LÓRI Franc tudja, melyik jó lámára.
RUDI (elunja, kiválaszt egy pár dobverőt)
Na jó. Legyen ez. Ez jó vastag.
(Karolinnak) Fuvola talán. Fuvola lenne jó.
FERENC Én a vonósokat ajánlanám, márhogy szívem szerint, csak azt már nehéz ilyenkor. Már bocsánat... Az a legszebb, főleg együtt, a sok vonós. Ugye? Egy zenekar. Olyan szép dolog az, a zenekar.
KAROLIN Igen!..
FERENC Hogy együtt szól. És a legjobb benne a sok vonós. És ennek a lényege az nem a játék, hanem a hallgatása. Nem? De főleg ahogy... (iszik) Főleg a létrehozása! Ez most tudom, hogy mindegy, ez most nem érdekes, csak mondom.
RUDI Apa.
FERENC Hogy a zeneszerzés, meg a karmesterség! Na, az valami. Tudja, miért? Parancsot adni egy seregnek. Érti?... Ez a... Ez költészet. Ez is költészet valahol. Hogy parancsot adunk egy seregnek, és a tépett, halott birodalmat meghódítja az élet...
RUDI Megint hülyeségeket beszélsz.
KAROLIN Nem... Dehogy!
FERENC (nehezen veszi a levegőt) Igen...
Én jókedvű leszek az alkoholtól.
Na. Szóval magának dobverő, ide meg... Nem is tudom. Én a vonósokat szeretem. Mikor megszólal egyszerre a sok hegedű, meg csel-lő.
KAROLIN Igen. Hát én legjobban a Holdfénysonátát.
LÓRI Telihold van már megint. A kurva telihold miatt nem alszom két napja.
KAROLIN Szépek ezek a hegedűk.

RUDI Ezek brácsák.
KAROLIN Szépek. Brácsák?
LÓRI Mit mondott, hol a trombitabolt?
RUDI Brácsák.
LÓRI Wesselényi, ugye?
RUDI Kimegy balra, a Blahától villamossal egy megálló.
KAROLIN Itt, ha kimegy, mindjárt balra.
RUDI A Blahától jobbra. Egy megálló. Wesselényi utca, nem tudom, hány szám, de ha odaér a...
LÓRI (nem figyel, nézegeti a dobverőt) ...biztos jó ez lámára?
FERENC (Karolinnak) Próbálja ki a hegedűt.
Átad Karolinnak egy hegedűt és egy vonót. Karolin óvatosan tarja a hangszeret.
KAROLIN Jól fogom? (húz egyet)
RUDI Gyönyörűen fogja.
KAROLIN Már rég tervezek egy hangszer magamnak, aztán most délután volt a nyelvvizsgám, és sikerült, úgyhogy gondoltam, most megajándékozom magam...
RUDI Nyelvvizsga. Az jó.
Megszólal a vezetőkes telefon.
KAROLIN Köszönöm... Angol. Á, csak középfok.
FERENC Pillanat. (felveszi) Tessék.
RUDI (Karolinnak) Gratulálok.
FERENC (telefonba) Jó napot.
LÓRI Trombita? Az mégis egy komolyabb hang.
Lóri átadná a trombitáját, Karolin nyúl felé, de aztán mégse, mert Rudi állítgatja Karolin kezét.
RUDI Így. Tökéletes.
FERENC (telefonba) Van, van.
RUDI Jól áll ez is, de én a fuvolát javasolnám. De ez is jó.
FERENC (telefonba) Jó.
RUDI (eliődzik a tekintete Karolinon) Megmutatom magának a mesterhangszeremet. Hétfőn kell leadnom.

Rudi bemegy a műhelybe.
FERENC Visszhall. *(leteszi a telefont)*
Rudi kihoz egy hegedűt. Átadja Karolin-
nak.
RUDI Óvatosan.
KAROLIN Ezt maga csinálta?
RUDI Még nincs kész, csak majdnem.
Rudi visszaveszi. Köré gyűlnek a többiek,
nézik.
LÓRI Jó lesz. Jónak tűnik.
RUDI *(Ferencnek)* Ja, telefonáltak, hogy
holnap jönnek csinálni az ajtót.
FERENC *(vevőknek magyarázatképpen)*
Érzékelős lesz.
LÓRI Aha. Az jó.
FERENC Holnap? Holnap szombat.
RUDI Én úgyis bejövök a hegedű mi-
att.
LÓRI Gondolkodnék még. Hogy me-
lyik legyen. Visszanézek.
KAROLIN Nem tudom, elektromos
zongorára gondoltam először, egy
kisebbre. És van fuvola egyébként?
FERENC Nincs. Zongora sincs. Én a vo-
nósokat ajánlom. A hegedűt.
Kintről erős szélfújás.
FERENC Hát meg kell gondolni.
KAROLIN Igen.
FERENC Hétfőre megálmodja.
KAROLIN Lehet.
LÓRI Na akkor.
Csend, nem mozdulnak.
KAROLIN Mi van? Buñuelben va-
gyunk...
Ránéznek, nem értik. Ferenc iszik.
KAROLIN Akkor majd hétfőn. Gondol-
kodom addig.
Nem mozdulnak. Karolin zavartan elne-
veti magát. Kintről megint szél hangja, a
bejárat felé néznek.
KAROLIN Talán lesz ma csapadék.
Állnak tovább.
KAROLIN Na.
Állnak.
LÓRI *(tűnődik)* Csapadék.
Kis csilingelés, nyílik az ajtó, Lili lép be

kardigánban. Nagyon szelíd, de tele van
élettel. Ahogy bejön, a nap besüt a kiraka-
ton át, sokkal világosabb lesz, mint előtte
volt. Megszűnik a szél.
LILI *(félénken)* Jó napot kívánok.
Rudi öleli a hegedűt, mindenki csendesen
biccent, maga elé motyog egy köszönésfé-
lét.
LILI Gyantát szeretnék. Ilyen cselló-
gyantát.
Rudi óvatosan leteszi a hegedűt, feláll.
LILI Van?
RUDI Igen.
LILI *(felbátorodva)* Fú, milyen egy kará-
csonyszag van itt!
FERENC Karácsonyszag? Én nem ér-
zem.
RUDI Hogy kisütött a nap!
LILI Én így érzem, ilyen menyőillat.
Rudi gyantát vesz ki egy szekrényből, le-
teszi a pultra, nézi Lilit.
LILI Öcsémnek lesz egyébként.
LÓRI Gyanta nőknek van, nem? Gyanta
nem nőnek mi a francnak?
LILI Csellóra. Csellózik! Olyan szépen
játszik, ilyen teljesen szomorú.
LÓRI Akkor minek?
LILI A hangja szomorú, nem az öcsém.
A cselló szomorú. Az öcsém nem
szomorú. Néha szomorú.
FERENC A cselló a halál hangja.
LILI Ne már.
FERENC Mások szerint Jézus hangja.
LILI Akkor már inkább az legyen.
FERENC Hát majd meglátjuk...
LILI Hát én így nagyon bírom.
KAROLIN Jézus hangja?..
RUDI Mennyi kell? Gyanta.
LILI Ennyi elég. Mennyi lesz?
Rudi tétován azt jelzi, hogy semennyi.
LILI *(őszinte érdeklődéssel)* De miért?
LÓRI Az istenit! A dobverő is ingyen
van? Minden? Tán lesz pár tuba
mégis.
Lili mosolyogva elveszi a gyantát.
LILI Biztos? Tényleg?

Rudi bólint, nézik egymást Lilivel. Lili beteszi a gyantát a táskájába. Körülnéz.
Csend.
LILI Jó itt lenni.
Nem mozdul senki
KAROLIN Igen.
Hosszabb csend.
LÓRI Nem tudja valaki a lottószámokat?
KAROLIN 7, 11, 13.
Csend.
LÓRI Hármat húztak? Na, már erre sincs pénz.
KAROLIN A többit nem tudom.
LÓRI Holnap megint húznak.
Csend.
LÓRI Barátaim. Szomorúság motoszkál a lelkemben. Tüzemet gerjesztem.
Csend.
LÓRI Egyébként nem. Csak úgy mondom.
Teljes zavar. Áll mindenki tanácstalanul. Nézik Lilit.
LILI (*Rudi hegedűjére mutat*) Ez de szép!
RUDI Még nincs kész.
FERENC (*Rudira mutat*) A mesterhangszere. A vizsgamunka.
Lili odalép Rudinhoz, kezét nyújt.
LILI Szia. Bíbor Lili.
RUDI (*kezét fognak*) Zár Rudolf.
Lili pillanatok alatt kezét fog mindenkivel.
LILI Bíbor Lili.
FERENC Zár Ferenc.
LILI Szia. Bíbor Lili.
KAROLIN Gráf Karolin.
LILI Bíbor Lili.
LÓRI Fillér Lóránt. Szia.
Lili középre áll, mosolyog, sóhajt.
LILI Hát örülök. Na. Néznek, mint Bálám az új kapura.
Csend
LILI! Jaj, rosszul mondtam, mi? Én nem tudom, én olyan felszabadultnak érzem ma magam! Mindjárt átmelegyek egy piroson!

Nevet, nevetnek a többiek is.
LILI Nekem ma így minden jó.
Csend, Lili sóhajt. Nézegeti a többieket és a hangszereket, Rudival többször összenéz.
LÓRI (*Karolinnak*) Mit mondott az előbb?
KAROLIN Lottószámokat.
LÓRI Nem. Hanem hogy miben vagyunk?
KAROLIN Ja, hogy Buñuelben, mert van egy film... Ő egy rendező, és van egy film, amiben olyan, mint mi az előbb, hogy nem tudtak kimenni egy szobából, mindegy.
Ferenc iszik. Lóri figyelmesen nézi Karolint.
KAROLIN És mi is az előbb... Csak eszembe jutott.
LÓRI Valami van, az tuti.
LILI Virágrendetlenség van!
RUDI Micsoda?
Lili sűrögni-forogni kezd, rendet rak, a prospektusokat például egymásra teszi.
LILI Nem baj?
Intenek neki, hogy nem. A nagy jövősmelésben Karolint véletlenül meglöki egy picit, Karolint Lóri tartja meg.
LÓRI Hepp.
LILI (*vidáman*) Bocsánat.
KAROLIN (*Lórinak*) Bocsánat.
Lóri lassan elengedi Karolint.
LILI Csupa jóság van itt, csak ilyen rendetlenül. Virágrendetlenség. Így már jó.
Csend.
LÓRI (*tűnődik*) Ezek a nullás évek.
Néznek rá.
LÓRI Voltak a kilencvenesek, jönnek majd a tízesek, ezek a nullások.
Csend.
LILI Tényleg így nem kell kifizetnem?
RUDI Nem, Bíbor Lili.
LILI Köszönöm. (*körbenéz*) Olyan jó itt, esküszöm...
FERENC Miért?
LILI Nem tudom. Olyan kis meleg.

LÓRI Ja. Június.

LILI Nem úgy. Meg néven is szólítják
az embert (*Rudira nevet*)

RUDI Bíbor Lili? Ez a neved, tényleg?

LILI Persze.

LÓRI A Zár se rossz azért. Zár.

Csend.

LÓRI Én meg Fillér. Hát igen.

Csend.

LÓRI Milyen régen nem szólt a telefon.

Csend.

KAROLIN Én hétvégén eldöntöm ezt a
hangszer-dolgot. Most már nem
tudom... Talán cselló? Jézus hang-
ja.

*Rudi előrelép, névjegykártyát vesz el a
pultról, Karolin kezébe csúsztatja. A sze-
me sarkából figyeli Lilit, aki nézegeti a vit-
rineket és megkocogtatja a falon lévő ha-
rangot.*

RUDI (*halkan*) Gondolkodom én is,
Karolin. Talán tudok fuvolatanárt
szerezni. Az lenne a legjobb, a gyö-
nyörű szájával. Vagy tegeződ-
tünk? Mi is van?

LILI (*Karolinhoz lép*) Hangszert kere-
sel?

Karolin bólint.

LÓRI (*tűnődik*) Engem nyolc napja nem
hív senki telefonon.

LILI (*Karolinnak*) Az jó! Az öcsém is így
kitalálta, hogy cselló. Mondtuk
neki, hogy gitár, vagy zongora,
mondjuk én nem tanultam sem-
min, csak hát kár, de hogy majd ő,
jó volt a hallása már kicsike korá-
ban is, na és így javasolt mindenki
valamit. Hogy gitár meg zongora.
Vagy klarinét! Volt úgy hétéves, és
emlékszem, így nézett maga elé,
ilyen nagyon édesen, és azt mond-
ja a kis szájával: cselló. Cselló.
Csak úgy kitalálta. De nem hallott
korábban csellót, nem, kitalálta. És
olyan szépségesen játszik, jaj,
olyan, hogy az ember szíve bele-

szakad. Hát dehogyis a halál hang-
ja. Az nagyon, nagyon szép, azt
hallgatni, a kisöcsémet.

LÓRI Én majd trombitálni fogok. Meg
dobolni. Dob, trombita. Szép lesz
az is.

KAROLIN És egyébként miféle cirkusz
ez? Melyik?

LÓRI Melyik?! Vándor.

KAROLIN Cirkusz... Az jó...

LÓRI Jó. Vegyes a színvonal. (*elgondol-
kodik*) Nem magas. Például, ugye...
Én vagyok a zenebohóc. Na de min
játszom. Papírtrombitán. Mondjuk
tény, hogy csak most lettem zene-
bohóc, hogy a láma... El is kezdek
tüdőre gyúrni. (*körbenéz*) Van-e ci-
garettája valakinek esetleg?

Nemet intenek.

LÓRI Mindazonáltal az esélyegyenlőt-
lenség bosszant. Hogy a gyanta in-
gyen van, a dobverő meg nem.

LILI Kifizetem én azt a gyantát.

RUDI Dehogy. Nem.

*Ferenc iszik, fogja a mobilját, a műhelybe
megy.*

LILI (*Rudinak*) Jó érteni a hangszerek-
hez, mi? Ismerni mindnek így a
csínjabinját.

RUDI Á, nem mindnek, egyáltalán.

FERENC (*bosszús hangja bentről*) Vedd
már föl!

Rudi felfigyel, hallgatózik. Ferenc kijön.

KAROLIN Arra gondoltam... Talán bu-
taság, de ha már ilyen jól... Szóval,
hogy én biopiacon dolgozom.
Szombatonként van. Holnap talál-
kozhatnánk ott, így, ahogy va-
gyunk. Mézeket árulok, de van
más is, mindenféle jó. Csupa
egészséges... Rengeteg mézem
van. Én termelem, ezt csinálom.
Tulajdonképpen. Van akác, virág,
selyemfűméz... Meg menta, gesz-
tenye, aztán galagonya...

LÓRI Galagonyaméz? Olyan nincs.

KAROLIN De! Ott vagyok délutánig, és csak gondoltam, hogy beszélgethetnénk. Lehet, hogy hülyeség. Jó idő van, süt a nap, most hétvégén jó lesz az idő, asszem.

RUDI És hol? Ez. Hol? Helyileg hol.

LÓRI Nem a Nyugatnál valahol?

Karolin névjegykártyákat kapsz elő a táskájából, mindenkinek ad egyet.

FERENC *(nézi a kártyát)* Nem Nyugati.

Buda. Inkább a Déli.

LÓRI Kelenföldnél nincs valami? Bármi.

KAROLIN Voltatok már biopiacon?

LÓRI Csak méz van?

KAROLIN Plusz tíz év, ha egészségesen étkezik az ember...

LÓRI Na de mézet egész nap?

KAROLIN Nem, dehogyis, nem jól mondtam, nekem mézem van, de más is van ott, mit tudom én, élesztő nélküli tönkölykenyér, meg kénmentes aszalt barack, meg zsurló, rettekcsíra, nem tudom én, fagyasztott homoktövis, minden, minden... Sokan árulnak.

LÓRI Van fagyasztott homoktövis-árus?

KAROLIN Igen!

LÓRI Azt megnézem.

KAROLIN Árulnak kecskesajtot, van homoktövis-termés, azt mondtam. *(egyre nagyobb zavarban)* Az immunerősítő. Aztán lekvárok, tönkölykeksz, minden, minden. Csupa egészséges dolog. Medvehagymás süti! Csírák, mindenféle, vöröshagyma, meg búza, meg vegyszermentes gyümölcsök például. Ja, van például tönkölypelyvabúzás párna.

LÓRI Párna.

KAROLIN Igen! Magas kovatartalommal.

LÓRI Ez a tönköly ott nagyon megy. Hurka nincs? Vagy pacal!

KAROLIN Van egy kis társaság, nem csak árusok, van, aki nem árul, van egy hírmondó például, mondja a híreket, előtte pénzt kér érte. Igazi híreket. De nem muszáj tőle... Egy piac, na, sima piac. Csak már ismerjük ott egymást, kis csapatka, ismerjük egymást már. *(kis csend, már bánja, hogy beelkesedett)* Egyszer meg lehet nézni. Lehet, hogy butaság, csak szerintem kár lenne, ha nem beszélnék többször. Az életben. *(csend)* Na, hát... Én ott vagyok már kora reggeltől. Meg lehet találni. *(csend)* Tizenegykor mondjuk? *(zavartan)* Most megyek. Bocsánat.

Karolin Lilire néz, kisiet, az utcán jobbra fordul.

LÓRI Vége a filmnek. Főcím. *(sietve)*

Megyek én is, bezár a trombitás.

RUDI Balra, és a Blahától jobbra.

LÓRI Kösz.

Lilire néz, kiszalad, jobbra fordul Karolin után.

RUDI *(néz utána, csendben)* Balra.

Ferenc járkal fel-alá, lóbálja húrta fűzött slusszkulcsát.

LILI *(sőhajt)* Karácsonyszag. Csak én érzem?

RUDI *(Ferencnek)* Mi van?

FERENC Szarul vagyok, elmegyek. Bezársz?

RUDI Be.

Rudi örül, hogy kettesben marad Lilivel.

LILI Ja, én is lassan megyek. Az öcsém már várja a gyantát. Ma is gyakorolnia kell.

Nem mozdul, Rudit nézi. Ferenc Lilire néz, kimegy. Visszaszól.

FERENC Viszlát. Szia.

RUDI Csaozinnyu. Ne vezessél! Hova mérsz?

Rudi lép egyet utána, de aztán hagyja.

LILI Na, tényleg. Köszönöm a gyantát.

RUDI Megvárod, míg bezárok? Csak elpakolok.

LILI Hát, lehet.
Rudi gyorsan lehúzza a redőnyt.
LILI Ja, hogy máris?
RUDI Ötig kéne lenni elvileg.
Rudi pakolgat ide-oda. Csend.
LILI Edesen fogtad a hegedűdet. Mint egy kisgyereket. Na, megyek.
Nem megy.
LILI Még nincs is öt óra.
RUDI Egy-két fej talán még bejönne.
De ne jöjjön. Úgyis most... Végre...
Elment mindenki *(csend)* Nagyon szép a szád.
LILI *(arrébb megy)* A szám! *(nevet)* Miért pont a szám?
RUDI Nem tudom. Nagyon szép.
Rudi Lili felé lép, aki megint odébb megy.
LILI Hova ment a... Papád, ugye?
RUDI Kocsmába, nyilván. Kocsival megy kocsmába. Már ivott. Barom.
LILI Miért barom?
Rudi legyint.
RUDI Egy volt osztálytársa húga... Van neki... Csak mióta meghalt az anyám, és... Ha lemondja a nő, mindig ilyen lesz. Szerelmes! Nyomorult dolog, nem? Ötvenegy éves. Nem tudom, milyen lehet. A francnak vezet, ha ivott.
LILI Hát igen. *(csend)* Miért mondtad, hogy végre?
RUDI Végre?
LILI Végre elment mindenki, azt mondtad.
RUDI Hát hogy végre. Bíbor Lili.
Rudi megcsókolná, Lili elkapja a fejét.
LILI Nahát, mi, ez miért? Mi vagyok én?!RUDI *(szabadkozó mozdulatot tesz)* Puszit akartam csak.
LILI Hát nem igaz. *(nem haragszik igazán)*
RUDI Baj?
LILI Baj?! Hogy baj-e. Hát nem igaz!
Hát most jöttem, öt perce!
RUDI Nagyon szép vagy.

LILI És akkor? Mi van akkor? Ha nagyon szép vagyok? *(csend)* Mindjárt izé? *(csend, megenyhül)* Na. Figyelj. Mondjad, min tudsz játszani?
RUDI Én? Csak kicsit.
LILI De min?
RUDI Semmin igazán.
LILI Miért semmin?
RUDI Nem tudom.
LILI Hogyhogy semmin, ha egyszer ilyen hangszerkészítő vagy?
RUDI Még nem vagyok hangszerkészítő, ez az első.
LILI Na, de akkor is, javítasz, nem? *(vidáman)* Hájhájhájháj! Mutasd.
Rudi óvatosan Lili kezébe adja a hegedűt.
LILI Miből van?
RUDI Luc meg juhar. Két hónapja csinálom.
LILI De minek? Csak így magadnak? Vagy eladod? Vagy le kell adni?
RUDI Nem. Megtartom emléke.
LILI És csak úgy beviszed, hogy kész? Honnan tudják, hogy te csináltad?
RUDI Van egy konzulens. Az végigköveti a folyamatot.
LILI Ja. Konzulens.
RUDI Konzulens. Ha meglesz a vizsgám, akkor az valami.
LILI Miért valami?
RUDI Az bizalom.
LILI Milyen bizalom?
RUDI Ha bejön valaki, látja, hogy hangszerkészítő vagyok. Mester.
LILI Aha. És mi a vizsga? Hogy így beviszed?
RUDI Van egy szakdolgozat, egy javítás meg ez.
LILI Miért pont hegedű? Miért nem cselló?
RUDI Hegedű nem olyan nagy. Azt szoktak.
Rudi és Lili arca közel egymáshoz.
RUDI Vagy brácsa.
Csend.

RUDI Van, aki brácsát.

Csend.

LILI Rudi. Rudi.

Csend.

LILI Csak gyakorlom. (*csend*) Hogy Rudi. (*elhúzza az arcát*) Megyek haza.

RUDI Hol laksz?

LILI Nézz oda. Hol laksz! Hájhájhá-hájj! (*felszabadultan nevet*) Láttam, hogy tetszett neked a biopiacos lány.

RUDI Miért mondod, hogy hájhájhá-hájj? Mi az az hájhájhá-hájj?

LILI Mi az a csaozinnyu?

RUDI A brazilok így köszönnek el. Ronaldinho így köszön el. Ha elmegy.

LILI Na. A hájhájhá-hájjt csak úgy kitá-láltam. Mint a virágrendetlenséget. Mi lesz a biopiacos lánnyal?

RUDI Mi lenne?

LILI Hát tetszik neked.

RUDI Te tetszel.

LILI Persze. (*csend*) Szóval? Tetszik, mi?

RUDI Milyen utca? Ahol laksz.

LILI Én? Szív.

RUDI Szív utca?

LILI Szív utca. Házszám mindegy. Az így abszolút titkos. (*csend*) Megyünk? Márhog-
y én megyek las-
san.

RUDI Igen.

Pakolgat még valamit.

LILI És te? Mész a barátnődhez. Van barátnőd, látom a füleden.

RUDI Olyan barátnőm nincs.

LILI Milyen olyan? Csak nemolyan? Van olyan, meg nemolyan? (*sóhajt*) Én se vagyok szerelmes. Nem is akarok. Én csak gyereket akarok. Te?

RUDI Szerelmesnek lenni nem fontos. Azt minden héten lehet.

LILI Hát ja. Én csak gyereket.

RUDI Na, hát igen. Én azt nem.

Csend

LILI Még nem most, csak úgy általá-
ban. Olyat, mint az öcsém. Csak pi-
cibbet. Féltésóm egyébként. Úgy
szeretem! Meg most így mindent.
Annyi minden van az életben,
olyan jó dolgok! Gyűjtöm. Mondj
nekem jó dolgokat!

RUDI Nem tudom.

LILI Dehogynem! (*lelkes*) Színeket néz-
ni. Na! Mi a kedvenc színed?

RUDI Nem tudom. Kék.

LILI Kék! Melyik kék?

RUDI Kék. Kék.

LILI Kék! És csak a kék? Hát nekem
mind! Piros és sárga és zöld és lila
és arany és kék! Ezüst! Mind!

RUDI (*közel megy Lilihez*) Hogy lehet
mind a kedvenced, krajcárpóc?

LILI Micsoda? Krajcárpóc? (*nevet*)

RUDI Csak úgy kitaláltam.

LILI De ez nem jelent semmit!

RUDI És a hájhájhá-hájj?

LILI (*komolyan*) Az igen.

*Lili egy pillanatra Rudi vállára hajtja a fe-
jét, aztán elveszi.*

LILI Úgy lehet mind a kedvencem,
hogy egyáltalán, hogy ezek így
vannak! Az ezüst! Fú! Nem?

Rudi megpusztilja Lili nyakát.

LILI Nanana. Majd máskor. Majd egy-
szer! Abból, hogy ezüst, ez még
így nem következik.

Csend.

RUDI Az saját? A Szív utca.

LILI Bérelt Szív. Öcsémmel. Meg anyu.
Meg apu. Hát persze.

RUDI Nagyon szép a szád.

LILI Mondj már jó dolgokat!

RUDI Most mondtam egy jó dolgot.

LILI De nem! Hanem amitől megdob-
ban a szíved!

RUDI (*gondolkodik*) Délután néha
eszembe jut, hogy még egy kávét
ihatok. Mert hármat iszom egy

nap, és ha csak kettő volt, és eszembe jut, akkor megdobban.

LILI (*boldogan nevet*) Ez jó! Még!

RUDI Múltkor el kellett volna mennem vérvételre. De nem mentem. Az is jó volt. Akkor is megdobbant.

LILI Még jobb, ha elmész, aztán meg így megkönnyebbülsz. Még!

RUDI Tudod, mi jó még? Új napszemüveget válogatni!

LILI Az jó!
Nevetnek.

RUDI Te zúzmarafül.
Lili nevet.

RUDI Hazakísérhetlek?

LILI Dehogy kísérsz?

RUDI (*észbe kap, órájára néz*) Ja, nem is lenne ma jó.

LILI Nem hát. Mi vagyok én? (*csend*) Holnap elmegyünk a biopiacra. Ott lesz a szép lány. A mézes.

RUDI Jaj, Bíbor Lili.

LILI Mindig így fogsz hívni? Hogy Bíbor Lili? Zár Rudi.
Rudi megcsókolná.

LILI Tudod, mi vagyok én? Esőcsináló!

Tudod, az mi?

RUDI Nem tudom.

LILI Ha nagyon akarom, esőt csinálok.

RUDI Júniusban az nem nagy valami. Csinálj havat!

LILI Havat nem tudok. Esőt tudok. Lehet, hogy havat is tudok. Másoknak lehet, hogy havat is tudnék. Van egy barátnőm, a Ring Juli, az egy olyan csaj, te, az azt mondja, én mindent meg tudok csinálni, amit nagyon akarok. De a Ring Juli mondjuk túlozni szokott, egy túlzós csaj, persze lehet, hogy igaza van. Neked tetszene a Ring Juli. A Ring Juli. De ez már hülyeség, amiket beszélek neked. Menjünk. Én megyek balra. Te mész jobbra. Nem szabad elkísérni.

RUDI Busszal megyek. Át a hídon.

LILI Ott laksz?

RUDI Nem. Gyógytornára.

LILI Milyen busz? Hetes busz? (*Felhúzza a redőnyt, vigyorog, nevet és kilép.*
Hangja kintről) Gyógytornára? Te?

RUDI Várj! Várjál már, Bíbor Lili!
Rudi kimegy utána, bezár. Lili nevetése hallatszik.

Gyógytorna. Nagy tornaterem. A legkülönbözőbb életkorú, többnyire melegítőben lévő boka- és térdbetegék némelyike egymás mellett hason fekszik egy-egy gumiszőnyegen. Lábfejük körül kötél, nyújtógyakorlatokat végeznek. Mások mögöttük állnak, előttük gumiszőnyeg, mellettük a földön kis labda, zsámoly. Arrébb szobabiciklik, időnként betegek érkeznek, felülnek tekereni. Néha eljoggol a háttérben valaki. Van egy kis kuckó a terem egy távolabbi részén. Rea hosszú padon ül fehér köpenyben. Kémény hangon, a kellenél hangosabban, de kedvesen, időnként mézesmázosan mondja a gyakorlatokat, gyakran oda is megy valakihez segíteni. Sokat foglalatoskodik a hajával, rossz szokása lehet. Gyakran mosolyog, nem mindig őszintén.

REA A bokások elmentek, férjünk el, Laci. Menj egy kicsit odébb. És sokkal jobban nyújtjuk, sokkal jobban. Téged mikor is operáltak?

BETEG 1 (*25 körüli fiú*) Egy hónapja.

REA Nem mondd! Akkor elég lesz ennyire. Ki?

BETEG 1 A Bittner doktor.

REA Ajjaj.
Megcsörren a telefon a kuckó felől. Rea odamegy, benyúl az ablakon, felveszi.

REA (*telefonba*) Mondjad. (*csend*) Nem mondd! Ezt nem hiszem el. Hú, talán szerdán, várjódjál kicsit. (*betegekhez*) Még húsz a beteg lábbal, kis szünettel megint húsz. Hátsó térdeseznek mérlegállás.

Visszafordul a telefonhoz, a naptárát nézegeti, nem halljuk, mit beszél.

BETEG 2 (30 körüli férfi) A Bittner csinálta neked is?

BETEG 1 Lehet, hogy elrontotta. Biztos.

BETEG 2 Biztos hát. Nekem is, rohadjon meg. Háromszor operálták a keresztiszalagomat a Bittner után. Megműtötte, pedig nem is kellett volna. Tudod, hány térdet tett már tönkre? Van egy csomó pere állítólag. Rohadjon meg.

BETEG 1 Műhiba-per?

BETEG 2 Mű.

BETEG 1 Nekem volt már egy MRI-leletem, megcsináltattam magamnak, ki is fizettem, az kimutatta a szakadást, erre a Bittner, hogy az neki nem elég, csinál röntgent. Na de az nem mutatja ki, csak az MRI. A röntgen nem is mutatott semmit. Aszongya, döntsem el, megoperálja-e. De ő javasolja. Mi alapján? A röntgen alapján, ami nem mutat semmit?

BETEG 2 Rohadjon meg.

BETEG 1 Jó, mondom, csinálja meg. De azt meg se nézte, az MRI-leletet.

BETEG 2 Elszarta, biztos lehetsz benne.

REA (leteszi a telefont, előrejön) Kész vagyunk? Leülünk, beteg lábat megemeljük ötvenszer, és megfeszítjük. Szalag most nem kell. Mérlegállással készen vagyunk hátul? Nagyon jó. Zsámoly láb közé, rogyasztódunk, előre hajolunk, kar összefonva mellen keresztben. Kis labda a térddek között. Beteg lábbal fellépünk, egészségessel mellé, beteggel lelépünk, egészségessel mellé, tíz sarokemelés, vissza a beteggel, mellé az egészségessel, ötvenszer.

A hátsó betegek jönnek-mennek előre-háttra, emelgetik a sarkukat, egyre jobban lihegnek. Rea beállít egy-egy lábat az elől lévő csoportnál.

BETEG 3 (50 körüli nő, Beteg 4-nek magyaráz) A számarkóróból tudom ezeket. Ha folyamatosan jön rajta virág, egyenletes lesz a tél. Figyelje meg. Ha sok a virág, aztán egyszer csak kopasz lesz, az hosszú telet jelent! Picike, sárgás, szőrös levélkéje van.

Rea leül, nézi az óráját. Akinek elkapja a tekintetét, arra biztatóan rámosolyog.

BETEG 3 Vagy: ha csípős a légy és sok a szúnyog, eső lesz. Persze. Nem is a meteorológia. Mondok még valamit. Luca-napkor próbálja ki. Vesz tizenkét szép, egészséges, száraz vöröshagymahéjat. Kis sószeget tesz bele.

BETEG 4 (Fiatal srác, unja hallgatni. A térdét fogja.) Fáj.

BETEG 3 Minden nap megnézi egy-egy levelét.

REA (Beteg 4-nek) Mi a jóistenke van? Megállsz? Nem hiszem el! Csináljuk, erőltessük kicsit.

Beteg 4 erőlteti tovább.

REA Az az, nagyon jó!

BETEG 3 Ahányadik sószeget megolvadt, az annyiadik hónap nedves lesz. Januártól decemberig végig lehet nézni.

BETEG 4 Öt hónapja operálta, mégse hajlik.

BETEG 3 Mi?

BETEG 4 A lábam. Mi. A lábam. A Bittner doktor azt mondja, természetes.

BETEG 3 Nekem se hajlik. Az ablakpárkányon belültre tegye, ez fontos.

BETEG 4 Mit?

BETEG 3 A héjakat.

BETEG 4 Milyen héjakat?

Megszólal a kuckóban a telefon, Rea odapattan. Halljuk, hogy felveszi: „Mondjad”.

BETEG 3 Meg az állatok. Vadkacsa, vadliba. Ha hideg lesz, délre men-

nek, ha meleg, északra. Aztán a kis bárányok, borjak. Időváltáskor ugrálni kezdenek. Olyan játékot levágnak, az anyaállatok is!

Beteg 4 összeszorított fogakkal csinálja a gyakorlatot. A bejáratnál Ferenc tűnik fel, leskelődik, huncutul csillog a szeme. Háttul felvesz egy melegítőnadrágot. Szőnyegget, zsámolyt, kislabdát hoz, beáll a zsámolyozó betegek közé. Nem kelt feltűnést, olyan, mintha elkésett volna. Immel-ámmal csinálja az aktuális gyakorlatot, Reát keresi a szemével.

BETEG 3 Tyúkok például. Homokban fürdenek, lyukakat csinálnak bele, kis bombatölcséreket. És az eget kémlelik két-három nappal az eső előtt. Hogy hívják a pöttyös csirkét? Nem lehetek ilyen hülye, itt pusztuljak el mindjárt, a fehérszürke pöttyös csirke. Gyöngytyúk!

BETEG 4 Már ideges voltam.

BETEG 3 Az egyébként elriasztja a patkányt. A hangjával.

BETEG 4 Visszamegyek a Bittnerhez, és pofán vágom.

BETEG 3 Még a katángkórót akartam elmesélni.

BETEG 4 Persze.

Ferenc kicsit részeg, hamar elfárad a gyakorlattól.

BETEG 3 Június közepén pont annyi bimbója van, ahány hétig jó idő lesz. Most kell figyelni, júniusban! Van katángkórója?

BETEG 4 Hol?

BETEG 3 A legfelsőbb hajtást kell nézni, gyönyörű búzakék. Nagyon szép. Ne olyan helyen nézze, ahol kaszáló van.

BETEG 4 Jó.

BETEG 3 Bár azon is utoléri magát.

REA (abbahagyta a telefonálást, előrejön)
Kész vagyunk? Nagyon jó. Frissen műtöttek: ülünk, támasz hátul, leírja szépen mindenki a nevét a le-

vegőbe beteg lábbal ötvenszer. Teljes nevet. Hátsók: felfordítódik a zsámoly, száz kis fenékemelés. Nem érünk hozzá fenékkal! *(nem veszi észre Ferencet, az első sorral foglalkozik)* Mi a bűbánat ez, Mariann? Fáj?

MARIANN *(fiatal lány)* Elég volt.

REA Nem mondd! Figyelj ide, az utókezelést komolyan kell venni.

MARIANN Elég, kész.

REA Figyelj ide, Mariann. Én tisztában tartom a véleményedet, de van még két alkalmad, ugye? Csináld, és jó lesz.

MARIANN Nem lesz jó.

REA Nem javul semmit?

MARIANN Nem.

REA A Bittner műtött téged is?

Mariann bólint, Rea sóhajt. Ferenc élvezi, hogy Rea nem veszi észre őt, jó viccnek tartja, amit csinál. A bejáratnál Rudi tűnik fel, a betegek nem látják. Amint belép, a szebb lányokat kezdi nézegetni. Bámulja a hozzá közel biciklizők fenekét, az ugrálók mellét. Rea észreveszi őt, összekapja magát, a hajába túr, hátramegy hozzá. Pár szót beszélnek. Rudi körbenéz, a fülke felé húzza Reát, aki figyel, meglátta-e valaki. Haragszik kicsit Rudira, és mintha tiltakozna, de aztán beleharap a szájába, bizonytalanul a fülke felé lép, Rudi behúzza őt.

BETEG 5 *(idősebb nő)* A szármát is százféleképpen lehet főzni. Az töltött káposzta tulajdonképpen. Nálunk karácsonykor nem voltak pulykasültek, francot. Szárma volt! Megkalács. Süti se nagyon.

BETEG 6 *(kopasz, nagydarab, fülbevalós fiatal)* A karácsony jó volt nálunk, vitték a sütiket rendesen. Volt bevétel.

BETEG 5 Miért jött el? Az a legjobb cukrászda!

BETEG 6 Nem jöttem ki az öreg zsidóval.

BETEG 5 Az nem zsidó. Sváb.
BETEG 6 Zsidó.
BETEG 5 Sváb.
BETEG 6 Zsidó.
BETEG 5 Sváb, mondom. Hát tudom.
BETEG 6 Zsidó. Sose volt sváb.
BETEG 5 Dehogynem.
BETEG 6 Már a természete miatt is az,
meg látszik rajta. Szétdolgoztat
mindenkit.
BETEG 5 Nagyon jó cukrászda.
BETEG 6 Nem az, hogy nem jó. De ki-
használ mindenkit, a haszon meg
csak az övé. Ezek vannak páran,
behálózzák az egész országot.
BETEG 5 Marhaságokat beszél.
BETEG 6 Nana.
BETEG 5 Jól keresett, nem?
BETEG 6 De ő mennyit keres!
BETEG 5 Ő találta ki, a receptjei, miért
ne keresne?
BETEG 6 Nem lehet kijönni vele. Nem
kerestem rosszul, nem azt mon-
dom.
BETEG 5 Azok az almás piték!... Itt van
az illata az almásnak...
BETEG 6 Nem az, hogy nem jó.
*Ferenc feláll, óvatosan hátrasétál. A kuckó
felé megy. Téblából.*
BETEG 5 Miért jött el?
Csend.
BETEG 6 Úgy döntöttem. Egyetlenegy-
szer nem raktam bele valamibe
elég mázt, de egyszer, ahogy mon-
dom! Egyből kiszűrt az öreg zsidó!
Mondta, hogy izé. Hogy nem kell
többet jönnöm. De ezen a hangon.
Hogy nem kell. Na, mondom, kilé-
pek.
BETEG 5 A fánkok is isteniek.
BETEG 6 Nem az, hogy nem jó.
*A betegek abbahagyják a gyakorlatokat,
keresgetik szemüikkel Reát. Ferenc vissza-
sétál a helyére. Abbahagyják a gyakorla-
tot, a „Rea” nevet kezdik mondogatni pá-
ran. Egyre bátrabban kiabálják, közben*

*összenevetnek, hogy milyen jópofák. Fe-
renc hátra indul, Rea kinéz a kis ablakon.
Zilált, ki van vörösödve. Ferenc gyorsan
visszamegy a helyére.*

REA (*furcsa hangon*) Elöl lévők, kirázó-
dik a lábunk, kis pihenés után egy-
től százig leírjuk a levegőbe a szá-
mokat. Hátul térdek közé a labda,
rogyasztódunk, száz sarokemelés.
Mindjárt jövök, csináljuk rende-
sen.

*A betegek végzik a gyakorlatokat, de ténfe-
regnek közben, felbomlik a rend. Néhá-
nyan az órájukat nézik.*

BETEG 6 (*Beteg 5-nek*) Egyszer majd én
leszek tulajdonos, akkor majd én
dolgoztatok.

BETEG 1 (*Beteg 2-nek*) Te se tudtad előre
a Bittnerről.

BETEG 2 Nem. Bementem, gondoltam,
keresek egy sebészt. Kérdezem az
asszisztentstől, azt mondja: a Killer
doktor az ügyeletes, meg még a
Mészáros főorvos van benn. Ezek
az aznapi sebészek. Meg a Bittner
még, azt úgy hozzátette halkán. Te
kit választanál?

BETEG 3 (*Beteg 4-nek*) Van a hangya.
Tíz nappal előre jelzi az esőt a la-
kásban. Hangyát csak látott.

BETEG 5 (*Beteg 6-nak*) Ahhoz a recepte-
ket is ismerni kell ám.

BETEG 6 Megszerzem, az hétszentség.

BETEG 5 Nem úgy van az.

BETEG 6 Nehéz, mert őrzik a szemetek.
Őrzik! Na, de majd.

BETEG 5 Meg kell becsülni azt, aki tud
valamit.

BETEG 6 Finom, az igaz, ért hozzá, nem
azt mondom.

*Rea feje tűnik fel az ablakban, meglátja
Ferencet, elsápad, kapkodva fordul vissza.
Feltűnik Rudi feje, ő is meglátja Ferencet.
Óvatosan kijönnek, Rudi sietve, szinte
futva távozik. Ferenc odakapja a fejét,
gyanús neki a távolodó alak. Még gyanú-*

sabb, hogy Rea egyenesen őfelé indul és zavartan köszön neki.

REA Hello. Te hogy kerülsz ide?

EGYIK BETEG Hé! Kifutott valaki! Nem lopott?

MÁSIK BETEG Ott vannak a fogason a ruhák!

REA Itt nem lopott még soha senki. *(ügyetlenül mosolyog)* Dehogya.

HARMADIK BETEG Minden tolvaj tudja, hogy rendőr a férjed, Rea?

REA Persze. Semmi gáz.

HARMADIK BETEG Milyen rendőr is? Hadnagy?

REA Hadnagy.

Megnyugszanak a kedélyek, Ferenc össze van zavarva, és rosszullesik neki, hogy Rea férjéről van szó.

REA Kész vagyunk? Utolsó gyakorlat, aztán lejáródunk mára. Hátul lévők: zsámoly mögé állunk, labda nem kell, beteg lábbal fellépünk, egészséggel át a zsámolyon, vissza ugyanígy. Százszor. Elég lesz ötvenszer. Elöl már csak nyújtani, aztán hozzátok a papírokat. Mindenkinek jó kedden délután? *(Ferenchez lép, ideges, csendben)* Mondtam, hogy nem jó ma.

FERENC Aki ott az előbb... Rea...

REA Nem tolvaj. Nincs itt tolvaj. *(nem néz Ferenc szemébe, a haját igazgatja)* Jönnek egyéni gyakorlatokért, a franc egye meg őket. *(a fülke felé int)* Erre érek rá pont. Figyelj ide, neked két hónapja lejárt a tíz alkalmas.

FERENC És akkor mi van? Feljelentesz? REA Mondtam, hogy ne gyere ide. Ezt nem hiszem el! Nem lehet megérteni? Benn kell maradnom.

FERENC Miért kell benn maradnod?

REA Ez az egész nap tiszta rossz. Fú. *(betegkehez hangosan)* Aki kész, jöjjön.

Rea a padhoz megy, sorba állnak hozzá, beírja az új időpontokat a beteglapjukra.

Ferenc visszaviszi a szőnyeget, a labdát és a zsámolyt. Visszaveszi a nadrágját. Rea ideges mosollyal írogat, mindenkitől elköszönget. Rea és Ferenc ketten maradnak, csak egy-egy alak tűnik fel a háttérben.

FERENC Miért kell benn maradnod, Rea? Miféle túlóra-csoport?!

REA *(totális zavarban)* Jól van, akkor tudjad jobban! Értekezlet lesz! Lábad jó egyébként? Bírtad? Te... Mondtam, hogy holnap. Mondtam, hát meg is beszéltük...

FERENC Holnap. Jó.

REA Elme gyünk valahova, mert a Tibi mégse megy. Gyerek ma elutazott, de a Tibi nem megy. Mindegy. Majd mi elme gyünk valahova. De máról nem volt szó, minek beszéljük meg, ha átszervezed?

FERENC Meglepetést akartam.

REA Ittál.

FERENC Mindenki tetszeni akar. Ezzel okoz fájdalmat.

Csend, akik még bicikliztek, elköszöngetnek Reától.

REA Most tényleg nincs kedvem, Feri, semmihez. Reggel hívj fel. Kilenc-től hívhatsz. Hívj kilenckor. Most jó lenne egyedül.

Rea sietve megcsókolja Ferencet, aki kis mosollyal lassan kifelé indul.

FERENC *(visszaszól)* Reménykedem a tisztítóútban.

Rea visszamosolyog, Ferenc kimegy. Rea fúj egyet, csóválja a fejét, leül a padra. Az utolsónak távozó beteg odaszól neki.

BETEG Szép vagy, Rea. Jól nézel ki.

REA *(reflexből)* Nem mondom! *(felnéz rá)* Köszönöm.

Kimegy, Rea egyedül marad. Feláll, bele-néz egy nagy tükörbe. Leül. Sírni kezd, kezébe temeti az arcát. Feláll, indul ki.

Biopiac. Park, hátul nagy fa, mindenfelé bódék, asztalocskák. A színpad egyik szé-

lén Karolin mézes árusítóhelye. Neki nincs bódéja, asztalokon sorakoznak a mézek. Különböző méretű üvegeken gondosan feliratozva a mézfajták. Gyertyákat is árul: maci-, karácsonyfa-, kukorica- és almaforma figurákat. A többi árusítóhelyen a Karolin által korábban felsorolt termékek kaphatók, egy táblán az egyik árus előtt felirat olvasható: „Akción mangalicaszár: 600 Ft” „Akción bébipép: 383 Ft” Karolin áll az asztala mögött. Az emberek főként nézelődnek, alig vásárolnak. Fiala pár érkezik, a lány nevetve megfog egy macis gyertyát, mutatja a barátjának.

KAROLIN *(készégesen odahajol)* Jó napot kívánok, szia. Méhviasszából van.

LÁNY *(kicsit megriad a behajoló Karolin-tól)* Aranyos.

Lány leteszi, elmennek. Karolin becsukja a szemét, haragszik magára. Körbenéz. Vár valakit. A Hírmondó jön, biccent felé, Karolin félszegen visszamosolyog.

HÍRMONDÓ *(kiabál)* Csak egy százaz az igaz hír! Igaz hírt tessék száz forintért!

A jelenet során Hírmondó időnként elsétál és a fentieket kiabálja. Lóri jön sörrel a kezében, áttöri magát néhány emberen.

LÓRI Ma csak szembe jönnek. *(beáll Karolin mellé)* Azt mondtam az árusnak: „Jó reggelt. Tömény alkoholt kérek.” Nem volt. De ez legalább biomentes cucc. *(meghúzza a sört, ránéz Karolinra)* Úgy érzem, katasztrófa felé rohanok. Talán a nyár konszolidál. *(nevet, aztán elkomolyodik)* Nagyon szomorúan nevettek.

Karolin nevet.

LÓRI *(hangoskodik)* Méz! Tessék! Méz! Karolin játékosan csitítja. Hírmondót megállítja valaki, átad neki egy százast.

HÍRMONDÓ *(mélyen a fizető szemébe néz)* Naponta huszonötmillió ton-

na széndioxidot nyelnek el az óceánok. Tizenhat fok alatt a savas gáz jól oldódik, és megköti az oldott állapotban levő karbonátokat, miáltal az óceánok egyre savasabbak lesznek. Főleg a felszín közeli vízrétegek.

Meghajol, odébb megy. A fizető csodálkozva tovább sétál. Többen szemügyre veszik Karolin mézeit, de nem vásárolnak.

LÓRI *(körbemutat)* Ez a biopiac lényege? Hogy minden rohadt?

KAROLIN Nincs vegyszerezve semmi. LÓRI Láttál-e már almát itt, Karolin? És még drágább is. Azért fizetnek többet, mert kukacos? Mindenki hülye. A mézed mondjuk jól néz ki. Ez mitől bio? Mosott? Bioméh csinálja? Kérdés kérdés hátán.

Vevő érkezik, nézelődik.

KAROLIN Meg lehet kóstolni. *(kis osztyát tol a vevő orra elé)* Nyugodtan.

LÓRI *(biztatóan a vevőnek)* Méz.

VEVŐ Nem tudok kóstolni, a fogam miatt.

LÓRI *(szinte rászól)* Akkor csak vegyen. *Vevő ijedten elmegy.*

KAROLIN Attól bio, hogy nem kezelhetem antibiotikummal a méheket, nem tárolhatok semmit műanyagban, nem lehetnek a méhek autópálya mellett. Nagyon szigorú.

LÓRI Hol aludtam én ma, Karolin? Közben köszönöm.

KAROLIN Viszonylag a Józsefvárosi pályaudvar közelében. Lóri.

LÓRI *(felcsillan a szemé)* Nem is mondtad. Karolin. Köszönöm. Többnyire ez van, ha a fővárosba érkezem, valakihez bekavaródom. De látod, kedves ember vagyok, nincsenek mániáim. Nem loptam semmit. Viszont kurva álmos vagyok. Hánykor keltettél? Hatkor.

KAROLIN Hatkor.

LÓRI Én harminc esztendeje nem kel-

- tem hatkor. Nem. Én még soha nem keltem hatkor! Van-e itt fagyalt? Ennék egy biocsoki, kókusz és/vagy vaníliát. Aztán uborkasalátát. Esetleg egy vajaskenyeret. Biót. És sóskát. *(csend)* Nem jobb neked, ha járok egyet?
- Választ nem vár, bólint, ellép. Szembejön vele egy rókaprémgalléros nő.*
- LÓRI *(félhangosan odaszól)* Hogy a róka?
- Megy tovább, eltűnik. A színpad másik vége felől Lili és Rudi érkezik. Jókedvűek.*
- LILI Haló, haló, hol a személyzet? Innék egy narancsot. Egy ilyen két centit.
- RUDI *(megáll egy bódénál)* Csókolom, néni. Két deci narancsot kérek.
- LILI *(nevet)* Két centit csak.
- ÁRUS Néni az öreganyád. Az néni, te. *Rudi megkapja, fizet, átadja Lilinek.*
- LILI Köszönöm. *(iszik egy kortyot, a többi Rudinak adja)* Mondtam. *(Rudi megissza)*
- LILI Mmm! Érzed, milyen jó illatok vannak?
- RUDI Június!
- LILI Nem! Hanem ezek! *(körbemutat a virágokra, termékekre)*
- RUDI Figyelj, pöfék. Az a dolog meddig tartott?
- LILI Semeddig, mondom. Nem volt semmi. Mindig nézett. Nézett, így. Meg adott ezt-azt, ajándékba, minden nap, na de nem lett aztán semmi, nem úgy van az nálam. Mondjuk már majdnem azt hittem, hogy valami lesz, mer egy idő után így kezdtem kibírni. Elkezdtek egymást kibírni. Egész összezüllötünk! Na, de aztán nem. Semmi.
- RUDI Ez a június!... Ennek van egy szaga! Esténként főleg, akkor jönnek az illatok. Már májusban kezdődik. Te, én ki szoktam menni a Tabánba ilyenkor esténként. Hárs! Akác! Le-
- gurulok kétszer a dombról, aztán hazamegyek.
- LILI Haza, mi? Hogyhogy legurulsz, a gyógytornáddal, te?
- RUDI Megmutatom majd a dombomat neked. Tudod, mi lesz ma?
- LILI Mi lesz ma?
- RUDI Héthold Budapest-nap! Este a Tabánban, júniusbúcsúztató. *Rudi szeme megakad egy lányon.*
- LILI Te! Ne má a lányokat nézgesd, ha velem vagy! Hé! Hájhájhájháj!
- RUDI Hájhájhájháj! *(gyorsan ad egy puszit Lili arcára)* Nem hallottál erről? A Héthold Budapest-napról?
- LILI Nem. Rudi.
- Hírmondó kóricál arra, éppen fizet neki valaki.*
- HÍRMONDÓ *(hírt mond egy idősebb házaspárnak)* Évente félmillióan halnak meg alkoholmérgezésben Oroszországban.
- Meghajol, indul el.*
- FÉRFI Ennyi? Százért?
- HÍRMONDÓ *(visszaszól)* Ennyi az igazság.
- FÉRFI Menjél te a jó bűdös francba! *Elvonszolja onnan a felesége.*
- LILI Jaj, a hírmondó, akiről a lány beszélt. Aki biztos tetszik neked. Ott van! *(Karolinra mutat)*
- RUDI Jaj, te Bíbor Lili.
- LILI Gyere!
- Kézen fogja Rudit, Karolin felé húzza, aki nagy vehemenciával magyaráz valakinek.*
- KAROLIN A selyemfű? Vaddohányból! Gyapotot akartak termelni az ötvenes években, abból nem lett semmi, de mézhez jó. Próbálják kiirtani, az fásítással megy főleg, de az Alföldön kevés a fa. Irtják azért, irtják a somkórót is, a parlagfűvel együtt. Ész nélkül.
- Vevő tüsszent, bólogat, nem érdeklí ilyen alaposan.*
- KAROLIN Egészségére!

Liliék odaérnek, Rudi finoman elengedi Lili kezét.

KAROLIN *(nem veszi észre őket)* Kékesli-la virágú a vaddohány, olyan hagymaszerű, gömb. Kinyílik, mint egy papagáj, és akkor jön belőle a fehérség. Kóstolja meg.

Ostyát ad a vevőnek, aki megkóstolja.

VEVŐ Jó, egy kis üveggel kérek.

KAROLIN Akácot nem visz? *(átadja az üveget)* Ez ezerkétszáz lesz.

Vevő fizet

KAROLIN Magyarországon termelődik az akácméz hetven-nyolcvan százaléka. Amerikából hozták egyébként. Az akácot. Nagyon finom.

Vevő nem hallgatja, elmegy.

KAROLIN *(utánaszól)* Élettel van töltve! *(észreveszi Liliéket)* Hello! Kijöttetek? De jó! *(örül, puszit ad nekik, maga se tudja, miért)*

LILI Szia.

RUDI Szia.

LILI Te ilyen igazi méhészt vagy? De úgy, hogy te mész így a méhekkal?

KAROLIN *(bólint)* És az az érdekes, hogy engem egyszer megcsípett egy méhecske, egy fontos verseny előtt... Mikor még futó voltam. Nem gondoltam volna akkor, hogy ez lesz... Hogy én meg a méhek... De jó, hogy itt vagytok!

Ostyát ad nekik, végigkóstoltat mindent. A távolban Ferenc és Rea sétálgat.

KAROLIN Ez az akác, neked adok galagonyát. Finom, ugye?

RUDI És? Tudtál futni? A csípéssel. Finom.

KAROLIN Vegyetek ezekből is! Tettek rá ecetet. Most hányszor csíp meg, gondolhatod! Van a repce, szép sárga virágja van, attól a méhek be tudnak vadulni, olyan nekik, mint a kábítószer. Sprinteltem is egyszer apuci kocsijába előlük! De bejött vagy harminc-nyolcvan. Szétszórtak.

RUDI Abba bele lehet halni, nem? Ez a legjobb! *(az akácmézre mutat)*

LILI Ez is jó, egyél! *(mentamézszel kínálja)*

KAROLIN Belehalni? Tavasszal még érzékeny vagyok rá, aztán év végére már semmi.

LILI Hány méhed van?

Rudi Karolin ölére néz. Lili megrángatja Rudit.

KAROLIN Kétszáz kaptár. Olyan jó, hogy ezt kitaláltam, hogy én csinálom, és öröm másoknak! Mondjuk rabszolgatartó vagyok, dolgoztatom a méheket. Ha nem dolgoztatom nagyon, hat hétig is élnek. Ha meg igen, akkor nem. *(kis csend)* Itt van Lóri is! A dobverős.

Ferenc és Rea a távolban sétál, nézelődik. Ferenc belekarol Reába, aki rászól.

REA Nem hiszem el, Feri! *(kibontakozik)* Még csak tizenhat éves, de már azt se tudom, hova megy esténként. De szép virágok! Már meg se mondja, mikor jön haza. Nálad hogy volt?

FERENC Akkor halt meg pont az anyja, mikor tizenhat volt.

REA Nem mondd!

FERENC *(énekel)* „Pedig de kár, pedig de kár, hogy az életedből így kihagytál...”

REA Nincs is ilyen dal.

FERENC Lehet. *(megint belekarol)*

REA *(megint nem hagyja)* De miért „pedig”? Minek az a „pedig” bele?

FERENC Hogy érdekes legyen, cicabogyó. *(megcsókolja Reát)*

REA Ne, Feri, hogy jut eszedbe?! Nem hiszem el, komolyan mondom.

Lóri jön szembe.

LÓRI A Zár Ferenc!

FERENC Á... Kijött maga is?

LÓRI Ki. Meg maga is.

FERENC Ki.

LÓRI Maga. Magam is. Ki hát. Süt a

nap, minden bio, csak este megy a vonatom. Ha megy. Nem egy menetrend a fejem azért.

FERENC (*Reának*) Egy... Vevő tegnapról. Mit is vett? Dobverőt!

LÓRI Semmit az égvilágon.

REA (*kezet nyújt Lórinak*) Villó Rea.

LÓRI Fillér Lóránt. (*Ferencnek*) Arra van a biocsaj!

Karolin felé int. *Hírmondó jön.*

LÓRI Ez meg hírt mond. Nincs egy százasa kölcsön?

Ferenc a zsebébe nyúl, kivész egy százast, átadja Lórinak.

LÓRI Kösz. Figyeljenek. Hírmondó! (*odainti*) Mondjon hírt!

Átadja a százast. Hírmondó Lóri szemébe néz, kezdené, de Lóri mutatja neki, hogy Ferencnek mondja.

HÍRMONDÓ (*Ferenc szemébe néz*) Riválsaik felvásárlására fordítják a nyersanyagár drágulásából származó extraprofitot a bányavállalatok. Ez jobban növeli az árfolyamokat, mint ha termelésbe fektetnének.

Hírmondó meghajol, elmegy.

REA Ez kit érdekel?

FERENC Hülye?

LÓRI Persze. Jöjjenek, eszünk mézet! *Karolin felé tereli őket. Rea hatalmas rózsákra mutat.*

REA De gyönyörű, nézd.

FERENC A szívek rózsákra cserélődnek.

LÓRI (*beleszól*) Rózsákra, mi?

FERENC Előbb-utóbb. (*halkan Reának*) Nem vehetek neked virágot, Rea.

REA Tudom. Nézd, a lilium...

FERENC A lilium tiszta gyönyör.

REA Ez a rengeteg szép...

FERENC (*továbbmennek, halkan*) Talán vehetek neked mégis. Bárkitől kaphatsz nem? Egy betegtől. Nem szerelemvirág, csak sima virág.

REA (*nevet*) Hálás beteg, nem mondom! Ja, jobb csak simán.

FERENC Jobb hát. A szerelem, az fojtás.

LÓRI Na ott.

Rea és Ferenc egyszerre látja meg Rudit és Lilit. Rea megtorpan egy pillanatra, aztán megy tovább. Elsápad, ahogy látja Lilit Rudi mellett. Ferenc érzékeli Rea zavarát. Odaérnek, mosolyognak.

KAROLIN Eljött mindenki! (*tapsol örömeiben*)

FERENC Ó Rea.

REA Rea.

LILI Bíbor Lili. (*kezet fognak*)

KAROLIN (*kezet nyújt*) Gráf Karolin.

FERENC (*lesütött szemmel*) A fiam.

Rudi és Rea kezet fognak. Nem néznek egymásra.

REA Villó Rea.

RUDI Zár Rudolf.

Csend.

KAROLIN (*vidáman tapsikol*) Tessék mindenkinek mézet enni!

Ostyát oszt ki, esznek.

FERENC (*kedélyesen Reának, Rudira mutatva*) Ti nem találkoztatok már valamikor?

REA Csak emlékeznek.

Ferenc Rudira néz, aki széttárja a kezét.

RUDI Én is.

LÓRI (*Karolinnak*) Van-e királynőd?

KAROLIN Mím van?

LÓRI A herék méyeznek, ugye. De van-e királynőd?

KAROLIN Várjál, vannak először is a dolgozók.

LÓRI De királynő!

KAROLIN Van. Ízlik?

Bólogatnak, esznek tovább. Már nem esik jól nekik.

KAROLIN Tudtátok, hogy egy kiló akácméz előállításához kétmillió akácvirágot látogatnak meg a méhek?

Csend, *kis szellő támad.*

KAROLIN Egyébként főleg a németek veszik az akácmézet, náluk nincs. Ilyen, hogy akác, náluk nincs.

*Csend, szél, Lili mintha megszédülne.
Állnak.*

KAROLIN Na. (*csend*) Most megint
mint tegnap, nem?.. Mi van?

*Lili végignéz a társaságon. Erősödik a
szél. Rosszul öltözött szegény emberek ke-
rülnek elő, egyesével jönnek a mondataik-
kal, ott is maradnak, Lili köré gyűlnek.
Először mintha véletlen lenne, aztán egy-
re abszurdabbá válik az egész.*

KENDŐÁRUS (*kendők a kezében*) Vegyen
egyet, aranyos. Kettőt adok há-
romszázért.

LUFIS (*rengeteg lufival*) Lufit vegyen!
Olcsóért adom.

KÉREGETŐ Pár fillérrel segíts már ki,
hallod.

ÚJSÁGOS (*egy halom Metró újsággal*)
Amennyit gondolni tetszik.

TAXISHIÉNA Taxi érdekli?

ÚJSÁGOS Tetszik érteni.

LUFIS Van rózsaszín, piros, minden.
Nem drágáért van.

ABLAKMOSÓ (*kefével*) Hol a kocsid?
Ablakmosó vagyok, lemosom pár
forintért.

ÚJSÁGOS Nincs úgy ára, tetszik érteni.

TAXISHIÉNA Megbeszéljük előre, hogy
mennyi.

KENDŐÁRUS Rajtam marad az egész,
aranyos.

ABLAKMOSÓ Tiszta a vizem. Hol a ko-
csid?

VIRÁGOS (*fonnyadt tulipánnal*) Vegyen
a tulipántomból. Pillantsa meg.

ÚJSÁGOS Amennyit gondolni tetszik.
Metró.

FUTÁR Futár vagyok. Nem küld üze-
netet?

VIRÁGOS Rám szárad a tulipánt.

HAJLÉKTALAN Egy napra szállást va-
lahol.

KENDŐÁRUS Kihozom, aztán vigyem
vissza, aranyos?

JÓS Jósolok a tenyeréből. Adja a tenye-
rét.

ABLAKMOSÓ Biztos van autód, te.

Vagy a csávódnak. (*Rudira mutat*)
ÚJSÁGOS Valamiből csak enni kell, tet-
szik érteni.

ABLAKMOSÓ (*Rudinak*) Mi, kiscsávó?
VIRÁGOS Pillantsa meg. Rám fog szá-
radni!

HÍRMONDÓ Vegyen egy hírt. Igaz híre-
ket mondok.

LUFIS Gáz van benne, olcsóért.

KÉREGETŐ Segítsél már ki, hallod?

FUTÁR Valakinek üzenjen. Üzenjen
már!

KÉREGETŐ Ne legyél gizda.

FUTÁR Gyors vagyok. Valakinek. Va-
lamit.

HAJLÉKTALAN Hol aludjak?

JÓS A bal kezét adja ide. Csak jót jóso-
lok.

KÉREGETŐ Nem akarsz kiségiteni?
Te...

LUFIS Ne sajnáljál már pár forintot.

TAXISHIÉNA Nem kérek annyit, mint
mások. Nem vagyok hiéna.

KENDŐÁRUS Csak magának kétszázöt-
venért odaadom.

LUFIS Megmentesz egy lelket.

ABLAKMOSÓ Hol a kocsid?

HAJLÉKTALAN Nekem nem kell alud-
nom?

KENDŐÁRUS Maradjon rajtam?!

HAJLÉKTALAN Fázom!

HÍRMONDÓ Nyolchónapos hírek. De
igazak!

TAXISHIÉNA Hova?

KÉREGETŐ Ilyen gizda vagy?

LUFIS Melyik legyen akkor? Egy piros
szíves?

*A többiek rémülten figyelnek, Lili nyu-
godt. Szélcsend. Elhallgatnak a szegé-
nyek. A lufis váratlanul Lili felé nyújt egy
piros lufit, a kendőárus pedig egy kendőt,
de Hírmondó eléjük tolakszik, Lili szemé-
be néz, kezdene mondani valamit, ám ek-
kor Rudi közékük áll, eltolja mindhármu-
kat. Elkotródnak.*

RUDI Mi volt ez? Miért jöttek köréd?

LILI Nem tudom.

RUDI Nem féltél?

LILI Nem.

RUDI De hát miért jöttek köréd, virágvitéz?

Lili elmosolyodik a becézésen, megrántja a vállát. A Hírmondót közben megállítja valaki, hallani, amint hírt mond.

HÍRMONDÓ A pozitív hősök egyre erőszakosabbak Amerikában a filmvásznon. Az agresszió-szakértők szerint nem függetleníthető az erőszak a politika általi támogatottságtól.

Már nem eszik a mézet, csak állnak. Ferenc Rea mélységes zavarát figyeli, aki időnként önkéntelenül Rudira néz. Csend.

LÓRI Én tulajdonképpen hárfázni szerettem volna mindig.

Lassan ránéznek.

LÓRI Komolyan.

Bátortalan, majd egyre hangosabb nevetés, csak Lóri áll komolyan. Rudi hol Lilire mosolyog, hol Reával szemez, hol Karolint nézegeti. Ferenc látja, ahogy Rea szerelmesen nézi Rudit. Rea megérzi Ferenc tekintetét. Elnéz.

RUDI Este a Tabánban... Ma lesz a Héthold Budapest-nap. Menjünk el.

LÓRI *(gondolkodik)* Tabán, Tabán.

RUDI Lóri. Elmész a Nyugatihoz. Ott felszállsz a négyes-hatosra, a Moszkva tértől meg tizenhatalossal. Tabán, megkérdezed.

LÓRI Ezek alighanem villamosok. Nincs benne metró? Vagy troli?

REA Nem mondd, hogy nem tudod.

LÓRI Vidéki vagyok.

REA Nekem nem jó az este.

RUDI *(nem bánja, Lilit nézi)* Nem?

REA Csak ez ne múlna el. Ez a június.

Csak ne jönne a július.

RUDI Bíbor Lili? Neked jó, remélem.

LILI Az este így jó, délután megyek

meccsre, aztán már jó. Az öcsém focizik, lesz egy meccse. Kettőkor. Ilyen serdülő, vagy mi a neve. Serdülő, asszem.

LÓRI Öccse meccse.

LILI Ja, Postás-pályán, Zuglóban. Ott szoktak. Olyan ügyesen csinálja, nagyon ügyes a kisöcsém, múltkor rúgott gólt is, úgy örült... Mint a tévében, fölemelte a kis karjait, így! *(mutatja)*

RUDI *(Lili mellé kerül, halkan)* Eléd megyek, mézesfütty. Fél négy, Postás. *Ellép, Lili mosolyogva bólogat.*

LÓRI Örömmel vennék részt a Holdbulin, de megy a vonatom. Holnap fellépünk Irgácson, vagy hol, addig még meg kell csinálnom a zenbohócszámot. Dolgoznom kell rajta. Ott állomásozunk most, ezen az Irgácson. A szélén. Az nem egy város. Lesz-e néző? Lesz – három?... Vannak-e ott lakosok? Tényleg, kéne mégis a dobverő. De hogy? Elhibáztam tegnap.

Karolin csalódott, amiért Lóri el akar utazni.

RUDI Nekem úgyis vissza kell még mennem az üzletbe az ajtó miatt, meg a hegedűt is befejezem, kihozok neked dobverőt. Odaadom ingyen. Estére kihozom neked, fej.

LÓRI Ugyanakkor az imént említettem, hogy elutazom a francba.

KAROLIN Nem tudsz maradni? Reggelig?

LÓRI *(Rudinak)* Ingyen adod?

RUDI Ingyen. Estére kihozom a hegedűt is.

Rea elhülten néz a távolban egy fürkésző tekintettel járkáló férfit.

REA *(halkan Ferencnek)* Ezt nem hiszem el. Nézz oda.

FERENC *(meglátja, halkán)* A férjed? *(keserűen elneveti magát)* Villó hadnagy a biopiacon.

REA Ez engem keres. Ez követett.
Ilyen nincs. El kell tűnnöm.

FERENC Gyere, eltűnünk. Tűnj el velem.

Rea Rudira néz. Ferenc lehajtja a fejét

REA (*Rudinak*) Hol ez az üzlet? Arra gondolok, hogy elmenődnék én is oda, elhozom én a dobverőt. Elmennék veled, te ott maradsz, én meg visszahozom ide a dolgokat.

RUDI Az nagyon nagy ötlet! Megmutatom az üzletet. Megmutatom a Papa dolgozóját.

REA Úgyis kíváncsi voltam már rá, Feri. De te is maradj itt, jövök vissza gyorsan. A Rudi meg ott marad az ajtókkal.

RUDI Meg a hegedű.

Lili kíváncsian néz.

RUDI (*odalép hozzá, halkan*) Mi akkor félnégy, Postás. (*ellép tőle*) Neked, Rea, az este nem jó, de többiek? Állítólag minden fej kap valami holdajándékot. Menjünk!

Rea nézeget a férje felé, ránéz Ferencre is, aki a földet bámulja. Lili szemébe megy valami, amitől hunyorogni kezd, furcsa tekintettel nézi Reát, aki ettől zavarba jön.

REA Jövök vissza, Feri.

FERENC Te... Hozz ki egy kis harangot is. Hogy legyen nekem is valami este. Van egy ott a...

REA ...a kisharang, ami a falon van?

Ferenc elkínzott arccal néz rá.

REA Mesélted. Egyszer mesélted, hogy ott van. (*csend*) Egyszer mondtad. (*beleharap a szájába, megborzolja a haját*)

RUDI Este. (*Lórinak*) Erzsébet híd, a Rácz fürdő előtti részen. Ingyen hold lesz! Csaozinnyu.

Rea Lilire néz, elmegy Rudival. Lili már nem hunyorog. Kicsit bánatos az arca.

LÓRI Lili szomorú.

LILI Nem!

Rea férje megy el mellettük, dühödten ke-

resgél. A Hírmondó megszólítja őt, a Hadnagy elzavarja. Vevő érkezik Karolinhoz.

VEVŐ Adjon a virágmézből egy kisebb üveggel. Ez jó lesz.

KAROLIN Nagyon finom. Ezerháromszáz.

Karolin átadja a mézet, elveszi a pénzt. A Hadnagy elhagyja a piac helyszínét.

LÓRI Megszomjaztam, ez az igazság. Fogyasztok valamit.

Lóri elmegy, a virágméz-vásárló visszafordul Karolinhoz.

VEVŐ Jaj, de édesek! (*nézegeti a gyertyákat*)

A Hírmondó a távolban mesél valakinek, aki komoly figyelemmel hallgatja.

HÍRMONDÓ Az ausztrál állampolgárságú Julian Motit egy kilenc évvel ezelőtti szexuális bűncselekmény miatt Pápua Új-Guineában őrizetbe vették. Óvadék ellenében szabadlábra helyezték, mire ő katonai repülőgéppel a Salamon-szigetekre szökött. Ott barátja, a kormányfő azonnal igazságügy-miniszterré jelölte. Ausztrália az ügy miatt diplomáciai viszályba keveredett a Salamon-szigetekkel.

FERENC (*elővesz a zsebéből egy hűrt, Lilinek*) Olvastam egy könyvet egyszer, a felejtésről szólt. Már nem tudom, ki írta, nem emlékszem. Abban volt az, hogy az egy képessége az embernek, hogy nem emlékszik, hogy... Hogy nem rögzíti a dolgokat. De szándékosan nem. Akkor nem telepszik rá az élet, na. Én... Tudja, Lilike, mi van? (*énekel*) „Ő csak ül egyedül a lokál teraszán. Te is ismered őt, neve Szívkapitány. Ő csak ül, ő csak vár, valakit, aki már... Csupa csillag az ég, csupa illat a nyár. Száz tenger, száz veszély, száz drágakő. Száz izzó szervenvedély, száz hűtlen nő...” Jó, mi?

Karolin vevője elmegy, Karolin is figyelni Ferencet, összenevet Lilivel.

FERENC *(énekel)* „Ő csak ül egyedül a lokál teraszán. Csak a szív, ami még, csak a szív, ami fáj...”

LILI Nem ismerem.

FERENC Nincs is ilyen dal. De van. Na... Én vagyok a Szívkapitány. *(csend)* A hold terhét hurcolom.

LILI Milyen hold terhét?

Csend

LILI Olyan jó ez a június.

FERENC Igen, tavasz. Élnek az emberek. Újabb vevő érkezik Karolinhoz, nézegeti a mézket, Karolin készségesen segít neki.

FERENC *(Lilinek)* Egyáltalán nem a szerelemről van szó egyébként. Hanem hogy mi is ez az egész. Vagy inkább onnan közelítve, hogy minek? Mi lehet még, mondja meg nekem, Lili-ke? Meg tudja mondani? Nem tudja megmondani. Hogy csak ennyi legyen az egész?! És rendben is van ez így. Na, szép, mi?

Lili értetlenkedve hallgatja Ferencet, aki hátrasétál.

FERENC *(megáll, visszaszól Lilinek)* Minden rohan a csöndbe.

Megy tovább. Szél támad, Lili becsukja a szemét. A kendőárus nő érkezik, Lili odaugrik, elővesz némi pénzt.

LILI Kérek egy kéket.

KENDŐÁRUS Háromszáz.

LILI Egy?

KENDŐÁRUS Egy, aranyos.

Lili kifizeti, jön a lufiárus.

LILI Egy rózsaszínt kérek. Nem. Pirosat. Szíveset.

LUFIS Pirosat. Kétszáz. *(javít)* Háromszáz.

Lili kifizeti.

LUFIS Gázzal töltött lelkecske. Látom, már van kendője is.

LILI Van.

Lufis elmegy, Lili a kendőt a nyakára köti, fogja a piros szíves lufit. Fúj a szél. Lili

derűsen néz az égre. Karolin vevője még mindig válogat.

KAROLIN *(Vevőnek)* Méhviasz, nagyon finom az illata.

VEVŐ *(megszagolja)* Finom. Egy ilyen karácsonyfásat kérek.

KAROLIN Karácsonyfásat.

Karolin csomagolja a gyertyát. A Vevő felsikolt. Többen odanéznek. A Vevő hátramutat. A nagy fán Ferenc lóg, felakasztotta magát a húrra. Megszűnik a zsidobongás, és a szél is eláll. Lili odanéz. A húr ebben a pillanatban elszakad, Ferenc leesik. Odaszaladnak néhányan, felsegítik. Lili nem, ő elől áll, nézi Ferencet.

KAROLIN *(fogja a fejét, magában)* Jaj, istenem. Istenem.

Ferenc feláll, előrejön Lilihez, a többiek elmaradnak.

FERENC Ki vagy te?

Lili nem érti a kérdést.

LILI Jól van?

FERENC Éreztem, hogy nézel. És akkor elszakadt a húr. Ki vagy te?

LILI Hogyhogy ki vagyok?

FERENC Nem tudom... Nem hagytad, hogy meghaljak.

LILI Nem, nem, én, dehogyan...

FERENC Mi vagy? Egy angyal vagy?

LILI *(értetlenül néz körbe)* Nem. Nem vagyok.

FERENC Akkor?..

LILI Semmi baja? De hát... Nem szabad ilyesmit... Ilyen egy butaságot. Hogy szabad ilyet csinálni?.. *(Tördeli a kezét)* Ki hallott még ilyet?

Ferenc bámulja Lilit, Lóri érkezik vissza, nem látott semmit.

LILI Jól van? Dehogy vagyok én angyal. *(próbál jókedűen beszélni)* Esőcsináló vagyok.

LÓRI Esőcsináló! Én ismertem egyszer egy napfénygyárost.

Nem néznek rá.

FERENC Esőcsináló?

LILI De még az se. Hát esik az eső?
Nem esik.
FERENC Nem.
LILI Nem. *(csend)* Akkor nem vagyok
esőcsináló.
Ferenc elsétál.
LÓRI Történt valami érdekesség?
LILI Hova megy?
KAROLIN *(magában)* Istenem.

II.

A hangszerbolt műhelyrésze. Egy ágy, két szék és egy hosszú munkaasztal van benne. Kinn, az üzlethelyiségben két szerelő a bejárati ajtóval foglalatostkodik, hallatszik a munkálatok zaja. Rea a kis ágy szélén üldögél, a haját igazgatja, megnyalja a szája szélét. Nézegeti a műhely berendezését. Szerszámok és hangszerdarabok mindenfelé, Rudi hegedűje az asztal közepén. A falakon többnyire szakadt poszterek meztelen nőkről és focistákról. Sok kép ábrázolja Ronaldinhót.

REA *(felnéz az egyik ronaldinhós képre, köszön neki)* Csaozinnyu, Ronaldinho. *(feláll, belenéz egy falon lógó tükörbe)* Csaozinnyu, Rea.
Elfordul a tükörtől. Kintről Rudi és az egyik szerelő hangja hallatszik. Rea megint a tükör felé fordul.
RUDI *(hangja)* Mennyi idő még?
SZERELŐ *(hangja)* Pár perc.
Rudi jön be a műhelybe, ráveti magát Reára, aki a meglepetéstől felsikolt.
RUDI Pszt!
Kinn egy pillanatra abbamarad a munkazaj, majd újrakezdődik.
REA *(kibontakozik)* Várjál már, hát nem hiszem el! Hé! *(mutat kifelé, de kicsit azért tetszik neki a helyzet)* Ilyen nincs, komolyan mondom.
Rudi ledönti Reát, csókolóznak, majd Rea hirtelen felül.

REA *(szigorúan)* Na. Rudi.
RUDI Max gyorsabban dolgoznak, ha zavarja őket.
Csókolná tovább Reát, aki nem hagyja.
RUDI Mi van, mérgeske?
REA Várjál már.
RUDI Gyere, dulifúl.
Rea határozottan eltolja Rudit. Kint megszűnik a munkazaj.
RUDI Ugyan már, kicsi breki.
Rea enged, átöleli Rudit. Csókolóznak. Belép az egyik szerelő, megáll az ajtóban, nem szól, csak nézi őket. Belép a másik szerelő is. Hosszú másodpercek után Rea megérzi, hogy nézik, kinyitja a szemét, felsikolt.
REA Nem mondják, hogy itt néznek egy órája?!
SZERELŐ Kész vagyunk, csókolom.
REA Hát ezt nem hiszem el!
Rudi felpattan, kitereli a szerelőket, megy ki velük ő is. Rea fúj egy nagyot, rendbe szedi a haját, feláll, kezébe veszi a hegedűt. Kinn Rudi fizet.
RUDI *(hangja)* Ennyi, ugye?
SZERELŐ *(hangja)* Ennyi.
RUDI *(hangja)* Meg még itt van ez. Köszönöm.
SZERELŐ *(hangja)* Köszönjük, főnök.
RUDI *(hangja)* Nem vagyok főnök.
SZERELŐ *(hangja)* Itt van az érzékelő, ha bejön valaki, nyílik. Stimmt? Ha meg ideér, záródik. Minden jót, boss.
RUDI *(hangja)* Viszlát. Csaozinnyu.
Rudi szalad vissza a műhelybe, majdnem feldönti Reát, akinek kezéből az ágyra esik a hegedű.
REA Majdnem összetört! Látod, milyen vagy?
Rudi megfogja a hegedűt, leül az ágyra Rea mellé. Nézik a hangszert.
RUDI Szép?
REA Szép.
RUDI Szerintem is szép.
Rudi leteszi a hegedűt, finoman lefekteti Reát, aki felül.

REA Be van csukva az ajtó?
RUDI Mitől félsz, ki jön ide?
REA Senki.
Rudi visszanyomja Reát, csókolóznak.
REA *(közben)* Ki volt az a kislány veled?
RUDI *(nem hagyja abba)* Milyen kislány?
REA *(felül, eltolja Rudit)* Hát komolyan mondom!.. Mi az, hogy milyen kislány?!
RUDI A Bíbor Lili? Csak egy vevő.
REA *(feláll, járkál)* Jó, hát én nem kérhetek tőled számon semmit végül is.
RUDI Na látod. Gyere vissza.
REA Furcsán nézett rám az a lány.
Olyan vádlón, vagy hogy.
RUDI Ugyan már.
REA Állandóan beugrik a tekintete.
Rea a tükör elé áll. Nézi magát.
REA Beszélte apáddal? A tegnapról.
RUDI *(mögé áll)* Látod, micsoda jó nő vagy? *(belecsókol a nyakába)*
REA Mondott valamit?
RUDI Nézd, milyen szépek a melleid.
Nézd meg. Nézd a nyakadat. *(csókolja)* Nézd a szádat. A szád a legszebb. Szád vagy szájad? Hogy kell mondani?
REA Kérdezgetek tőled, hé.
RUDI Nézd milyen szép.
REA Hé.
RUDI Mit mondott volna? Nekem?
Tényleg, mi volt? Elküldted?
REA Elküldtem.
RUDI Szád? *(csókolgatja a nyakát)* Szájad. Szád?
REA Nyilvánvaló, hogy mindent tud.
Kibújt a szög. Ma láttam a szemén, hogy kibújt. Tegnap is láttam.
RUDI Nézd inkább a nyakadat, csizmaszár. Meg a szádat. Ilyen szép senkinek nincs.
Rea eltolja Rudit, elsétál.
REA Mit gondolsz, miért vitt ki a bio-piacra? Mert tudta, hogy ott leszel.

RUDI Milyen okos, hogy kivitt. Most nem lennél itt, Rea.
Rea megint a tükör előtt áll, Rudi mögé megy, hátulról megfogja a mellét.
RUDI Minek nézed magad mindig?
REA Mit akarsz egy negyvenéves nőtől? *(megfogja Rudi kezét a mellén)*
Negyvenéves vagyok.
RUDI És?
REA Múltam.
RUDI Múltál.
REA Nem szeretsz te engem.
RUDI Nem? *(csókolja)*
REA Jópofa, mi? Hogy egy érett nő.
RUDI Aha.
REA És a többi?
RUDI Milyen többi?
REA Jaj, ne már. *(lefejt Rudi kezét)*
RUDI Mit gondolkodsz annyit? Gyere, megy az idő.
REA Induljunk, vár a Feri, meg a Bíbor Lili.
RUDI Ezzel nem bántjuk őket, nem rossz nekik, mert nem látják. Nekünk meg jó.
REA Nem jó.
RUDI Jön a lelkiismeret. Az kell még ide.
REA Láttam a Tibit a piacon.
RUDI A férjedet?
Csend
REA Lehet, hogy én szeretem az apádat.
RUDI Persze. Akkor minek jössz ide?
REA De szemét vagy.
RUDI Mit szeretsz rajta? Apámon is beszarok egyébként! Neki a nővéreddel kéne lenni! Az klappolna neki. Mert olyan van, hogy az ember a régi osztálytársaival találkozik, azt én meg is értem. Sok fej csinálja! Gondolom.
REA Talán megszerettem. Igazából tegnap. Mikor elküldtem.
RUDI Egyébként engem az se zavar. Ja, meg még van a férjed.

REA Milyen egy szemét vagy. Te olyan vagy, mintha nagyon aranyos lennél, de nem vagy az. Csak úgy tudsz csinálni. Közben egy szemét vagy. Én meg jobb, ha meg se szó-lalok. Ilyen nincs, apa és fia, jézu-som. Hogy lett ez így...

RUDI (*nevet, aztán elkomolyodik*) Láttad a férjedet a piacon? Ma?

REA Plusz a férjem. (*bólogat*)

RUDI Szemét fej vagyok, abszolút. (*megfogja Rea mellét*) Gyere.

REA (*ellöki*) Te, amit én mondok neked, az ilyen pusztába kiáltott falra hányt borsó, úgy, ahogy van? Hát nem hiszem el!...

RUDI Jó nő vagy, Rea, ezzel foglalkoz-zál.

REA Ő szeret engem. (*Rudira néz*) Nem vagyok jó nő.

RUDI Dehogynem. Most ki az az ő?

REA Az apád, hülyegyerek.

RUDI (*órájára néz*) Gyere, alig van már időnk, ezek itt elszarták az időnket.

REA Már régebben megszerettem, már a gyógytornája elején. Ahogy né-zett.

Rudi csóválja a fejét, mosolyog.

REA Induljunk.

RUDI A legnagyobb hülyeség, hogy ha már itt vagyunk, nem csinálunk semmit.

REA Indulódjunk szépen.

RUDI Úgyse lesz abból semmi, az apámból. Most miért, el fogsz válni a hadnagyodtól? Dehogy fogsz el-válni. Ezt lehet csinálni. Élsz, élsz, próbálsz így... Amíg lehet. Ezt le-het. Aztán majd már nem lehet.

REA De nem éri meg.

Csend, Rudi lopva megint megnézi az óráját.

RUDI Jó, ha nem akarod, semmi, akkor semmi, jó, akkor visszamegyünk. De úgyis azt hiszi, hogy volt valami. Akkor meg nem jobb, ha van?

REA Látod, nem tudok. (*könnyes a sze-me*)

RUDI Jól van, menjünk. Aztán én on-nan ellépek valahova, aztán majd este. Ja, neked nem jó este. Nem neked jó.

Rea fájdalmasan mosolyog.

RUDI Jól van. Nekem is, az agyam... Itt van a fejemben nekem is az a csaj. Mondjuk le tudnám küzde-ném miattad az érzést. Akkor? Most hagyjuk? Vagy hagyjuk telje-sen? Az egészet?

Rea bólogat, sír, Rudinhoz bújjik, állnak ölelkezve. Ferenc lép be, megáll, nézi őket, nem veszik észre.

RUDI Jó, akkor hagyjuk.

Ferenc kezében a harang, megkocogtatja. Rea és Rudi szétrebben.

REA Feri...

RUDI Apa...

FERENC (*lerakja a harangot, mutatja a húrt. Vidáman*) Elszakadt. Idenéz-zetek. Ilyen egy szar minőséget!

RUDI Figyelj...

FERENC Láttatok már ilyet? Ebből se ér-deemes többet rendelni. Azért van a húr, hogy játsszon az ember, nem?

REA Feri...

FERENC (*szaglászik*) Temetőszagot ér-zek, mint a huszonnyolcas villa-moson, tiszta temetőszag, nem ér-zitek? Egyszerűen elszakad. Hihetetlen. (*a hegedűre néz*) Kész vagy velem? (*szeretettel*) Fiam.

RUDI Nagyjából. Kész.

FERENC Büszke vagyok rád. Jól néz ki.

REA Feri, én...

FERENC Kérlek szépen, Rudikám, nem fogod elhinni, mi történt. Találkoz-tam egy igazi anygallal!

Rea lehajtja a fejét, rettenetesen érzi ma-gát.

RUDI (*ő is kínban*) Na.

FERENC Hát képzeld el. Kisfiam. Ti ta-lálkoztatok már anygallokkal?

RUDI Nem. (*Reának*) Te?
Rea széttárja a karjait.
 FERENC Nem hülyéskedek! Egy angyal!
 REA Feri, figyelj, nem volt most itt semmi.
 FERENC Nincsenek szárnyai, vagy ilyenek.
 REA (*halkan*) Ezt nem hiszem el! Nem igaz. Ilyen nincs.
 FERENC Sőt, mást mondok! Róla gondolnád utoljára! Ti is ismeritek. Gyerekek... Aki halni akar, az él. És aki élni akar? Ez a kérdés. Ezen gondolkodom. Hogy azzal mi van. Én megmondom őszintén, most láttam először angyalt életemben.
 RUDI Miről beszélsz?
 FERENC Ez az, ez az, hogy miről beszéllek!
 RUDI Tiszta hülye vagy, apa.
 FERENC Úgy van. És miért? Mert kő ül bennem, és árnyék ül bennem. S a kő bennem már kimerülőben. (*nevet*)
Rudi és Rea egymásra néz.
 FERENC Én ma újjászülettem, gyerekek, ez az igazság.
Rea és Rudi nem tudja eldönteni, komédiázik-e Ferenc, vagy tényleg jókedvű. Nézegetnek egymásra.
 FERENC Szórakoztató figyelni, ahogy kapkodjátok el egymásról a tekinteteket. A tegnap este is rendkívül fantasztikus volt. Ez tulajdonképpen, ez az egész egy játék. És ennek a játéknak nincs neve. (*nevet*) Na, miről is beszéljessünk. Lehet-e másról beszélgetni, mint a halálról? Válaszoljatok. Egyáltalán, lehet másról beszélgetni?
 REA (*gyorsan*) Nem.
 FERENC Nem? Helyes! Vagy helytelen. Mert, ugye, lehetne az életről is.
Rea a haját igazgatja.
 RUDI Apa, hagyd már abba. Tök gáz vagy, baszd meg.

FERENC (*kedélyesen*) Negyvenöt fölött csak egyedül szabadna élni. Nem úgy, amiért te, hogy hétfőn ez a csaj, kedden az a csaj. Az talán nem hülyeség. Na hát dehogynem egyébként. De nem is ezt akarom mondani... Hanem hogy az örege-dés. Hogy jönnek a rossz szokások, a kellemetlenségek, a rohadt öregedés, de szar, te... Nem az, hogy horkolás, satöbbi, az nem is érdekes. De a többi. Hogy elfáradsz. Minden...

Csend.

REA Én szeretlek.

Csend.

REA Hallod?

Csend.

FERENC Hallom.

Rea odamegy hozzá, átöleli.

FERENC (*csak áll, nem öleli vissza, halkan*) De te nem ma vagy itt először.

REA Nem.

FERENC És nem velem jöttél ide.

REA Nem.

FERENC És nemcsak ma.

RUDI Az én hülyeségem.

REA (*elengedi Ferencet, Rudira néz*) Hülyeséged.

RUDI (*Ferencnek*) Hallottad, hogy semmi, nem? Mikor jöttél. Hogy hagyjuk az egészséget, a Rea meg én. Hogy semmi.

FERENC Hallottam.

REA Azt is hallottad, hogy szeretlek.

FERENC Na de valamit hagyni kell. A semmit nem kell hagyni.

RUDI Csak majdnem...

FERENC Csak majdnem. (*kis csend, Reának*) Ilyet eddig még sose mondtál.

REA Még nem.

Rea átöleli Ferencet, aki óvatosan visszaöleli. Állnak sokáig mozdulatlanul, ölelkezve. Belép a Hadnagy. Rudi feláll, nem szól egy szót se. A Hadnagy egy ideig nézi őket.

HADNAGY (*halkan*) Kurva élet.
Rea felsikolt, elugrik.
HADNAGY Kurva élet. Jó napot kívánok.
Rea és Rudi arcán kényszeredett félmosoly. Aztán a Hadnagyén és Ferencén is. Állnak négyen mosolyogva. Rea automatikusan a kijárat felé indul. A Hadnagy utánalép, de meggondolja magát, marad. Áll a három férfi, már nem mosolyognak. Csend.
FERENC Nem kis kérdés, mi az első mondat.
Csend
REA (*jön vissza, zavartan makog*) Nem lehet kimenni. Elromlott az ajtó, vagy mi.
Csend, nem néznek rá.
REA Az ajtó. Rossz.
Rudi feláll, lassan kimegy. Kimegy Rea is.
FERENC Talán üljön le, hadnagy úr.
HADNAGY Maga engem ne ültessen le.
(*csend*) Majd én leülök, ha le akarok.
FERENC Jó.
Csend, Rudi jön vissza.
RUDI Nem lehet kinyitni.
Ferenc kimegy. Kintről zajok hallatszanak, fessegetik az ajtót. Hosszú idő telik el, a Hadnagy egyedül van a műhelyben, kezdi elviesztíteni a türelmét.
REA (*hangja*) Nekem innen most ki kell menni. Ilyen nincs, komolyan mondom.
Hadnagy feláll, majd leül. Nem tudja, mit csináljon.
REA (*hangja*) Jön haza a Saci, nincs ott hon senki. Tibi is itt van...
RUDI (*hangja*) Ja. Tibi is itt van.
REA (*hangja*) Hát nem igaz...
FERENC (*hangja*) Nem tudom, akkor ki kell hívni őket megint.
RUDI (*hangja, halkan*) Hogy kerül ez ide?
REA (*hangja, halkan*) Követett.
RUDI (*hangja*) Ki kell nyitni.
Fessegetik

RUDI (*hangja*) A meccs! A franc egye meg, most kéne elindulnom.
FERENC (*hangja*) Milyen meccs?
REA (*hangja*) Csináljunk már valamit, hát nem hiszem el!
HADNAGY (*kiordít*) Nem hagynák a picsába azt az ajtót?
RUDI (*beordít*) Inkább segítsen!
REA (*hangja*) Ez nem megy.
Hadnagy már indul ki, amikor a többiek bejönnek. Ferenc és Hadnagy összeütköznek.
HADNAGY Hohopp.
FERENC Megkérem, hogy itt ne ordibáljon.
HADNAGY (*hangosodik*) Azért csak sok ez, milyen ajtó, ki nem szarja le az ajtót?! Nincs fontosabb dolgunk most?!
REA Figyelj ide, Tibi, ha nem tudunk kimenni...
HADNAGY (*ordít*) Nem is kell! Innen most nem kell kimenni!
REA Előbb-utóbb ki kell menni.
HADNAGY Fogd be a szádat, igen? Na, gyorsan! Csak miattad van itt mindenki, nemdebár?
RUDI Dedebar. Ez tény.
HADNAGY Na hát akkor, kérem alázattal, üljön csak le mindenki.
FERENC Megkérem arra is, hogy ne ültessen le a saját műhelyemben.
RUDI (*Hadnagyinak*) Jó lenne, ha visszavennél, fej...
Hadnagy Rudi felé indul.
REA Tibi, nyugodj meg...
HADNAGY (*Rudinak*) Te ki a kutyaúrsten vagy? Mert azt tudom, hogy ez ki. (*Ference mutat*) A kurva hét-szentségit neki! Ki vagy te, hogy leugatsz?
RUDI Biztos én is egy szerető vagyok, Tibi.
REA (*Rudinak*) Rudi, ne szórakozzál már... Ilyen nincs, esküszöm...
RUDI Én hoztam ide a feleségedet.

REA Rudi!...

A Hadnagy majdnem Rudinak ugrik.

REA *(felsikolt)* Lehet, hogy fegyver van nála!

HADNAGY *(Reának)* Véded? Őket tőlem? *(Ferencnek, ordítva)* Én nem azért jöttem ide, hogy megemeljem a hangomat, igen?! De azért ez mégiscsak a világ vége, bassza meg!

REA Ne káromkodjál. Nyugodjál meg. Ne káromkodjál.

RUDI *(Ferencnek halkan)* Hívom őket. Telefonál.

HADNAGY Ne hívjál te senkit!

RUDI Az ajtókat hívom, majom.

FERENC *(leinti Rudít)* Hallgassál el. Rudi telefonál.

HADNAGY Na kérem szépen! Csak meg kéne akkor itt állapodni, nemdebár.

RUDI Nem veszik fel.

HADNAGY *(Rudinak)* Ne verjed magad, kisgyerek, igen? Hagyjad azt a telefont! Majd nehogy én telefonáljak egyet!

Rudi feláll, Ferenc leinti.

HADNAGY *(nézi Rudít)* Miért nem vagy te katona? Neked most pont katonának kéne lenned, ha nem szüntetik meg, te most pont katona lennél! Most képeznének ki!

Rudi az óráját nézi.

HADNAGY *(Ferencnek)* Figyeljen, hangszeres.

REA Te követtél engem, Tibi?

HADNAGY *(Ferencnek)* Én nem tudom, mióta van ez a dolog. Nem most óta, az kutyaúristen! Meg hogy mit keres ez a taknyos ebben a sztoriban, azt se tudom, de ez nem is érdekel! Hanem...

REA ...Tibi...

RUDI Miért nem érdekel?

HADNAGY Követtem az Andreát, igen. Nem most lett gyanús.

RUDI Ül le, vendég.

HADNAGY *(nem törődik Rudival, nem néz rá)* Na kérem!

RUDI *(Hadnagynak)* Kávét?

FERENC Hallgassál már, Rudi!

HADNAGY Jó lenne, Rudi.

RUDI Milyen Rudi?

HADNAGY Pár éve elvitettelek volna, ott szartad volna össze magad Kaloocsán! De ha nagyon vered magad, bevittelek az őrsre.

RUDI Vitessél.

REA Tibi...

HADNAGY Ne Tibizzél!

RUDI *(változatlan nyugalommal)* Mi van, ha nem veszik fel?

REA Az nem lehet, hát jön a Sacika haza, nincs mobilja se, nem tudunk szólni neki, nem mondd, hogy kikapcsolták... Lehet, hogy nincs is kulcs nála.

RUDI Szólok a rendőrségnek. Ja, az itt van. A Tibi. Ki kell jutni.

HADNAGY Ne tematizáld át a témát, kisgyerek! Látom, hogy tematizálsz itt! Nehogy a végén túlkapásom legyen véletlenül!

REA Tibi, ül le.

HADNAGY Ne üljezzél, Andrea! Kezdjük azzal, hogy mit keresek én itt!

RUDI Első jó kérdés.

HADNAGY *(Reának)* Azt keresem, hogy mit keresel te itt, igen?

REA Valamit majd mondanom kell neked, Tibi.

HADNAGY Mondjad!

Rudi az óráját nézi, megint telefonál. Csend, Rea nagy levegőket vesz.

FERENC *(halkan)* A semmiből minden lesz, aztán megint semmi. Csak az már nem ugyanaz a semmi.

HADNAGY Mi van?

REA *(Ferencnek)* Nem lesz a mindentől semmi. Nem.

RUDI Ha más nem, fel kell feszíteni. Mindjárt fél negy.

FERENC Te hova sietsz úgy?
RUDI Most már mindegy.
REA Figyelj, Tibi...
RUDI Ezt lejtésszátok hárman, én ehhez nem kellek. *(megint telefonál)*
HADNAGY Jól figyeljen ide mindenki! Figyeljen rám mindenki, a kutya-úrsten verje meg!
Rudi feladja a telefonálást, az asztalra csap. Megszólal a Hadnagy mobilja.
HADNAGY Pillanat. *(telefonba)* Hallo. *(elsápad, elfordul, dadogni kezd)* Most nem jó, vissza... Visszahívlak. Szia. *(Leteszi, remeg az idegességtől. Összeszedi magát)* Tehát. Kérem szépen.
REA Ki volt?
HADNAGY Senki. Kérem alássan... *(megint megszólal a telefonja)* Na. *(Kínos mosoly jelenik meg az arcán. Kinyomja a telefont)* Na. *(Törli a ve-rejtekét. Reának)* Mondjad, Andrea.
Csend.
REA Mit mondjak?
HADNAGY Mondani akartál valamit. Mondjad nyugodtan. Mondhatod. *Csend, Hadnagy törli a homlokát.*
REA Ki hívott?
Hadnagy még mindig remeg. Gondol egyet, odalép Ferenchez. Kezet nyújt.
HADNAGY Szervusz.
Kezet fog Ferencel. Ezt senki nem érti.
HADNAGY Mondhatod, Andrea. Tes-sék. Igen.
REA Nem is tudom... Itt állok közöttek... *(nézi a tükröt)* Jó lenne, ha nem mutatna minden tükör. Mindenhol tükör... Mégiscsak negyvenéves vagyok. Múltam... Mindenhol tükör van. Hogy kezdjem... Ilyen nincs, esküszöm... Fú, hát az érzések... Nem tudom, az érzések kritizálják az értelmet... Na, ez szép volt, nem? Jókat tudok mondani. *(összeszedi magát)* Volt három jó napom. Az egyik, Tibi, mikor megvet-

tük a piros autót, és elmentünk cse-resznyézni, emlékszel? Nem mon-dod, hogy nem emlékszel.
HADNAGY Mi az, hogy három jó nap?
REA A másik a Saci, mikor megszüle-tett.
HADNAGY Emlékszem.
REA Még jó, hogy emlékszel. Jó, per-sze nem három nap volt csak, a Saci, meg más is azért, ez igazság-talan persze... Na a harmadik vi-szont, az az volt, amikor ő bejött a gyógytornára a rossz bokájával. *(Ferencre mutat, de nem néz rá, a föl-det bámulja)* Ezt akartam mondani neked.
Csend
HADNAGY *(körbenéz, Ferenchez)* Javít-tok is?
Csend
REA Ez volt a három vihartalan nap.
HADNAGY *(szelíden, de határozottan)* Jól van, unom. *(csend)* Én nem azért jöttem, hogy felemeljem a hango-mat. Vagy hogy elrontsak mindent. *(csend, járkál)* Azonban. Azonban nem vagyok nagyvonalú. Alapve-tően.
FERENC Nekem úgyse szoktak sikerül-ni a dolgok.
HADNAGY Hogy?
FERENC Voltam egyszer nagyon messze innen, tudjátok, hol a Finn-öböl?
HADNAGY Hogy?
FERENC Van egy sziget ott, mit tudom én, mi a neve, na, és én mindig sze-rettem a rénszarvasokat...
HADNAGY *(nézi, mint egy hülyét)* Hogy? Finn-öböl?
FERENC És mondták, hogy ott élnek rénszarvasok, ezen a szigeten.
HADNAGY Rénszarvasok?
FERENC El is vitte oda, a szigetre, elég kis pici sziget, gondoltam, si-kerül, látok majd rénszarvast, mert

mindig szerettem volna látni. Meséltem ezt neked, Rudi?

RUDI Mesélted.

FERENC És aztán jó hideg is volt, és...

HADNAGY Hogy jön ez most?..

FERENC Nem láttam rénszarvast, csak a fát, amit leevett. Mutatták, hogy ezt rénszarvas ette le, nem is sokkal korábban. Na, de nem láttam rénszarvast, csak a fáját. *(kis csend)* Nem tudom, most eszembe jutott. *(nevet)* Vagy voltunk jégbarlangnál, emlékszel, Rudi? Ausztriában valahol. És pont aznap volt zárva, emlékszel.

RUDI Nem.

FERENC Az is majdnem sikerült.

RUDI *(feláll)* Jussunk már ki, az istenit. *(kimegy, babrál az ajtóval)*

Hosszabb csend.

HADNAGY Szereted az Andreát?

FERENC Ez van.

HADNAGY *(higgadtan)* Na kérem szépen. Kérem alássan. Hát persze egyébként. Van ilyen. Csak az a sok év. Gondoltam mondjuk. *(zavarban, Reának)* El kéne érni a Sacikát valahogy. Vagy mindegy, megyek én haza. Tudtam egyébként. Várjál, nem, felhívjuk, hátha otthon van már. Bezáródtunk, a kutyahétszázát, mi? Pedig be se csaptam az ajtót, ahogy jöttem, szóval nem tölem.

REA Tibi.

HADNAGY Na várjál, hátha hazaért. *Hadnagy telefonál, Rea és Ferenc figyel.* *Rudi jön vissza.*

HADNAGY Még nem. Akkor mi lesz? Feltörjük?

FERENC Elképzelem ezt, így minket, messziről nézve.

HADNAGY Hogyhogy messziről?

FERENC Messziről. Felülről. Egy fa tejéről, mondjuk.

A Hadnagy váratlanul nevetni kezd. Ferenc vele nevet.

REA Nem hiszem el, hogy itt röhögtek. Ilyen már tényleg nincs...

RUDI *(mutat kifelé)* Törjük föl.

FERENC Törjük.

HADNAGY Törjük.

Megszólal a Hadnagy mobilja. Nem nézi meg, ki hívja, majdhogynem vidáman felkapja.

HADNAGY *(telefonba)* Hallo, bárki vagy. *(csend)* Szia, Sacika. Otthon vagy? Akkor volt kulcsod, igen? *(csend)* Igen. *(csend)* Nem, majd én.

REA Add ide.

Hadnagy reszkető kézzel átadja a telefont.

REA *(telefonba, automatikusan)* Mondjad. *(javít)* Ja, szia, bocs. Jól vagy? *(kisétál a telefontal az üzlethelyiségre)*

Csend.

HADNAGY És? Megy az üzlet?

FERENC Hogy?

HADNAGY Üzlet. Hogy megyeget-e.

FERENC Megyeget.

HADNAGY Jó... *(csend)* Azt hiszem... Én ma csúnyán leittasodom. Ha ki-jutunk egyszer. Kurva élet. Föltörjük?

RUDI Azt terveztem, hogy este előtt még visszajövök ide valakivel. De majd éjszaka. *(kivesz egy pár dobverőt, leteszi az asztalra)*

HADNAGY *(Rudinak)* Nincs harag, öcsém. Te, figyelj már ide. És akkor te meg a Rea? Csak érdekel. Mégis-csak.

RUDI Gyere velem a Tabánba. Héthold Budapest-nap, gyere.

HADNAGY Megyek haza.

RUDI Ne menj haza. Nagy már a Saci, nem?

HADNAGY Nagy. *(rámered)* Ismered?

RUDI Egy ilyen napon, fej... Gyere velem. Csak fel kell törni. *(ránéz)* Nem ismerem.

HADNAGY Azért. De most akkor te a Reával, ez micsoda?

REA (*belép*) Azt mondja, elmegy valahova. Majd jön, későn. Mondtam, hogy jó.

Kintről zaj hallatszik, Rudi kimegy meg nézni.

RUDI (*hangja kintről*) Kinyílt!

REA Nem mondd!

Rudi felkapja a dobverőket és a hegedűjét.

RUDI (*Hadnagy*) Gyerünk.

HADNAGY (*Rea elé áll*) Eldöntötted?

REA Igen.

Nézik egy kicsit egymást.

HADNAGY Megbeszélünk mindent.

Ma azonban iszom.

REA (*halkan*) Köszönöm.

Rudi és Hadnagy indulnak ki, Hadnagy kimegy.

FERENC (*Rudinak*) Az a Bíbor Lili. Az az. Az angyal.

RUDI (*vigyorogva csóválja a fejét*) Apafej. (*kimegy a Hadnagy után*)

Csend.

FERENC Hát ez kinyílt.

REA Ki.

Csend.

REA Nem igaz, hogy nem volt semmi a Rudival.

FERENC Tudom.

REA Tudom, hogy tudod.

FERENC Nem érdekes.

REA Nem. Vehetsz nekem szerelemvirágot.

FERENC Van egy szám, mindig megy a Slágeren, csak elkapcsol a kocsiban, mindig nyomni kell, nem tartja meg az állomást. Meg akarom mutatni neked majd.

REA Majd megyünk a kocsival.

FERENC Mindig be kell nyomni, nem tartja meg. Meg a Bartókot se.

REA Nem mondd. Neked nagyon rossz. Te nagyon szerencsétlen vagy.

FERENC Igen.

Megcsókolják egymást.

FERENC Ötvenegy vagyok.

REA Én meg negyven. Múltam.

FERENC De én ötvenegy. Mi lesz, ha egyszer öngyilkos leszek miattad?

REA (*nevet*) Na azt nem hiszem.

FERENC Most mit kell csinálni?

REA Új otthont kell tető alá hozni. Hát, nem hiszem el. Te gondoltad?

FERENC Bármi lehet. Elszakadt a húr.

REA Milyen húr? Ja, igen. Nagyon sok minden fűz vele össze.

FERENC Nem az. Az angyalhúr.

REA Milyen angyalhúr, te? Ilyen nincs, komolyan mondom, amiket te beszélni tudsz... Angyalhúr... Micsoda hülyeség! Angyalhúr!...

Nevetnek, ölelik egymást.

Tabán. Este. Jó idő van, telihold világít. Zene szól, emberek sétálgatnak, esznek-isznak. Sok a szűnyog, ezért néha csapkodják magukat. Sapkákat osztogatnak, hét hold látható rajta, és a „Héthold Budapest- nap”-felirat. A távolban kis domb. Karolin és Lóri jön. Időnként mozgóárusok tűnnek fel, Lóri mindig akkor kérdezi Karolint, hogy kér-e valamit, mikor már elhagyták őket.

LÓRI Pont tegnap járt volna le a jogosítványom. Amennyiben öt éve, június 29-én csináltattam volna. Alakulhatott volna úgy.

KAROLIN (*nevet*) Nekem van.

LÓRI Neked méhed is van. Nekem mindössze pókjaim. Nem természet, hanem a cirkuszban, ahol élek, ugye. Tudod-e azt, hogy egy átlagos európai ember élete során negyven pókot eszik meg. Kimutatták. (*lecsap egy szűnyogot*) Éjszaka a legtisztább lakásban is mászkálnak a pókok.

KAROLIN Persze, a pók a tisztaságot szereti, azt hallottam már.

LÓRI Igen? (*elgondolkozik*) És mégis

van nálunk is. Bemásznak éjszánkánként a szájakba. Átlagban negyven egy élet során. Itt, Európában! Képzeld, mi lehet a tengerentúlon. Vattacukor?

Karolin nemet int, a vattacukoráros egyébként is távolodik.

KAROLIN Szerintem ez hülyeség, ez a pók-dolog.

LÓRI Statisztika.

KAROLIN Te mit csinálsz a cirkuszosokban?

LÓRI Szórakoztatok. Nevettetek. *(lecsap egy szúnyogot)* Jaj, ez a Duna.

KAROLIN De hogy? Bohóc vagy?

LÓRI Téged nem zavar?

KAROLIN Dehogy zavar! Az jó!

LÓRI A szúnyogok, azt kérdezem. *(lecsap egyet)*

KAROLIN Ja, nem. Méhek után?!

LÓRI Nem vagyok bohóc. A legnagyobb számom pályafutásom során eddig a láma volt. Továbbá van egy nem hétköznapi kötőtyúk-produkcióm. Meg egy kis egyensúly, ilyenek. Nem, nem állítom, hogy világszámok, de azért mégis. Fiorentina, a kötő tyúk.

KAROLIN Hogyhogy kötő tyúk? Kötő Tényleg?

LÓRI Dehogy köt.

KAROLIN És a láma?

LÓRI Az most már nem játszik. Azt hiszem, éhen halt.

KAROLIN És mit tudott?

LÓRI Semmit. Körbevezettem. Egyszer. Az volt a szám. Na de láma, az valami azért! Köpött gyakran. Most majd dob lesz belőle. Sajnos rohadunk szét, mióta meghalt Fil.

KAROLIN Filnek hívták a lámát? *(nevet)*

LÓRI Nem. Fil a cirkusz vezetője volt. Szerettem. Egyszer mondott egy mondatot, amelyben volt állítmány. Ugyanakkor igaz, hogy más

mondatrész viszont nem szerepelt benne. Perec?

KAROLIN Hol?

A perecáros már távolodik.

LÓRI Már mindegy. *(lecsap egy szúnyogot)* Elment.

KAROLIN Volt egy Perec nevű futótársam, voltunk együtt olimpián! Váltóban. De akkor már nem beszélünk egymással, senki a váltóból, sajnos, ki is estünk gyorsan.

LÓRI Hülyeség is lett volna futás közben beszélni. Fagyí?

Fagyjárás távolodik.

KAROLIN Kérek!

LÓRI Elment ez is. Balszerencse. Nyilvánvalóan nincs már több vonat ma.

KAROLIN Tudom. Alszol nálunk még egy napot.

LÓRI Méheid? Nem támadnak?

KAROLIN Nem támadnak, csak ha hülye az ember.

LÓRI Azért kérdezem.

KAROLIN Akkor se támadnak, ha benyúlok hozzájuk, persze ahhoz le kell kábítani őket. *(Lórirra mered)* Mielőtt kilopom tőlük a mézet, kis vaskancsóban parazsat rakok be nekik a kaptárba, attól megszedülnek, aztán békések lesznek.

LÓRI *(kis csend)* Te nagyon nézel.

KAROLIN Megint?... Ne haragudj.

LÓRI A boltban is néztél.

KAROLIN Mindig nézek. Aludj nálunk.

LÓRI Te miért vagy ilyen jóságoska? *(lecsap Karolin karján egy szúnyogot)* Mi van, ha ma lopok?

KAROLIN Na hát ez nem egy nagy dolog a részemről. Már rágörcsölök, hogy mindig segíteni akarok valakin, komolyan mondom... Csak az a baj, hogy közben nagyon nézek. *(nevet)* Azért találtam ki ezt a biodolgot is, meg a mézeket egyáltalán, hogy csináljak valami hasz-

nosat. Legyek edző? Ne... Valamit csinálni kell, nehogy gyűlölködő öregasszony legyek, aztán menjek kiabálni, meg tüntetni.

LÓRI Az még messze van neked, az öregasszonyság.

Állnak egymással szemben.

LÓRI Meg a tüntetés.

KAROLIN Nem lesz tüntetés.

LÓRI Ne is.

Lóri megfogja Karolin kezét.

KAROLIN Nem nézlek nagyon?

LÓRI De.

A szájuk már majdnem egymáshoz ér, amikor Rudi és a Hadnagy érkezik. Rudi messziről mutatja a dobverőket. Nála van a hegedű is. A fején Héthold-sapka. A Hadnagy nyilvánvalóan részeg, rángatja Rudit.

RUDI Tessék, fej. Ajándék. *(átadja a dobverőket Lórinak)*

KAROLIN Szia!

LÓRI Szia. *(nézegeti)* Nem tudom, elfogadhatom-e. De asszem, igen.

RUDI Lilit nem láttátok?

HADNAGY Gyere már, öcsém, nem érünk erre rá.

RUDI Várjál. Nem láttátok a csajszit?

LÓRI Nem.

KAROLIN Nem.

LÓRI Mit szóltok, mennyi kurva szűnyog. Szép dobverők. Na és hogy kell vele?

HADNAGY Célunk a teázó. Kik ezek? Kurva élet.

KAROLIN Mi van az apukáddal?

RUDI Szerelmes. Hol lehet a Lili, nem látom sehol.

KAROLIN Miért csinálta? Tudod, hogy felakasztotta magát?

RUDI Kicsoda?!

KAROLIN Az apád.

RUDI Mi van?!

KAROLIN Nem találkoztatok?

RUDI De! Most! De mi van?!

HADNAGY Rudi, Rudi öcsém.

KAROLIN Semmi, nem történt baja.

RUDI Éppen... Boldog.

KAROLIN De ez délután volt. Elszakadt a húrja, azért nem halt meg. A piacon.

LÓRI Nem halt meg, ne szarj be.

RUDI Tudom, hogy nem halt meg, most beszéltem vele...

HADNAGY Megnézzük a teázót, öcsém. Ott a jó finom söcő.

RUDI Elszakadt a húr... A Bíbor Lilit tényleg nem láttátok?

KAROLIN Nem láttuk.

HADNAGY Nem ez a művelési terület, öcsém. Teázó a cél.

RUDI Maradjál már.

HADNAGY Unom ezt. A természet... Azonban a teázó!

LÓRI *(nézi a Hadnagyot)* Ő nem józan.

RUDI Övé a nő, aki most az apámé... Akivel elmentem a piacról. Vagy hát az övé volt. Máig.

HADNAGY Gyerünk.

RUDI Ha a Lilit látjátok, várjon meg.

LÓRI Tedd őt boldoggá, a Bíbor Lilit.

HADNAGY Milyen Bíbor Lili? Ugyan már.

LÓRI Tedd őt boldoggá, Rudolf. Szeresd őt, Rudolf. Öcsém, Rudolf.

HADNAGY Gyere, öcsém. *(Lórinak szigorúan)* Én öcsém. *(Rudinak)* Teázóba hajtatunk.

RUDI Mikor volt ez a dolog?

LÓRI Miután elmentél a nőjével.

RUDI *(Hadnagy felé bökö)* Ő nője. Mit tehettek én róla?

A Hadnagy húzza Rudit.

RUDI Várjál már, részeg állat. *(Karolin-nak)* Várjon meg a Bíbor Lili, ha jön. Jövök vissza, csak iszunk valamit. Vigyázzatok addig a hegedűmre. *(átadja Karolinnak)*

HADNAGY Unom ezt. Gyere.

Rudi és Hadnagy elmegy.

KAROLIN Kész a hegedűje, de szép hegedű! Azt mondja, szerelmes az

apja? Te érted a világot? Szerelmes. Á, az jó lehet... Micsoda nap ez.

Szél támad, megint egymással szembe kerülnek.

LÓRI Karolinka.

KAROLIN Grafikának hívtak a futótársaim.

LÓRI Engem Totónak.

KAROLIN A futótársaid.

Mosolyognak, mellettük megy el két gyógytornán látott beteg.

BETEG 1 Ha a Bittner ezt a műhibapert is megússza, én Strasbourgig elmegyek.

BETEG 2 A Bittner... A legalja az orvos-társadalomnak.

Elhaladnak a betegek, Karolin néz utánuk.

KAROLIN Bittner... Én is ismertem egy Bittnert. Szemét volt. Aztán nem.

LÓRI Na szóval.

Megfogja Karolin kezét. Lili érkezik a piros szíves lufijával. Fagyit nyal, a kék kenderő a nyakában van.

RUDI *(nevetve)* Sziasztok!
Lóri és Karolin szétrebben.

LILI Rudit nem láttátok?

LÓRI Jó, hogy jön, Lilike. Rudolf alkoholt fogyaszt. Nyilván töményet.

KAROLIN Itt volt! Téged keresett, jön vissza nemsoká.

LÓRI Milyen a fagyilalt? Van-e benne kókusz?

LILI Kókusz az így nincs.

KAROLIN Finom? Én is ennék.

LILI Ez a hegedűje? Hájhájhájj! Kész van?

KAROLIN Odaadom, jó? *(átadja)* Úgyis jön vissza mindjárt hozzád.

LÓRI Elment inni egy nivótlan fasszal. Egyébként nem kenyerem a durva beszéd.

LILI Csak aztán el ne mesélje, utálom, mikor így mindenki ilyen részeg-történeteket mesél, hogy így milyen nagy vagány volt részegen.

Vagy mondjuk főleg másokról szoktak mesélni, na azt én pláne nem szeretem.

LÓRI Egyszer berúgtam. Úgy történt, hogy...

ÁRUS *(határozottan hozzájuk lép)* Mézeskalácsot tessék!

LÓRI *(Árusnak)* Dobverő nem érdekli? Egy csere? Mézeskalács–dobverő 1–1. Na?

LILI *(Árusnak)* Én kérek! *(Karolin kezébe nyomja a fagyiját)* Kéred? *(a hegedűt óvatosan a földre teszi)* Mennyi a mézeskalács?

ÁRUS Négyszáz.

LILI *(kifizeti)* Köszönöm. *(Karolinnak)* Nyald csak el.

KAROLIN Kösz.

Karolin nyalja a fagyit, Lili harapdálja a mézeskalács szélét.

LILI Tök boldog vagyok! Olyan kár, hogy nem tudok hegedülni.

KAROLIN Eljátszhatnád a holdfényszerenádot. Mondjuk az zongora. Abban benne van a halál, a holdfényszerenádban. Szép lenne itt, ezen a szép pázsiton.

LÓRI A halál?

KAROLIN A holdfényszerenád.

LILI Olyan a hangulat itt valahogy, mintha esküvő lenne, vagy nem tudom. Nem? Lehet, hogy lesz is itt valami, láttam ilyen fehér ruhában valakit. Esküvő? Vagy eljegyzés?

LÓRI El.

LILI Hát nem tudom, én örülök. *(Eszli a mézeskalácsot. Elkomorul.)* Mi lehet a Zár Ferencsel?

KAROLIN Szerelmes! Azt mondta a Rudi.

LÓRI A nőbe, aki a Rudival ment el.

KAROLIN Boldog, igen, azt mondja a Rudi.

LILI Hol van már a Rudi? Neki vettem a mézeskalácsot. Csak most így

megeszem kicsit. Szerelmes? Na, hát szép. És ti? Mit csináltok egyébként?

LÓRI Oktatok. Nem kis tudásom van. Tücsök, például. Halljátok? Hogy cincog? A tücsök. Kevesen tudják, hogy a tojócsövesek rendjébe tartozik. Hatlábú. Állat. (csend) Van a tücsökviadal, tudjátok. (csend) És még sok minden van róla a fejemben. Régi tervem egy tücsökszám a cirkuszban. Most, hogy erről az Irgácsról csillagtúraszerűen bejárjuk mind a két környező falvat, kidolgozom majd. Az új zenebohócszámomba. Nem pihenek soha, folyamatosan fejleszttem magam. Nem veszek ki például szabadságot. Nem jut eszembe. Azt se tudom, mi az.

Karolin tölcseré alján folyik a fagyú, zseb-kendőt vesz elő, egy közeli személtáda felé indul.

LÓRI (tovább Lilinek) Közben meg gondolkodom, hogy mi a faszt keresek a világon. Bocsánat. Nem kenyerem a durva beszéd. (lecsap egy szünyogot) Nagyon ritkán fordul elő. Most nincs szerencséd valahogy. Magam is csodálkozom.

LILI (Karolin felé int a fejével, miközben harap a mézeskalácsból) Lehet, hogy őt keresed a világon. De nem biztos. Csak így mi van, ha mégis?

Karolin visszajön. A távolban, a domb tetjén Rudi és a Hadnagy tűnik fel, Rudi éppen arra készül, hogy leguruljon, egyelőre nem veszik észre.

KAROLIN Nézték velem farkasszemet?

LÓRI Veled? Kizárt.

KAROLIN Na... Nézzél te is nagyon. Te is tudsz nézni. Tudsz nézni.

LÓRI Az önmagában nem egy képesség azért. Hogy néz az ember.

KAROLIN Na csak gyere egy menetre.

Lóri és Karolin közelről farkasszemet néz.

Lili figyelni őket egy darabig, aztán elnéz, meglátja a guruló Rudit.

LILI Ott van!

Futni kezd felé. Karolin és Lóri nem veszi le egymásról a szemét, de mindketten intenek Lilinek.

LÓRI (farkasszemenézés közben) Beszélni ér?

KAROLIN Attól függ.

LÓRI Nem tudnál csinálni egy állatszámot? Méhekkal.

KAROLIN (komolyan) Röhögtetni nem ér.

LÓRI Akkor szülni. Kis Totókat.

Csend, Karolin nagyot nyel. Egyre nagyobb a szél.

KAROLIN Mi van?

LÓRI Semmi.

Csend.

KAROLIN Majdnem van gyerekem.

Már iskolás lenne.

LÓRI De az nem Totó lett volna.

KAROLIN Az nem.

LÓRI Biztos majd lesz. Gyereked.

KAROLIN Hát lehet.

LÓRI Nem pislogsz? Nem is tudsz?

KAROLIN De tudok.

LÓRI Lesz gyereked. Biztos.

KAROLIN Igen?

LÓRI Igen.

KAROLIN Úgy lesz minden, ahogy lennie kell.

Lóri pislog.

KAROLIN Győztem.

Lóri megfogja Karolin kezét. Tovább nézik egymást. Aztán Lóri húzni kezdi Karolint. Kimennek. Nagyon boldogok. Két férfi érkezik vattacukorral a kezében, az idősebb, szakállas, öltönyös kérdezőgeti a fiatalabbat, miközben a vattacukorral bibelődik

IDŐSEBB Helyes. Biológiai érték?

FIATALABB A táplálék, illetve takarmányfehérje táplálkozási értékét jellemző viszonyszám. Főleg az esszenciális aminosavak számától függ.

IDŐSEBB Helyes. Biológiai óra?

FIATALABB Olyan periodikus működést jelöl a biológiai ritmusok között, amely a szervezet fő ritmusához hangolja az egyéb oszcillatorikus működést.

IDŐSEBB Helyes. *(harap a vattacukorból, ráragad az arcára)* A franc egye meg ezt. Biológiai halál?

FIATALABB Az életfolyamatok és ezzel együtt az élet teljes, végleges megszűnése. A halál nem azonnal, hanem lassan, fokozatosan bekövetkező állapotváltozás.

IDŐSEBB Micsoda ragacs.

FIATALABB A klinikai halál állapotában légzés és szívműködés nem észlelhető, de a sejtek és szövetek anyagcseréje folytatódik. Ha a szívműködés néhány percen belül nem indul meg, beáll a végleges halál. *(kidobja a vattacukrot)*

IDŐSEBB Miért? *(ő még küzd vele)*

FIATALABB A idegsejtek károsodása miatt.

IDŐSEBB Helyes. Mi működik még a végleges halál beállta után?

FIATALABB A mirigyek. Meg a húgyhólyag.

IDŐSEBB Helyes. Nem láttál egy vécét erre?

FIATALABB És a gyomor.

IDŐSEBB És a gyomor is, helyes. Biológiai életkor?

FIATALABB *(kifelé menet)* A szervezet biológiai állapotát tükröző életkor, amely a kronológiai életkortől...

Lili odaér a dombról legurult, földön fekvő Rudihoz.

LILI Rudi!

RUDI *(földön marad)* Bíbor Lili! *(nevet)*

LILI Vártalak a Postáson.

RUDI Annyi minden történt... Hiányoztál, cinegepofa.

LILI Állj már föl, hékás.

Nyújtja a kezét, felhúzza. A domb tetején Hadnagy készül a gurulásra.

LILI Mi az, hogy nem jössz oda, ha megbeszéljük, mi? Ez így nem szabályos, velem ilyen csinálni. Hájháj-hájháj. Ilyet nem lehet velem!

RUDI *(nevetve kiabál)* Ez az! Ezt nem hallom órák óta, hogy hájhájhájháj! Ez hiányzott nekem! *(Gyorsan összevissza puszilja Lilit. Kiabál)* Mit szólsz, Tabán?

LILI Apukáddal találkoztál?

RUDI Szerelmes a nyomorultja! Boldog ember! Elszakadt a húr! Tudok mindent, Bíbor Lili-angyal!

LILI Na, kezdi ez is. Ez ilyen családi cucc nálatok, ez az angyalozás?

RUDI Mi meg, képzeld, bezáródtunk a boltba! Zár Rudi zárórája! De aztán meg magától kinyílt! Jöttek megcsinálni a fejek az ajtót, az érzékelőt, tudod. Csinálták, te, vagy két órán át. Addig ott malmoztunk a... Jött az apám. Na én meg éppen azon voltam, hogy összehozzam a Reát az apámmal végre, erre belép a Rea férje. Követte a feleségét. Ilyet, te... És bezáródtunk. Aztán minden rendbe jött. A férje átadta a Reát. Egyszerűen megegyeztek.

LILI Hogyhogy megegyeztek?

RUDI Átadta. Itt a dombom! Látod, amit meséltem, Bíbor Lili! Itt gurulok mindig esténként. Érzed a szagokat? Nézd, ott egy akácfa! Menjünk oda! Ismered egyáltalán az akác illatát?

LILI Átadta?.. Na, a lényeg, hogy akkor jól van a Zár Ferenc.

RUDI Abszolút.

LILI Szóval nem jöttél a Postásra. Nem jöttél, Zár Rudolf.

RUDI Tényleg, mi lett? Győztek?

LILI 1-1 lett. A félidő, asszem 2-2 volt. *Rudi nevet, megint összevissza puszilja Lilit.*

LILI Engem nem lehet így puszilgatni csak úgy.

RUDI Csinálsz ma esőt?

LILI Hallod, amit mondok? Ne puszilgassál így összevissza.

RUDI Hallom. Lesz eső?

LILI Azt én nem tudom még.

RUDI Nagyon fúj a szél! Figyeled ezt a zenét? Ezt bírom nagyon.

LILI (*hallgatózik*) Ezt én is. Na, ha te ilyen zenét szeretsz, akkor tessék velem kézen fogva sétálni.

RUDI Jó! (*megfogja a kezét, de nem mozdulnak*)

LILI Nincs ilyen Héthold-sapkád?

RUDI Valahol volt, a fejemre rakott valami egyet, csak biztos most a guru-lásban leesett, vagy nem tudom.

LILI Na? Nem sétálunk?

RUDI De. Csak hadd nézzelek egy kicsit, Bíbor Lili. Hájhájháj.

LILI Hájhájhájháj.

RUDI Hájhájhájháj.

Kis csend.

LILI Hívtam a Ring Julit is, de nem akart kijönni. Ha odajöttél volna a Postásra, akkor meg sétálgathattunk volna így az öcsémmel egy kicsit. Legalább megismerted volna. Olyan édes volt, ilyen csíkos mezben játszottak, nem rúgott gólt, de aranyos volt nagyon. Egyszer a fejére esett a labda! (*nevet*) Volt pár hülye szülő, azok ordibáltak minden hülyeséget, te, olyan hülyeségeket azoknak a pici gyerekeknek... És ahogy futott. Mint a nyúl! Úúúúú, így. (*lehajtja a fejét, mutatja*) Úúúú. (*szaladgál ide-oda, visszajön, kacag Rudira*)

RUDI Biztos 2-2 volt a félidő? És 1-1 a vége?

LILI (*elgondolkodik*) Az nem lehet, mi? Hülyeséget mondtam. Vagy nem? *Rudi nevet.*

LILI Megismerted volna az öcsémet. Én őt nagyon-nagyon-nagyon szeretem.

RUDI Érzed az akácot?

LILI Nem érzem. De még nem mentünk oda.

RUDI Érezni itt is. Fú, ez a június! És mindjárt vége. (*órájára néz*) Mindjárt vége.

LILI Jó egyébként így a nyár, de tudod, mi jó még? Az még jobb!

RUDI Mi még jobb?

LILI Az ősz! A sárga leveles föld, jaj, tudod, mikor leesnek a levelek, az egész föld így tiszta sárga levél, és abban mész. Mész, mész, ropogsz. Ne mondd már, hogy az nem jó! Ne mondd már, mert megverlek.

RUDI Nem mondom, csúzli.

LILI Hogyhogya csúzli? Kapsz egyet.

RUDI Hájhájhájháj.

LILI Azt nem lehet mindig mondani. Az nem egy ilyen mindig mondható dolog.

Kis robajjal a Hadnagy érkezik a lábukhoz. Legurult a dombról. Lili megijed.

HADNAGY (*Rudinak*) Szevasz, öcsém.

RUDI (*Lilinek*) A hadnagy.

LILI Milyen hadnagy?

RUDI Villő hadnagy. Ma kezdett ő is új életet.

HADNAGY (*feláll, dülöngél, szalutál Lilinek. Rudinak*) Nincs melegem. Átmegyek a szökőkúton. Kurva élet. (*Rudi elé áll, rátámaszkodik*) Folytatom. Ott volt minden a szekrényben, öcsém. A kólásüveg, az óvszerek, a dezodor, a pizsama, a C-vitamin, a mézeskalács, a disznó, a pénz, a papír, a hulladék. Otthagytam, elment, öcsém. Aztán láttam egy nap. Épp becsukta a metró. Nem volt, persze, jegye. (*elesik*)

LILI Kiről beszél?

RUDI Fogalmam sincs. Rea férje. Most kezd új életet!

HADNAGY (*a földről*) De hogy a Teázó be van zárva, ez felháborító. Feljelentést fogok tenni. Bezárják? Hát öcsém, ez az ifjúságom! Bezár az if-

júságom? Mi mennyiséget megfogyasztottam én itt! Unikumot, söcöt, volt jó melegszendvics, igen? *(agresszívan)* És bezárják, uk-mukfukk! Azt a kutyahétszentségit neki, az verje meg őket! Bezárják az ifjúságomat? Hát kicsoda? Jöjjön ide elé, mondja a pofámba, hogy bezárom az ifjúságodat, Villó! Na velem ezt nem csinálod meg, én beverem a te fejedet! A Te-ázó! Hát mit megittam én itt! Milyen bezár? Milyen bezár?! Kicsoda? *(váratlanul előkapja a mobilját, beüt egy számot)* A kutyahétszázát. *(telefonba)* Hallo. Én vagyok. Gyere ide, Johanna. *(csend)* Gyere ide, Johanna. *(csend)* Gyere ide. Johanna, gyere ide. Gyere ide, Johanna. Gyere ide, Johanna.

LILI *(kiveszi a kezéből a mobilt)* Szia, Johanna. Gyere ide, ha tudsz. *(visszaadja a telefont)*

RUDI Mit csinálsz?

HADNAGY *(telefonba)* Nem tudom. *(örül)* Idejössz? *(elkomorul)* Nem tudom. *(átadja a telefont Lilinek)* Kérdezi, hova.

LILI *(telefonba)* A Tabánba. Fontos. *(visszaadja)*

HADNAGY *(telefonba)* Johanna, bezárt a teázóm. Gyere.

LILI *(felkiált)* Jaj, a hegedű! Otthagytam a földön... *(elfut)*

HADNAGY *(feláll, egy fának támaszkodik)* Te, ez idejön. A Johanna. A szerelmem. Ez idehívta, öcsém. Ez nem szarozott. A gyerek már nagy, a Saci. Nem lesz itt semmi baj. Hát van ilyen, nem?

RUDI *(nézeget arra, amerre eltűnt Lili)* Ja. *Csend*

HADNAGY Rendes ember a hangszeres, te.

RUDI Ja.

Csend.

HADNAGY Egyébként elég szar volt az a cseresznye, amit a Rea mesélt.

Röhög, Rudi is röhögni kezd. Közben Lili visszaér, megkerüli őket, hegedűvel a kezében settenkedik a fa mögé, kezébe veszi a vonót, arra készül, hogy húz egyet az egyik húron. Aztán figyelni kezdi a beszélgetést.

HADNAGY Nem ez volt a terv, mikor odamentem. Az Andrea-dolgot mondom. Elégtételt akartam. Azt tudtam, hogy az apád van neki, de aztán kicsit beszartam, hogy te is... Az már sok.

Röhögnek

HADNAGY Te is?! Hát hány éves vagy te, öcsém, a kutyauristenit? Mi kell neked a Reán? De mindegy, még én akkor elégtételt akartam, erre megszólal a telefonom.

Röhögnek

HADNAGY Ott hív a hülye Johanna, hol hívna máshol? Jó nő ám a Johanna, majd meglátod. Csak az a baj vele, hogy sokat beszél. Most se akart semmit szerintem. Mondtam is neki már, hogy ne nyissa ki a száját. Illetve csak egy alkalommal.

Röhögnek, Lili leengedi a hegedűt.

HADNAGY Jobb ez így. Tisztább az ég, nem? Nézd, öcsém, tiszta.

Felnéznek az égre

RUDI Én kettőt szeretek tartani.

HADNAGY Mi kettőt?

RUDI Két nőt. Az a tuti.

HADNAGY Figyelj ide, öcsém. Mondok én neked valamit. Ha megcsaltam volna korábban a Reát, boldogan éltünk volna, míg meg nem halunk. Na. Ez a helyzet. Kurva élet.

Rudi bólogat.

HADNAGY Ne kövesd el ezt a hibát.

RUDI Nem fogom, az biztos.

Röhög, röhögnek mindketten, Hadnagy elkomolyodik.

HADNAGY A gyerek meg már nagy, nem?

RUDI Nagy hát.
HADNAGY Nem lesz semmi baj.
RUDI Nem hát.
Röhögnek. Fúj a szél. Lili előlép a fa mögül. Nyújtja a hegedűt Rudinak. Rudi el-sápad, elveszi.
RUDI Itt voltál?
LILI Itt voltam.
Lili elsétál, Rudi megy utána.
RUDI Csak részeg, csak beszélgetünk... Hova mész? Na, gyere az akácfához. Ne kullogj, te, mert megsajnállak.
Lili nem néz rá
RUDI Nézz már rám, te. Bíbor Lili. Ez nem fontos, amit mondtam. Nem komoly. Csak részeg, beszélgetünk. Hé. Hé. Gyere már, csipszli, ne duzzogj. Gyere, krajcárbugyor.
LILI Mit prüntyögsz itt nekem?
RUDI Gyere, csinálj nekem esőt. Csinálj havat!
LILI Nem csinállok én neked semmit már.
RUDI Most ne vedd már komolyan ezt a hülyéskedést, hogy a Rea meg én. *(dühösen a Hadnagy felé)* Ez egy hülye, csak kitalálja ezeket! Lilikém! Énnekem úgy hiányoztál.
LILI Micsoda egy telihold. *(könnyes a szeme)*
RUDI Na látod! Nézd, milyen szép, ezt mondom én is! A telihold!
LILI Biztos lesz majd valami egyszer neked, Rudi, ami így tényleg összeszorítja a szívedet. Volt kislánykoromban egy ilyen fababám. Annak én elmondtam minden bajomat. Még meg is van valahol. Az a fababa.
RUDI Fababa?
LILI Nem érdekes.
Erősödik a szél, Lili a fákra néz.
LILI Látod? Panaszkodnak egymásnak a levelek, hogy fáznak.

RUDI Lili... Lilikém...
LILI Nagyon vártam ezt a Héthold-es-tét.
RUDI Lili. Figyelj rám.
LILI És van még sok-sok-sok minden, amit nem tudok elmondani neked. Csak szerettem volna, még mikor találkoztunk.
RUDI Ne csináld már, Lili. Hájhájhá-háj. Vártam, hogy találkozzunk.
Egy pad van a közelben.
LILI Gyere ide.
RUDI *(ugrik)* Na!..
LILI Írjuk bele ebbe a padba ezt a napot.
RUDI Jó!
Rudi a padra teszi a hegedűt, a vonója végével vézni kezd. Lili a padhoz köti a lufiját.
LILI *(a vonóra mutat)* Nem kopik le?
RUDI Nem.
LILI A napot, hogy emlékezzünk.
RUDI Persze. Egy szívet. *(vés)*
LILI Lehet szívet, ha akarod, mindegy már.
RUDI Nem mindegy. *(remegő kézzel vési, közben olvassa)* Dehogy mindegy. Na. Lili, Rudi, 2007. június 30. És köré a szív. Így ni. Kész. Szép?
LILI Na ez akkor így meglesz. Holnap július.
RUDI Igen.
Lili elsétál.
RUDI Hova mész?
Lili távolodik.
RUDI Hova mész?
Rudi indul utána, de Lili egy kézmozdulattal megállítja. Elmegy. Egyre erősebb a szél. Rudi áll kétségbeesetten. Orkánszerű a szél, a háttérben az emberek futkosni kezdenek. Rudi beleszipant a levegőbe, felnéz az égre.
RUDI *(orát)* Üdvözlöm az éjszaka dühét! *(fel-alá járkál, a fejét fogja)*
Ferenc és Rea jön kézen fogva.
FERENC Rudi!

Rudi nem reagál.

FERENC Kijöttünk mi is! Hol az angyal?

RUDI Nem angyal!

FERENC De angyal, legfeljebb nem tudja. Hol van? Gyere, mindjárt esik!

Ferenc és Rea elmegy. Rudi felveszi a padról a hegedűjét, ügyetlenül, hibásan, megmégakadva elkezd játszani rajta a Holdfényszerenádot

RUDI *(magában)* Így van valahogy.

Miközben játszik, finoman elered az eső. Leereszti a hegedűt. Áll az egyre nagyobb esőben, hátul futkosnak az emberek. Lóri és Karolin is elfut kézen fogva.

FERENC *(hátról kiabál Rudinak)* Állj be egy fa alá! Megfázol! Rudi!

Rudi nem mozdul. Ferenc legyint, elfut Reával. Rudi becsukja a szemét. Csak ahol ő áll, csak rá hó kezd esni, mindenhol más-hol szakad az eső. A színpadon most nincs rajta kívül senki, hátul se. Rudi áll a hó alatt hosszú másodpercekig. Aztán kinyitja a szemét; abban a pillanatban megint eső esik rá is. A Hadnagy téblábol arra, átkarol

egy nőt, áznak nagyon. Meglátja Rudit a hegedűvel. Odamegy, cipeli a nőt is.

HADNAGY *(mintha józanabb lenne, kiabálnia kell az eső miatt)* Idenézz, a Johanna! Kijött!

Rudi nem néz rájuk.

HADNAGY *(a hegedűre bök, tovább kiabál)* Játssz, öcsém! Játssz!

Rudi kettétöri a hegedűjét. Eldobja. Johanna észreveszi, de a Hadnagy nem.

HADNAGY Itt az apád is valahol, képzeled! De hol a kiscsaj? Hol a csajod, öcsém? Itthagya az esőben? Milyen angyalka, ha itthagya? Angyal!... Kitaláltak magatoknak minden hülyeséget. Nem kell ide semmilyen angyal, mi, Johanna? Tudod, mit találtam ki, lehet, hogy nem hülyeség, figyelj! *(a nőnek kiabálja)* Johanna, szeretlek! *(Röhög. Rudinak)* Kihozhatta volna a barátnőjét, mi? Lenne akkor neked is. Na, megfázom, öcsém. Gyere inkább te is innen. Hallod?

Elhúzza Johannát, elsietnek. Rudi áll az esőben. Az eső lassan eláll. Rudi áll.